MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

Padesátiletá historie Divadla Járy Cimrmana

Diplomová práce

Brno 2020

Vedoucí práce: **Mgr. Miroslav Jireček, Ph.D.**

Autor práce: **Bc. Tomáš Maleček**

Bibliografický záznam

MALEČEK, Tomáš. *Padesátiletá historie Divadla Járy Cimrmana*. Brno, 2020. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra historie.

Anotace

Diplomová práce mapuje více než padesátiletou historii Divadla Járy Cimrmana – od zrození fiktivní postavy nedoceněného českého génia Járy Cimrmana v závěru šedesátých let minulého století až do současnosti. Speciální pozornost je věnována sedmdesátým a osmdesátým letům, během nichž divadlo balancovalo na hraně zákazu, bylo nuceno střídat domovské scény a také stahovat hry z repertoáru. Práce se zaměřuje na problematiku jednotlivých her, osobností, které souborem prošly, ale akcentuje zejména znemožňování činnosti této scény tehdejším režimem. Opomenuta nicméně nezůstává ani porevoluční éra a způsob tvorby Zdeňka Svěráka a Ladislava Smoljaka, stěžejních osobností divadla, ve svobodné společnosti. Práce vznikla především na bázi orální historie díky vzpomínkám členů divadla, které mi poskytli během často několikahodinových rozhovorů. Využita je ale i řada archivních pramenů a literatury.

Annotation

The present thesis describes more than a fifty-year history of the Jara Cimrman´s Theatre – from the birth of the fictional and underrated Czech genius at the end of 1960s to the present. The main focus is on 1970s and 1980s, in which the Theatre was about to be closed. Moreover, at that time the Theatre was forced to be shifted and to withdraw its plays from the repertoire. Not only does the thesis emphasize the importance of the particular plays and the people involved, it also stresses the prohibition on performing announced by the former regime. However, the post-communist era and the production done by Zdeněk Svěrák and Ladislav Smoljak, the founding fathers of the Theatre, in a democratic society should not be overlooked as well. This work was originated and based on oral history of the members of the Theatre which was collected during several interviews. Besides, a number of archival materials and literature were used.

Klíčová slova

Jára Cimrman, Divadlo Járy Cimrmana, Zdeněk Svěrák, Ladislav Smoljak, Jiří Šebánek, mystifikace

Key words

Jára Cimrman, The Theater of Jára Cimrman, Zdeněk Svěrák, Ladislav Smoljak, Jiří Šebánek, spoof

Prohlašuji, že jsem závěrečnou diplomovou práci vypracoval samostatně, s využitím citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších přepisů.

……

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat řadě lidí:

- Zdeňku Svěrákovi, Miloni Čepelkovi a všem dalším hercům a kulisákům Divadla Járy Cimrmana za vstřícnost, laskavost a obětování několika hodin, během nichž mi odpovídali na mé otázky. Děkuji jim zároveň za proniknutí a přijetí do zákulisí divadla;
- Aleně Kotkové, jednatelce Divadelní agentury ECHO, která se „stará“ provozně o soubor Divadla Járy Cimrmana a o jeho zájezdovou činnost. Díky ní jsem měl možnost projít celý archiv jejího nedávno zesnulého manžela Václava Kotka, herce a manažera Divadla Járy Cimrmana. I jemu tímto posmrtně děkuji, neboť bez těchto materiálů by práce nemohla vzniknout;
- Mgr. Miroslavu Jirečkovi, Ph.D. za vedení diplomové práce, laskavý přístup, cenné připomínky a veškerý čas, který práci věnoval;
- Vladimíru Krocovi, redaktorovi Českého rozhlasu, za konzultaci a podnětný rozhovor o Divadle Járy Cimrmana;
- své rodině a přítelkyni za podporu a trpělivost;
- Ing. Romanu Müllerovi, bývalému starostovi města Jevíčko, za věcné konzultace.

OBSAH

Úvod ... 8

1. ZROD SLAVNÉHO DIVADLA ... 11

1.1. Souhra náhod ... 11

1.2. Od rozhlasu na divadelní prkna ... 13

1.3. První hry a první hádky ... 14

1.4. Jediná hra, která se dočkala derniéry ... 21

1.5. Odchod otce zakladatele ... 25

1.6. Nešťastný den pro národ, šťastný pro divadlo ... 27

1.7. Poslední léta na Malé Straně ... 31

2. DVACET LET „NORMALIZOVANÉHO“ DIVADLA ... 38

2.1. Na Národní třídě v Redutě ... 38

2.2. Těžký život Cimrmanovské opery ... 40

2.3. Past ... 42

2.4. Propojení „Cimrmanů“ a Divadla Na zábradlí ... 45

2.5. Pragokoncert a studentské kluby ... 46

2.6. Směr Praha 4, Braník ... 50

2.7. Disent a Divadlo Járy Cimrmana ... 51

2.8. Noví přichází, jiní odchází ... 53

2.9. Představení na objednávku ... 60

2.10. Herberk ... 63

2.11. Z Braníka na Solidaritu ... 71

2.12. Dobytí severního pólu a cesta k roku 1989 ... 74

2.13. Sametová revoluce a odliv diváků ... 78

3. PROMĚNY SVOBODNÉHO DIVADLA ... 83

3.1. Blaník – hra na pomezí dvou režimů ... 83

3.2. Žižkov – stánek Járy Cimrmana ... 85

3.3. Nejúspěšnější hra ... 87
3.4. Plodný rok 1997 ... 92
3.5. Na prahu nového tisíciletí ... 96
3.6. Dramatický kšaft největšího Čecha ... 100
3.7. Příliš brzký režisérův odchod do českého nebe ... 105
3.8. Jak dál? ... 107
3.9. Navzdory letům a smrti vstříc budoucnosti ... 112
Závěr ... 118
Resumé ... 122
Prameny a literatura ... 123
Seznam příloh ... 132
Přílohy ... 133

ÚVOD

Divadlo Járy Cimrmana je českým fenoménem. Jedná se o mystifikační humor pánského divadla na světě zcela ojedinělý. Druh legrace, který dokáže spojovat, a vytváří tak značnou komunitu lidí tomuto humoru nakloněnou.

V této komunitě jsem se také ocitl. Humor Divadla Járy Cimrmana mě provází životem už patnáct let. Postupem času člověk přichází na kloub dalším a dalším narážkám z jednotlivých her a v určitou chvíli ho začne zajímat i historie souboru, který navštěvuje. V posledních letech jsem se dostával k jednotlivým hercům čím dál blíže, s mnohými jsem se seznámil, ba dokonce snad mohu tvrdit spřátelil. Zároveň se mi hlavou neustále honila myšlenka: jak dlouho bude toto všechno ještě trvat? Jak dlouho budu moct být svědkem výkonů těchto herců? Vždyť už divadlo oslavilo padesátku a stěžejní osobnosti se odebírají pomalu hrát do „českého nebe“. Rozhodl jsem se, že o divadle napíšu práci. V nejbližším časovém horizontu mě měla na fakultě čekat práce diplomová, a tak volba na katedře historie nemohla padnout jinam. Aby byla ale práce něčím nová a nekopírovala některé pokusy o zmapování historie Divadla Járy Cimrmana, rozhodl jsem se využít náklonnosti herců a požádat je, zda by byli ochotni odpovídat na mé otázky, vinoucí se časovou přímkou dějin divadla. Jako prvního jsem oslovil Zdeňka Svěráka. Vytvářet práci bez jeho souhlasu by nemělo smysl. Vzpomínám si, jak jsem ho mírně roztřeseným hlasem požádal na sedačce v šatně Městského domu v Litovli těsně před představením. „No ano. A kdy se sejdeme?“, zareagoval. Sešli jsme se za necelý měsíc a scházeli se několikrát. Stejně tak pak se všemi dalšími členy divadla. Mohla tak začít vznikat práce, která by nahlížela na Divadlo Járy Cimrmana optikou diváka, ale především pohledy všech členů, ať už v divadle zastávají jakoukoliv profesi.

Cílem mé práce je předložit obšírné dílo, jež chronologicky zaznamenává rok po roce, dekádu po dekádě historie tohoto legendárního souboru. Práci jsem rozčlenil do tří stěžejních kapitol. V první zaznamenávám éru, během níž vznikala tzv. divadla malých forem. Ta zahrnuje i datum zrodu Divadla Járy Cimrmana. Pokládám si zásadní otázku, kdo se o divadlo v počátcích nejvíce zasloužil – jak po stránce dramatické, dramaturgické, tak po materiální. Bez koho by tento humor nemohl být živen a bez koho by nemohl proniknout na divadelní prkna? V práci tak padnou nejen všeobecně známá jména se souborem spjatá, která bezpochyby od počátku hrála hlavní roli – Zdeněk Svěrák, Ladislav Smoljak a Miloň Čepelka, ze společenského zapomnění bych ale rád vylovil jména dvou osobností – Jiřího Šebánka a Heleny Philippové, bez nichž by nikdo z prvních tří jmenovaných pravděpodobně divadlo

nikdy nehrál. Celá první část se točí okolo zmíněných pěti jmen, mezi nimiž to ale začalo zakrátko skřípat. Zdálo se, že se soubor rozdělí do dvou samostatných enkláv, nebo že se úplně rozpadne. Racionální řešení pak našel sám Jiří Šebánek, autor cimrmanovského projektu, který divadlo i s Philippovou opustil. Začala se tak psát samostatná éra od nové startovní čáry pod autorským duem S+S – Smoljak a Svěrák, přičemž Ladislav Smoljak všechny hry také zrežíroval. Už v první kapitole ale narážím i na historické paralely, jenž zlehka začaly divadlo ovlivňovat.

Stěžejní kapitolu práce tvoří ta druhá, mapující dějiny od počátku sedmdesátých let do listopadové revoluce v roce 1989. Jak divadlo, které sice nebylo založeno na satirickém humoru, ale které režimu nepodlehlo, mohlo fungovat v podmínkách československého „normalizačního" režimu? Jak se promítalo „házení klacků pod nohy" ze strany vyšších kulturních orgánů a kolikrát stál soubor na hraně zákazu? Jak se tyto neblahé vlivy podepsaly na tvorbě autorské dvojice a na inscenačním zpracování? Zapomenout v této části nemohu ani na celou řadu osobností, které na dlouhá léta vytvořily herecké jádro souboru a vtiskly společně jedinečné osobité pojetí cimrmanovskému humoru. Klíčovou otázkou také je, jak bylo Divadlo Járy Cimrmana spojeno s disentem. Otevírám tak i osudy několika kulisáků, kteří s „Cimrmany" působili, a zároveň se angažovali na poli ilegálním. I tyto vlivy, které mohly kdykoliv ukázat divadlu na pomyslném semaforu červenou, v práci zmiňuji.

Divadlo Járy Cimrmana svou roli sehrálo i během sametové revoluce. Vyvstaly ale obavy, zda může tento mystifikační humor obstát i v nové době. Nerad bych si tu ihned odpovídal, ale dokladem toho, že se souboru nepřestalo dařit a že vyprodává hlediště sálů napříč republikou už více než třicet let po listopadu, je výpovědní samo o sobě. Jak se proměnil repertoár a jaké další mety Divadlo Járy Cimrmana překonalo? Jak se mísila herecká a kulisácká složka divadla? A jakou ránou byla pro soubor ztráta Ladislava Smoljaka? Nejen to bych rád zodpověděl v poslední kapitole.

Ačkoliv lze o tomto mimořádném divadle najít poměrně slušnou řadu bibliografií, dosud neexistoval celistvý pohled na vývoj souboru. Zdeněk Svěrák se pustil v roce 2014 do sepsání publikace *Divadlo Járy Cimrmana – divadlo, které se proslavilo*[1], v níž se kromě řady obrazového materiálu můžeme dočíst o historii divadla. Jedná se však vesměs o kusé informace seřazené rok po roce, navíc viděné pouze Svěrákovýma očima. O chronologizaci dějin

[1] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. *Divadlo Járy Cimrmana – divadlo, které se proslavilo*. Brno: Computer Press, 2014.

Divadla Járy Cimrmana se pokusil i redaktor *Českého rozhlasu* Vladimír Kroc, jenž v roce 2007 vytvořil v rámci projektu *Podzim s Járou Cimrmanem* tzv. *Zvukovou kroniku*, která byla v roce 2010 vydána i na zvukových nosičích. Vypráví historii divadla na základě premiér jednotlivých her. Najdeme i některé kvalifikační práce[2] opírající se ale vesměs o informace z dostupné literatury o divadlech malých forem nebo ze zmíněné Krocovy *Zvukové kroniky*. Rozhodl jsem se proto, že na práci půjdu „od lesa", tedy, jak jsem již zmínil, z výpovědí samotných aktérů divadla. Opírám se ale i o řadu materiálů z Archivu hlavního města Prahy nebo Archivu bezpečnostních složek. V práci postupuji především progresívní metodou, ale využívám i prvky metody biografické. Osudy divadla jsou vlastně dohromady osudy několika lidí.

Podrobněji bych ale ještě zmínil vlajkovou loď, jež mou práci pohání, a tou je metoda orální historie[3]. Práce vznikala déle než rok na základě výpovědí nejen herců, ale také kulisáků, pro chod divadla naprosto nepostradatelných osobností, které doposud nikdo nezpovídal a jejichž osudy by zůstaly v pozapomnění. Jsem velmi rád, že si na mě vyčlenil několik hodin i Andrej Krob, režisér Divadla Na tahu, v současnosti příležitostný herec Divadla Járy Cimrmana, ale především disident, chartista a přítel Václava Havla z Divadla Na zábradlí. Díky Krobovi jsem proniknul do takřka spojených nádob kulisácké „party" z Divadla Na zábradlí, která se v sedmdesátých letech částečně přesunula do Divadla Járy Cimrmana. Nemenší prostor v práci dostávají archivní prameny především ze soukromého archivu Václava Kotka, herce a manažera divadla, který loni nečekaně zemřel. Na tomto místě patří zmínit, že ačkoliv jsem na této práci začal pracovat před jeho odchodem, vyzpovídat právě jeho už se mi nepodařilo. Na naše domluvené setkání už nestihl přijít. Ex post mu děkuji, ale poděkování patří zejména jeho manželce Aleně, která nyní spravuje provozní stránku divadla a která mi zpřístupnila celý jeho archiv skýtající pozapomenuté materiály z existence divadla. Množství dat se mi také podařilo vyčíst z fermanů (měsíčních plánů obsazení jednotlivých představení).

Syntézu veškerých zmíněných pramenů předkládám v této práci. Nechť je průvodcem dějinami fenomenálního divadla na české scéně. Průvodcem, ne tečkou.

---

[2] REJMAN, Martin. *Divadlo Járy Cimrmana - historický fenomén české kultury* [online]. Pardubice, 2014 [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: https://theses.cz/id/nxcsbd/. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická.; NOVOTNÁ, Marie. *Pravda nebo výmysl? Počátky postavy Járy Cimrmana v Nealkoholické vinárně U Pavouka* [online]. Olomouc, 2014 [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: https://theses.cz/id/ztkek5/. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.

[3] Při konstrukci rozhovorů na bázi metody orální historie jsem vycházel z monografie *Třetí strana trojúhelníku*. Viz VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Karolinum, 2015. Orální historie a soudobé dějiny.

1. ZROD SLAVNÉHO DIVADLA

1.1. Souhra náhod

Divadlo Járy Cimrmana (dále jen DJC) by nikdy nevzniklo, nebýt souhry několika náhod, které daly dohromady osobnosti, které se spolu doposud buď dobře znaly, anebo se nikdy neviděly. U zrodu divadla stálo pět zásadních lidí: Jiří Šebánek, Zdeněk Svěrák, Miloň Čepelka, Ladislav Smoljak a Helena Philippová.

První dvojice – a sice Svěrák a Čepelka – se znala z *Vysoké školy pedagogické* v Praze, k jejímuž studiu oba nastoupili v roce 1954. Společně vydávali od roku 1956 školní časopis *Hříbě*, do něhož drobnými příspěvky o umění přispíval i Ladislav Smoljak (ale nejen o umění, napsal například cyklus veršů *Vandrácké zpěvy*).[4] Svěrák a Čepelka studovali český jazyk a literaturu, kdežto Smoljak matematiku a fyziku. Budoucí kantor přírodovědných oborů Svěráka s Čepelkou zlákal k účinkování v dramatickém souboru *Vysoké školy pedagogické*, jehož byl Smoljak režisérem. Jelikož byl ale o pět let starší než studenti českého jazyka, opustil školu dříve a stal se profesorem na brandýském gymnáziu. Po vystudování se rozešly i cesty Zdeňka Svěráka a Miloně Čepelky, první jmenovaný odešel učit do Měcholup a posléze na žatecké gymnázium[5], druhý získal umístěnku v Novém Kníně v okrese Dobříš.[6]

Miloň Čepelka přišel na základní školu v Novém Kníně v roce 1958, nicméně vystudovaný jazyk téměř nevyučoval. *„Češtinu jsem dostal v sedmičkách a pak ještě dějepis a zeměpis. Zeměpis jsem neuměl vůbec, dějepis ale ano. Ten mě bavil. Zeměpis jsem se ale styděl učit, byl jsem vždycky o hodinu chytřejší než žáci, což není příliš povznášející,“*[7] vzpomíná Miloň Čepelka. Začátkem šedesátých let se dostal do kruhu mladých autorů, konkrétně do okruhu kolem literárního měsíčníku *Plamen*, jehož redaktorem byl v té době i Ivo Štuka[8], s nímž se Čepelka seznámil. Tam získal informaci, že v armádní redakci *Československého rozhlasu* je volné jedno místo, na něž by mohl nastoupit, jestliže ho práce učitele nenaplňuje. V téže redakci předtím působil Karel Kyncl, Karel Šiktanc[9] nebo Věra Stiborová. Podmínkou vstupu do redakce bylo členství v KSČ, ke kterému se rodák z Pohoří u Opočna nakonec

[4] PALÁN, Aleš a Miloň ČEPELKA. *Nedělňátko aneb s Cimrmanem v zádech*. Praha: Vyšehrad, 2016, s. 15.
[5] ČERMÁKOVÁ, Dana. *Zdeněk Svěrák*. Praha: Imagination of People, 2014. Portréty, s. 13.
[6] Rozhovor s Miloněm Čepelkou. *Radiožurnál - Host Radiožurnálu* [online]. 2011 [cit. 2019-10-01].
[7] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[8] Slovník české literatury [online]. Dostupné z: http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=186 [cit. 2019-10-01].
[9] PALÁN, Aleš a Miloň ČEPELKA. c. d., s. 10.

uvolil. Kromě šéfa Slavomila Vondráška, který Čepelku do redakce přijímal, tam pracoval i redaktor Jiří Šebánek. Autoritativní člověk zasmušilého vzhledu se smyslem pro černý a anglický humor.

Zdeněk Svěrák mezitím vyučoval na měcholupské základní škole, z níž odešel ve školním roce 1959/1960 na gymnázium v Žatci, a jeho třídu převzala manželka Božena. *„Svěrák nad námi mladými skutečně od počátku doslova čněl. Hned po jeho nástupu nám bylo jasné, že vnáší do poklidných vod gymnázia a učitelského sboru svoji osobitost a svérázný humor. (…) V Žatci působil (…) do roku 1964, kdy dovedl k maturitě jeden z ročníků,“* vzpomínal pro knihu *Génius Zdeněk Svěrák* PhDr. Vladimír Halamásek ze žateckého gymnázia.[10] Svěráka, na rozdíl od Čepelky, učitelská profese naplňovala, tudíž byl zaskočen, když mu jednoho dne v roce 1964 Čepelka zavolal s nabídkou dalšího volného místa v armádní redakci. Zdeněk Svěrák vzpomíná: *„Když mi Miloň do meziměstského hovoru na žatecké poště říkal, že potřebují do redakce nového člověka a že jsem ho napadl jen já, začal jsem o tom uvažovat.“*[11] Svěrák na jednu stranu do Prahy chtěl, neboť nebyl plně spokojen pouze s opravováním písemných prací a diktátů, ale chtěl se věnovat také literárním pokusům, naproti tomu však také věděl, že své žáky odchodem do Prahy zklame. Problémem se ale posléze ukázal školský odbor, konkrétně vedoucí školského odboru Soural, který nechtěl učitele Svěráka z pohraničního Žatce pustit. Protože nabídka redaktora přišla z vojenské redakce, přijel na školský úřad sám podplukovník Vondrášek, vedoucí armádní redakce, který Svěráka ze Žatce, jak vzpomíná, „vysápl“[12]. V malé redakci se tak ocitli tři muži, z nichž se stali přátelé, Šebánek, Čepelka a Svěrák. Všichni tři nakonec museli vstoupit do komunistické strany.

Jiří Šebánek, ještě o šest let starší než Svěrák s Čepelkou, oba nováčky „usměrňoval“. *„Jirka byl skeptik. Už věděl, jak to v životě chodí. Zatímco Zdeněk byl čerstvě ženat, on byl rozvedený. Uváděl věci na pravou míru. Když člověk nad něčím zahořel nadšením, tak on to dokázal vrhnout na spodní přihrádku. Učil nás dívat se na svět kritičtěji. Já jsem byl příliš důvěřivý,“*[13] říká Miloň Čepelka o Jiřím Šebánkovi. Miloň Čepelka se v 60. letech v redakci věnoval svým pořadům, nejznámějším se stala *Polní pošta*. Svěrák s Šebánkem se ale potkali na notě mystifikačního humoru. Na sklonku roku 1965 začali vysílat pořad *Nealkoholická vinárna U Pavouka*, který se stal přímým předchůdcem DJC. Na pořadu spolupracovali také

[10] ČERMÁKOVÁ, Dana. c. d., s. 14.
[11] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[12] Tamtéž.
[13] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

Karel Velebný, jazzman, který tam vystupoval coby hudební teoretik doktor Evžen Hedvábný, Oldřich Unger, zakladatel rozhlasového pořadu *Meteor,* režisérkou byla Helena Philippová a hudebním dramaturgem Ivan Štědrý.[14] Nealkoholická vinárna se vysílala jednou měsíčně od 6. prosince 1965 do 12. září 1969 na stanici Praha. Dohromady vzniklo na 40 dílů pořadu, ale ne všechny jsou v archivu dochovány.[15] Moderátoři komentovali dění a vystoupení v jazzové vinárně, která ve skutečnosti vůbec neexistovala. Vznikaly tak fiktivní rozhovory s fiktivními hosty, k čemuž se rozhlas zdál ideálním médiem.[16] Ne každý posluchač pochopil, že se jedná o hru s ním, tudíž docházelo ke kuriózním situacím, kdy do redakce přicházely dopisy s objednávkami na vstupenky do vinárny. Na dopisy muselo duo Svěrák – Šebánek odpovídat odmítavě s tím, že pořad je bohužel na rok dopředu obsazen.[17]

1.2. Od rozhlasu na divadelní prkna

16. září 1966 zazněla v *Nealkoholické vinárně U Pavouka* první zmínka o postavě Járy Cimrmana, naivním sochaři – samoukovi, občanským povoláním řidiči parního válce Stavby silnic a železnic.[18] Tento původní Cimrman platil navíc za současníka doby, naivního vynálezce, který tvořil nafukovací sochy.

S nápadem založit na podobném mystifikačním humoru, jenž byl provozován v *Nealkoholické vinárně U Pavouka,* divadlo, přišel Jiří Šebánek. *„Včera jsem chodil po Malé Straně a zapadl jsem do Baráčnické rychty. Představte si, oni tam ti baráčníci mají divadlo! Napadlo mě, že když můžou hrát divadlo baráčníci, můžeme my taky. Pojďte, založíme ho.“*[19] Tak vzpomíná na slova Jiřího Šebánka Miloň Čepelka. Zakládající schůzi divadla Šebánek svolal na 29. října 1966. Zúčastnili se jí kromě něho Zdeněk Svěrák, Miloň Čepelka, Helena Philippová a také Ladislav Smoljak, kterého přizvali Svěrák s Čepelkou, neboť ho znali jako režiséra a autora z vysoké školy. Šebánek na zakládající schůzi přinesl dokonce písemně zpracovaný referát o charakteru divadla. Často v něm padaly výrazy „naivní divadlo“, „černý humor“,

[14] KOLÁŘ, Jan. *Vinárna U Pavouka* [zvukový záznam na CD]. Praha: Radioservis a.s., 2009. Nakl. číslo: CR0470-2 Radioservis.
[15] HEDBÁVNÝ, Marek. *Mediální obraz Salónu Cimrman a Divadla Járy Cimrmana*. Praha, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky, s. 17.
[16] NOVOTNÁ, Marie. *Pravda nebo výmysl? Počátky postavy Járy Cimrmana v Nealkoholické vinárně U Pavouka*. Olomouc, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, s. 15.
[17] PALÁN, Aleš a Miloň ČEPELKA. c. d., s. 14.
[18] Zvuková kronika Divadla Járy Cimrmana (DJC), 1. stopa (01:22–01:43 m.), Praha: Radioservis 2010.
[19] PALÁN, Aleš a Miloň ČEPELKA. c. d., s. 14.

„podivnost“ apod.[20] Všichni kromě Philippové slíbili, že napíší do konce roku 1966 vlastní hru. Každá z her měla působit dojmem, jako by ji napsal zapomenutý český autor Jára Cimrman.

Významnou roli při založení ryze mužského divadelního souboru sehrála žena, rozhlasová režisérka Helena Philippová (1. října 1919–2. února 1986). Byla jedinou postavou, která v budoucnost divadla věřila. Jak vzpomínal Ladislav Smoljak, ona jediná říkala: „*Vy budete jednou slavní a budete se tím divadlem živit.“*[21] Před vznikem DJC stála u zrodu dalších dvou scén, Semaforu a Divadla Na zábradlí. V souboru se dodnes setkává s přezdívkou „notorická zakladatelka divadel“. Byla to právě ona, která souboru zařídila přijetí do svazku *Státního divadelního studia* (dále jen SDS) a která obstarala prostory první scény, na níž DJC vystupovalo, Malostranskou besedu. Velkou část obnosu investovala z vlastních finančních prostředků, včetně pronájmu sálu, což ani jeden z mužů tehdy nevěděl. Měla také řadu známých, a tak se jí podařilo protagonisty seznámit se spisovatelem Josefem Škvoreckým nebo režisérem Zdeňkem Podskalským.

Dříve než divadlo našlo své první útočiště na Malé Straně, koketovalo s myšlenkou zakotvení v Umělecké besedě. Tohoto nápadu se nakonec muselo vzdát a pojmout Malostranskou besedu jako stánek Járy Cimrmana. Sál byl malý, ošuntělý, s kamny na uhlí, spolkovými obrazy a zašlou malbou.[22]

Dnes se všichni žijící členové shodují, a hovořil o tom několikrát i Ladislav Smoljak, že bez Heleny Philippové by divadlo nikdy nevzniklo. Byla to ona, která do něj vrhla spoustu úsilí, peněz i času.

1.3. První hry a první hádky

Dříve než se pustím do popisu geneze jednotlivých her a okolností, které vedly k sepsání prvních tří, stojí za vysvětlení, kde se vůbec vzalo jméno Cimrman, navíc v počeštěné podobě. Postava Járy Cimrmana vystupovala právě už ve zmíněné *Nealkoholické vinárně U Pavouka,* zatím ale ne jako všestranný umělec. Když se Zdeněk Svěrák ptal Jiřího Šebánka, zdali to nevadí, že Cimrman původně vystupoval v roli jiné smyšlené postavy, odpověděl mu

[20] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 1.
[21] Zvuková kronika Divadla Járy Cimrmana (DJC), 1. stopa (09:38–09:53 m.), Praha: Radioservis 2010.
[22] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 4.

Šebánek: *„To jednou prošlo éterem a už se na to zapomnělo.“*[23] Za připomenutí stojí, že ke jménu Cimrman inspiroval Šebánka československý hokejista hrající v lize za KLH Chomutov.[24]

V přenosu *Nealkoholické vinárny U Pavouka* 23. prosince 1966 oznámil jazzman Karel Velebný, v pořadu vystupující pod pseudonymem Evžen Hedvábný, nález truhly s pozůstalostí českého génia Járy Cimrmana.[25] Cimrmanologové zkonstruovali fikci následovně: Evžen Hedvábný pozval svého kolegu Svěráka do (fiktivní) pojizerské osady Liptákov s nápadem zbudovat si v nově zakoupené chalupě krb. Po několika kopnutích do zdi narazili na důkladně okovanou truhlu. Protože se jednalo o bývalé území Sudet, trval Hedvábný na tom, že musí být přivolán pyrotechnik Šťáhlavský, jenž nato rozhodl, že ji vyhodí do povětří. Nechtěně se tak badatelům podařilo rozmetat truhlu plnou rukopisů neznámého českého génia Járy Cimrmana.[26] Ze zbytků těchto rukopisů pak Smoljak se Svěrákem doslova slepují pro národ zbytky her nedoceněného génia. Takový je příběh, na kterém je poetika jednotlivých her DJC postavena.

Nyní ale k okolnostem vedoucím ke vzniku jednotlivých her po ustavující schůzi divadla. Od říjnové schůze uplynuly necelé dva měsíce a první z autorů hlásil, že je se svou hrou hotov. Byl jí *Akt* z pera Zdeňka Svěráka, dopsal ji na konci roku 1966. Ve hře se objevilo pět figur – otec Žíla, matka Žílová, učitel Ladislav Pícha, kšeftař Bedřich Síra a poručík Josef Turnovský. Hru Svěrák ostatním nepřečetl, ale každý si ji nastudoval v soukromí.[27] Zkoušky začaly v lednu 1967, nejdřív v armádní redakci, několik jich proběhlo v Redutě a pak v Malostranské besedě.[28] Režie se ujala Helena Philippová. Název hry měl původně i podtitul – a sice *Akt aneb Údiv žandára Kovandy.*[29] V dokumentu *Ohlášení premiéry hry Akt* (viz přílohu č. 2) adresované ministerstvu kultury je dokonce pojmenována *Akt aneb Nebudete litovat*. (viz přílohu č. 1).[30]

[23] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[24] Otto Cimrman (1. 5. 1925–11. 6. 1988), československý hokejista, reprezentant na zimních olympijských hrách v roce 1956.
[25] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., s. 1.
[26] SVĚRÁK, Zdeněk. *Akt* [divadelní inscenace]. Režie Ladislav Smoljak. Divadlo Járy Cimrmana. Žižkovské divadlo Járy Cimrmana, 1997 (3:20–5:30 m.).
[27] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[28] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 4.
[29] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ohlášení premiéry hry Akt.* 5. 10. 1967.
[30] Tamtéž.

Na 19. června 1967 dohodla režisérka se SDS předváděcí představení, na němž se mělo rozhodnout, zda SDS přijme DJC do svazku jako součást Reduty.[31] Ředitelem SDS, vzniknuvšího v roce 1962, byl Miloš Hercík. DJC nicméně zamýšlelo komponovat večer jako představení dvou jednoaktových her – v první půli se měl odehrát Svěrákův *Akt* a v druhé Šebánkova *Domácí zabijačka*. Jiří Šebánek hru ale stále neměl dopsanou, a tak byl soubor donucen na předváděcí představení vymyslet nouzové řešení. Do budoucna se to ukázalo jako nápad seslaný z nebe, neboť Svěrák, Smoljak, Šebánek, Trtílek a Velebný napsali pro první hodinu před přestávkou řadu přednášek o fiktivní postavě Járy Cimrmana, o jeho životě a díle, čímž zavdali podnět ke vzniku legendárních seminářů, které předchází téměř všem hrám DJC, jež byly napsány.[32] Tato „nouzovka" se ukázala i jako dobrý prostředek k vysvětlení faktu, že hra není ztvárněna profesionálními herci. V semináři se všichni oslovovali tituly a profilovali do pozic vědců jakéhosi oboru cimrmanologie. Tito vědečtí pracovníci se poté po přestávce pokusí o rekonstrukci Cimrmanovy hry (ve skutečnosti sepsané v případě *Aktu* Svěrákem) v téměř až ochotnickém podání. Ladislav Smoljak se Zdeňkem Svěrákem vzpomínali, že série přednášek měla větší úspěch než samotný *Akt*.

Stěžejní přednáškou předcházející představení *Akt* byla první, nazvaná „O životě a díle Járy Cimrmana", která vysvětluje základní cimrmanologické poznatky – situuje Cimrmana do doby, ve které žil, zmiňuje jeho rodiče a profesní dráhu. Autorem této přednášky byl Jiří Šebánek a v téměř nezměněné podobě je součástí představení *Akt* dodnes.

Obsazení *Aktu* bylo rozděleno následovně: Jiří Šebánek hrál titulní roli otce Žíly, Ladislav Smoljak Ladislava Píchu[33], mimochodem postavu, kterou napsal Zdeněk Svěrák Smoljakovi na tělo, Oldřich Unger vystoupil jako Bedřich Síra, autor Svěrák se chopil úlohy esenbáka Josefa Turnovského a v roli „mamky" Žílové vystoupil Karel Velebný. Role byla původně nabízena Miloni Čepelkovi, který ji ale hrát nechtěl. *„Já jsem si nějak netroufal. Pořád jsem vypadal jako mladíček, zkrátka jsem se styděl. Protože jsem měl ale pusu stvořenou pro mikrofon a rád jsem mluvil, tak mě udělali tajemníkem, který vedl seminář,"*[34] vzpomíná Miloň Čepelka, proč roli odmítnul. Zmiňuje ale zároveň, že takříkajíc vedl seminář – sám nesděloval divákům fakta o životě a díle Járy Cimrmana, ale spíše sérii přenášek řídil a

[31] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 4.
[32] Divadlo Járy Cimrmana vstupuje do 50. sezóny. *Radiožurnál - Ranní interview - 8:50* [online]. 2016 [cit. 2019-10-05].
[33] Jméno postavy uvádím s měkkým i, ačkoliv v prvních programech (i k premiéře v roce 1967) je uváděna jako *Láďa Pýcha*.
[34] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

předával slovo jednotlivým „profesorům, doktorům, inženýrům a docentům“. Nutno podotknout, ačkoliv o tom bude řeč dále, že Miloň Čepelka roli Žílové nakonec přijal poté, co se Karel Velebný zranil při autonehodě, a hraje ji dodnes.

Autorem scény hry *Akt* byl Jan Trtílek, veškeré hudební výstupy ve hře jsou zase dílem Karla Velebného. Funkci jevištního technika tehdy zastával Milan Papírník. Posléze ji přebral Petr Čada. V úvodním semináři, tehdy označovaném jako „sympozium“, vystupoval kromě Miloně Čepelky pod pseudonymem „objevitel mistrova díla dr. Evžen Hedvábný“ Karel Velebný, Zdeněk Svěrák jako „dr. zoologie“, Jiří Šebánek jako „doc. dramatických věd“, Ladislav Smoljak jako „prof. filosofie“ a Oldřich Unger. Ten zase pod pseudonymem „šéfkonstruktér inženýr Artuš Lefler“.[35]

Červnová „předváděčka“ *Aktu* dopadla dobře a cimrmanovské divadlo bylo přijato do svazku SDS. U „herců“ se projevovala tréma, a tak je Helena Philippová nadopovala prášky, které jim však způsobily ještě ukrutnější bolesti než prvotní spouštěč.[36]

Začaly se ale objevovat první spory mezi Ladislavem Smoljakem a Jiřím Šebánkem. Zdeněk Svěrák dnes spatřuje první prameny nesvárů mezi těmito dvěma osobnostmi v návštěvě Ladislava Smoljaka v armádní redakci začátkem roku 1966. *„Láďa tam jednoho dne přišel a řekl: Ten váš pořad Nealkoholická vinárna sleduju, je bezvadný, ale chtělo by to dramaturga. Pokud byste chtěli, já bych byl takovým vaším kritikem, abyste se nedopouštěli kazů na stylu.“*[37] Možná už tento první Smoljakův výkop nepřijal Šebánek, jako jeden z autorů *Nealkoholické vinárny U Pavouka,* s nadšením. Další spory se rozpoutaly v létě 1967, krátce po schvalovacím představení *Aktu*, kdy Smoljak Šebánka navštívil v bytě, a několika poznámkami mu mluvil do textu *Domácí zabijačky*, hry, kterou Šebánek zrovna psal.[38] Na Smoljakův popud Šebánek svou hru třikrát přepracoval, nicméně při společném čtení měl k textu opět řadu připomínek, což pravděpodobně vzbuzovalo v Šebánkovi sílící nevraživost k člověku, kterého do kolektivu přivedli Svěrák s Čepelkou. Podle Zdeňka Svěráka se Šebánek v tuto chvíli ukázal jako mnohem křehčí bytost, než jakou se zdál. Do té doby vždy působil dojmem tvrdého muže.[39]

[35] Soukromý archiv Václava Kotka. *Program hry Akt*.
[36] Zvuková kronika Divadla Járy Cimrmana (DJC), 1. stopa (07:13–07:34 m.), Praha: Radioservis 2010.
[37] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[38] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 6.
[39] Tamtéž.

Po zářijových zkouškách se schylovalo k první oficiální premiéře hry *Akt*. Její čas nadešel 4. října 1967 ve 20 hodin. Ještě předtím probíhala kampaň na vlnách *Nealkoholické vinárny U Pavouka* a také na stránkách *Mladého světa*, během níž byli diváci zváni na oficiální premiéru prvního dramatu.[40] Sál Malostranské besedy byl vyplněn pětadvaceti stoly, nikoli klasickými řadami sedadel, přičemž všem stolům dominovaly petrolejové lampy. Každou vlastnil jeden ze členů divadla. Uvaděčem se stal doktor Kubíček (paradoxně společně s manželkou Petra Bruknera, která se později stala uvaděčkou představení DJC v Malostranské besedě, jediný nositel skutečného akademického titulu).

Premiéry se účastnil také spisovatel Josef Škvorecký, který byl toho času zvolen do funkce prezidenta nově vzniknuvší *Společnosti pro rehabilitaci osobnosti a díla Járy Cimrmana*. Na „ustavujícím shromáždění" této společnosti pronesl také svůj inaugurační projev:

> *Vážení pánové,*
>
> *gratuluji Vám k zvolení mé osoby prezidentem Společnosti pro rehabilitaci díla Járy (da) Cimrmana. Volili jste dobře. Ustanovili jste do prezidentské funkce člověka, který si ve shodě s vůlí nejširších vrstev stoupenců i nestoupenců Mistra Járy (da) Cimrmana do ničeho nedá mluvit – kromě případů, kdy se jedná o hlasy ze zahraničí, podle nichž se, věren české tradici úslužnosti vůči cizincům, vždy ochotně a rád zařídím. Svěřili jste mi tento odpovědný úřad a já slavnostně slibuji, že jako prezident využiji všech svých hluboce demokratických výsad k tomu, abych v oblasti Mistrovy rehabilitace energicky nastolil naprostou svobodu vědeckého bádání pro všechny – s výjimkou snad sionistů – kdož jsou stoupenci Cimrmanova učení. S ostatními přirozeně povedeme dialog rovného s rovným, ovšem pouze takový dialog, který je plodný v tom smyslu, že plně potvrdí správnost našich názorů a nesprávnost názorů našich partnerů – a ne, aby si každý říkal, co chce, a nám se to potom vymklo z ruky. Já říkám: Svobodu – ano. A to absolutní. Ovšem problém Járy (da) Cimrmana není jen otázkou pro vědecké specialisty a on zajímá i nejširší vrstvy lidové. Proto je třeba vědecký požadavek absolutnosti sladit s moudrostí našeho lidu, který v krásném lidovém přísloví říká „Všeho s mírou!" a v jiném „Všeho do času!". Já jako prezident, jenž má ve své osobě harmonizovat jak názory vědy, tak názory lidu, budu proto vždy neochvějným stoupencem svobody spojující v dialektickou jednotu jak postulát teoretické vědy, tak moudrost lidu, tedy svobody absolutně umírněné a dočasné.*
>
> *Závěrem mi, pánové, dovolte, abych vás ujistil, že se i jako prezident plně podřídím vůli řadových členů Společnosti, kteří mě zvolili, a to za všech okolností, pokud nebude vyhnutí.*
>
> *Děkuji Vám.*[41]

[40] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., s. 5.
[41] ŠKVORECKÝ, Josef. Inaugurační projev. In: *Danny 2017*. Sázava: Společnost Josefa Škvoreckého, 2017, s. 2–3.

Lze tvrdit, že právě díky osobnosti Josefa Škvoreckého, natož ve funkci prezidenta Společnosti, získalo divadlo na věhlasu. Škvorecký sehrával roli jakéhosi ručitele, neboť následně v rozhlasové *Nealkoholické vinárně U Pavouka* dosvědčil, že první představení viděl a že je doporučuje.[42]

O popularitu DJC se ale zasloužila i další jména – například Jiřina Jirásková, která chodila do divadla studovat „nehereckou autentičnost“[43] a která předávala Karlu Velebnému tzv. *Zlatou slepici*, cenu za nejlepší herecký výkon v ženské roli.[44] Příznivcem divadla se stal i spisovatel Ludvík Vaculík, v té době čerstvě vyloučený z KSČ po vystoupení na IV. sjezdu *Svazu československých spisovatelů* v červnu 1967, mimo jiné také kolega Svěráka, Čepelky a Šebánka z *Československého rozhlasu*. Mezi návštěvníky prvních představení se objevovala i další zvučná jména jako Jiří Suchý, Josef Abrhám, spisovatel Ludvík Aškenazy nebo členové rozpuštěné redakce *Literárních novin* Ivan Klíma, Jindřiška Smetanová či Michal Schulz.[45] *Akt* zhlédl také dramatik Ladislav Smoček. Jak vzpomíná Zdeněk Svěrák, právě na motivy Smočkovy hry *Podivné odpoledne doktora Zvonka Burkeho* drama *Akt* psal.[46] Od středy 4. října účinkoval Cimrmanův soubor v prostorách Malostranské besedy každou středu a čtvrtek.

Na první cimrmanovskou premiéru reagoval také tehdejší tisk a kritika. *Divadelní noviny* napsaly, že „*již dlouho jsme nezažili tak milou a důvtipnou taškařici. Ve škále malých divadel zazněl nový tón, v němž není hlubokomyslnosti ani škarohlídství, ale mladá generace. Legrace ze sebe samých, z učených symposií, z rodáckých domýšlivostí, z planých oficialit.*“[47] Kromě reakcí tisku, kde měla řada členů divadla známé – Smoljak a (pozdější člen) Jaroslav Weigel pracovali v *Mladé frontě* – reagovali také rodinní příslušníci herců. Zlidovělá je dnes již reakce manželky Zdeňka Svěráka Boženy, která při odemykání dveří bytu na spořilovském sídlišti, kde tehdy Svěrákovi bydleli, odvětila manželovi na slova *„Příště už ten Akt bude mnohem lepší“* větou *„Neblbni, vy to chcete hrát ještě jednou?“*[48]

---

[42] TICHÝ, Zdeněk A. a Vlastimil JEŽEK. *Šest z šedesátých: Lasica, Schmid, Smoček, Smoljak, Suchý, Svěrák, Štepka, Vyskočil - divadelní legendy malých scén: Činoherní klub, Divadlo Járy Cimrmana, Studio Ypsilon, Radošinské naivné divadlo, Semafor, Štúdio L+S*. Praha: Radioservis, 2003, s. 224.

[43] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 9.

[44] PALÁN, Aleš a Miloň ČEPELKA. c. d., s. 25.

[45] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 9.

[46] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

[47] SPALOVÁ, Olga. Zrod mýtu či divadlo z libosti. *Divadelní noviny*. 1967, XI.(5–6), s. 9.

[48] BENEDIKTOVÁ, Jana. *"Neblbni, vy to chcete hrát ještě jednou?" Cimrman slaví půlstoletí*. ČT24. Kultura [online]. 2016, (254) [cit. 2019-10-16]. Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1902752-neblbni-vy-chcete-hrat-jeste-jednou-cimrman-slavi-pulstoleti

V tisku i divadelních kruzích se řešilo, zda je nápad cimrmanovského humoru dosti nosný a zdali nebude první hrou vyčerpán. Proslulou se stala kritika uveřejněná 7. října 1967 ve *Svobodném slově* (viz přílohu č. 3), kde o DJC v reakci na premiéru *Aktu* padla i tato slova: *Ve hře je několik vynikajících gagů. Ale celkově se přibližuje spíš k těm amatérským divadlům, která zazáří a zase zhasnou.“*[49] Tyto obavy se zanedlouho ukázaly jako liché, neboť již v době premiéry *Aktu* se zkoušela druhá hra, tentokrát autora Ladislava Smoljaka *Vyšetřování ztráty třídní knihy*. Smoljak se už od vysoké školy pokoušel o režii, tudíž bylo nabíledni, že se režie druhé hry neujme rozhlasová režisérka Philippová, nýbrž sám autor.

Hra byla dovedena k premiéře 8. listopadu 1967 v Malostranské besedě. Přes intenzivní zkoušení se ji nepodařilo dostatečně secvičit. Hra inspirovaná absurdním divadlem, situovaná do carského Ruska[50], v níž se objevují postupně čtyři figury – učitel, ředitel, inspektor a ministr, se zdála zdlouhavá. Navíc se dotýkala současné reality devótností níže postaveného k výše postavenému, čímž zůstává dodnes aktuální.

Obsazení *Vyšetřování ztráty třídní knihy* vypadalo následovně: v roli učitele vystoupil Zdeněk Svěrák, ředitele ztvárnil Jiří Šebánek, role inspektora se chopil Oldřich Unger a v němé roli ministra školství se objevil tajemník souboru Miloň Čepelka.

Na tomto místě stojí za zmínku, že Miloň Čepelka byl opět ten, kdo v semináři druhé hry vedl vědecké sympozium, tentokrát zaměřené výlučně na téma „Cimrman pedagog“, a předával jednotlivým vědcům v oboru cimrmanologie slovo. Byl to ale také on, který přislíbil, že jako zakládající člen napíše svou hru. Údajně ji napsal v hororovém žánru. „*Mým příspěvkem byl horor z pohřebního ústavu, o němž jsme posléze usoudili, že se pro komediální divadlo nehodí. Jestli je to pravda, už nedokážu posoudit, protože jsem ho od té doby nevytáhl ze šuplíku.“*[51] Na repertoár se tedy nedostala a už asi nedostane. Vraťme se ale k *Vyšetřování ztráty třídní knihy,* které s přibývajícími reprízami získávalo příznivce. Také herci ve hře více nalézali hravost, kterou způsobovalo mechanické opakování textu, na němž je kus z velké části vystaven. Tato „modelovost“ však iritovala Jiřího Šebánka, přesto v roli ředitele vystupoval. Hra také neměla konec, hledala se řada řešení, jak představení ukončit. Nouzovým

[49] HORELOVÁ, Radka. Nesplněné naděje. *Svobodné slovo.* 7. 10. 1967.
[50] PALÁN, Aleš a Miloň ČEPELKA. c. d., s. 26.
[51] HRDINOVÁ, Radmila. *Miloň Čepelka z Divadla Járy Cimrmana: Už jsem si splnil všechny sny*. Kultura [online]. 2016, (326) [cit. 2019-10-16]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/kultura/421028-milon-cepelka-z-divadla-jary-cimrmana-uz-jsem-si-splnil-vsechny-sny.html

řešením používaným dodnes je to, že postava ministra školství (dnes zemského školního rady) si rozbalí svačinu, kterou na scéně sní, čímž celý absurdní kus končí.

Premiéru hry vystřídaly další spory mezi autorem a Helenou Philippovou. Zdeněk Svěrák na události vzpomíná takto: *Láďova aktivita, dětský zápal pro věc, chuť říci ke všemu názor veškeré členy divadla dráždí. Helena to chápe jako snahu uchopit moc. Rozhodne se, buď já, nebo Smoljak. (...) V hysterickém výlevu žádá Láďův odchod z divadla. (...) Stavíme se proti takovému řešení.*[52] Následně byl Ladislav Smoljak sesazen z funkce tzv. uměleckého ředitele souboru, kterou přebrali Šebánek se Svěrákem, a Smoljakovi zbyla na starost propagace divadla, již převzal od Šebánka.[53] Philippová Smoljaka kritizovala také za způsob režie jeho hry, na kterou více než na *Akt* dopadla veřejná kritika. Hru zkritizovala například i Jiřina Jirásková nebo Jindřiška Smetanová.

Na závěr této části pojednávající převážně o vzniku dvou prvních her, které se dostaly na repertoár DJC, považuji za nutné zhodnotit, jak repertoár ovlivňují dodnes. Jak *Akt*, tak *Vyšetřování ztráty třídní knihy*, byly situovány do současnosti. Myšlenka, aby se děj her promítal do Cimrmanovy doby, tedy přelomu 19. a 20. století, přišla až v následujících letech. Obě hry se později také dočkaly obnovených premiér, o čemž však bude řeč až na dalších stranách. Jak ve svém původním, tak obnoveném provedení ale dnes lehkým způsobem „narušují" poetiku her, které vznikly až po roce 1969. Toto téma popíši šířeji v následujících kapitolách.

1.4. Jediná hra, která se dočkala derniéry

Aby mohlo divadlo fungovat, muselo nadále rozšiřovat repertoár. Necelé tři měsíce po premiéře Smoljakovy hry přišel Šebánek se svou *Domácí zabijačkou*, jejíž název doplňoval podtitul *toaletní horor*.

Hra z Šebánkova pera měla dvojnásobek postav oproti *Vyšetřování ztráty třídní knihy*. Aby byl soubor schopen všechny role obsadit, bylo nutné přistoupit k rozšíření ansámblu. Postavu Servíta alternoval s Ladislavem Smoljakem Josef Podaný. Muže z kabaretního prostředí, kolegu Ivana Vyskočila a zejména redaktora *Československého rozhlasu*, hvězdu

[52] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 11.
[53] Tamtéž.

pořadu *Mikrofórum*, přizvala do divadla Helena Philippová.[54] V roli Kryštofa, jehož jevištní um skončil scénou, v níž se na jevišti postava oběsila, se střídaly dvě nové tváře souboru – Petr Brukner a Vít Mach. Na Macha vzpomínal Miloň Čepelka: „*Helena* (pozn. Philippová) *mu říkala, že je to její adoptivní syn. On nějak žil s Tomkem*[55] *a Philippovou. Nevím, jestli přímo s nimi v bytě, ale říkala mu synu.*"[56] Faráře hrál Ivan Štědrý, bratr zpěváka Karla Štědrého, mimo jiné hudební redaktor *Československého rozhlasu* a v *Nealkoholické vinárně U Pavouka* představitel jazzové sekce pořadu. Ještě před ním ale postavu faráře hrál Petr Čada. Zvěřinovou ztvárňoval Jiří Stivín, jazzový hudebník a skladatel, který se do divadla dostal díky přátelství s Karlem Velebným. V alternaci se Stivínem vystupoval Jaroslav Vozáb, později také významná figura DJC. Karel Velebný s autorem Jiřím Šebánkem se střídali v roli Zvěřiny, Zdeněk Svěrák účinkoval jako Hynek, Bormana hrál Oldřich Unger a postavu paní Libuš ztvárnil Miloň Čepelka. Právě tato ženská role byla tou úplně první, kterou si Čepelka v divadle zahrál.[57]

Domácí zabijačka měla premiéru 7. února 1968 v Malostranské besedě. Její premiéře ale předcházela řada peripetií. Vrchovatě se nezamlouvala Ladislavu Smoljakovi. Jako autor *Vyšetřování ztráty třídní knihy* se také pravděpodobně nepřenesl přes odpor Philippové a Šebánka k jeho hře.[58] Šebánek s Philippovou se proti Smoljakovi opět postavili. Šebánek Smoljakovi vyčítal kupříkladu skutečnost, že Smoljak sepsal do semináře k *Domácí zabijačce* příliš dlouhé sympozium na téma „Cimrman a filozofie".[59] Smoljak nakonec ustoupil.

Stejně jako předchozí hra dlouho neměla ani ta třetí konec a Šebánek navrhoval různá řešení. Před oficiální premiérou se soubor rozhodl odehrát dvě předpremiéry a až napotřetí hru uvést před novináři a zvanými prominenty.[60]

Tři první hry odlišoval rukopis. Svěráků *Akt*, Smoljakovo *Vyšetřování ztráty třídní knihy* a Šebánkova *Domácí zabijačka*. Každý na to šel z jiného konce, s jiným nápadem. Lze

[54] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[55] Vladimír Tomek, druhý manžel Heleny Philippové, klavírista a basista *České filharmonie*. Srov. KROC, Vladimír: *O režisérce Heleně Philippové* [online]. 2016 [cit. 2019-10-30]. Dostupné z: http://cimrman.rozhlas.cz/node/83
[56] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[57] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[58] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[59] Tato přednáška dnes předchází představení *Vyšetřování ztráty třídní knihy*.
[60] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 13.

konstatovat, že nejpozitivněji vycházel z tehdejších kritik *Akt*. Na *Domácí zabijačku*, stejně jako na předchozí hru, se názory různily. Petr Brukner vzpomíná, že jeden z tehdejších redaktorů v kritice poznamenal, že hrou *Domácí zabijačka* je *„Cimrman vražděn přímo na jevišti"*[61]. V protikladu k této kritice stojí kritika Olgy Spalové, která vyšla 28. února 1968 v *Divadelních novinách*: *„Je to zase kus dobré legrace, kde se nepředstírá profesionalita a kde je člověku dobře. Nemalou zásluhu na tom má režisérka Philippová, která přesně ví, jak zabránit šarži a udržet večeru lehkost studentské taškařice."*[62] Miloň Čepelka se cítil ve své první ženské roli jako doma, což se o roli Zdeňka Svěráka říct nedalo. Nebyl to humor jeho gusta a hororový žánr hry mu nebyl blízký.[63]

Seminář třetí hry pojmul již zmíněnou filozofickou přednášku Ladislava Smoljaka. Součástí semináře byly ale i další referáty – přednáška doktora Hedvábného (Karla Velebného) o stycích Járy Cimrmana s Franzem Kafkou (u příležitosti odcizení zavazadla na nádraží Františka Josefa), Zdeněk Svěrák přednášel o Cimrmanově činnosti loutkářské, již Cimrman rozvíjel na březích řeky Paraná.[64] Smoljakova filozofická přednáška porovnávala teorii poznání „dle Cimrmana" a „dle F. C. Bohlena". Tenkrát však místo Bohlena mluvil „profesor" Smoljak o Karlu Marxovi. Poslední přednáška předcházející *Domácí zabijačce* se týkala Cimrmanovy činnosti kinematografické ve vídeňském „Prátru kultury a oddechu"[65], jež později našla své místo v závěru hry *Vražda v salónním coupé*.

Příkopy mezi členy autorského divadla se dále prohlubovaly. Zdeněk Svěrák vzpomíná: *Tažení proti Láďovi pokračuje. Jirka ho takřka fyzicky nesnáší, v šatně dává najevo, jak je mu zatěžko hrát v Třídní knize, na scéně to fláká. Nápady, že by Třídní kniha měla být stažena (má vyprodáno jako ostatní dvě hry). Stavíme se s Miloněm proti. Říkám Jirkovi, že pozoruju úsilí vyštvat Láďu z divadla, a dávám na vědomost, že bych v tom případě odešel taky. Na konci sezóny 1967/1968 docházíme k závěru, že bude ve prospěch her i soužití v souboru, když Láďa a Jirka si navzájem ve svých hrách účinkovat nebudou."*[66]

Konec této sezony v napjaté atmosféře příjemně narušil první zahraniční zájezd souboru do Vídně, který se uskutečnil ve dnech 3. a 4. června. Pražské jaro 1968 a částečné

[61] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Petrem Bruknerem dne 21. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[62] SPALOVÁ, Olga. *Po třetí Jára Cimrman*. Divadelní noviny. 1968, XI.(16), s. 6.
[63] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 14.
[64] SPALOVÁ, Olga. *Po třetí Jára Cimrman*. Divadelní noviny. 1968, XI.(16), s. 6.
[65] Tato přednáška doznala postupem doby velkých textových úprav a dnes je součástí semináře před představením *Vražda v salónním coupé*.
[66] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 15–16.

uvolnění v komunistickém Československu dovolilo, že se DJC mohlo účastnit festivalu *Wiener Festwochen* (program festivalu viz přílohy 4 a 5). Zdeněk Svěrák dnes hodnotí tuto událost jako velký omyl: *„Už ve foyer jsme udělali výstavu z Cimrmanovy pozůstalosti, ale ti rakouští diváci na to koukali jako na posvátné předměty, např. jako na pozůstalost po Komenském. Nechápali, proč tam máme konev, ve které Cimrman nosil vodu, nebo jeho župan.“*[67] Vídeňští diváci vtip v Divadle Járy Cimrmana nenašli. Seminář se odehrál, přednášky herci četli německy, ale hru *Akt* tamější intendant Baumgartner zastavil. Jako štěstí se ukázalo, že byl v souboru také Karel Velebný, jehož vystoupení s SHQ se stalo náplastí za neodehranou hru. Pozoruhodné z dnešního hlediska je, že se soubor, který existoval necelé dva roky, jako jediný z Československa na přehlídku dostal. Nicméně se dodnes souboru tato událost zdá jako zkušenost, kterou netřeba opakovat. Svědčí o tom hláška, kterou dodnes nezapomíná Zdeněk Svěrák. Tu mu intendant Baumgartner řekl na závěr festivalu: *„Ich bin der Intendant der Weltfestival und diese Diletantstudentengruppe interessiert mich nicht.“*[68]

Vídeňského festivalu ve studiu Metro se účastnili také dva čerství členové divadla – Jaroslav Vozáb a Petr Brukner. Jaroslav Vozáb byl taktéž redaktorem *Československého rozhlasu*, souboru DJC byl doporučen jako jazykový expert.[69] Právě on souboru ve Vídni korigoval němčinu. Nato byl přijat i coby herec a jeho první rolí se stala Zvěřinová v *Domácí zabijačce*.

Petr Brukner se do divadla dostal prostřednictvím Ladislava Smoljaka. Ladislav Smoljak v 60. letech vyučoval matematiku a fyziku na gymnáziu v Brandýse nad Labem, a právě do tohoto města se v roce založení divadla přiženil Petr Brukner. Jeho manželka Eva byla žačkou Ladislava Smoljaka. Ona je však neseznámila. Potkávali se při cestách autobusem do Prahy. Při jedné z nich Smoljak Bruknerovi nabídl, že v Malostranské besedě zakládají divadlo a že by do něj mohl přijít. Brukner, rodák z Písku, pro kterého byla Praha nejvyšší metou, neváhal a do divadla přišel. Jako milovníka jazzu ho zaujala především účast Karla Velebného.[70] Do divadla přivedl i svou ženu (viz s. 18). Brukner se neúspěšně pokoušel o studium fotografie na FAMU, a právě se slovy, že by mohl v Malostranské besedě udělat nějakou fotografii, Smoljak Bruknera pozval. Nikdy tam žádnou fotku nepořídil, zato se stal

[67] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[68] Tamtéž.
[69] Herci se shodují, že ovládal cca 9 světových jazyků.
[70] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Petrem Bruknerem dne 21. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

kulisákem, rekvizitářem a oponářem.[71] Posléze přestoupil i na jeviště. Jeho první rolí byl Kryštof v *Domácí zabijačce*, nikoli student v semináři hry *Hospoda Na mýtince*, jak se často mylně uvádí. Ta měla totiž premiéru až v dubnu 1969, zatímco Brukner do divadla přišel už o rok dříve.

1.5. Odchod otce zakladatele

Na podzim 1968 mělo DJC na repertoáru tři hry. Soubor se navíc obohatil díky *Domácí zabijačce* o řadu osobností podobných zájmů. Lze konstatovat, že jádro divadla tvořili rozhlasáci a jazzmani. Z toho, co bylo popsáno v předchozí kapitole, nicméně vyplývá, že eskalace konfliktů mezi Smoljakem na straně jedné a Šebánkem s Philippovou na straně druhé musela vyvrcholit.

Ladislav Smoljak se zabýval kromě herectví propagací divadla, což zahrnovalo například povinnost každý týden připravovat program divadla do denního tisku. Nadto byl zavalen řadou další zbytečné úřednické práce, kterou by jinak mohl vykonávat někdo z SDS.[72]

Mezitím už ale Smoljak se Svěrákem psali první společný scénář, a to k veselohře *Hospoda Na mýtince*. Fakt, že se dali Smoljak se Svěrákem na společné psaní, Philippová a Šebánek přešli bez připomínek, ty se dostavily až 1. listopadu 1968 při předčítání hry souboru. Scénář nevzbuzoval antipatie, ba naopak, všem se hra líbila. Helena Philippová se však podivila Smoljakovu úmyslu hru režírovat. On to měl pochopitelně v plánu, neboť režíroval už své *Vyšetřování ztráty třídní knihy*. Philippovou to popudilo a poznamenala, že Smoljak se režie chopit ani nemůže, neboť obdržela dopis od ředitele SDS Miloše Hercíka, který ji pro neúspěch hry *Vyšetřování ztráty třídní knihy* pověřil „režijní prací na celém repertoáru divadla“.[73] Smoljak, Svěrák, Philippová a Šebánek stáli před otázkou, co dál. Je možné nadále divadlo udržovat ve stavu, kdy jedna strana oplývá nevraživostí k druhé? Nebo má Smoljak přistoupit na to, že se režie další hry neujme on, ale Philippová?

[71] *Cimrmani* [dokumentární TV pořad] (19:20–19:50 m.). Režie Jiří Vanýsek. ČR, Filmové studio Barrandov, 1997.
[72] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 16.
[73] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

Hospodu Na mýtince nakonec herci zkoušeli pod taktovkou Ladislava Smoljaka. Na schůzi s vedením SDS se totiž ukázalo, že výše zmíněný dopis, jenž byl Philippové adresován, byl vystaven na její žádost, a že Smoljakovi v režii nikdo nezabraňoval.[74]

Helena Philippová už ale toto, pro ni možná ponížení, přes sebe nepřenesla a prohlásila, že buď v divadle zůstane ona nebo Smoljak. Na její stranu se posléze přidal i Jiří Šebánek. Z dnešního hlediska lze konstatovat, že nejtěžší rozhodnutí bylo v tu chvíli na Zdeňku Svěrákovi, na čí stranu se přikloní. Na stranu Ladislava Smoljaka, kterého znal déle než Jiřího Šebánka a s nímž napsal i novou hru pro divadlo? Nebo k Jiřímu Šebánkovi, s nímž po léta psal *Nealkoholickou vinárnu U Pavouka* a spolupracoval v armádní redakci? Nakonec se přiklonil na stranu Ladislava Smoljaka. Dnes na tuto nelehkou éru vzpomíná následovně: *„Já jsem harmonizátor a nesnáším, když jsou v kolektivu pře. Mně to připadalo vůči Láďovi nespravedlivé. S Jirkou jsme byli sice spojeni Vinárnou U Pavouka a mrzelo mě, že on mého staršího kamaráda nesnáší. Možná v tom byla žárlivost, kdo ví, jestli ho nebral jako vetřelce.“*[75]

Režisérka ohlásila svůj odchod z divadla a Šebánek ji následoval. Rozhodli se ale odejít až ke konci sezony 1968/1969 a Šebánek požádal o to, aby byla jeho *Domácí zabijačka* v červnu 1969 stažena z repertoáru.

Jelikož divadlo tehdy hrálo jen dvakrát týdně, tj. osmkrát měsíčně, neměla ani jedna z prvních tří her na kontu mnoho repríz. *Domácí zabijačka* se dočkala pouhých čtyřiatřiceti.[76] Konec sezony znamenal také konec angažmá pro Josefa Podaného, Jiřího Stivína, Ivana Štědrého a Víta Macha. Jan Trtílek, sochař, který zhotovil mimochodem bustu Járy Cimrmana do semináře předcházejícímu hře *Akt*, opustil divadlo už na sklonku roku 1968. Po autonehodě soubor opustil i Karel Velebný a jeho roli matky Žílové v *Aktu* definitivně přebral Miloň Čepelka. Se souborem se však rozloučil pouze coby herec, po zotavení vystupoval ve své hudební poloze s SHQ vždy po představení v Malostranském besedě.[77]

Snaha Šebánka s Philippovou odejít z DJC byla možná hnána také touhou založit vysněné Divadlo hrůzy, do jehož repertoáru měl mimo jiné přispět Miloň Čepelka svým hororem, který původně napsal pro DJC a který se tam neujal. Z nápadu nakonec sešlo a Jiří

[74] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 18.
[75] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[76] PALÁN, Aleš a Miloň ČEPELKA. c. d., s. 34.
[77] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 21.

Šebánek se stal pracovníkem archivu *Mladé fronty* ve Spálené ulici, kde doslova třídil a opra-šoval veškerou produkci nakladatelství.[78]

Jak zhodnotit přínos Jiřího Šebánka pro DJC? Pregnantně to vyjádřil Zdeněk Svěrák větou, kterou několikrát později Šebánkovi také sdělil. *„Jiří Šebánek má o divadlo dvě zásluhy – první, že ho založil, a druhou, že z něj odešel.“*[79] Nebýt Šebánka, nikdy by se nezrodil český fenomén Jára Cimrman a pravděpodobně by se slavným nestalo duo Svěrák – Smoljak. Byl to Jiří Šebánek, který měl tu kuráž divadlo založit a Helena Philippová, která zprvu obstará-vala veškerý provoz divadla. Kdyby ale z divadla Šebánek neodešel, ubíralo by se jinými proudy. Šebánkův humor byl, jak jsem zmínil, jiný – anglický, černý. Smoljak se Svěrákem se naopak potkali na stejné vlně a začali psát další hry už ve skutečně Cimrmanovském duchu. Situovali je do doby, kdy mohl opravdu Jára Cimrman žít, tedy na sklonek 19. a počátek 20. století, do dob, kdy se lidé dívali na první němé filmy, kdy se učili létat nebo telefonovat. Vtipy a hlášky se začaly vyznačovat laskavostí, nikoli morbidností, v jejímž duchu byla na-psána Šebánkova hra. Miloň Čepelka hovořil o odchodu Šebánka takto: *„Jirka buď inspiraci měl, nebo neměl, a byl tak schopen naordinovat Cimrmanovi do hlavy a do úst úplně cokoliv. Měl skvělou invenci, ale byl ochoten podléhat jí neukázněně.“*[80] Smoljak a Svěrák naopak začali nad každým vtipem rozmýšlet, zda se hodí do Cimrmanovy doby starého Rakouska, a zároveň mysleli na současné publikum. Helena Philippová odešla od Cimrmanů stejným způ-sobem jako ze Semaforu a z Divadla Na zábradlí. *„Pomohla divadlu na svět – možná by bez ní ani nevzniklo –, divadlo začalo fungovat, a pak se něco stalo a ona odešla,“*[81] vzpomínal Ladislav Smoljak.

V atmosféře odchodu Šebánka a Philippové se otevírala nová etapa DJC, za jejíž za-čátek je možné pokládat premiéru hry *Hospoda Na mýtince*.

1.6. Nešťastný den pro národ, šťastný pro divadlo

Od lednových dnů roku 1969 divadlo zkoušelo novou hru. *Hospoda Na mýtince* je opereta, podle autorů pouze vyňatý úsek z Cimrmanovy sedmihodinové operety *Proso*. Hra se odehrává v krajině uprostřed hustého lesa, v němž stojí hospoda, do níž zavítají hrabě

[78] PALÁN, Aleš a Miloň ČEPELKA. c. d., s. 34.
[79] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v sou-kromém archivu tazatele.
[80] PALÁN, Aleš a Miloň ČEPELKA. c. d., s. 34.
[81] TICHÝ, Zdeněk A. a Vlastimil JEŽEK. c. d., s. 226.

Ferdinand von Zeppelin, ve skutečnosti pašerák zvaný Dešťovka, pašující do Polska cyklistické zvonky, a vězeň Kulhánek, jenž uteče z vězení, v němž si téměř dvacet let odpykával trest, který ve skutečnosti nespáchal. Jelikož se jedná o operetu a použity jsou ve hře árie Franze Lehára, Rudolfa Piskáčka, Oskara Nedbala a Johanna Strausse, které předchozí seminář prezentuje tak, že byly těmito velikány zcizeny Cimrmanovi, bylo nutné nejprve árie do představení vybrat. Sám Ladislav Smoljak se ve světě operety orientoval, neboť jeho maminka pracovala jako uvaděčka v Divadle Na Fidlovačce. Přesto divadlo hledalo osoby, které by zastaly jak práci hereckou, neboť po odchodu řady osobností s Šebánkem a Philippovou byla o herce nouze, tak především hudebně dramaturgickou. K Cimrmanům nastoupil Jan Klusák, který složil předehru k operetě *Hospoda Na mýtince*, a Pavel Vondruška, v té době dirigent operety Hudebního divadla Karlín. Později dirigoval v Divadle Na Fidlovačce a v roce 1977 se vypracoval v dirigenta činohry Národního divadla.[82] Pavel Vondruška v té době účinkoval ve Smočkově *Podivném odpoledni dr. Zvonka Burkeho*, s nímž vyhrál *Jiráskův Hronov*. Právě Ladislav Smoček Cimrmanům Vondrušku takříkajíc přihrál. *„Hledali jsme herce a hudebníka zároveň. Vondruška byl v operetě jako doma. Pavel ale přišel s podmínkou, že nám sestaví hudbu, ale že si v Hospodě také zahraje. Získal roli hraběte Zeppelina,“*[83] vzpomíná Zdeněk Svěrák.

Datem premiéry divadlo stanovilo čtvrtek 17. dubna 1969. Nikdo netušil, že ten den se zapíše do československé historie jinak než premiérou čtvrté hry DJC. Zbytky nadějí reformních myšlenek roku 1968 padly s výměnou na postu generálního tajemníka ÚV KSČ – Alexandera Dubčeka vystřídal Gustáv Husák. Tato změna znamenala vítězství konzervativních promoskevských sil a nástup tzv. normalizace.

Premiéra se konala, navzdory okolnostem bylo vystoupení vydařené a paradoxně se právě *Hospoda Na mýtince* stala nejhranější komedií DJC. Herci si z premiéry mnoho nepamatují, pouze vzrušenou atmosféru, kterou Miloň Čepelka doplňuje těmito slovy: *„Pamatuju si, jak to hučelo pod okny. Lidé, kteří v Malostranské besedě byli, se bavili, ale myslím si, že všichni byli myšlenkami někde jinde.“*[84] Zdeněk Svěrák doplňuje: *„V ulicích byly obrněné transportéry a premiéře málokdo věnoval pozornost. Pořád někdo vcházel do sálu a přinášel*

[82] Odešel další z Cimrmanů, Pavel Vondruška je mrtev. *Aktuálně – z domova* [online]. 2011 [cit. 2019-10-31]. Dostupné z: http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=690296

[83] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

[84] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

zprávy z politiky.“[85] Herci se o instalaci Husáka na post generálního tajemníka ÚV KSČ dozvěděli už během představení. Kromě událostí politických zachvátil v onen večer požár rozhlasové studio v Karlíně, o čemž diskutovala také řada lidí v sále Malostranské besedy.

Hospoda Na mýtince je nejchudší hrou co do počtu postav. Roli hostinského hrál zprvu pouze Zdeněk Svěrák, v 70. letech ji začal alternovat Jan Klusák, hraběte Zeppelina ztvárnil Pavel Vondruška, který si o roli, jak bylo zmíněno výše, řekl, ale čelním představitelem této role od počátku byl a je dodnes Miloň Čepelka. Třetí ústřední roli vězně Kulhánka hrál Ladislav Smoljak, kterého záhy alternoval Jaroslav Vozáb.

V semináři předcházející operetě s výpravou a kostýmy, jak zní podtitul, zazní pět přednášek: *Nad operetním dílem Járy Cimrmana, Umělecká loupež, Pravděpodobný obsah operety Proso, Frustrační kompozice* a *Cimrmanům způsob notového zápisu*.[86] V poslední zmíněné přednášce dostává značný prostor jeden z kulisáků, jenž vystupuje ve fiktivní roli studenta Cimrmanologie, který má představit, jak Cimrman zapisoval noty do notového papíru bez linek. Tato role dodnes slouží jako jakási „otrkávací“, prostřednictvím níž jsou do divadla uváděny nové tváře. Rolí prošla řada kulisáků, kteří v současnosti platí za herecká esa souboru. Tím úplně prvním představitelem, a sice i na zmiňované dubnové premiéře, byl Petr Brukner, který tak po malé roli v *Domácí zabijačce* získal druhou roli. Herec představující studenta v semináři má i malou roli v závěru hry, a sice policejního inspektora Trachtu, který převlečen za Ludvíka už dvacet let čeká na pašeráka v hospodě Na Mýtince. Za zmínku stojí, že když zhlédl Petra Bruknera v roli studenta Cimrmanologie režisér Miloš Forman, označil ho za „největšího českého žijícího naivního herce“.[87]

Co se týče semináře u *Hospody Na mýtince*, svou podobou se výrazně odlišoval od seminářů tří předchozích her. Zatímco u *Aktu, Vyšetřování ztráty třídní knihy* a *Domácí zabijačky* seminář vedl tajemník, tedy Miloň Čepelka, který sérii přednášek řídil a předával slovo, u *Hospody Na mýtince* už toto schéma k vidění nebylo. Řečnický pultík stál celý seminář před oponou. K němu pak jednotliví vědci (herci) jeden po druhém přicházeli a hovořili každý o svém tématu. Role tajemníka se zrušila, tudíž ani ostatní účinkující nemuseli trávit celou dobu semináře sezením na jevišti a vyčkáváním, než na ně přijde řada.

[85] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[86] CIMRMAN, Jára, Ladislav SMOLJAK a Zdeněk SVĚRÁK. *Hry a semináře*. Úplné vydání. Praha a Litomyšl: Paseka, 2010, s. 87.
[87] ŠMERGLOVÁ, Michaela. Šest žen Petra Bruknera. *Lidové noviny* [online]. 2000, (302), 27 [cit. 2019-09-26].

Hospoda Na mýtince zahájila éru spolupráce dua Smoljak – Svěrák a započala jedinečnou poetiku souboru pracujícího s chytrým humorem, často založeném na efektu „aha – haha“[88], tedy na efektu, kdy divák určitou informaci z jeviště zaslechne, spojí si ji s něčím, co už zná, a teprve poté dojde k smíchu. Nemalá část veřejnosti považovala a dodnes považuje *Hospodu Na mýtince* za nejpovedenější kus DJC a zároveň za hru, která je pro tento humor nejtypičtější. Jaroslav Vozáb, který se zhostil v komedii první velké role, poznamenal: *„Hospodu už nikdy nenapíšete!“*[89]

Kromě poetiky nového typu zahájila *Hospoda Na mýtince* i dobu zájezdů. Do té doby soubor hrával pouze na prknech Malostranské besedy, a to každý týden ve středu a ve čtvrtek. První zájezd se uskutečnil v roce 1970 právě s touto hrou do plzeňského klubu Alfa.[90] K zájezdovým účelům byly pro *Hospodu Na mýtince* vyrobeny i speciální cestovní kulisy, které soubor vozil na střeše auta.[91]

S první společnou hrou Smoljaka a Svěráka zažil soubor také první krušné chvilky spojené s nepochopením diváctva. 5. dubna 1970 soubor dorazil do Divadla Boženy Němcové ve Františkových Lázních, kam na *Hospodu Na mýtince* zavítali především lázeňští hosté, jež nalákal pravděpodobně podtitul „opereta s výpravou a kostýmy z Prahy“. Klasické operety se nicméně diváci nedočkali, místo toho poslouchali hodinový seminář, který je nudil. Ze samotné operety nadšeni také nebyli, tudíž byl soubor nucen k naložení kulis v rekordním čase jedenácti minut.[92] Po představení žádali diváci mluvit s režisérem, kterého ostatní herci takříkajíc „nedali“, a také požadovali vrácení vstupného. Tohoto dnes již legendárního představení se shodou okolností zúčastnila rodina manželky Miloně Čepelky, který se dva dny předtím v nedalekém Chebu oženil a novomanželka se chtěla pochlubit, jaký skvělý herec je její muž. Rozbouřenou atmosféru v hledišti utěšovala Božena Svěráková, manželka Zdeňka Svěráka, která představení také navštívila, slovy *„Ale v Praze mají úspěch!“*[93]

K *Aktu, Vyšetřování ztráty třídní knihy* i *Hospodě Na mýtince* vytvořil výpravu architekt Jiří Benda, který s DJC na kulisách a kostýmech spolupracoval až do roku 1974 – do představení *Dlouhý, Široký a Krátkozraký*.[94] Kulisy si mohlo divadlo nechat bez problému vyrobit

[88] POKORNÝ, Jan. Cimrmanovský humor? Aha a haha! *Orlický deník* [online]. 2009, (33), 3 [cit. 2019-11-01].
[89] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 20.
[90] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., s. 13.
[91] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[92] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., s. 17.
[93] Zdeněk Svěrák: Nemám o životě páru. A nelituju toho. *Český rozhlas Dvojka – Host do domu* [online]. 2016 [cit. 2019-11-01].
[94] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., s. 26.

díky svazku s SDS. Mimochodem první kulisy vytvořené Bendou k představení *Akt* se autorovi Zdeňku Svěrákovi nelíbily, připadaly mu vzhledem k místu děje hry málo autentické. Jak se zmiňuje v semináři, který *Aktu* předchází, měly na počátku 20. století sloužit jako přepážka mezi kulečníkem a pánskými toaletami v tanvaldské restauraci Labuť. Jak vzpomíná tehdejší jevištní mistr DJC Andrej Krob (o Andreji Krobovi viz kapitola 2.4.), vypadaly původně jak z Ladova obrázku. Tudíž Krob pocítil, že by jak Svěrák, tak Smoljak přivítali, kdyby on jako jevištní mistr „zakročil". *„Zůstal jsem v Redutě jednou přes noc a kulisy poničil. Bylo to umělecké dílo – z Lady udělat zříceninu. Rámy potažené plátnem jsem na několika místech protrhnul a polil směsí tekutin."*[95] Vzpomíná, že když Ladislav Smoljak se Zdeňkem Svěrákem následující den přišli do divadla a viděli tu změnu, jen se pousmáli. Cítil, že byli spokojeni.

1.7. Poslední léta na Malé Straně

Se závěrem sezony 1968/1969 definitivně divadlo opustili Jiří Šebánek a Helena Philippová a *Domácí zabijačka* se stala první (ale také poslední) hrou, která si v DJC zažila derniéru.

Soubor jako herec obohatil v následující sezoně Jaroslav Weigel, který však s divadlem spolupracoval téměř od úplného začátku. Jeho první úlohou, kterou mu „zadal" Ladislav Smoljak, s nímž se znal z redakce časopisu *Mladý svět*, bylo vytvořit program pro první hru. Programem míním grafické ztvárnění listu, který si diváci zakupují při vstupu do divadla. Weigel, jenž vystudoval výtvarnou výchovu na *Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy*[96], tuto úlohu přijal. Program k *Aktu*, *Vyšetřování ztráty třídní knihy*, *Domácí zabijačce* i *Hospodě Na mýtince* byl z Weigelova pera. Z další tvorby zmiňme i první pozvánky na představení cimrmanovského souboru, včetně prvního plakátu ke hře *Hospoda Na mýtince*.[97] Mimo jiné vytvořil také jakousi příručku s názvem *Jak se chodí do Divadla Járy Cimrmana,* v níž vysvětluje, že *„do Divadla Járy Cimrmana je třeba se vypravit (…) nebo přijít půl hodiny před začátkem představení."*[98] Z příručky se také dozvíme, že lístek na představení DJC v Malostranské besedě stál ke stolu 18 korun a na židli 12 korun.[99]

[95] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Andrejem Krobem dne 16. 12. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[96] Jaroslav Weigel vystudoval na *Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy* kombinaci výtvarná výchova – dějepis.
[97] Hovory: Jaroslav Weigel. *Český rozhlas Plus – Hovory* [online]. 2017 [cit. 2019-11-03].
[98] Jak se chodí do Divadla Járy Cimrmana. In: SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., příloha na s. 17.
[99] Tamtéž.

Ale zpět k osobě Jaroslava Weigela. Na bázi spolupracovníka ve výtvarném sektoru s divadlem spolupracoval do roku 1970. *„V roce 1970 mi Láďa* (Ladislav Smoljak, pozn.) *nabídl angažmá v našem divadle na základě toho, že jsem tam docházel (…). O Velikonocích 1969 jsem si sedl a namluvil jen pro legraci takové povídání (…) o Cimrmanovi kriminalistovi. Nahrál jsem to na pásek, Láďa si to vzal a pustil si to. Zdeněk Svěrák byl uchvácen, ne tím povídáním, ale řekl: ten by s námi mohl hrát,"*[100] vzpomínal výtvarník a začínající herec. Jaroslav Weigel tak zavdal nápadu na druhý společný kus z dílny Smoljak – Svěrák, z nějž se zrodila detektivní hra *Vražda v salónním coupé*. Kromě nápadu Svěráka i Smoljaka fascinoval Weigelův hlas, který se podle Zdeňka Svěráka podobal hlasu rozhlasového herce Antonína Zíby.[101]

Práce na detektivce probíhala na přelomu let 1969 a 1970 v bytě Zdeňka Svěráka v Praze na Spořilově a také u Ladislava Smoljaka v Brandýse nad Labem. *„Vzpomínám-li na tuto práci, vytane mi odpoledne, kdy jsme šli po břehu Labe a vymýšleli jména Bierhanzel, Meyer a další,"*[102] vzpomínal Zdeněk Svěrák na spolupráci s Ladislavem Smoljakem, konkrétně na vymýšlení jmen do druhé společné hry.

Vražda v salónním coupé měla premiéru 14. května 1970 v Malostranské besedě. Obsazení hry vypadalo tehdy následovně: ústřední postavu inspektora Trachty ztvárňoval střídavě Ladislav Smoljak se Zdeňkem Svěrákem, v roli jedenadvacetiletého policejního praktikanta Hlaváčka alternovali Petr Brukner s Miloněm Čepelkou. Role továrníka Bierhanzela byla napsána na tělo autorovi námětu Jaroslavu Weigelovi, s nímž se v roli střídali ještě Oldřich Unger a Jaroslav Vozáb. Druhého továrníka, Meyera, alternoval Jan Klusák s Pavlem Vondruškou. O roli stewarda se podělil František Petiška s Josefem Koudelkou, přičemž v prvních letech od premiéry postavu hrával i Jaroslav Vozáb, načež „přešel" do role Bierhanzela.

U role stewarda byla nyní uvedena dvě neznámá jména. Františka Petišku přivedl do divadla Ladislav Smoljak. Pocházel z Čelákovic, ale pracoval jako obvodní lékař v Brandýse nad Labem, mimo jiné ošetřoval také Smoljakovy děti. Byl však především literárně činný. *„Byl šéfredaktorem časopisu Tvář, který zanedlouho zakázali,"*[103] vzpomínal Petr Brukner.

---

[100] *Cimrmani* [dokumentární TV pořad] (17:04–18:00 m.). Režie Jiří Vanýsek. ČR, Filmové studio Barrandov, 1997.

[101] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

[102] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 21.

[103] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Petrem Bruknerem dne 21. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

František Petiška psal povídky pod uměleckým jménem František Vinant, které převzal po dědečkovi. Jako herec ale podle Zdeňka Svěráka příliš oblíbený nebyl. *„Je to zvláštní, jak na něj publikum reaguje. Zpočátku se při jeho referátu nechtějí smát. Snad je to herec na záporné role. Nevzbuzuje sympatie. Taky proto, že si svůj projev nepřirozeně člení na části rychlá, pomalá, tichá a hlasitá.“*[104] Nejcharakterističtějším rysem Františka Petišky, samozřejmě mimo divadelní prkna, bylo jeho kouření. Jako doktor spoléhal na to, že než dostane rakovinu plic, medicína bude mnohem dál. Právě tato nemoc se mu stala osudnou.

Josef Koudelka byl do divadla angažován zprvu jako kulisák, kterého přivedlo původní kulisácké duo DJC Jindřich Holna a František Malota.[105] Právě steward se stal jeho první rolí.

Role praktikanta Hlaváčka byla první stěžejní rolí pro Petra Bruknera. Dnes na ni vzpomíná následovně: *„Vražda v salónním coupé je moje nejmilejší hra. (…) Hlaváček byl už opravdovou rolí, je tam od začátku do konce.“*[106]

Co se týče semináře předcházejícímu *Vraždě v salónním coupé*, byl vytvořen na původní bázi semináře jako u *Aktu* či *Vyšetřování ztráty třídní knihy*. Jednotliví vědečtí pracovníci sedí seřazeni vedle sebe na židlích na jevišti a přicházejí jeden po druhém k řečnickému pultíku se svými referáty. Nicméně už byla vypuštěna úloha řídícího semináře, konkrétně Miloň Čepelka přednášel celý referát na téma *Krádež arcivévodova šperku*. Tématy dalších přednášek byla (a jsou): *Na prahu kriminalistické kariéry*, *Nové kriminalistické metody*, *Detektiv a básník* a *Revoluce v němém filmu*.[107] Poslední zmíněná přednáška byla přesunuta do *Vraždy v salónním coupé* ze stažené *Domácí zabijačky*. V části *Detektiv a básník* se objevovala báseň *Minařík*, jež musela být v sedmdesátých letech pod tlakem režimu přejmenována na *Maralík,* neboť Minařík bylo jméno agenta StB, Pavla Minaříka, který pracoval v letech 1968–1976 v Mnichově jako redaktor Rádia Svobodná Evropa, načež se vrátil do Československa a proti tomuto rádiu vedl kampaň.[108]

Sezona 1970/1971 byla první sezonou, která nepřinesla žádnou novou hru a dala by se charakterizovat jako vcelku klidná, kdy divadlo setrvávalo ve svém domácím působišti, a sice na Malé Straně. DJC mělo deset herců – Ladislava Smoljaka, Zdeňka Svěráka, Miloně

[104] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 22.
[105] Tamtéž.
[106] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Petrem Bruknerem dne 21. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[107] CIMRMAN, Jára, Ladislav SMOLJAK a Zdeněk SVĚRÁK. Hry a semináře. c. d., s. 119.
[108] PETROVÁ, Natálie. *Mediální obraz Pavla Minaříka po návratu z Rádia Svobodná Evropa*. Praha, 2019. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, s. 4.

Čepelku, Jaroslava Weigela, Jaroslava Vozába, Petra Bruknera, Jana Klusáka, Františka Petišku, Oldřicha Ungera a Pavla Vondrušku.

Sezona následující, zahájená na zámku v Březnici, už nové plody přinesla, 24. listopadu 1971 měla premiéru pátá hra (při číslování budu vynechávat představení *Domácí zabijačka*), třetí společná hra Smoljaka a Svěráka *Němý Bobeš aneb Český Tarzan*. Hru psali autoři převážně na chalupě pana Lukšíčka v Dobré Vodě Lipnické v místní části Rejčkov č. p. 43.[109]

Němý Bobeš, hra pojednávající o hledání otce němého syna Bobše, se stala unikem v rámci repertoáru souboru. Poprvé zde autorské duo opustilo tradiční schéma představení, tedy koncepci seminář – hra, a zvolilo pravděpodobně ve světě ojedinělý způsob představení. V podtitulu hry je uvedeno: *Seminář s ukázkami dramatu Járy Cimrmana zničeného v roce 1911 Josefem Padevětem a obnoveného po 60 letech Ladislavem Smoljakem a Zdeňkem Svěrákem*.[110] Představení je koncipováno jako celovečerní seminář, během něhož se vědečtí pracovníci snaží divákům přiblížit postup, jak „rekonstruují" Cimrmanovu hru, když „mají k dispozici" cca 5 % předpokládaného textu. Neustále se tak střídají seminářová okna s ukázkami jednotlivých obrazů hry. Celé představení je ale kompozičně vystavěno tak, aby jednotlivé obrazy korespondovaly a vytváří tak ucelený dějový oblouk. Na scénu jsou uvedeny také části hry zrekonstruované vídeňským středoškolským profesorem Erichem Fiedlerem (další smyšlená postava často vystupující v seminářích her DJC), kterého pražský soubor tepe za nedostatečné pochopení Cimrmanova textu.

Zdeněk Svěrák popisoval práci na hře takto: *„Byla to pro nás příjemná změna, nabízející další možnosti komiky v oboru „vědeckého" divadla, jako bylo opakování týchž scén s různým vyzněním, jejich okamžité komentování atd."*[111] Myšlenka vědeckého divadla právě v této hře dodala souboru ještě větší dokonalosti než v hrách předchozích, ale také následujících.

Druhou zvláštností *Němého Bobše* je skutečnost, že ve hře vystupuje celkem jedenáct postav. Takového počtu v roce 1971 nedosahoval ani herecký ansámbl, notabene každá role v každé hře musela být alternovaná. Muselo se tedy přistoupit k obsazení dvou až tří rolí jedním hercem. To je divákům v úvodní přednášce vysvětleno, aby se nedomnívali, že se jedna postava převlékla za druhou. Rolí se herci chopili v těchto alternacích: ústřední postavu

[109] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 22.
[110] Žižkovské divadlo Járy Cimrmana. *Němý Bobeš* [online]. [cit. 2019-11-23]. Dostupné z: https://zdjc.cz/repertoar/divadlo-jary-cimrmana/14/nemy-bobes
[111] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., s. 17.

hajného Mikovce, ale také barona Waltra von Grünbacha a Wassermanna alternoval Ladislav Smoljak s Miloněm Čepelkou. V roli faráře se střídal Jaroslav Weigel s Oldřichem Ungerem a v roli lékaře Zdeněk Svěrák s Pavlem Vondruškou a Janem Klusákem. Tři role – ženu hajného Mikovce Martu, hostinského a zámeckého sluhu alternoval Jaroslav Vozáb s Františkem Petiškou. Titulní role Bobše připadla Petru Bruknerovi, zprvu ho hrával ale také Pavel Vondruška. Dvě nejmenší role, vesničan Papoušek a baronova matka, byly přiděleny kulisákům Jindřichu Holnovi, Františku Malotovi a Josefu Koudelkovi,[112] přičemž pro první dva jmenované to byly první a poslední role. V *Němém Bobši* byl ale započat princip získávání nových herců z řad kulisáků praktikovaný v divadle dodnes.

Střídání semináře a úryvků z hry je podle všech herců DJC pro diváky nezvyklé a představení je určeno spíše fajnšmekrům. *„Němý Bobeš platil dlouho za takovou druhou ligu. To střídání semináře s ukázkami z hry je náročnější pro diváka a celkově to bylo víc intelektuálnější. Chce to diváka, který na nás nejde poprvé,“*[113] konstatuje o představení Miloň Čepelka. *„Nestalo se nám nikdy, že by lidi pískali, ale pořád si myslím, že to byl pokus, který měl být proveden, a také byl, ale že jsme se pokorně vrátili k původní sestavě – seminář a hra. Svědčí to o tom, že nám samotným* (autorům, pozn.) *přišlo, že je Bobeš moc útržkovitý,“*[114] myslí si Zdeněk Svěrák.

V době počátku sedmdesátých let se také DJC ustálila divácká obec. *„Jsem přesvědčen, že humor, který jsme vyznávali, inspirovaný Osvobozeným divadlem a Semaforem, (…) zatím nenacházel masovou odezvu u širšího publika, byl to pouze užší kruh, který nám rozuměl, ale jak ubíhal čas, tak ne naší zásluhou (…) začali tento druh humoru užívat i jinde, například v rozhlase (…),“*[115] vzpomínal Ladislav Smoljak. To je podle něj vidět právě na představení *Němého Bobše*, který zprvu nenacházel masovou odezvu, naproti tomu dnes patří mezi představení nejvíce aplaudovaná.

S představením *Němý Bobeš* je spojeno navíc jedno osudové setkání, ke kterému však došlo až po dlouhých peripetiích. Základy DJC byly položeny, jak bylo řečeno o několik řádků výše, na humoru Osvobozeného divadla Jana Wericha a Jiřího Voskovce. První jmenovaný dlouho „Cimrmanům“ na začátku sedmdesátých let sliboval, že se do Malostranské besedy,

[112] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., s. 18. Srov. *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 22.
[113] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[114] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[115] Zvuková kronika Divadla Járy Cimrmana (DJC), 5. stopa (02:26–04:25 m.), Praha: Radioservis 2010.

kam to měl z Kampy blízko, vydá. Osudový den nadešel 24. května 1972. Takto si návštěvu Jana Wericha, „pánaboha humoru", jak ho Zdeněk Svěrák nazývá, zaznamenal právě Svěrák: *„Měl rezaté sako, brýle bez obroučeк a vypadal jako Jan Neruda. (…) Vyrozuměl nás, že špatně slyší, a tak dostal místo uprostřed, s nohama u jeviště."*[116] Toho večera *Němého Bobše* sehráli pánové v obsazení Čepelka, Weigel, Klusák, Vozáb a Brukner. Paradoxem je, že na scéně nestál ani jeden z autorů, což se v té době dalo považovat za velkou raritu. Oba ale byli představení účastni v zákulisí. Zdeněk Svěrák vzpomíná: *„Pozoroval jsem ho z boku ode dveří, jak se baví. Něco asi neslyšel, protože měl pravou ruku pořád u ucha, ale smál se."*[117] Po letech Zdeněk Svěrák vzpomíná, že ho potěšilo především to, že Werich reagoval jako prostý divák a že měl tendenci upozorňovat zbytek publika gesty a pohyby, jestli se také tak baví jako on.[118] Po představení Werich strávil dlouhý čas s herci v šatně a vedl k nim monolog. Sám se podle Svěráka dlouhou dobu do DJC obával přijít, neboť se bál že autoři „zas vykopali nějakého buditele", což s Voskovcem neměli rádi. Přišel však na to, že Cimrman je postava smyšlená, a naopak tento humor označil za velkou srandu.[119] Petr Brukner vzpomíná, že to byl on, který chodil Werichovi během jeho monologu k ostatním pro pivo. *„Mladej by nám moh skočit pro pivo, řekl Werich. Šel jsem na roh Malostranského náměstí, kde je dnes drahá restaurace,"*[120] pamatuje si Petr Brukner. Jan Werich dal autorům jednu velkou radu, podle které se řídili i v následujících letech. Zněla takto: „*Je dobře, že děláte humor pro chytrý lidi, ale pamatujte na to, že v každé hře musíte mít takový dlaždice, po kterých ten blbec za tím představením kulhá."*[121]

Němý Bobeš a vzácná návštěva Jana Wericha uzavírá oblouk, který započala Helena Philippová, a sice éru malostranské domovské scény.

Na závěr kapitoly bych nechal promluvit řeč čísel. Podle statistik, které vedlo SDS, odehrálo DJC v roce 1971 133 představení, což bylo o 24 víc než o rok předchozí a o 44 víc než v roce 1969. Vzrůstal také počet návštěvníků souboru. V roce 1969 se na něj přišlo

[116] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, část W.
[117] Tamtéž.
[118] *Cimrmani* [dokumentární TV pořad] (44:04–44:23 m.). Režie Jiří Vanýsek. ČR, Filmové studio Barrandov, 1997.
[119] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, část W.
[120] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Petrem Bruknerem dne 21. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[121] Zvuková kronika Divadla Járy Cimrmana (DJC), 5. stopa (09:12–09:35 m.), Praha: Radioservis 2010.

podívat 9 353 lidí, o rok později 13 450 a v roce 1971 činila návštěvnost představení DJC 14 693 návštěvníků.[122]

[122] Archiv hlavního města Prahy (dále jen AHMP), fond Odboru kultury NV hl. m. P., inv. č. 612, kniha 56, *Tabulka s přehledy odehraných představení a počtem návštěvníků jednotlivých souborů Státního divadelního studia*.

2. DVACET LET „NORMALIZOVANÉHO“ DIVADLA

2.1. Na Národní třídě v Redutě

Silvestrovské představení v roce 1971 bylo posledním uvedeným v Malostranské besedě. Od roku 1972 převelel ředitel SDS Miloš Hercík soubor DJC do Reduty na Národní třídu s vysvětlením, že Reduta studiu na rozdíl od Malostranské besedy patří, tudíž že chce mít organizace všechna „svá“ divadla pod jednou střechou. Takhle obdobně na zázemí Reduty vzpomínají tři hlavní aktéři: *„Reduta byla ještě menší než Malostranská beseda, už tam ale nebylo stolové zařízení, nýbrž řady. Jinak by se tam nevešel skoro nikdo,“*[123] říká Zdeněk Svěrák. Miloň Čepelka vzpomíná takto: *„Tam jsme se převlékali za kulisami, neměli jsme v podstatě ani šatnu.“*[124] To upřesňuje Petr Brukner: *„Žádná šatna, malé hlediště i jeviště. Za plentou bylo dva a půl metru prostoru, kde jsme se převlékali. Do toho prostoru se navíc chodilo přes zvukařskou kabinu.“*[125] Miloň Čepelka k Redutě ještě dodává: *„Byl to zvláštní prostor, pódium nízké, stěny tmavě červené, nahrubo omítnuté, trčely z nich háky. Prý se tam původně měly věšet židle. Divák měl přijít, sundat si židli ze zdi a sednout si. Nic takového jsme nezažili.“*[126]

Státní divadelní studio, organizace vzniklá v roce 1962 z rozhodnutí ministerstva školství a kultury, měla sdružovat nově vzniklé amatérské a poloprofesionální soubory tzv. malých divadelních forem. V dokumentech z počátku 70. let je organizace popsána následovně: *„Sdružuje divadelní umělecké soubory specifického zaměření (…). V SDS jsou sdruženy divadelní soubory s již prokázanými výsledky dosavadní práce, které usilují o nové socialistické umění (…), svou činností obohacují kulturní život naší společnosti a zvýšenou pozornost věnují kulturním potřebám mládeže.“*[127] Vlajkovými loděmi SDS byly: Činoherní klub, Semafor, Laterna magika, Černé divadlo, Maringotka nebo Divadlo za branou. Jednou z provozoven, kterou mělo studio k dispozici, byla Reduta. Právě v sále bývalého *Jazz Clubu* umožňovalo SDS vystupování externím souborům. Jedním z nich bylo právě DJC.

[123] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[124] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[125] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Petrem Bruknerem dne 21. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[126] PALÁN, Aleš a Miloň ČEPELKA. c. d., s. 156.
[127] AHMP, fond Odboru kultury NV hl. m. P., inv. č. 612, kniha 56.

V Redutě divadlo účinkovalo zpravidla dvakrát až třikrát do týdne. Ředitel Hercík ale, snad z důvodu, aby se udržel na své pozici, začal činit nepředvídatelné kroky. Prvním z nich byl zákaz účinkování DJC na území Prahy. Divadlo stálo před rozhodnutím, zda tento zákaz respektovat. Pokud by se totiž rozkřikla po Praze informace, že „Cimrmany zakázali", mohlo by to mít případně za následek následné nelehké obnovování činnosti.[128] Soubor zákazu neuposlechl, sehrál v dubnu 1972 několik představení *Němého Bobše* a *Hospody Na mýtince* v rodné Malostranské besedě a záchranné lano mu hodil také zakladatel a ředitel Divadla Na zábradlí Vladimír Vodička. Mimochodem mezi zakladateli tohoto divadla dominuje také jméno Heleny Philippové. V sále Divadla Na zábradlí cimrmanovský soubor odehrál v červnu 1972 třináct představení (dvakrát *Hospodu Na mýtince*, čtyřikrát *Vraždu v salónním coupé* a sedmkrát *Němého Bobše*).[129]

Co se s Redutou na jaře dělo? Ředitel SDS Miloš Hercík byl 31. ledna 1972 upozorněn náměstkem ministerstva kultury ČSSR na „nedostatky zjištěné mzdovou kontrolou" a do konce dubna měl tyto nedostatky odstranit.[130] Zároveň v SDS probíhalo kádrové hodnocení pracovníků a 22. srpna 1972 bylo definitivně stanoveno, že ředitel Hercík bude k 1. září 1972 odvolán a nahrazen pracovníkem Městského výboru KSČ Bartošem.

Už k 31. lednu 1972 bylo Hercíkovi zrušeno členství v KSČ. I to je možné pokládat za jeden z důvodů, proč Hercík, snad ve snaze udržet se ve vedoucí funkci SDS, zakročil proti jednomu z jeho souborů, konkrétně Divadlu Járy Cimrmana.

V *Komentáři k odchylkám mezi očekávanou skutečností za rok 1972 a rozpočtem na rok 1972* se zase konstatuje: *„V únoru letošního roku byla na pokyn Ministerstva kultury ČSR, zejména v důsledku četných připomínek k umělecké úrovni Reduty podstatně omezena její produkce. Od konce března byla pozastavena činnost Jazz Clubu a diskoték v dosavadních formách, dále činnost Salonu Reduta, pantomimy a dočasně Divadla Járy Cimrmana."*[131]

Začátkem sezony 1972/1973 už se DJC mohlo opět vrátit na jeviště Reduty. To opět vysvětluje *Komentář k odchylkám mezi očekávanou skutečností za rok 1972 a rozpočtem na*

[128] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., s. 18. Srov. *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 17.
[129] Soukromý archiv Václava Kotka. *Plakát s programem Divadla Na zábradlí, červen 1972*.
[130] AHMP, fond Odboru kultury NV hl. m. P., inv. č. 612, kniha 56.
[131] AHMP, fond Odboru kultury NV hl. m. P., inv. č. 612, kniha 56. *Komentář k odchylkám mezi očekávanou skutečností za rok 1972 a rozpočtem na rok 1972*.

rok 1972: *„Od 15. 8. 1972 spočívá produkce Reduty v individuálních džezových koncertech, v obnovené produkci Divadla Járy Cimrmana a v pořadech I. Vyskočila.“*[132]

Zdeněk Svěrák popisuje další osudy Reduty: *„Takzvaná normalizace houstla a její koště podzemní prostory Reduty dokonale vymetlo. Zmizel šéf dr. Poledňák, usměvavý pan Širc se odešel usmívat na stavbu pražského metra a dr. Trávníček pro změnu odešel dobrovolně ze života.“*[133] Reduta dostala nového ředitele Jana Budlovského. Svěrák ho popisuje jako směs holiče, diplomata a estrádního kouzelníka.[134] Na pozici ředitele SDS usedl nakonec Jan Cmíral, původně herec Laterny Magiky.[135]

Nicméně Reduta se stala na určitou dobu domovskou scénou DJC a Budlovský se „Cimrmany“ chlubil jako vlajkovou lodí svého divadelního stánku.

2.2. Těžký život Cimrmanovské opery

Autoři se tak mohli dát do psaní nové hry. Ještě před uvedením šesté v pořadí mělo ale obnovenou premiéru představení *Vyšetřování ztráty třídní knihy*. Stalo se tak tři dny před Vánoci roku 1972. K velkým textovým úpravám nedošlo. Hra se ale původně odehrávala v carském Rusku, v nové verzi byl děj přesunut do Rakousko-Uherska. Původní postava ministra školství, tedy čtvrtého příchozího na scénu, byla nahrazena zemským školním radou. Změnily se také kostýmy.[136] Těmito kroky se autoři distancovali od možností výkladu, že má hra působit jako satira na současný stav normalizovaného školství.

Prvním novým premiérovaným představením na prknech Reduty se stalo představení *Cimrman v říši hudby*. To je jeho oficiální název. Sestává se ale z typického semináře a následné jednoaktové opery *Úspěch českého inženýra v Indii*. Po představení *Němý Bobeš* se jednalo o jakýsi druhý pokus o naprostou změnu žánru.

Autory textů byli Ladislav Smoljak se Zdeňkem Svěrákem. Jak vzpomíná Zdeněk Svěrák, poprvé se ostatní členové souboru ke scénáři stavěli s despektem a nedůvěrou. *„Máloco*

[132] AHMP, fond Odboru kultury NV hl. m. P., inv. č. 612, kniha 56. *Komentář k odchylkám mezi očekávanou skutečností za rok 1972 a rozpočtem na rok 1972*.
[133] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., s. 18. Srov. *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 17.
[134] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 25.
[135] AHMP, fond Odboru kultury NV hl. m. P., inv. č. 612, kniha 56. *Připomínky k jednání o delimitaci SDS ze správy MK ČSR k NVP*.
[136] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

jim připadalo vtipné a nahlodali nás natolik, že jsme se začali duševně připravovat na propadák.“[137] Obavy se ale ukázaly jako liché a představení mělo úspěch jako všechny předchozí hry.

Markantní zásluhy na opeře musel mít ale nikoli pouze autor libreta, nýbrž hudby. Jan Klusák, v té době herec, ale hlavně hudebník se tohoto úkolu zhostil. *„Jan Klusák vykradl a spojil světové klasiky s takovou bezostyšností a noblesou zároveň, že vzniklo svébytné dílo, jemuž by označení za pouhou parodii ubližovalo,“*[138] uvádí Zdeněk Svěrák. Ladislav Smoljak měl zprvu o Klusákovu hudbu obavy: *„Vzpomínám si, že když jsme Klusákovi náš text odevzdali, řekl nám, že by chtěl napsat takovou hloupou hudbu. Já jsem dostal strach, že to bude opravdu jen pro (…) hudebníky. On to napsal tak, že je to hloupé, ale krásné.“*[139]

Paradoxně to byl ale právě Jan Klusák, vlastním jménem Jan Porges, který další osudy tohoto představení značně poznamenal. Jako herec odešel z divadla v roce 1976. Důvody popisuje Zdeněk Svěrák ve svých zápiscích zapsaných tři roky po jeho odchodu. *„Honza Klusák přestal hrát v roce 1976. Nejdřív pro nemoc (voda v koleni), ale pak se ukázalo, že důvody jsou asi jiné. Když se jeho stav zlepšil, (…) zkoušeli jsme ho přemluvit, ale marně. Něco se ho muselo dotknout. Mám pocit, že se mu nelíbilo, jak se o divadle mluví jako o záležitosti nás – dvou autorů. (…) Ať tak či tak, nebylo v souboru nikoho, kdo by odchodu tohoto podivínského horoskopisty a erotického štvance nelitoval.“*[140]

Jedním z možných důvodů Klusákova odchodu byly důvody finanční. Jan Klusák nesnesl, že se tantiémy za představení *Cimrman v říši hudby* nerozdělují rovnoměrně – půl autorům libreta, půl autorovi hudby. Zdeněk Svěrák a Petr Brukner vzpomínají v tomto ohledu na Jana Klusáka jako na zahořklého muže s hvězdopraveckou povahou. *„Věřil tomu, co mu řekly o lidech hvězdy, které mu zřejmě řekly, že to s ním nemyslíme dobře, i když jsme si ho vážili,“*[141] myslí si Zdeněk Svěrák. Sám Klusák dodává: *„Mnoho přátel mi řeklo, že Úspěch českého inženýra v Indii je unikátní hudební legrace, že se to ještě nikomu tak nepovedlo. (…) Tehdy jsem žil v dosti stísněných hmotných poměrech a komunismus zdaleka nekončil, řekl jsem si, kdo ví, jestli na stará kolena mě ostatní hudba uživí, tak mě uživí tato legrace.“*[142]

---

[137] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., s. 18. Srov. *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 21.
[138] Tamtéž.
[139] Zvuková kronika Divadla Járy Cimrmana (DJC), 6. stopa (03:04–03:31 m.), Praha: Radioservis 2010.
[140] *Historie DJC II.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 1.
[141] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[142] Zvuková kronika Divadla Járy Cimrmana (DJC), 6. stopa (09:50–10:30 m.), Praha: Radioservis 2010.

Ačkoliv Klusák z divadla odešel a svou hudbu si „vzal“, nezakázal hrát představení *Cimrman v říši hudby*. Dohru to mělo až později. Po každém představení dirigent ukazuje partituru, na níž je uvedeno nejen jméno Cimrmanovo, nýbrž i Klusákovo. Tak se dělo, jak říká Zdeněk Svěrák, od počátků, včetně doby, kdy vztahy mezi Svěrákem a Smoljakem na straně jedné a Klusákem na straně opačné byly napjaté.[143] Podle Zdeňka Svěráka jednou, když hráli v Praze na Novodvorské, zapomněli tuto partituru ukázat, Klusák shodou náhod byl toho večera na představení jako divák, přišel na jeviště a partituru si vzal.[144]

Po listopadové revoluci použil hudbu opery *Úspěch českého inženýra v Indii* k vlastní opeře *Bertram a Mescalinda aneb Potrestaná věrnost* v Národním divadle v Kolowratském paláci, v níž si na pánech Smoljakovi a Svěrákovi takříkajíc vylil zlost, když hlavní záporné postavy Smolíčka a Pacholíčka představovaly osoby, které měly místo obličeje právě fotky autorů textů DJC. Druhým šrámem na osudech opery byla skutečnost, že nemohla být dlouho natočena ani zvuková ani obrazová stopa. Svolení divadlo od Jana Klusáka dostalo až na přelomu let 1999 a 2000, kdy Klusákovo představení v divadle Kolowrat navštívil Zdeněk Svěrák.[145] K natočení zvukové nahrávky pro Supraphon došlo 21. března 2004 a obrazového záznamu se hra dočkala až jako (do té doby) poslední v roce 2006.

Jednou z možných alternativ, která se Jana Klusáka mohla také dotknout, bylo uvedení opery *V chaloupky stínu* mimo prkna DJC. Tato opera, k níž se, jak se uvádí, dochovalo pouze libreto, je součástí semináře k představení *Cimrman v říši hudby*. V roce 1976 uvedlo divadlo na přání režiséra Zdeňka Podskalského ve složení Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák, Miloň Čepelka, Petr Brukner a Oldřich Unger tuto operu v pořadu *Kabaret U Dobré pohody*. Titulní roli, na kterou si pravděpodobně monopol dělal Jan Klusák, odehrál režisér Smoljak. Právě Ladislav Smoljak toto uváděl jako jeden z možných důvodů rozepří.[146]

2.3. Past

Vraťme se ale do roku 1973. Po obnovené premiéře Smoljakova *Vyšetřování ztráty třídní knihy* se Zdeněk Svěrák rozhodl i pro textové úpravy ve hře *Akt*. Předně byla přepsána role esenbáka, který se změnil v sexuologa Josefa Turnovského. V době probíhající

[143] Zvuková kronika Divadla Járy Cimrmana (DJC), 6. stopa (13:05–13:12 m.), Praha: Radioservis 2010.
[144] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[145] Zvuková kronika Divadla Járy Cimrmana (DJC), 6. stopa (12:00–12:14 m.), Praha: Radioservis 2010.
[146] Zvuková kronika Divadla Járy Cimrmana (DJC), 6. stopa (08:44–09:22 m.), Praha: Radioservis 2010.

normalizace sám autor po několika diskusích uznal za patřičné tuto postavu přepsat. Jednak z důvodů inscenačních, neboť příslušník SNB by se těžko mohl vyskytovat v rukopisu Járy Cimrmana, ale hlavní důvod byl ten, který vysvětluje Zdeněk Svěrák: *„Policajt by už dál politicky neprocházel. V osmašedesátém jsme esenbáky milovali, to nebyly záporné postavy. Oni byli v revoluci* (míněno okupaci 1968) *s námi a dodržovali pořádek. Jeden z nich mi v srpnových dnech daroval přímo do hry Akt uniformu a helmu a já to v tom pak hrál. Sice to byla směšná přihlouplejší figura, ale nešlo by to hrát dál v době, kdy už policie bila lidi na náměstích.“*[147] Další textové úpravy se týkaly především úprav ve smyslu proložení hry několika veršovanými texty, které by dokreslovaly lyričnost, s níž ve hře „počítal“ Jára Cimrman. Tyto veršované vstupy během hry *Akt* jsou divákovi vysvětleny na konci úvodního semináře způsobem, že kdykoliv se ozve verš, jedná se o Cimrmanův text, kdykoliv verše nezní, jedná se o upravený text Zdeňkem Svěrákem.[148] Stále zůstávala naplněna premisa stanovená v době založení divadla – „budeme hrát všechno, co jsme napsali“.

Sezona 1973/1974 proběhla celá na prknech Reduty, na nichž už však divadlu nemělo zbývat mnoho dalších představení. Autoři Svěrák se Smoljakem začali být vedením Reduty tlačeni k napsání nové hry, ačkoliv od premiéry předchozí neuběhl ani rok. Vedení však postavilo tento fakt jako ultimátum další existence v Redutě a také ve svazku SDS. A tak pod tlakem vznikla další hra *Dlouhý, Široký a Krátkozraký*. Tentokrát se autoři rozhodli pro žánr pohádka.

I tato hra vybočuje v koncepci jednotlivých představení svou formou. Namísto klasického semináře předchází hře pouze jakýsi prolog (v alternaci Ladislava Smoljaka nebo Zdeňka Svěráka), na jehož konci je divákovi vysvětlen tzv. jevištní trik, který přijde představit téměř němý kulisák (jako role). Ještě před přestávkou jsou k vidění první tři obrazy hry a po přestávce děj pokračuje obrazy dalšími.

Scénář autoři dopsali na jaře 1974. Šířily se fámy, které hovoří o tom, že SDS musí Redutu přenechat hudební agentuře *Pragokoncert*, aby mohla plnit vládní úkol č. 212 a vytvářet jakési vzorové programy.[149] Divadlo stálo před otazníkem další existence. Aby se ale nikdo z vedení Reduty ani SDS nemohl ohánět argumenty, že DJC už nadále nemohlo hrát pod střechou Reduty, jelikož nevyvíjelo žádnou novou tvůrčí činnost, rozhodl se režisér

[147] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[148] SVĚRÁK, Zdeněk. *Akt* [divadelní inscenace]. Režie Ladislav Smoljak. Divadlo Járy Cimrmana. Žižkovské divadlo Járy Cimrmana, 1997 (45:57–47:00 m.).
[149] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 28.

Ladislav Smoljak pro rychlé nazkoušení nové hry a *Dlouhý, Široký a Krátkozraký* měl první čtyři předpremiéry ještě v Redutě v samotném závěru sezony 1973/1974.[150]

O role v nové hře se herci podělili následovně: ženskou roli princezny Zlatovlásky alternoval Jaroslav Vozáb s Petrem Bruknerem, dvojroli prince Jasoně a Drsoně Pavel Vondruška s Miloněm Čepelkou, krále ztvárňoval Oldřich Unger s Františkem Petiškou, děda Vševěda Jan Klusák s Jaroslavem Weigelem, průvodce Bystrozrakého autoři Ladislav Smoljak a Zdeněk Svěrák a v roli pocestného se střídali Andrej Krob s Josefem Koudelkou. Na předpremiéře v Redutě v červnu 1974 hráli Jaroslav Vozáb, Pavel Vondruška, Oldřich Unger, Jan Klusák, Zdeněk Svěrák a Andrej Krob.

Obsazení bylo ale původně plánováno trochu jinak. Dvojroli princů Jasoně a Drsoně měl alternovat Petr Brukner s Miloněm Čepelkou, a naopak princeznu Zlatovlásku Pavel Vondruška. Protože byl ale Petr Brukner toho času zaneprázdněn prací v *Pressfotu*, neboť většina členů divadla měla mimo hraní divadla ještě civilní zaměstnání, a nestačil roli princů dostudovat, došlo k výměně. Vondruška se zhostil princů a Brukner princezny.[151]

Po pěti letech, konkrétně 24. února 1974, usoudil zakladatel divadla Jiří Šebánek, že je načase se do DJC vrátit. Z Karlových Varů napsal hlavním protagonistům dopis, v němž žádal schůzku. Zdeněk Svěrák na setkání vzpomíná takto: *„Setkali jsme se nad koňakem Metaxa a bylo to dojemné shledání v březnu 1974 u nás na Spořilově. Jirka je jiný. Prodělal si svoje (…) a chce znovu navázat kamarádství.“*[152] Přátelství navázal Šebánek dokonce i s Ladislavem Smoljakem, kterého v závěru 60. let vnímal jako úhlavního nepřítele. Aktéři se tak snažili Šebánka dostat do divadla zpět. Došlo však k paradoxu, že otec myšlenky DJC najednou nemohl být do divadla přijat z kádrových důvodů. Prsty v tom měl především ředitel Reduty Budlovský, který všemi možnými průtahy návrat Šebánka k Cimrmanům oddaloval. *„Na naše otázky, jestli už je všechno vyřízené, nám odpovídal: Tady je třeba, soudruzi, počkat na vyjádření okresního výboru strany, ti se zase ptali na vyjádření uličního výboru,“*[153] vzpomínal Zdeněk Svěrák. Neustálé čekání na další a další posudky, včetně posudku stranické organizace se protahovalo. Svěrák se Smoljakem Budlovského dokonce dotlačili k napsání další žádosti, ale posudky údajně stále nepřicházely. Uběhlo víc než půl roku a Jiří Šebánek nabyl

[150] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 28.
[151] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Petrem Bruknerem dne 21. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[152] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 29.
[153] ŠVAGROVÁ, Marta. *Nejen idyla, byly i šrámy na duši*. Lidové noviny [online]. 2007, (227), 13 [cit. 2019-12-01].

dojmu, že jsou to naopak Svěrák a Smoljak, kteří ho nechtějí do souboru vzít zpět. Alespoň tak to reflektovali Svěrák a Smoljak v roce 2007 v rozhovoru pro *Lidové noviny*.[154] Zdeněk Svěrák ale ve svém deníku hovoří jinak: *„Jirka začal mít po půlroce čekání obavy, aby Budlovský nevyužil posudků proti němu a aby nedostal cejch neprokádrovaného člověka, což by mu mohlo znemožnit publikování jinde.“*[155] Sám Šebánek pak Svěráka požádal, aby Budlovskému tlumočil, že už o návrat do DJC nestojí, jelikož s ním ředitel Reduty odmítá hovořit. Svěrák tento úkol provedl, ačkoliv byl bytostně přesvědčen, že se Šebánek má do divadla vrátit. Otázka je, „co by bylo kdyby“, jakým směrem by se divadlo ubíralo, zda by se z autorského dua stalo trio, či zda by se divadlo začalo ubírat opět vodami černého humoru. To už jsou ale otázky k jiné úvaze.

2.4. Propojení „Cimrmanů“ a Divadla Na zábradlí

Divadlo Járy Cimrmana mohlo v Divadle Na zábradlí hostovat v červnu 1972. O tom už byla řeč. V té době už mělo Divadlo Na zábradlí za sebou slavnou grossmanovsko-havlovskou éru 60. let pod vedením dramaturgie Jana Grossmana a inscenování her Václava Havla.

Divadlo Na zábradlí ale začalo „produkovat“ kulisáky Cimrmanům. Velká část cimrmanovské „divadelní techniky“ pocházela z řad původních kulisáků z Divadla Na zábradlí. Dominantní silou tohoto uskupení byl člověk, o němž už padlo několik zmínek, a sice Andrej Krob.

Andrej Krob působil v Divadle Na zábradlí od roku 1963. Tam ho přivedl Evžen Novačenko. Právě s ním byl od roku 1957 na vojně. Z vojny se ale znal i s Václavem Havlem. V 60. letech tak došlo k setkání Na zábradlí, kde se Andrej Krob z řadového kulisáka vypracoval záhy v jevištního mistra. Sám říká, že měl v té době pověst nejlepšího kulisáka v Praze.[156] S přestávkami působil v Divadle Na zábradlí do roku 1970. Poté ve stejné pozici – tedy jevištního mistra – pokračoval v Redutě. A právě tam se schylovalo k prvnímu setkání s DJC. Začátkem roku 1972, kdy se Cimrmani v Redutě octli po přesunu z Malostranské besedy, byl Andrej Krob, jak vzpomíná, jedním z prvních, koho Ladislav Smoljak v sále na Národní třídě spatřil. *„Tam jsem se poprvé setkal s Láďou Smoljakem, protože se z Malostranské*

[154] ŠVAGROVÁ, Marta. *Nejen idyla, byly i šrámy na duši*. Lidové noviny [online]. 2007, (227), 13 [cit. 2019-12-01].
[155] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 30.
[156] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Andrejem Krobem dne 16. 12. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

besedy musely převézt všechny dekorace do Reduty. Láďa na mě koukal, jestli to nejsem já, kdo je původcem všech nepříjemných změn,"[157] vzpomíná Andrej Krob. Za pro Cimrmany nepříjemnými změnami nestál, naopak s divadlem záhy začal spolupracovat. Zanedlouho získal i první roli, a tou byl právě pocestný v *Dlouhém, Širokém a Krátkozrakém*.

V roce 1973 do souboru přibyl nový člen, zprvu kulisák, Václav Kotek. Tehdy jedenadvacetiletý uchazeč o práci kulisáka v Divadle Na zábradlí nebyl přijat kvůli špatnému kádrovému profilu rodičů na vysokou školu. Na zábradlí se potkal právě s Andrejem Krobem, s nímž se jako řadový kulisák přesunul Reduty. Tam došlo pochopitelně k setkání s Divadlem Járy Cimrmana. O dva roky později se stal důležitou postavou v dějinách divadla, a sice produkčním a později manažerem (tehdy byla tato funkce označována jako vedoucí souboru).[158]

Na zábradlí působil v době Jana Grossmana, Václava Havla a Andreje Kroba jako osvětlovač také Jan Hraběta. Ačkoliv studoval po večerech výtvarnou školu, učil se elektromechanikem. Studium nicméně nedokončil, neboť záhy dostal rodák ze Zlína nabídku „svítit" Na zábradlí. V tomto divadle strávil značnou část šedesátých let a zahrál si zde i první malou roli. Stal se velkým obdivovatelem a znalcem díla Václava Havla, s nímž ho seznámil Andrej Krob. Nedlouho po přechodu Andreje Kroba z Divadla Na zábradlí do Reduty ho následoval i Hraběta. Od roku 1973 už DJC fungovalo pod reflektory ovládanými Janem Hrabětou. *„Stal jsem se osvětlovačem a zvukařem Cimrmanů, což byla tehdy jedna spojená funkce. Dá se říct, že si mě Andrej Krob jako šéf techniky do Reduty pozval, a tak jsme nadále pokračovali ve spolupráci*.[159]

2.5. Pragokoncert a studentské kluby

Sezona 1974/1975 byla poznamenána dalšími vyhazovy a přesuny. Ještě 17. října 1974 DJC stihlo uvést na prknech Reduty oficiální premiéru hry *Dlouhý, Široký a Krátkozraký*, ale nad souborem se již „stahovala mračna".

Už během srpna byla totiž Reduta s ředitelem, personálem i Divadlem Járy Cimrmana převedena pod hudební agenturu *Pragokoncert*. Tato agentura se také stala vlastníkem všech kulis, dekorací, rekvizit a kostýmů k hrám DJC. Zpočátku bylo protagonistům divadla

[157] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Andrejem Krobem dne 16. 12. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[158] Hovory: Václav Kotek. *Český rozhlas Plus – Hovory* [online]. 2016 [cit. 2019-12-01].
[159] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Janem Hrabětou dne 10. 6. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

tlumočeno jak ředitelem Reduty Budlovským, tak náměstkem ředitele *Pragokoncertu* Jiřím Szánto, že nemusí mít o existenci divadla obavy. Zdeněk Svěrák nicméně vzpomíná na osudový listopad 1974 takto: *„Zpočátku listopadu svolal Budlovský schůzi, na níž nám tlumočil toto: hudební oddělení ministerstva kultury, jímž je Pragokoncert řízen, nesouhlasí s tím, aby tato agentura provozovala jakoukoliv mimohudební činnost.“*[160] Szántův dopis, který adresoval řediteli odboru ministerstva kultury 8. ledna 1975, pak obsahuje následující: *„Repertoár hlavních převažujících složek – tj. Divadlo Járy Cimrmana – je ideově zcela nenáročný. (…) Dramaturgické zaměření (…) postrádá jakýkoli ideový záměr, který by opodstatňoval jejich provozování ústřední státní uměleckou agenturou. (…).“*[161]

12. prosince 1974 adresoval ústřední ředitel agentury *Pragokoncert* František Hrabal dopis Václavku Kotkovi (viz přílohu č. 8), v němž stojí: *„(…) dáváme Vám ke dni 31. 12. 74 výpověď z pracovního poměru sjednaného s Vámi (…) vzhledem k organizačním změnám v (…) divadle REDUTA, které ruší divadelní činnost. Tím se stáváte pro organizaci nadbytečným, při čemž nemáme možnost Vás zaměstnat jinou prací.“*[162]

Je pravděpodobné, že dopisy podobného znění dostali všichni členové DJC. Podle obou výše zmiňovaných dopisů byl všem členům ukončen pracovní poměr s *Pragokoncertem* k 31. lednu 1975 – tedy po měsíční výpovědní lhůtě.

Lze konstatovat, že tímto dnem byla dokončena první fáze delimitace, tedy vymezení působnosti SDS. Jeho ředitelem se stal dosavadní ředitel Reduty Jan Budlovský.[163] Éra zastupování Divadla Járy Cimrmana Státním divadelním studiem se završila.

1. února 1975 se DJC ocitlo takříkajíc na dlažbě. Nemělo nikoho, kdo by ho provozoval. Navíc *Pragokoncertu* jako vlastníkovi zůstaly všechny dekorace všech sedmi her souboru. Ředitel Městských divadel pražských Lubomír Poživil, v té době necelé tři roky ve funkci, dostal na svá bedra i sál divadla Rokoka, v němž Cimrmanům nabídl angažmá. V té době se ale ředitelem Rokoka stal bývalý ředitel SDS Miloš Hercík, jemuž bylo vráceno členství v KSČ a mohl tedy na toto křeslo pomýšlet. Ten ale DJC přemlouval, aby se nejprve uchází opět o členství v SDS.[164] To se ale dnes jeví jako téměř zcestný nápad, neboť SDS bylo

[160] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 32.
[161] Soukromý archiv Václava Kotka. *Dopis náměstka ředitele Pragokoncertu Jiřího Szántó řediteli odboru ministerstva kultury, 8. ledna 1975.*
[162] Soukromý archiv Václava Kotka. *Dopis ústředního ředitele Pragokoncert Františka Hrabala Václavu Kotkovi, 12. prosince 1974.*
[163] AHMP, fond Odboru kultury NV hl. m. P., inv. č. 614, kniha 56. *Návrh na zrušení Státního divadelního studia v Praze likvidací k 31. 12. 1980.*
[164] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 33.

ve stavu delimitace (viz přílohu č. 7) a zanedlouho mělo, jak bylo řečeno výše, zaniknout. Ředitel Jan Cmíral si, ačkoliv o schůzku Smoljak se Svěrákem usilovali, neudělal čas a následně sdělil, že o znovupřijetí DJC do svazku SDS nemá zájem.[165] V té době už ale stejně pod SDS nesměl být žádný soubor přijat.

Divadlu zůstali věrni kulisáci, kteří přešli ze Zábradlí do Reduty, a spíše než kulisáky sálu Reduty se stali kulisáky souboru DJC. Hovořím o Andreji Krobovi, Václavu Kotkovi, Milanu Zuščákovi, Arnoštu Kurellovi a Jiřím Kalinovi.

Pragokoncert si nadále ponechával v Redutě všechny dekorace DJC a zdálo se, že se je Cimrmanům jen tak zpět „vylovit" nepodaří. Klíčovou roli v tomto sehrál Andrej Krob, který vzpomíná následovně: *„My jsme s klukama* (míněni další kulisáci DJC) *chodili do estébácký hospody v Bartolomějské, do hospody Konvikt. (…) Jednou jsem se asi po třech čtyřech pivech naštval a vstoupil do ředitelny* (míněna ředitelna Státní bezpečnosti)*. (…) Zeptal jsem se: ‚Prosím vás, co to je za nesmysl zakázat hrát divadlo a blokovat nám kostýmy? Od koho ten příkaz vlastně je?'"*[166] Andrej Krob si posléze od příslušníků StB vyžádal telefonní číslo, jak říká „na někoho, kdo to zakázal". Dostal číslo na agenturu *Pragokoncert* a vzpomíná si, že hovor vedl s panem Němcem (pravděpodobně Richard Němec, pozdější ředitel *Pražského kulturního střediska*). *„Ptám se: ‚Vy jste údajně měl zablokovat Cimrmanům dekorace v Redutě?' On říká: ‚Já jsem nic nezablokoval.' Tak mu říkám: ‚A můžu ty dekorace vzít?' On mi odvětil: ‚Dělejte si, co chcete.'"*[167] Andrej Krob následně kulisy a dekorace z Reduty vzal a přesunul je do Divadla Na zábradlí, kde měl v té době ještě svoje kontakty. Jak říká, našel tam pro ně „metr čtvereční", kde vše uskladnil.[168] Vstřícné gesto vůči DJC projevil také ředitel Divadla Na zábradlí Vladimír Vodička, který se Cimrmanů na určité období ujal.

Na jaře 1975 nicméně DJC hostovalo v řádce pražských studentských klubů. Ačkoliv nemělo provozovatele, bylo placeno *Pražským kulturním střediskem* (dále jen PKS), institucí existující od roku 1962, zprostředkovávající umělecké a zábavné pořady. Tato instituce mimochodem proslula známými „přehrávkami" – tedy kvalifikačními zkouškami, kterými musel projít každý samostatně činný umělec v Praze.[169] Zdeněk Svěrák si k této skutečnosti

[165] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 34.
[166] Andrej Krob. Vše, co jsem prožil, má pro mě nějakou hodnotu. *Paměť národa*. [cit. 2019-12-21] Dostupné z: https://www.pametnaroda.cz/cs/krob-andrej-20130604-0
[167] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Andrejem Krobem dne 16. 12. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[168] Tamtéž.
[169] ŠKODA, Jan. *Působení města na poli kultury a osvěty do roku 1945*. In: Kultura a osvěta v Praze v období 1784–2000. Archiv hlavního města Prahy. [cit. 2019-12-21]. Dostupné z: http://www.ahmp.cz/index.html?mid=46&wstyle=0&page=page/docs/vyvoj-prazske-samospravy-II-I.html

poznamenal: *„Jak je to možné, když nemáme zřizovatele, nevím. Ale v tomto divném státě je možné všechno.“*[170]

Dominantním útočištěm počátku poloviny 70. let se stal Klub 007 na Strahově, kde DJC účinkovalo každou středu v lednu a únoru 1975. Ochotně se souboru ujal jeho vedoucí Petr Škuba. Záhy zde soubor hrával i každou neděli. Několik střed v březnu 1975 účinkoval soubor pod patronátem vedoucího Tomáše Slámy v Řeznické ulici, poté se řady studentských klubů rozšířily ještě o Klub chemiků na *Vysoké škole chemicko-technologické* v Praze Dejvicích a také o několik představení v psychiatrické klinice v Bohnicích. Poslední štací, kde divadlo mohlo hrát, a to zejména díky známostem Pavla Vondrušky, bylo loutkové divadlo Zvoneček OKD na Praze 4.[171]

Kromě bývalých kulisáků z Divadla Na zábradlí byly Divadlu Járy Cimrmana věrny i nové kulisácké posily. Prvním z nich byl Jan Kašpar, vyučený provozní zámečník, jenž začal po vojně pracovat jako technik v Městských divadlech pražských.[172] Už koncem roku 1974 nastoupil také k Cimrmanům, přičemž v Městských divadlech pražských skončil v listopadu 1975. Jan Kašpar do DJC přivedl i své dva nejlepší kamarády z vojny, kterou vykonávali mimochodem v Berouně. Byli to Tomáš Edel a Genadij Rumlena.

Ačkoliv je za rok příchodu Genadije Rumleny do DJC považován rok 1976, na základě zjištěných informací uvádím, že se tak muselo stát již na konci roku 1974. Genadij Rumlena totiž vzpomíná: *„Já jsem zažil i tu éru studentských klubů. Pamatuju si, že jsme jezdili s Oldou Ungrem v jeho Octavii Kombi. Takže to muselo být už v roce 1975, ne-li koncem roku 1974.“*[173]

Genadij Rumlena vzpomíná i na svého kamaráda Tomáše Edela. *„Tomáš byl kulisák intelektuál. V divadle toho moc nenadělal, brzy ho ta práce přestala bavit. Dodělával v té době školu* (Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, pozn.)*, pamatuji si, že jakmile ji dodělal, tak to u nás zabalil. Skončil v Českém Dubu, kde se stal ředitelem Podještědského muzea.*

[170] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 36.
[171] Tamtéž.
[172] *13. komnata Jana Kašpara* [dokumentární TV pořad] (02:38–02:44 m.). Režie Petr Slavík. Česká televize, 2010.
[173] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Genadijem Rumlenou dne 25. 10. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

Bohužel zemřel tragicky.“[174] Tomáš Edel zemřel v roce 2010 násilnou smrtí v Českém Dubu.[175]

Doba strávená ve vysokoškolských klubech byla specifická především svou scénografií. Jelikož byly v té době ještě cimrmanovské kulisy „pod zámkem Reduty“, muselo divadlo improvizovat. Ladislav Smoljak hrával například vězně Kulhánka v *Hospodě Na mýtince* ve svém vlastním pyžamu, Zdeněk Svěrák plukovníka Colonela v představení *Cimrman v říši hudby* ve vlastních šortkách. Místo kulis technici na horizont umístili cedule s nápisy, která kulisa na daném místě měla stát.

2.6. Směr Praha 4, Braník

19. března 1975 navštívili představení *Vraždy v salónním coupé* v Řeznické ředitel PKS Jan Zvolský, jeho šéfdramaturg Boris Michajlov a mim Bohumír Valenta, který v té době působil coby úředník kulturního odboru Národního výboru. Tato trojice Divadlu Járy Cimrmana nabídla působení pod PKS, ovšem hned po představení *Vraždy v salónním coupé* přišli s několika připomínkami, které si zaznamenal Zdeněk Svěrák:

Jan Zvolský: „To je pěkná figurka, ten Cimrman. (...) Škoda, že to není dnešní. (...) Ono to nechce moc. Tu a tam šlehnout. Tu rukavici zvednout. Vždyť vy nemusíte mířit někam vysoko, na politiku strany, vy můžete natřít ty komunály, ty OPBH[176]*. (...) Hlavně to musí být dnešní. Máme 30. výročí osvobození. A vy na to máte.“*[177]

Hlavním úkolem, zdálo se, bylo přiblížit všechny hry současnosti, jinak nebylo možné uvažovat o přijetí do svazku PKS. Ředitel Zvolský posléze začal požadavky vůči DJC stupňovat. Prvním úkolem bylo změnit „povídačky“ jednotlivým postavám všech her tak, aby byly co nejvíce aktuální a aby, jak řekl Michajlov, to „vyčichlé“ šlo pryč.[178] Týden nato přišel do *Řeznické* Zvolský s návrhem dosavadních sedm představení vměstnat do pouhých dvou. Tím by prý byla *„pupeční šňůra od osmašedesátého roku přestřižena a Divadlo Járy Cimrmana*

[174] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Genadijem Rumlenou dne 25. 10. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[175] ŠVECOVÁ, Jana. *Tomáš Edel se čestného občanství nedožil*. Českolipský deník [online]. 2010, (282), 5 [cit. 2019-12-21].
[176] Okresní podnik bytového hospodářství.
[177] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 39.
Velkou část připomínek Jana Zvolského a Borise Michajlova zaznamenává téměř dokumentární film *Nejistá sezona*.
[178] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 40.

by se mohlo stát souborem Pražského kulturního střediska".[179] Po odmítnutí, které pravděpodobně očekával, zmírnil požadavky pouze na nutnost „opřipomínkování" her anonymními lektory a následnou nutnost ze strany autorů o úpravu textů.

DJC nadále shánělo divadelní prostor, kde by mohlo účinkovat. Hrát ve studentských klubech znamenalo pouze provizorní záležitost. Václav Kotek, v té době již působící coby produkční divadla, sehnal sál v Radiopaláci, konkrétně divadélko Radio. Tento návrh ale realizován nebyl, naproti tomu přišel Pavel Vondruška s tím, že jeho známá vyjednala slyšení u náměstka předsedy ONV pro kulturu. Náměstek vyšel DJC vstříc a divadlo získalo sál na sídlišti Novodvorská v tamějším kulturním domě. Ačkoliv první branické představení odehravší se 28. března 1975, mimochodem na devětatřicáté narozeniny Zdeňka Svěráka, nebylo vyprodáno, to druhé už ano. Několik představení DJC v této době odehrálo také ve starém divadle v Braníku.[180]

Sezonu 1975/1976 už DJC zahájilo na prknech divadla v Braníku v Bránické ulici č.p. 41. Ačkoliv se sál nacházel na periferii Prahy, diváci si DJC našli i přes vzdálenost od centra. Sál pro sto padesát diváků se nacházel v prvním patře nad loutkovým divadlem Zvoneček.[181] Mimo účinkování na této scéně sehrálo v deváté sezoně DJC řadu představení i v Divadle Na zábradlí.

2.7. Disent a Divadlo Járy Cimrmana

Rok 1975 přinesl ještě jednu převratnou událost dotknuvší se nejen Divadla Járy Cimrmana, ale i osobností, o nichž už byla řeč – Václava Havla, Andreje Kroba, ale i části společnosti tehdejšího Československa. Už na podzim 1974 se totiž Andrej Krob rozhodl, že zinscenuje hru *Žebrácká opera* z pera Václava Havla, tehdy již sedm let v Československu zakázaného dramatika. Krob pro tuto akci sezval několik přátel, především technických pracovníků divadel. Z DJC se akce zúčastnili Jan Kašpar a Jan Hraběta.

1. listopadu 1975 se v sále Hospody U Čelikovských v pražských Horních Počernicích odehrála premiéra tohoto kusu, jíž se jako divák zúčastnil i budoucí první český prezident. V hledišti se, jak dnes říká Andrej Krob, setkala, mimo lidí, kteří představení navštívili „jen tak", budoucí „disidentská špička". Představení bylo bezpochyby v hledáčku Státní

[179] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., s. 25.
[180] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 43.
[181] Tamtéž, s. 44.

bezpečnosti, ačkoliv se obsah hry nikterak netýkal kritiky režimu. *„Pamatuji si, že jsem říkal, že po eventuálním potlesku nebudu zvát Václava Havla na jeviště na děkovačku. Po tom mohutném aplausu jsem ale skočil z jeviště a přivedl ho nahoru. To byl pro mnohé lidi velmi šťastný okamžik,"*[182] vzpomíná Andrej Krob. Ani Ladislav Smoljak ani Zdeněk Svěrák se představení jako diváci neúčastnili, ačkoliv o angažmá „svých" kulisáků v této Krobově inscenaci věděli. *„Já osobně jsem váhal, jestli tam jít. Jednoho dne mě potkal jakýsi člověk na Václaváku a říkal, že to bude bomba. Já jsem mu říkal, že to bude sice bomba, ale že tam bude víc fízlů než diváků,"*[183] vysvětluje dnes Zdeněk Svěrák. Jeden z členů souboru se přece jenom našel a do hlediště Hospody U Čelikovských zasedl. Byl to Jan Klusák. *„On se vykašlal na společné dohody. Klusákovi antikomunismus koukal z očí,"*[184] říká Andrej Krob. Vedle v tuto chvíli herců Andreje Kroba, Jana Kašpara a Jana Hraběty měl na jevišti stanout i Václav Kotek, který byl v disentu také činný. V této době ale mimo provozní činnost DJC obstarával i kulisy pro *Animuka* Zdenky Kratochvílové. S tímto souborem se v době počernické premiéry účastnil zájezdu do Švédska.[185]

Po představení přišly na řadu výslechy StB. Jan Hraběta vzpomíná: *„Určitě tam bylo několik fízlů. Cílili na nás, na študáky, který mohli zlomit. Nikdo se ale nedal. Pak mě pustili a pamatuju si, jak jsme si navzájem volali, ti, kteří už u výslechu byli, na co se ptali."*[186] Nakonec se žádného z členů kulisáckých řad DJC toto představení významněji nedotklo. Jan Hraběta s disidentskými kruhy blíže nespolupracoval a zanedlouho začal u Cimrmanů působit pouze jako herec. U Jana Kašpara to bylo naopak, aktivnější byl ale až v druhé polovině osmdesátých let, kdy se s Andrejem Krobem, Olgou Havlovou a dalšími podílel na výrobě Originálního videojournalu. Představení *Žebrácké opery*, možná prvního významného výstupu budoucího disidentského kruhu před Chartou 77, se dotklo hlavně Andreje Kroba. Na třináct let se stal montérem těsnění oken.

Krátce po počernickém představení se uskutečnil jeden z mnoha zájezdů DJC. Herci odehráli *Akt* v Českých Budějovicích, na nějž skoupily vstupenky stranické orgány, jelikož očekávaly příjezd divadla, v němž jako technik působí „ten, co inicioval Počernice". Žádných

[182] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Andrejem Krobem dne 16. 12. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[183] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[184] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Andrejem Krobem dne 16. 12. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[185] Tamtéž.
[186] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Janem Hrabětou dne 10. 6. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

invektiv vůči režimu se ale nedočkaly. Pro herce bylo utrpením jen to, že se v sále nikdo nesmál. Zdeněk Svěrák vzpomíná, že jeden z českobudějovických zvukařů mu říkal, že orgány pátrají, proč je DJC nebezpečné, a očekává výpady vůči režimu. Dospěly prý ale k závěru, že jsou to jen takové „okecávačky".[187]

V té době hrávalo DJC několik představení měsíčně v Divadle Na zábradlí, zejména v mezidobí, kdy domácí soubor odjížděl na zájezdová představení a prkna zůstávala prázdná. Od ředitele Vladimíra Vodičky ale přicházely zprávy, že nadále nemůže DJC Na zábradlí udržovat kvůli počernickému představení.

Andrej Krob proto musel DJC opustit. Ladislav Smoljak i Zdeněk Svěrák mu dávali najevo, že si váží jeho postoje, ale že nemůžou jít nadále jeho cestou. Andrej Krob dnes mluví o tom, že oba naprosto chápal a chápe dodnes. Existují dvě teorie na jeho odchod z divadla. Andrej Krob říká, že z divadla odešel sám, ale rozhodně ne ve zlém. Nechtěl DJC styky s Václavem Havlem nadále ohrožovat. *„Policii nesměly zaujmout vazby mezi mnou, Havlem a Cimrmany. Kdyby se vydali na stejnou loď se mnou, znamenalo by to pro ně zákaz. Oni si nadále mohli dělat svou divadelní političku, pro mě to svým způsobem oba, jak Smoljak, tak Svěrák, byli velcí disidenti,"*[188] uvádí dnes Krob. Existuje ale i teorie, že Krobův odchod požadoval zejména Pavel Vondruška. Tu dnes již ale nelze ani potvrdit, ani vyvrátit.

2.8. Noví přichází, jiní odchází

V září 1976 DJC vstoupilo do desáté sezony v sále v Braníku. Dvě úvodní představení jubilejní sezony však soubor sehrál v Maltézské zahradě v Praze, a sice *Hospodu Na mýtince* a *Cimrmana v říši hudby*.[189]

Ansámbl se skládal z následujících členů: Ladislava Smoljaka, Zdeňka Svěráka, Miloně Čepelky, Jaroslava Vozába, Jaroslava Weigela, Petra Bruknera, Pavla Vondrušky, Jana Klusáka, Františka Petišky a Oldřicha Ungera. Josef Koudelka se z technické síly vypracoval v herce velkých rolí, přičemž jeho největší byla role Bedřicha Síry ve Svěrákově *Aktu*. Objevoval se i v rolích menších – pokračoval jako steward ve *Vraždě v salónním coupé*, jako

[187] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[188] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Andrejem Krobem dne 16. 12. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[189] *Historie DJC I.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 48.

inspektor Trachta v *Hospodě Na mýtince*, coby Papoušek v *Němém Bobši* a pocestný v *Dlouhém, Širokém a Krátkozrakém*.

Janu Klusákovi už mnoho dní v divadle nezbývalo, odešel, jak bylo popsáno výše, během roku 1976. Mimo jeho zásluhy o představení *Cimrman v říši hudby*, jehož úlohou v něm bylo dirigovat operu *Úspěch českého inženýra v Indii*, sehrál i řadu rolí. Největší byla bezesporu titulní role malíře Žíly v *Aktu*, hrál nicméně i hostinského v *Hospodě Na mýtince*, továrníka Meyera ve *Vraždě v salónním coupé*, lékaře v *Němém Bobši* a jeho poslední rolí byl děd Vševěd v *Dlouhém, Širokém a Krátkozrakém*.

Oldřich Unger alternoval v *Aktu* Josefa Koudelku v roli Bedřicha Síry, ve *Vyšetřování ztráty třídní knihy* hrál inspektora, továrníka Bierhanzela ve *Vraždě v salónním coupé*, faráře v *Němém Bobši*, plantážníka Krišnu v opeře *Cimrman v říši hudby* a v pohádce krále.

Po odchodu Jana Klusáka potřeboval soubor náhradu, jež nastoupila v listopadu 1976. Jako herec začal v DJC působit režisér Jiří Menzel. Autoři se s ním blíže seznámili v létě toho roku během natáčení filmu *Na samotě u lesa*. Je nutné podotknout, že Menzela Zdeněk Svěrák znal už od roku 1968 od natáčení filmu *Zločin v šantánu*. Povědomí o sobě navzájem měli ale ještě od dob dřívějších, a sice od studií na témže gymnáziu ve Voděradské ulici, které v té době neslo Stalinovo jméno. Jana Klusáka Jiří Menzel ihned po nástupu do ansámblu nahradil v rolích děda Vševěda a továrníka Meyera. A jak Jiří Menzel hrál? *„Byl dobrý ve hře, ale nelíbil se mi v semináři. Neměl schopnost jít tam za sebe. Hrál, že je řečník. Vymyslel si, že bude hrát i v semináři figuru, například si dával ruku do kapsy a hrál, že je domýšlivý vědec,"*[190] vzpomíná na ostentativní herectví Jiřího Menzela Zdeněk Svěrák. Podobně dnes o Menzelově způsobu herectví vypráví Miloň Čepelka. Oba se shodují na tom, že slavný režisér v té době ale divadlu věnoval minimum času. V sezoně 1978/1979 sice ještě přibral roli lékaře ve hře *Němý Bobeš* a začal tak alternovat se Zdeňkem Svěrákem a Pavlem Vondruškou, nicméně divadlo se pro něj ocitlo až na druhé koleji za profesí filmového režiséra. Že Menzel hrál čím dál méně, dokládají i fermany. V sezoně 1979/1980 odehrál pouhých šestnáct představení, z toho pět v únoru 1980.[191] Poslední představení v DJC pak odehrál v říjnu 1980.[192]

Jan Klusák navzdory emotivnímu odchodu z divadla nepřikázal stáhnout z repertoáru představení *Cimrman v říši hudby*, na němž měl bezesporu zásluhu. Ačkoliv operu v alternaci

[190] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[191] Soukromý archiv Václava Kotka. *Statistické údaje o sezoně 1979/80*, s. 1.
[192] Tamtéž, s. 2.

s Klusákem dirigoval zkušený dirigent a člen souboru Pavel Vondruška, bylo potřeba najít do této „role“ alternaci. Zdeněk Svěrák tak do souboru přivedl hudebníka a klavíristu Jaroslava Uhlíře, s nímž v té době již bezmála deset let spolupracoval jako textař. Jaroslav Uhlíř se ale zúčastnil jen hrstky představení, neboť se ukázal jako nespolehlivá posila souboru, když dvakrát zapomněl přijít na představení.

Václav Kotek již v sezoně 1976/1977 přestal působit jako technik a věnoval se naplno provoznímu řízení divadla. Ponechal si pouze vystupování v malých rolích. Jednou z nich byl Papoušek v *Němém Bobši*, druhou student cimrmanologie v semináři *Hospody Na mýtince*. Jeho zásluhou také na výrazu získávaly role odrzlých asistentů. V této době existovaly dvě hry s typicky „kotkovským asistentstvím“ – v semináři k *Vyšetřování ztráty třídní knihy*, v němž asistent přináší mj. nesprávné pomůcky k demonstraci výuky telefonování, a v semináři *Cimrmana v říši hudby*, kde asistent roznáší jednotlivým „vědcům“ během přednášek nápoje a odměňuje je za pěvecké výkony kyticí, kterou od nich záhy požaduje zpět.

V roce 1979 se do herecké šatny DJC z té kulisácké a osvětlovačské přestěhoval Jan Hraběta. Hraběta s divadlem prožil dobu Na zábradlí, ve studentských klubech a pokračoval v Braníku. Během zájezdového představení DJC v Kolíně, které pozoroval z osvětlovací kabiny, však kolem jeho útočiště procházel Miloň Čepelka. Zaslechl, jak si Hraběta v kabině recituje monolog Hugo Pludka ze *Zahradní slavnosti* Václava Havla, hry, kterou mimořádné dobře znal z Divadla Na zábradlí. Monolog, který si Hraběta dodnes pamatuje zpaměti, Čepelka vyslechl a jak Hraběta vzpomíná, asi za tři dny mu volal Zdeněk Svěrák s nabídkou hereckého angažmá.[193] Rodák ze Zlína si vzal chvíli na rozmyšlenou a poradil se s Andrejem Krobem. Ten Hrabětovi řekl, ať neváhá ani minutu, a nabídku přijme.

První rolí Jana Hraběty se stal král v *Dlouhém, Širokém a Krátkozrakém*. Premiéru si ale překvapivě neodbyl na domovské scéně v Braníku, nýbrž na zájezdu v Ostravě-Porubě. *„Vidím to jako dnes. Zkosené jeviště a já jsem měl šílenou trému. Jaroslav Weigel stál na jevišti. Já jsem mu říkal, a to jsem mu ještě vykal: pane Weigel, mám hroznou trému. A on: co blbneš, vždyť seš přece osobnost. Neboj se. Tím mi dodal odvahu,“*[194] vzpomíná dnes s úsměvem Hraběta. Představení se odehrálo 12. února 1979 v odpoledních hodinách. Jan Hraběta měl v této roli největší potíže s kostýmem, neboť ten váží bezmála dvanáct kilo. *„Benda* (Jiří

[193] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Janem Hrabětou dne 10. 6. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[194] Tamtéž.

Benda) *dělal kostýmy z betonu,"*[195] tradovalo se mezi herci. Plášť pro krále byl zhotoven z kovralu. *„Tuto roli dostal vždycky ten, který to unesl,"*[196] poznamenává Zdeněk Svěrák.

Záhy Hrabětovi Smoljak se Svěrákem nabízeli další role. Na zájezdu v Plzni 22. a 23. března 1979 čtyřikrát za sebou sehrál faráře ve hře *Němý Bobeš* a o necelý měsíc později, 13. dubna 1979, premiéroval coby plantážník Krišna v opeře *Cimrman v říši hudby.*[197]

Že se Jan Hraběta stal hercem, mělo ale předchozí anabázi hereckých odchodů. Začátkem sezony 1978/1979 divadlem prošla zvěst, že Oldřich Unger podepsal Chartu 77 a podal žádost o vystěhování z ČSSR. Žádného člena divadla o krocích svých a své rodiny neinformoval, pouze Václavu Kotkovi podal několik informací formou dopisu. I tak se jeho odchod z Československa vlekl, po více než roce emigroval do USA a usadil se v Kalifornii. *„Emigrovali kvůli synům. Měli tři kluky, kteří byli v době emigrace v těsně předpubertálním věku. Olda ani jeho manželka neměli dobrý kádrový profil. Soudruzi se mu pak více než rok mstili, že chce ven. Ale on to chtěl legálně skrz vystěhovalecký pas. Naštěstí mohli odjet, neměli tady žádné příbuzné ani závazky,"*[198] vzpomíná Miloň Čepelka.

Na Oldřicha Ungera s odstupem všichni členové vzpomínají jako na „velkého obra", Genadij Rumlena mluví o „gorile"[199]. S tím souvisí i nutnost změn v obsazení po odchodu Oldřicha Ungera. Záhy po ukončení jeho působení v divadle byla na několik měsíců stažena hra *Akt,* v níž neexistovala za Ungera alternace v roli Bedřicha Síry. Zakrátko se ji ale naučil Josef Koudelka. První náhradou za Oldřicha Ungera se ale stal Jaroslav Weigel v roli inspektora ve *Vyšetřování ztráty třídní knihy*. Mimochodem postava inspektora vchází v této hře na scénu tak, že má na pásu kolem krku pověšenou dřevěnou hudební skříň. Ta je obrovská a těžká. Vyrobena byla na tělo Oldřichu Ungerovi, který roli ztvárňoval od začátku. Jaroslav Weigel měl pak s nošením této rekvizity na scénu, zejména v posledních letech, obtíže.[200]

Stopku hraní Oldřicha Ungera následovala další nenadálá událost – infarkt těžkého kuřáka Františka Petišky. V *Cimrmanovi v říši hudby* naneštěstí alternoval odchozího Oldřicha Ungera v roli Krišny, stejně tak v *Dlouhém, Širokém a Krátkozrakém* se spolu střídali v roli krále.

[195] NETOPILOVÁ, Lucie. Třicet „nejistých" sezon Divadla Járy Cimrmana. *Zemědělské noviny.* 21. 11. 1997.
[196] Tamtéž.
[197] *Historie DJC II.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 16.
[198] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[199] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Genadijem Rumlenou dne 25. 10. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[200] Vzpomínal Genadij Rumlena. Rozhovor Tomáše MALEČKA s Genadijem Rumlenou dne 25. 10. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

Cimrman v říši hudby byl na několik měsíců stažen z repertoáru a krále v pohádce se začal učit Zdeněk Svěrák.[201] Ani jednou si ho však nezahrál, protože se obou rolí záhy chopil Jan Hraběta.

Infarkt Františka Petišky byl ale pouze předzvěstí jeho konce. Brandýského obvodního lékaře neodradil od častého kouření a 14. prosince 1980 rakovině plic podlehl. Toho večera DJC hrálo ve složení Zdeněk Svěrák, Miloň Čepelka a Jaroslav Vozáb *Hospodu Na mýtince* v Břeclavi. Jaroslav Vozáb, který se o úmrtí kolegy dozvěděl již v odpoledních hodinách, zprávu před oběma kolegy tajil až do jitra následujícího dne.[202] V posledních měsících už se Petiška ani na jevišti neobjevoval, v započaté sezoně 1980/1981 nehrál ani jednou. V sezoně předchozí si zahrál pouhých třiadvacet představení.[203]

Sezona 1979/1980 byla poslední i pro Josefa Koudelku. Zahrál si v ní 137 představení, přičemž tím posledním se stala *Vražda v salónním coupé* 22. května 1980 na domovské scéně v Branické ulici.[204] Josef Koudelka podal stejně jako Oldřich Unger žádost o vystěhování. Se souborem se rozloučil na tradičním ukončení sezony koncem června na Severáku v Jizerských horách a poté se odstěhoval do Spolkové republiky Německo (k jeho návratu do divadla v roce 2006 viz kap. 3.6.).

Závěr sedmdesátých let nicméně nepřinesl pouhou obměnu hereckého souboru, ale i toho kulisáckého. Z původní party techniků DJC vypadl Václav Kotek, který se staral o provoz divadla. V práci za kulisami pokračovali Jiří Kalina, Jan Kašpar, Tomáš Edel, Genadij Rumlena, Milan Zuščák a Arnošt Kurell.

I polovina z nich se ale na počátku let osmdesátých odporoučela. Bohém Tomáš Edel odešel krátce po Josefu Koudelkovi a Zuščák s Kurellem se se souborem rozloučili v sezoně 1981/1982, respektive 1982/1983. Do sezony 1980/1981 jako technik působil v divadle také Ivo Maurenc, zvaný Železný, který byl s divadlem spřízněn z dob z Reduty.

Nejčinnějším kulisákem přelomu sedmdesátých a osmdesátých let byl v DJC Aleš Duda, původním zaměstnáním pyrotechnik. Do divadla ho přivedl Jan Kašpar, který před příchodem do DJC působil nejen v Městských divadlech pražských, ale také ve Filmovém studiu Barrandov, kde byl právě Duda jako pyrotechnik zaměstnán. *„Říkali jsme mu Jugo Pyro Pako, to*

[201] *Historie DJC II.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 15.
[202] Tamtéž, s. 20.
[203] Soukromý archiv Václava Kotka. *Statistické údaje o sezoně 1979/80*, s. 2.
[204] Tamtéž.

byla jeho přezdívka,"[205] vzpomíná Genadij Rumlena. I Aleš Duda se zanedlouho dostal do okruhu „spřízněných duší" Andreje Kroba a účastnil se také počernického představení. Z DJC odešel v polovině 80. let a jako disidentský přítel Václava Havla se stal ještě v závěru roku 1989 prvním prezidentovým řidičem. Usedl dokonce za nový automobil značky Renault, který Václavu Havlovi jako osobní dar přivezl 27. prosince 1989 portugalský prezident Mário Soares.[206]

Do sezony 1981/1982 byl v divadle činný také Jiří Kunc, známější ovšem pod přezdívkou „námořník". *„Námořník se k nám dostal v éře Reduty, protože jeho žena tam dělala šatnářku,"*[207] uvědomuje si Genadij Rumlena. Přezdívku si vydobyl díky svému druhému zaměstnání, jezdil jako námořník Československé plavby labsko-oderské. *„Námořník dostal kotvou do hlavy,"*[208] vzpomíná kulisák a zvukař DJC Jiří Kalina na nešťastný závěr života „námořníka" Jiřího Kunce.

Zapomenuto by nemělo být ani jméno Davida Wünsche, inženýra, přítele Jana Kašpara z Dejvic, který souboru dělal technika v polovině 70. let. V záznamech z přelomu 70. a 80. let se už jeho jméno neobjevuje. *„Dělal se mnou zvukaře v Bráníku. Vydržel s námi ale jen něco málo přes rok,"*[209] dodává Jiří Kalina.

Genadij Rumlena si vzpomněl ještě na dvě osobnosti, které Cimrmanům pomáhaly v sedmdesátých a osmdesátých letech, konkrétně Jiří Kočí a Karel Kučera. Kučera působil původně coby kulisák Divadla Na zábradlí, odkud musel odejít do Laterny magiky.[210] V prvních letech účinkování DJC v Braníku tam souboru vypomáhal. Později se s ansámblem scházel pouze přátelsky, nikoliv pracovně. Jiří Kočí však v DJC jako příležitostný kulisák zůstal až do roku 1987.[211]

Taktéž z doby účinkování v Redutě je s DJC spojen kulisák, jehož příjmení se mi nepodařilo dohledat. Křestním jménem Ladislav, přezdívkou „Papoušek". *„My jsme mu tak říkali,*

[205] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Genadijem Rumlenou dne 25. 10. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[206] Revoluce (očima) Vladimíra Hanzela. Středa 27. prosinec 1989. *Knihovna Václava Havla* [online]. 2020 [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://www.vaclavhavel.cz/cs/hanzel?dy=1989-12-27
[207] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou, Zdeňkem Svěrákem a Genadijem Rumlenou dne 19. 01. 2020 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[208] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Jiřím Kalinou dne 20. 02. 2020 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[209] Tamtéž.
[210] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Janem Hrabětou a Genadijem Rumlenou dne 06. 02. 2020 v Přerově. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[211] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Luďkem Minaříkem dne 15. 4. 2020. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

ale už nevím, proč. To už asi nedáme dohromady, věděl by to Vašek Kotek, který nám už ale nic neřekne,"[212] konstatuje Miloň Čepelka. Přes Václava Kotka se do divadla dostal i kulisák Petr Dvořák.[213] Na něj vzpomíná Jiří Kalina: *„Ten s námi jezdil. Vyznačoval s tím, že ho bolela pořád hlava. Nevím, kde se vzal. Byl to Kotkův kamarád a dělal klasického kulisáka v Bráníku. Pak šel dělat zvonaře."*[214]

Dvě sezony v závěru 70. let se v souboru ohřál i kulisák Dan Pokorný. Epizodní postavou kulisácké šatny DJC byl také Ivo Jahelka[215], „chlap jako hora" a soused Jana Hraběty. Ten na něj ale nerad vzpomíná.[216] Jahelka odešel ze souboru v době, kdy se divadlo stěhovalo z Braníku.

Na počátku 80. let, v době, kdy divadlo začalo intenzivněji vyjíždět i na mimopražské štace, se souborem externě spolupracovala řada dalších kulisáků. Nejvěrnějším mimopražským technikem byl Václav Tomášek ze Šternberku u Olomouce. V letech 1981–1983 kulisačil více než stovku představení za sezonu.[217] Obhospodařoval dovoz kulis z Prahy na zájezdy na severní Moravu. Na podobné bázi jen pro jiné oblasti republiky fungovaly i další osobnosti externě divadlu vypomáhající, neboť soubor v této době zatím ještě nevlastnil dodávku, kterou by na zájezdy kulisy přepravoval. *„Pro nás jezdilo třeba i ČSAD nebo čistírna peří,"*[218] směje se Jiří Kalina.

Kooperátorem pro město Brno byl zase Škranc[219], tehdy technik Večerního Brna. Inženýr Bayer vozil soubor nablýskaným mercedesem od sezony 1982/1983. Na Ondryáše[220], jehož jméno je zmíněno také ve statistikách Václava Kotka, vzpomíná Genadij Rumlena: *„To byl kluk, co dělal dvacet let v ČSTV a s námi spolupracoval jen jeden čas."*[221] Konkrétně až v letech 1983–1985.[222] Soustava těchto kulisáků tedy obhospodařovala kulisy představení DJC.

---

[212] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou, Zdeňkem Svěrákem a Genadijem Rumlenou dne 19. 01. 2020 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[213] Soukromý archiv Václava Kotka. *Statistické údaje o sezoně 1979/80*, s. 2.
[214] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Jiřím Kalinou dne 20. 02. 2020 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[215] Jedná se o pouhou shodu jmen se „zpívajícím právníkem" Ivo Jahelkou (*1954).
[216] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Janem Hrabětou a Genadijem Rumlenou dne 06. 02. 2020 v Přerově. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[217] Soukromý archiv Václava Kotka. *Statistické údaje o sezoně 1981/82*, s. 2. Srov. *Statistické údaje o sezoně 1983/84*, s. 2.
[218] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Jiřím Kalinou dne 20. 02. 2020 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[219] Křestní jméno se mi nepodařilo dohledat, nevzpomněl si na ně ani žádný ze členů souboru DJC.
[220] Stejný případ. Křestní jméno se mi nepodařilo dohledat.
[221] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Genadijem Rumlenou dne 25. 10. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[222] Soukromý archiv Václava Kotka. *Statistické údaje o sezoně 1983/84*, s. 2.

2.9. Představení na objednávku

Vstupem na prkna kulturního domu Praha 4 – střediska Braník v Branické ulici 41/145 se DJC ocitlo pod plachtou Pražského kulturního střediska. Po invektivách ředitele PKS Jana Zvolského, které málem soubor ochudily o část her, přišla pobídka k napsání nové hry. Zadání znělo, aby se hra týkala současnosti.

Ladislav Smoljak a Zdeněk Svěrák začali vytvářet hru *Cimrmanův Liptákov* v průběhu roku 1976. Tématem, které provází celé představení, je futurologie – představy, jak Jára Cimrman viděl budoucnost. Těsně před premiérou, která se odehrála 20. dubna 1977 v Braníku, byl název představení změněn na *Posel z Liptákova*.

Po změněné formě představení u *Němého Bobše*, který nemá schéma představení seminář – hra, a po značném rozšíření formátu hry a zkrácení semináře na prolog u *Dlouhého, Širokého a Krátkozrakého*, autoři sáhli i u tohoto představení ke koncepční změně představení. První půli večera totiž tvoří seminář a následně první jednoaktová hra *Posel světla*, po přestávce následuje druhý seminář a druhá hra *Vizionář*.

Scénářem představení autoři vstupovali na tenký led. Zatímco v *Poslovi světla* úřední šiml režimu nemohl vidět jedinou protirežimní poznámku, neboť hra pojednává o budoucnosti, kdy už „na sebe lidé nebudou zlí" – konkrétně ve hře chce syn vystěhovat své staré rodiče z jejich rodného domku, u *Vizionáře* mohli Smoljak se Svěrákem narazit. Zdeněk Svěrák o *Vizionářovi* mluví takto: *„Bylo to balancování na úzké stezce. Ukročit vlevo znamenalo potlesk od diváka, ale zatracení bolševikem. Ukročení vpravo by mělo výsledek opačný."*[223] Hlavní postava hry, vizionář Hlavsa, vidí v rozžhavené troubě „neuvěřitelné věci" a svému zákazníkovi, uhlobaronovi Ptáčkovi, naznačuje, že majetné lidi stihne v budoucnosti „nějaký úpadek", konkrétně jeho může postihnout ztráta dolu. Ptáček se tomu nevěřícně směje, že „důl mu přece nikdo nemůže vzít". Hra, kterou Cimrman jako by napsal v roce 1914, očividně míří na únor 1948 a následné znárodnění. Podobných odkazů na dobu, v níž hra vznikla, je ve hře víc. Paradoxem bylo, že představení prošlo a ředitel Zvolský hru ještě pochválil. *„On byl tak hloupý, že mu to připadalo jako satira na uhlobarony,"* říká Zdeněk Svěrák.[224]

Premiéře hry předcházelo schvalovací představení odehravší se týden před premiérou, konkrétně 14. dubna 1977. Ihned poté následovala legendární schůze, jíž se kromě Zdeňka

[223] *Historie DJC II.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 4.
[224] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 2. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

Svěráka a Ladislava Smoljaka účastnili Jan Zvolský, šéfdramaturg Boris Michajlov a také „soudružka Kepáková“, manželka Jiřího Kepáka, prokurátora z politických procesů s Rudolfem Slánským a Miladou Horákovou.

Několik poznámek měl k představení ředitel Zvolský. Ladislav Smoljak na něho vzpomínal následovně: *„Pro Husákovu normalizaci už neměli lidi. Každý, kdo byl při smyslech, se okolo pražského jara nějak namočil. Jediní, kdo se nenamočili, byli nepotřební blbové. (…) Zvolský byl prosťáček, až dojemný.“*[225] Zvolský autorům vytkl, že málo popularizují „myšlenky kodexu kulturně-výchovné práce“. Chtěl, aby se například v seminářích hovořilo o stavebnictví. *„Dám vám příklad, jak by to šlo: jak jedete do toho Liptákova, tak po cestě třeba vidíte chlapa, jak se opírá o lopatu a nic nedělá. Tak ho pěkně pokritizovat,“*[226] navrhoval. Proti představení však jinak neměl výtek.

Kdo jich měl doslova plný notes, byla Kepáková. V semináři si autoři utahují z tehdejší formy prezentace předpovědi počasí v rozhlase, kdy předčítají dlouhou řadu čísel – výška, tlak, teplota, rosný bod atd., jimž ani v rozhlase nemohli normální občané, ne-meteorologové, rozumět. Kepáková narážku nepochopila a ptala se, proč lidi nudit dlouhým výčtem čísel.[227] Největší pohoršení pro ni však vzbudila hláška *„teplé pivo je horší než studená Němka“*. Ptala se: *„Co když přijdou do divadla Němci?“*. Vtip o *„běhajícím cikánovi s nožem v zádech“* se musel změnit na *„běhajícího koňského handlíře“*.[228] Legendární se stal její spor o údajnou větu z představení, kterou jí rozporoval Ladislav Smoljak:

Kepáková: „Rozhodně tam nesmí být věta: Není to komisař Rudé armády, ale gauner.“
Smoljak: „Ale takovou větu tam vůbec nemáme.“
Kepáková: „Mám to tady jasně poznamenané.“
Smoljak: „A nehodnotila jste ještě nějaké jiné divadlo?“
Kepáková (listuje v deníku): „Aha. Tak to je z jiného představení.“[229]

Na závěr schůze se ještě vymezila proti hlášce *„My nesmíme ani naznačovat“* a Zvolský se podivil, jak je možné, že se mladí, kteří seděli v publiku, smáli na jiných místech než on.[230] Představení nicméně prošlo. Průběh schvalování včetně této schůze je zaznamenán v téměř dokumentárním filmu *Nejistá sezóna*.

[225] ČECHOVÁ, Blanka. *Mým divákům: rozhovor s Ladislavem Smoljakem*. Praha: Paseka, 2010, s. 35.
[226] *Historie DJC II.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 5–6.
[227] ČECHOVÁ, Blanka. *Mým divákům: rozhovor s Ladislavem Smoljakem*. Praha: Paseka, 2010, s. 34–35.
[228] *Historie DJC II.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 7.
[229] Zvuková kronika Divadla Járy Cimrmana (DJC), 8. stopa (13:27–13:54 m.), Praha: Radioservis 2010.
[230] *Historie DJC II.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 8.

Obsazení obou her museli autoři rozvrhnout jinak, než původně zamýšleli. V *Poslovi z Liptákova* totiž odmítl účinkovat Miloň Čepelka, kterému se hra „prudce nelíbila". Požádal, aby v ní hrát nemusel. *„Tu hru jsem možná tehdy bral jako soudruzi. Že si naši autoři možná už trošku zadali, zkrátka mi to nesedělo,"*[231] říká dnes. Hra se nelíbila ani Oldřichu Ungerovi. Naopak jiným, zejména Jaroslavu Weigelovi, ale také Jaroslavu Vozábovi, Pavlu Vondruškovi a Josefu Koudelkovi se hra líbila velice. Proto autoři přistoupili k následujícímu rozdělení rolí:[232] Otce / Hlavsu alternoval Jaroslav Weigel s Oldřichem Ungerem, matku / Ptáčka Jaroslav Vozáb s Pavlem Vondruškou, Artura / Františka hráli Petr Brukner, František Petiška, Josef Koudelka a Jan Hraběta a titulní roli Standy / smrtky Ladislav Smoljak nebo Zdeněk Svěrák. Pátou postavou, vystupující nicméně pouze v semináři, je Schmoranz, údajný vnuk Járy Cimrmana. Tato role nesmělého úředníka, kterého vyzpovídává před očima diváků buď Zdeněk Svěrák nebo Ladislav Smoljak, byla svěřena do alternace Václavu Kotkovi a Genadiji Rumlenovi. Pro druhého jmenovaného byla tato seminářová role úplně první.

Po emigraci Oldřicha Ungera si Miloň Čepelka nicméně sám o roli v představení řekl a začal alternovat otce / Hlavsu s Jaroslavem Weigelem. Po úmrtí Jaroslava Vozába alternoval i jeho původní roli matky / Ptáčka a de facto celá 90. léta hrál v představení střídavě dvě role, aby se nakonec chopil pouze role matky / Ptáčka.[233]

Posel z Liptákova si nominuje také jedno prvenství. Stalo se prvním představením, jehož výpravu vytvořil Jaroslav Weigel. DJC tak přestalo spolupracovat s výtvarníkem SDS Jiřím Bendou, který byl podepsán pod dekoracemi všech her předchozích.

Na přelomu 70. a 80. let se také částečně dále obměňovala zákulisní podoba divadla. Coby mladý kulisák do divadla nastoupil Robert Bárta. Dnes vzpomíná, jak mu Václav Kotek na první ferman, který dostal, připsal: *dodej rychle to potvrzení od školy! Nutné!*[234] O dva roky později začal kulisačit i syn Jaroslava Weigela Michal, který se na své převážně kulisácké (méně herecké) pozici udržuje dodnes.[235]

[231] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[232] Jméno postavy před lomítkem se vztahuje ke hře *Posel světla*, za lomítkem k druhé hře *Vizionář*.
[233] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC únor 1992*. Srov. *Ferman DJC březen 1992*.
[234] Rozhovor Tomáše MALEČKA S Robertem Bártou dne 17. 11. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele. Srov. Soukromý archiv Václava Kotka. *Statistické údaje o sezoně 1979/80*, s. 2.
[235] Soukromý archiv Václava Kotka. *Statistické údaje o sezoně 1981/82*, s. 2.

2.10. Herberk

Do sezony 1980/1981 DJC vstupovalo s osmi hrami a 2 341 odehranými představeními.[236] Z počtu třináct herců – Zdeněk Svěrák, Ladislav Smoljak, Miloň Čepelka, Jaroslav Weigel, Jaroslav Vozáb, Václav Kotek, Josef Koudelka, Jan Hraběta, Petr Brukner, Pavel Vondruška, Jan Kašpar, František Petiška a Jiří Menzel – zůstalo v sezoně následující pouhých deset. Technický provoz divadla zajišťovalo celkem třináct osob. Většina představení sezon přelomu 70. a 80. let byla odehrána v Braníku (cca 160–170), 110–140 představení strávil soubor na zájezdech a okolo dvaceti představení v sezoně odehráli herci v několika dalších pražských divadlech – mezi nimi figurovalo Žižkovské divadlo, Klicperovo divadlo v Kobylisích[237] nebo Divadlo Na zábradlí.[238]

Rok 1980 se stal svým způsobem rokem černým. Ztrátám a odchodům z divadla jsme se již věnovali. Nyní k záležitostem týkajícím se provozu divadla. 6. května se Zdeňku Svěrákovi telefonicky ozval inženýr Zoubek z Pražského kulturního střediska, jenž mu tlumočil ředitelův příkaz uvést 8. května místo hry *Akt* kteroukoliv jinou. Důvody Svěrákovi vysvětleny nebyly. Naopak Zoubek Svěrákovi zakrátko oznámil, že zákaz uvádění *Aktu* platí navždy.[239]

Mezitím do ředitelského křesla Pražského kulturního střediska usedl Vladimír Maršík. Právě toho se Zdeněk Svěrák pokusil kontaktovat záhy po podivných okolnostech stažení *Aktu* z repertoáru. Na žádný z dopisů však neodpověděl. Svěrák ho tedy oslovil na plenární schůzi Pražského kulturního střediska. *„Ptal jsem se ho: ‚Pane řediteli, já bych s vámi potřeboval mluvit o tom zákazu hry Akt.' A on mě urazil tím, že mi vůbec neodpověděl, prošel, jako bych nebyl,"* vzpomíná Zdeněk Svěrák.[240] Postupně se ukázalo, že zákaz *Aktu* má být pouhým počátkem stahování dalších her, přičemž zůstat měl pouze *Posel z Liptákova*, který jako jediný vyšel z produkce Pražského kulturního střediska. Oba autoři začali iniciovat u Pražského kulturního střediska možnost přestudování všech existujících her, aby je mohlo PKS „vzít pod svá křídla".

[236] Soukromý archiv Václava Kotka. *Statistické údaje o sezoně 1979/80*, s. 1.
[237] Nynější Salesiánské divadlo.
[238] Soukromý archiv Václava Kotka. *Statistické údaje o sezoně 1979/80*, s. 1. Srov. *Statistické údaje o sezoně 1980/81*, s. 1.
[239] *Historie DJC II.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 18.
[240] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 2. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

Celou sezonu 1980/1981 se hra *Akt* nehrála, jak dokládá i statistika Václava Kotka.[241] V druhé polovině roku 1981 se ale ukázalo, že žádný zákaz *Aktu* po celou dobu neexistoval. Nesměl se hrát pouze 8. května, jelikož by toto datum mohlo připomínat „akt" osvobození Československa Rudou armádou. Jelikož však první příkaz 6. května přišel z „vyšších míst", Zoubek netušil, jak to bylo myšleno, a tak sdělil autorům fakt, že hra má stopku. *„To je ta devótnost. Podřízení se bojí, neví, jak to pán myslel, a tak se bojí, aby neudělali chybu,"*[242] komentuje s odstupem domnělý zákaz *Aktu* Svěrák. V sezoně 1981/1982 byly odvráceny obavy, že by některá z her mohla nadobro zmizet z repertoáru. Znovu byla hra *Akt* nasazena 8. prosince 1981 a v roli Bedřicha Síry nahradil Josefa Koudelku Jan Hraběta.

Už na jaře 1979 vyslovilo Pražské kulturní středisko zájem, aby Smoljak se Svěrákem napsali novou hru. Tak se stalo. Přes prázdniny 1979 vznikla hra s názvem *Herberk* a k posouzení ji autoři odevzdali v září téhož roku.[243] Její schvalování se však vleklo. Mezitím vyvstaly v souboru osobní rozepře mezi Ladislavem Smoljakem na straně jedné a Václavem Kotkem, kterého chránil Miloň Čepelka, na straně opačné. Do toho se přidala Smoljakova neúčast na pohřbu Františka Petišky 20. prosince 1980. *„Nepřišel, byl na horách,"*[244] říká Miloň Čepelka. Další rozruch vzbudila invence Ladislava Smoljaka, aby se do divadla minimálně jako jevištní technik vrátil Andrej Krob. Proti tomu se postavil Pavel Vondruška, pravděpodobně s obavami o další existenci divadla. Toto jeho veto zabránilo pokus zrealizovat.

Herberk čekal na schválení téměř dva roky. Žádná odezva nepřicházela a autoři sami pocítili potřebu po této nucené přestávce text přepsat. Znovu jej předložili v roce 1981 dramaturgii Pražského kulturního střediska. Kromě několika změn v semináři doznala velkých úprav samotná hra. Celé představení bylo pojato jako psychodrama. Hra je vysvětlována coby léčebné divadlo. Chovanci starobince na scéně hrají hru, v níž každý obsazuje roli člověka s povoláním, které chtěl původně v životě vykonávat. Takto se na scéně vypovídávají ze svého trápení.

12. listopadu 1981 byl *Herberk* předveden schvalovací komisi. Kromě ředitele Maršíka představení zhlédli i Boris Michajlov, pracovník PKS Miloš Haken, bývalý člen Divadla Spejbla a Hurvínka, a dramaturgyně PKS Řeřichová. Stěžejní připomínkou se stal už vůbec

[241] Soukromý archiv Václava Kotka. *Statistické údaje o sezoně 1980/81*, s. 2.
[242] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 2. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[243] *Historie DJC II.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 18.
[244] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

název hry. Slovo „herberk“, jak je dnes i v semináři hry objasňováno, znamená „velký nepořádek“, což podle schvalovatelů mohlo připomínat tehdejší stav celospolečenského nepořádku v Československu.[245] Autoři tak změnili název hry na *Lijavec*, neboť celý děj doprovázel mohutný déšť, který v ní symbolizuje rozklad Rakouska-Uherska.

Následoval celý výčet připomínek, které si v deníku zaznamenal Zdeněk Svěrák: změněno muselo být slovo „tovaryš“, navíc ve spojení s onucemi připomínalo totiž ruské „soudruh“, a tak bylo nahrazeno výrazem „vandrovník“. Věta „Plive z okna na záhon hlávkového salátu, prase!“ musela být pozměněna na „Plive z okna na záhon růží, čuně!“. Začátek věty „Schváleno ministerstvem výživy“ musel být upraven tak, aby se ve větě neobjevovalo „ministerstvo výživy“, neboť mělo stejnou zkratku jako „ministerstvo vnitra“. Trestnice na Borech byla změněna na salzburskou věznici, ze sousloví „provokační anekdota“ muselo vypadnout slovo „provokační“, a tak bylo celé nahrazeno spojením „anekdota číslo jedna“. Celá řada replik byla smazána – mezi nimi např. „Cimrman dostal rok za anekdotu císařpán v muničním skladu“ nebo „Někdo si pustí hubu na špacír a pak se klepe, že půjde za katr“, vyškrtnuty byly i mlynářovy poznámky o „hovnu“. Zásadním škrtem se pak stala věta: „Pánové, jste svědky historického okamžiku – právě vyhynuli Pihrtové. Vedle veliké rakouské monarchie pohřbí lidstvo i malé rakvičky jejích přisluhovačů. Děti, které přivedete na svět, pane Formánku, už nebudou znát slovo Pihrt.“[246]

Nyní považuji za nutné objasnit celý děj a myšlenku hry. Odbývá se, jak bylo řečeno, ve starobinci. Hlavními postavami jsou vrchní inspektor všech starobinců (kterého hraje Cimrman), porodní dědek Formánek (toho hraje sluha Fafejta), poručík Pihrt (ztvárňovaný postavou Karla Pejřila), mlynář a správcová starobince (nechápající, že celou dobu všichni ostatní hrají pouze léčebné divadlo). Ústřední postavou je bezesporu Pihrt, který mámí z Formánka, ale také inspektora, anekdoty mířené proti Rakousko-Uhersku. V civilu jednu takovou z Formánka vytáhne, přičemž posléze se převlékne do uniformy tajného policisty, který „hledá toho mizeru, který smradlavá vejce v podobě protirakouských anekdot pouští do světa“.

Pokud si doposud hodnotitelé a cenzoři komunistického režimu v Československu našli v hrách Smoljaka a Svěráka pouze stébla, kterých se mohli chytnout, ale nenašli nikdy důvod, proč hru zakázat nebo ji vůbec nedovolit uvést, tady ho našli. Byl nasnadě. Poručík

[245] *Historie DJC II*. Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 22.
[246] Tamtéž, s. 22–24.

Pihrt totiž až příliš připomínal agenta StB a celá hra působila jako alegorie na tehdejší dobu. *„Ona to satira je a tenkrát tak působila. Ale je to jediná z her, v níž jsme se tak přímo vypořádávali s tím, co nás v té současnosti pálilo a co jsme nenáviděli. To tehdy opravdu byli fízlové. Však oni se v tom taky našli,“* vzpomínal Zdeněk Svěrák.[247] Ladislav Smoljak dodával: *„Cimrman by určitě nemohl zůstat lhostejný k problémům monarchie a postavení našeho státu v něm, k otázce politické svobody, jaká je, nebo není. Čili my to tam logicky dostali proto, že jsme se rozhodli hry koncipovat, jako by je napsal opravdu Cimrman. To, jak Pihrt, který samo sebou měl společné rysy s Haškovým Bretschneiderem, pátrá potom, kdo vymýšlí ty anekdoty, nám připadalo půvabný.“*[248]

Listopad a prosinec 1981 se nesl v duchu neustálých připomínek ke hře *Lijavec* a zdálo se, že k premiéře jen tak nedojde. Na 7. ledna 1982 bylo vymoženo další předváděcí představení, tentokrát z popudu vedoucího Odboru kultury Národního výboru hl. m. Prahy Františka Trojana. Ten však paradoxně nakonec nedorazil. Dorazili jiní, jimž ředitel Maršík zakázal se během představení smát. *„Předvádět komedie úředníkům je vůbec neradostná činnost, ale to, co jsme zažili 7. ledna, bylo tristní,“*[249] zaznamenal si Zdeněk Svěrák. Jediný, kdo zákaz porušil, byla herečka a předsedkyně Svazu československých dramatických umělců Jiřina Švorcová se svou kamarádkou, které o zákazu nevěděly.

Jiřina Švorcová se v té době blíže znala s Pavlem Vondruškou a Václavem Kotkem, kterému sdělila, že schvalovatelé se nakonec vyjádřili kladně, tudíž že *Lijavec* může mít premiéru. Ta se uskutečnila 22. ledna 1982 v Braníku. Stalo se tak po více než dvou a půl letech od napsání první verze hry. Od premiéry do konce sezony 8. července 1982 byla odehrána celkem osmaosmdesátkrát.[250]

Hra *Lijavec* se co nevidět dostala do hledáčku Státní bezpečnosti. Vznikl svazek s registračním číslem 37686 s krycím jménem *Sprcha*. StB ale nesledovala pouze hru. Její agenti byli nasazeni i na protagonisty hry Zdeňka Svěráka a Pavla Vondrušku. Je s podivem, že právě na Vondrušku, neboť v představení v roli alternoval s Miloněm Čepelkou. Důvody mohou být dva – že vždy při zhlédnutí hry agentem StB hrál Vondruška, anebo to souviselo s jeho tehdejší funkcí, již vykonával, a sice vedoucího orchestru činohry Národního divadla v Praze.

[247] ŠVAGROVÁ, Marta. *Nejen idyla, byly i šrámy na duši*. Lidové noviny [online]. 2007, (227), 13 [cit. 2019-12-30].
[248] Tamtéž.
[249] *Historie DJC II*. Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 26.
[250] Soukromý archiv Václava Kotka. *Statistické údaje o sezoně 1981/82*, s. 1.

V březnu 1982 navštívila představení Helena Vernerová – dle svazků StB pramen s krycím jménem „Vondra“. 5. dubna je pak zaprotokolován záznam z představení, kdy Vernerová referovala ktp. Janu Kostovi, referentu 3. oddělení 2. odboru X. správy Státní národní bezpečnosti. Záznam uvádí, že ke schůzce mezi Kostem a Vernerovou došlo 1. dubna 1982 v terénu, přičemž spolupracovník, tedy Vernerová, je stále prověřován. Ve zprávě samotné se uvádí: *„Pramen sdělil, že (…) navštívil divadlo Járy Cimrmana v Bráníku, kde zhlédl představení (…) „LIJAVEC“. (…) největší pozornost upoutají v menších rolích Zdeněk SVĚRÁK a Pavel VONDRUŠKA. (…) Největší pozornost upoutá Pavel VONDRUŠKA, který chodí mezi hosty v hostinci a provokuje je s cílem docílit, aby projevili svoje pravé politické názory. Zároveň si píše negativní názory hostů do bloku.“*[251] Dále Vernerová naráží na scénu, kdy se Pihrt (v tuto chvíli Pavel Vondruška) před zraky diváků převléká do uniformy a vyslýchá postavu Formánka. *„Velmi negativně působí i moment, kdy VONDRUŠKA zmizí ze scény a objeví se zde ve staré četnické uniformě s tím, že všechny hosty, kteří měli negativní názory, zatkne.“*[252] Toto staví StB do souvislosti s tehdejším politickým zřízením v ČSSR. Dále je sděleno, že *„pramen (…) osobně překvapuje, jak hra „LIJAVEC“ byla vůbec povolena, aby mohla být uváděna před čsl. veřejností.“*[253] Také se podivuje nad osobou Vondrušky: *„Zarážející je, že VONDRUŠKA jako pracovník Národního divadla ve funkci šéfa orchestru Tylova divadla se propůjčil k těmto protisocialistickým výpadům.“*[254]

V průběhu podzimu 1982 se na představení *Lijavce* do Braníku vypravilo hned několik příslušníků 2a odboru Správy StB Praha. O představení 4. října referuje o den později podporučík Musil: *„Děj hry (…) jasně uváděl markantní invektivy namířené proti socialistickému zřízení a politice ČSSR a práci bezpečnostního aparátu. Toto lze zaznamenat ve scéně v chudobinci, která paroduje práci StB zesměšňujícím způsobem, což má patřičný negativní dopad na obecenstvo.“*[255]

Hned 5. října 1982 představení navštívil podporučík Sklenář, který si zaznamenal následující: *„V textu uváděné hry se vyskytly invektivy namířené proti socialistickému zřízení ČSSR a práci bezpečnostního aparátu. Jako příklad mohu uvést scénu, kdy se Cimrman ocitne v chudobinci a jeden z přítomných se vydává za rakouského policajta a nutí ostatní postavy k negativním projevům proti tehdejšímu režimu monarchie slovy: …řekněte něco*

[251] Archiv bezpečnostních složek Praha (dále jen ABS Praha), svazek Sprcha, poř. č. 4: Záznam č. 2/82: *Divadelní hra Lijavec – narážky a negativní invektivy na socialistické zřízení v ČSSR – poznatky*, s. 1.
[252] Tamtéž, s. 2.
[253] Tamtéž.
[254] Tamtéž.
[255] Tamtéž, poř. č. 9: Záznam. Vypracoval: ppor. Musil, přijal náčelník 3. odd. 2a odboru pplk. Václav Husák.

protistátního…" (…) Hra je uváděna tendenčně tak, aby obecenstvo pochopilo, že je namířena proti současnému zřízení ČSSR."[256]

Anabáze pokračovala koncem října téhož roku. Záznam č. 17 z 27. října 1982 s názvem *Závadové vystoupení divadla J. Cimrmana – zpráva* agenta StB Vladimíra Malého s krycím jménem „Dlouhý" uvádí: *„Pramen (…) hovořil 22. 10. 1982 s uměleckým náměstkem PKS Borisem MICHAJLOVEM. (…) MICHAJLOV oznámil, že na PKS přišlo několik stížností na obsah her divadla Járy Cimrmana (…). Z tohoto důvodu byla získána nahrávka hry LIJAVEC (…). Jak MICHAJLOV sdělil, tato nahrávka uvedené stížnosti plně potvrdila. Na jejím základě má být dle rozhodnutí vedení PKS provedeno proti SMOLJAKOVI, SVĚRÁKOVI a dalším členům divadla opatření s cílem těmto negativním jevům zamezit a omezit celkovou činnost divadla."*[257]

Závěr roku 1982 je zajímavé dát si do srovnání s tehdejšími poznámkami Zdeňka Svěráka: *„Koncem roku 1982 se nám od Aničky Perníkářové, která nás má v OKD Praha 4* (Branické divadlo) *na starosti, dostalo, že se kolem nás něco děje – že bychom snad měli z Braníka odejít. Já a Vašek Kotek jsme požádali o audienci u ředitele Štefanky."*[258] Právě Slovák Juc Štefanka působil od roku 1979 v pozici ředitele OKD Praha 4, zároveň si také dodělával studium práv. *„Poučil nás, že ho ekonomické důvody nutí rozparcelovat divadelní sál na pět učeben a že se tedy v červnu 1983 rozloučíme,"*[259] uvádí Zdeněk Svěrák. *„Přinesl dokonce i výkres, na němž rozparceloval divadelní sál na šest kanceláří,"*[260] poznamenává dnes Svěrák s úsměvem. O odchodu z Braníka budeme mluvit ale až níže.

Nyní zpět k svazku *Sprcha* a činnosti StB, která pokračovala i zkraje roku 1983. Poslední lednový den zhlédl *Lijavec* agent StB Zdeněk Navara s krycím jménem „Arsén". Referoval jako první také o poznatcích ze semináře, který hře předchází. Mluvil také poprvé více o Ladislavu Smoljakovi, snad z důvodu, že tentokrát viděl v alternaci jeho, a ne Svěráka. *„Představení začíná besedou (…). Besedu uvádí L. SMOLJAK a při tom vykládá o životě a vládě Františka Josefa I. v tom smyslu, že za dobu jeho vlády žily ty generace, které chodily do školy a vždy viděly na stěně obraz stejného panovníka. K tomu říká, cituji: „70 let vlády jednoho člověka a podívejte se, jak jsme na tom v současné době my, pořád se to střídá, kdo*

[256] ABS Praha, svazek Sprcha, poř. č. 7: Záznam. Vypracoval: ppor. Sklenář, přijal náčelník 4. odd. 2a odboru kpt. JUDr. Jiří Karásek.
[257] Tamtéž, poř. č. 5: Záznam č. 17: *Závadové vystoupení divadla J. Cimrmana – zpráva.*
[258] *Historie DJC II.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 28.
[259] Tamtéž.
[260] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 2. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

si má na to zvyknout“.[261] Narážka na střídání vlád v ČSSR však StB nevadila jen v této větě, viděla ji i v písni Jaroslava Uhlíře a Zdeňka Svěráka *Elektrický valčík*, jíž je zakončen seminář hry *Lijavec*. *„Obsah písně je v tom, jak byl na malé vesnici zaveden el. proud, jaká je to sláva atd. Mimo jiné je na vhodném místě do textu vloženo: „Za chvíli budeme mít u nás vedení jako v Praze – jedna fáze, druhá fáze, třetí vedle ní…““*.[262] Navara dále referuje o samotné hře. Popisuje celý děj, nevyhýbá se samozřejmě již několikrát zmíněné scéně, kdy Pihrt „mámí“ z Formánka a inspektora anekdoty. Navara popisuje scénu takto: *„Formánek (…) několik anekdot řekne. Policista si je zapíše, aby je nezapomněl, najednou se zvedne, převleče se zpátky do uniformy, přistoupí k Formánkovi a říká: „adresu, co děláte, zná tuto anekdotu Vaše paní atd.“ no to jste pěkný ptáček atd.“*[263] Dojem z představení shrnuje následovně: *„Obecenstvo, převážně inteligence, dovede velmi citlivě reagovat na pouhý náznak dvojsmyslu, kterých je hlavně v druhé části představení velmi mnoho.“*[264] Opět se objevují poznámky o tom, že *„invektivy zesměšňují státní aparát a práci bezpečnosti“*, setkávám se tu však ale i s velkým nepochopením nejen hry, ale i semináře, když Navara uvádí: *„(…) v první polovině je velmi mnoho improvizace“*.[265] Ač se tak seminář může divákovi, který je v Divadle Járy Cimrmana poprvé, jevit, nejde ani v nejmenším o improvizaci, ale o pevný sled přednášek se scénářem. Také scéna, v níž herci v semináři vymýšlí před očima diváků anekdoty, je napsaná a pokaždé zaznívají tytéž vtipy. Tyto se ale ani v nejmenším nenaváží do žádného státního zřízení, ani do československého.

Nutno poznamenat, že svazek *Sprcha* byl veden nejen proti hře *Lijavec*, ale hlavně proti samotné osobě Zdeňka Svěráka. Byl prověřován nejen on, ale i jeho rodina, včetně manželky Boženy. StB sledovala rodinné vztahy i majetkové poměry.

Dne 5. 2. 1983 adresoval anonym Odboru kultury Národního výboru hlavního města Prahy dopis následujícího znění:

Soudruzi,

jsem jedním z občasných návštěvníků pražských divadel, kam se chodím hlavně pobavit. Za tímto účelem jsem navštívil 2. 2. 1983 divadlo Járy Cimrmana v Bráníku, kde uváděli hru „Lijavec“ od Smoljaka a Svěráka. Chci vám říct, že za svých 20 Kč jsem

[261] ABS Praha, svazek Sprcha, poř. č. 10: Záznam č. 57: *Závadové poznatky ke hře SVĚRÁKA a SMOLJAKA – zpráva*, s. 1.
[262] Tamtéž, s. 2.
[263] Tamtéž.
[264] Tamtéž, s. 3.
[265] Tamtéž.

viděl něco, co nemá podled mého názoru nic společného se zábavou a se socialistickou kulturou už vůbec ne. Přestože se hra odehrává v době Rakouska-Uherska, dochází při představení jasně k zesměšňování současných státních orgánů a zřízení v ČSSR. Většinou diváků je hra takto také chápána, při odchodu z divadla jsem zaslechl nadšené poznámky o tom, že to „správně napalují" apod. Tato hra zřejmě zatím unikla vaší pozornosti, protože pochybuju o tom, že byste takové „umění" v Praze trpěli! O tom, že mluvím pravdu se můžete přesvědčit osobní návštěvou představení „Lijavec". Proto snad ani není nutné, abych se podepisoval.[266]

Dle protokolu přijal dopis 15. února 1983 referent Odboru kultury Národního výboru hlavního města Prahy referent Langer. Ačkoliv dopis časově spadá až do závěrečné fáze existence svazku *Sprcha*, až nápaditě se řadou formulací a slovních obratů podobá svým jazykem právě agentům StB, kteří byli na představení nasazováni.

17. května 1983 byl podán návrh na provedení profylaktického = preventivního opatření v akci *Sprcha*, sv. č. 37683. Zprávu StB odboru 2a 4. oddělení schválil náčelník správy StB Praha plk. JUDr. Oldřich Mezl. Ze zprávy cituji tzv. „způsob provedení" opatření proti Svěrákovi a hře *Lijavec*:

„a/ se Zdeňkem SVĚRÁKEM a Ladislavem SMOLJAKEM bude proveden na vedení PKS (zřizovatel divadla J. Cimermana[267]) pohovor, ve kterém budou jmenovaní upozorněni na ideovou závadnost hry LIJAVEC a současně budou varováni před uváděním podobných her v budoucnu.

b/ na vedení PKS bude zamezeno dalším reprízám hry LIJAVEC v Divadle J. Cimermana.

c/ ve vydavatelství Supraphon bude zamezeno vydání desky se hrou LIJAVEC.

d/ ve spolupráci s X. S-SNB zabránit propagaci divadla J. Cimermana v Čs. televizi a rozhlasu.

e/ k prověrce další činnosti Z. SVĚRÁKA a L. SMOLJAKA bude využito stávající agenturní sítě, jmenovitě TS ARZEN a KLUZÁČEK.[268]

[266] Soukromý archiv Václava Kotka. *Kritika hry „Lijavec" /divadlo Járy Cumrmana/* (pozn. uvedeno s chybou). Odbor kultury Národního výboru hlavního města Prahy. Číslo jednací: 306/83. Ukládací znak: 60/2.
[267] Ve svazcích StB se objevuje pravidelně zkomolenina jména „Cimrman" jako „Cimerman"
[268] ABS Praha, svazek Sprcha, poř. č. 12: *Návrh na provedení profylaktického opatření v akci SPRCHA, sv. č. 37683*, s. 3.

Pod zprávou vypracovanou poručíkem Cachem jsou podepsáni kpt. JUDr. Jiří Karásek, náčelník 4. oddělení 2a odboru a náčelník odboru S-StB Praha podplukovník Jaroslav Grabmüller.

2.11. Z Braníka na Solidaritu

Divadlo Járy Cimrmana mělo v sezoně 1981/1982 na repertoáru devět her. Novinka *Lijavec* se během oné sezony stala nejhranější. V předchozí kapitole byly sice zmíněny okolnosti, za kterých vznikla, a repliky některých postav, které se zdály režimu nevhodné, chybí ale obsazení jednotlivých figur.

Ústřední postavu vrchního inspektora všech starobinců alternoval Zdeněk Svěrák s Ladislavem Smoljakem. Jednalo se tak už o třetí hru v pořadí, kde se autoři střídali v též roli, čímž odpadla možnost u těchto představení vidět je oba spolu na jevišti. Zajímavostí také je, že od jisté doby byl Ladislav Smoljak nasazován do této role zcela sporadicky, neboť v ní odmítal vystupovat. Od jara 2006 pak roli už úplně přepustil Zdeňku Svěrákovi.[269] Role správcové byla svěřena dvěma mužům – Janu Hrabětovi a Janu Kašparovi, v roli porodního dědka Formánka se střídali Jaroslav Vozáb s Jaroslavem Weigelem, mlynáře hrál Petr Brukner s Václavem Kotkem a v roli poručíka Pihrta alternoval Miloň Čepelka s Pavlem Vondruškou.

Lijavec se stal režimu trnem v oku a jedním z prostředků, jak se branické divadlo Divadla Járy Cimrmana mohlo zbavit. Spekulací, ale velmi pravděpodobnou, je, že jeden z agentů, který na Zdeňka Svěráka v rámci *Sprchy* donášel, hlásil svá zjištění plukovníku StB Janu Pichrtovi. Státní bezpečnost se tak mohla domnívat, že postava Pihrta je napsána přímo proti Pichrtovi. *„My jsme to ale vůbec nevěděli. Že existoval nějaký Pichrt, jsem se dozvěděl až v roce 2007, kdy se mi do rukou svazek Sprcha dostal. Byla to shoda náhod,“* poznamenává Zdeněk Svěrák.[270] Jméno „Pihrt“ autoři zvolili jako připomínku neoblíbeného lékaře Pihrta, ke kterému nerad chodil v dětství Zdeněk Svěrák, když onemocněl jeho oblíbený doktor Aplt. *„Oni museli ale zírat, že víme, že nás má Pichrt pod palcem,“* dodává s úsměvem Svěrák.[271]

Na jaře 1983 už bylo jisté, že červen 1983 bude posledním měsícem, který soubor v Braníku stráví. Divadlo se snažilo veškerými možnými prostředky tento fakt zvrátit. Jednak

[269] Naposledy hrál Ladislav Smoljak ve hře *Lijavec* 6. dubna 2006 na zájezdu v Sušici. Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC duben 2006.*
[270] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 2. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[271] Tamtéž.

prostřednictvím Jiřiny Švorcové a posléze stížností místopředsedkyni ONV na Praze 10 Aleně Sochůrkové. Sochůrková však v dopise Smoljakovi a Svěrákovi sdělila, že *„obvod má nedostatek (…) prostor pro práci s občanskou veřejností (…), a proto prý „je uvažováno" využívat sál, v němž hrajeme, jako víceúčelový."*[272] Tvrzení ředitele OKD Praha 4 Štefanky a místopředsedkyně ONV se diametrálně lišila, a tak bylo autorům jasné, že existuje snaha z vyšších pater „Cimrmany z Braníku vyštvat". Dnes už víme, že přesně o tom hovořil svazek StB *Sprcha*.

Divadlu Járy Cimrmana nezbývalo než po osmi letech v Braníku hledat jiný sál v Praze, jenž by se mohl stát cimrmanovským útočištěm. Václav Kotek jednal s divadlem Gong ve Vysočanech, uvažovalo se i o pronájmu některého ze starších pražských kin. Nakonec ale volba padla na divadlo Solidarita na Praze 10. Takový přesun se jeví z dnešního pohledu na tehdejší skutečnosti jako téměř nereálný, neboť nebylo obvyklé, aby jeden městský obvod divadelní soubor vypudil a druhý ho přijal s otevřenou náručí.[273]

Na Solidaritu do Strašnic se DJC přestěhovalo ještě v závěru sezony 1982/1983, a sice 28. června 1983. Místopředseda Obvodního národního výboru Prahy 10 Pavel Dolínek dokonce projevil radost, že na území „jeho" obvodu bude působit toto divadlo. Zdeněk Svěrák vzpomíná, co tehdy jemu a Ladislavu Smoljakovi na ustavující schůzce sdělil: *„Soudruzi, Divadlo Járy Cimrmana je divadlo problémové. Ideologicky diváka nijak neobohacuje, pouze baví. Praha 10 má však 170 tisíc obyvatel, to je víc než krajské město. My jsme ochotni se s vámi po určitou dobu smířit. Obávám se, že ta doba bude dost dlouhá."*[274] A tak se DJC stalo součástí Obvodního kulturního domu Praha 10 (dále jen OKD Praha 10). Mimo místopředsedy Dolínka měl markantní podíl na přijetí DJC do OKD Praha 10 také jeho ředitel Josef Hlavsa. Uzavíral se souborem už první smlouvu[275] a ve funkci vydržel až do roku 1992, kdy DJC Solidaritu opustilo.

Problémem byl sál divadla na Solidaritě. Působil nehostinně a připomínal sál krematoria. Tým kulisáků v čele s tehdejším jevištním mistrem Genadijem Rumlenou však jeviště i hlediště přes prázdniny 1983 zvelebil. *„Přes prázdniny jsme to dávali dohromady. Fakt to tam*

[272] *Historie DJC II.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, s. 29.
[273] TVRDÍKOVÁ, Pavla. *Cenzura Divadla Járy Cimrmana*. Bakalářská práce, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. Praha 2014, s. 31.
[274] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 2. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[275] AHMP, fasc. Divadlo Járy Cimrmana, NAD 2343, fond Divadlo Solidarita. *Dohoda o spolupráci mezi Divadlem Járy Cimrmana a Obvodním kulturním domem Praha 10.* 5. 12. 1983.

zezačátku vypadalo jak v krematoriu. Zpětně nechápu, jak jsme se tam mohli vůbec vejít, "[276] vzpomíná dnes Rumlena. Herců se ujala v tomto novém působišti Jana Vokrojová, vedoucí střediska Solidarita, která měla herce v oblibě. Proslula otázkou, kterou jim kladla téměř před každým představením: „Dáte si kafíčko?"[277]

Sezona 1983/1984 začala poklidně 1. září představením v Luhačovicích. O čtyři dny později se Zdeněk Svěrák účastnil schůzky s novým ředitelem Pražského kulturního střediska Richardem Němcem. Od Němce si autoři slibovali bezproblémovou spolupráci, neboť Svěrák se s ním znal už z natáčení filmu *Zločin v šantánu*. Jeho první nápad byl však pro DJC studenou sprchou. Dnes můžeme říct, že tato sprcha pocházela ze *Sprchy* s velkým S. Sdělil Svěrákovi, že her má DJC na repertoáru až dost, proto se vůbec nic nestane, když bude ta nejnovější – *Lijavec* – stažena.

Divadlo se již potřetí obrátilo s prosbou o pomoc k předsedkyni Svazu československých dramatických umělců Jiřině Švorcové, mimo jiné člence ÚV KSČ. Jakmile se Němec dozvěděl o tomto „žalování", vzkypěl. Z jedné strany tlačen ÚV KSČ k povolení *Lijavce,* z druhé Státní bezpečností k zákazu. Po zklidnění situace šéfdramaturg Pražského kulturního studia Miloš Hercík, bývalý ředitel SDS, rozhodl, že musí dojít v *Lijavci* k dalším textovým úpravám. Tak se autoři znovu dali do díla. Škrtali místa, na nichž se lidé smáli. Zdeněk Svěrák říká, že to byla nezáviděníhodná práce humoristy.[278] Odpověď na přepracovaný text se Svěrákovi a Smoljakovi ze strany Hercíka už nikdy nedostala, neboť byl ze své pozice sesazen.

Z *Lijavce* už dlouho pršet nemělo. Po dalších schůzkách autorů s místopředsedou ONV Prahy 10 Dolínkem a kulturními inspektorkami bylo rozhodnuto, že *Lijavec* musí být z repertoáru DJC stažen. V sezoně 1983/1984 byl odehrán pouze sedmkrát. Poslední rozlučkové představení se odehrálo 23. října 1983 v brněnské Redutě.[279]

[276] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Genadijem Rumlenou dne 25. 10. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[277] Tamtéž.
[278] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 2. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[279] Soukromý archiv Václava Kotka. *Statistické údaje o sezoně 1983/84*, s. 1.

2.12. Dobytí severního pólu a cesta k roku 1989

Ani v sezoně 1984/1985, ani v sezoně 1985/1986 se *Lijavec* v programu objevit nesměl, opětovně povolen byl až v sezoně 1986/1987. Soubor ho snad jako vynahrazení za tříletý zákaz sehrál šedesátkrát.[280]

V závěru roku 1983 se herecké řady souboru rozšířily o nového člena, Bořivoje Pence. Už věta, kterou jsem nyní napsal, se zdá v podmínkách dosavadního fungování DJC nesmyslná. Jméno, které doposud nebylo zmíněno, se najednou objevuje hned v seznamu herců, nikoli v kulisáckém.

Bořivoj Penc se narodil stejně jako Zdeněk Svěrák v roce 1936. Znali se od 1. září 1942, kdy spolu nastoupili nejen do téže základní školy, ale také do téže lavice. Když se počátkem 80. let u „Cimrmanů" stále projevoval deficit počtu herců, přišel Svěrák se jménem svého spolužáka. Bořivoj Penc mezitím léta pracoval jako nástrojař. Jeho příchod do divadla tak téměř celý ansámbl chápal jako příchod z protekce. Kromě toho působil ještě dojmem jakési neotřelosti. *„Bořík byl vlastně dělník. Přišel mezi nás a měl hned takové tendence, že všem začal tykat, jako se to v dílně dělá. Ostatní si říkali: neznáme ho a už nám tyká. On to nemyslel zle. Já jsem mu říkal: Bořiku, musíš to vydržet, jsi výjimka, každej u nás začínal jako technik, a u tebe každý vidí, že jsi protekční. Hraj, jak nejlíp umíš,"*[281] vzpomínal na své rady Bořivoji Pencovi v době jeho příchodu do divadla Zdeněk Svěrák. Pencův nenadálý vstup do herecké šatny dlouho těžce snášel Jan Hraběta. *„To bylo od Zdeňka nehezký. Udělal to totiž lišácky. Šel od jednoho k druhýmu a říkal nám, že přijde Bořík. Kdyby se odehrála nějaká schůze, kde byl nám oznámil, že přijde Bořík – kamarád, tak bychom se k tomu asi nějak vyjádřili. Takhle jsme ale těžko Zdeňkovi mohli říct: ne, nechci,"*[282] myslí si Jan Hraběta, ačkoliv po letech na Pence vzpomíná jen s láskou a úsměvem. Miloň Čepelka k jeho příchodu dodává: *„Bořík byl zprvu vnímán jako člověk do počtu. Ale časem se neuvěřitelně propracoval a všichni jsme ho měli rádi."*[283]

Sám Bořivoj Penc na nabídku Zdeňka Svěráka nastoupit do tehdy již slavného souboru vzpomínal takto: *„My jsme kdysi na základní škole dělali loutkové divadlo, kde já jsem loutky*

[280] Soukromý archiv Václava Kotka. *Statistické údaje o sezoně 1984/85*, s. 1. Srov. *Statistické údaje o sezoně 1985/86*, s. 1. Srov. *Statistické údaje o sezoně 1986/87*, s. 1.
[281] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 2. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[282] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Janem Hrabětou dne 10. 6. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[283] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

nevodil, ale mluvil. A Zdeněk si na to prý vzpomněl. Nabídl mi, že bych to mohl zkusit u nich v divadle.“[284] Bořivoj Penc pak jako jeden z mála herců zůstal u své původní profese, nástrojařiny ve Výzkumném ústavu vakuové elektrotechniky v Hloubětíně, až do důchodu. Vykonával tak po celá 80. léta a počátek 90. let s hereckou profesí ještě svou původní.

Když nyní zmiňuji Bořivoje Pence a řeč byla o pár řádků výše i o hře *Lijavec*, zanedlouho v ní Bořivoj Penc získal roli, kterou s Janem Hrabětou alternoval, a sice roli správcové. Petr Brukner na tuto jeho roli vzpomíná následovně: *„Nebyl rád, když musel jít na jeviště nehezky oblečen, natož jako žena v se šátkem přes hlavu. Měl rád ty role, které byly takříkajíc pro parádu, v nichž mu to slušelo.“*[285]

Úplně první rolí Bořivoje Pence byl ale Bobeš ve hře *Němý Bobeš*, kterou se „otrkal“. Později v této hře začal alternovat dvojroli Marty a sluhy. Hrával zprvu ale i roli studenta Cimrmanologie v *Hospodě Na mýtince*.[286]

Rok po Bořivoji Pencovi nastoupil jako elév do cimrmanovské kulisácké party Marek Šimon. Znal se s Václavem Havlem, i když se s ním seznámil jiným způsobem než všichni předcházející „cimrmanovští disidenti“. *„Já jsem jel opilý taxíkem a řekl jsem taxikáři, že chci unést letadlo. Oni v tý době byli všichni spojenci policajtů, tak hned někam zavolal a tam mě zatkli. Dostal jsem dva roky za přípravu opuštění republiky. Ty jsem si odseděl na Borech,“*[287] vzpomínal. Právě ve vězení se setkal s Václavem Havlem a paradoxně se stal prvním čtenářem *Dopisů Olze*. Přes budoucího prezidenta vedla cesta Marka Šimona k DJC. U Havlů se Šimon seznámil s Janem Kašparem a zanedlouho začal na cimrmanovská představení chodit. S kulisáky se skamarádil. *„Já už jsem měl ty hry okoukaný. Jednou jim někdo chyběl na zájezd, a tak jsem jel s nimi. Pak za mnou přišel Kotek a řekl: teď s tebou sepíšu smlouvu a staneš se naším členem,“*[288] vzpomíná na přirozené splynutí s divadlem Marek Šimon.

To už se ale blížil rok 1985 a s ním premiéra nové hry. *Lijavec* se hrát stále nesměl, tudíž poslední „novinkou“ byl pořád *Posel z Liptákova*. Hru *Dobytí severního pólu* autoři psali na přelomu let 1984 a 1985. V jednom z rozhovorů na její vznik vzpomínal Ladislav Smoljak:

[284] Jsem u Cimrmanů krátce. Jen třiatřicet let, směje se Bořivoj Penc. *Český rozhlas Olomouc* [online]. 2017 [cit. 2020-01-04].
[285] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Petrem Bruknerem dne 21. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[286] Jsem u Cimrmanů krátce. Jen třiatřicet let, směje se Bořivoj Penc. *Český rozhlas Olomouc* [online]. 2017 [cit. 2020-01-04].
[287] Hovory: Marek Šimon. *Český rozhlas Plus – Hovory* [online]. 2016.
[288] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Markem Šimonem dne 27. 2. 2020 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

„Řekl jsem: mně by se, Zdeňku, nějak líbilo, kdyby herci měli na nohou lyže a chodili v nich po jevišti. A Zdeněk na to řek': Dobytí severního pólu!"[289]

I k ní se váže jedno prvenství, a sice počátek mimopražských předpremiér. Od této hry až do poslední premiéry *Českého nebe* v roce 2008 se držela následující tradice: než herci předvedou nový kus domácímu pražskému publiku, vyjedou k vděčnějším divákům na své tradiční a oblíbené české i moravské štace. Mezi ně po celou dobu existence divadla patřily vždy minimálně tyto čtyři: Ostrava, Třebíč, Brno a Plzeň. Po roce 1989 se přidaly např. České Budějovice, neboť do sametové revoluce soubor do jihočeské metropole zajíždět hostovat kvůli incidentu z roku 1975 nesměl. Výjimkou byla jen dvě představení v roce 1983 – konkrétně v květnu *Cimrman v říši hudby* a v prosinci *Posel z Liptákova.*[290]

A tak se předpremiéra *Dobytí severního pólu (Čechem Karlem Němcem)* odehrála 17. října 1985 v brněnské Redutě. Pražská premiéra následovala v pátek 25. října v Divadle Jiřího Wolkera, kde soubor toho času také uváděl několik představení v měsíci. Druhá premiéra na Solidaritě zbyla na 28. říjen.[291]

Dobytí severního pólu se stalo poslední hrou souboru, která vznikla v československém totalitním režimu. Ten se na ní však v žádném slova smyslu nepodepsal, a tak s ní, na rozdíl od *Lijavce*, nebyl ani nejmenší problém co do schvalování byrokratickými orgány socialistického zřízení.

Pět rolí v dramatu bylo rozděleno takto: náčelníka alternovali dva herečtí nováčci – jednak Bořivoj Penc, pro nějž to byla první velká role, a Jan Kašpar, technik, herec drobnějších rolí, který se osvědčil coby Artur a syn v *Poslovi z Liptákova*. Pomocného učitele Václava Poustku tvořila alternace Zdeněk Svěrák a Jaroslav Weigel. Lékárníka Vojtěcha Šofra ztvárňoval Miloň Čepelka v alternaci s Petrem Bruknerem a Jaroslavem Vozábem, amerického Čecha Jaroslav Vozáb, Pavel Vondruška a Genadij Rumlena a v roli Varla Frištenského se střídal Ladislav Smoljak s Janem Hrabětou. Kromě Jana Kašpara se čím dál výrazněji jako herec uplatňoval jevištní mistr Genadij Rumlena. Častěji se také objevovaly ztrojené alternace a skutečnost, že někteří herci se objevovali ve více rolích – příkladem je Jaroslav Vozáb a Jan Hraběta.

Dobytí severního pólu se stalo jubilejní desátou hrou na repertoáru DJC a tehdejší kritika ji navzdory problémům existenčním vesměs chválila. Takto např. *Večerní Praha* 30. října

[289] ŠVAGROVÁ, Marta. Svěrák & Smoljak. *Lidové noviny*. 21. 9. 2002, s. 18.
[290] Soukromý archiv Václava Kotka. *Odehraná představení v České republice – přehled,* kraj Jihočeský, 3) České Budějovice.
[291] Soukromý archiv Václava Kotka. *Pozvánka na premiéru 25. 10. 1985*.

1985: *„Představení potvrdilo, že i když cimrmanovci rozhodně neslevují z intelektuální výšky svých představení, dokáží přesto nabídnout humor pro každého. Nejsou namyšlení (…); použijí silného slova, a přece jsou daleko od pivního humoru. Jejich hry plní především funkci rekreativní a oddechovou.“*[292] Lze tvrdit, že právě přídomky „rekreativní“ a „oddechový“ častoval socialistický režim humor DJC téměř po celou normalizaci.

Dobytí severního pólu a posléze opět povolený *Lijavec* se staly na léta 1986–1988 nejhranějšími kusy. Hercem, který se nejčastěji objevoval na jevišti koncem 80. let zase Jan Hraběta, který obsazoval bezmála dvě stovky večerů jak v sezoně 1987/1988, tak v té následující.[293]

Na přelomu let 1985 a 1986 obohatil kulisácké řady Luděk Minařík. V závěru osmdesátých let totiž každoročně pořádal Václav Kotek na pražském Střeleckém ostrově *Divadelní pouť*, s jejíž organizací mu právě Minařík po stránce technické pomáhal. Vypomáhala i řada kulisáků DJC – Jan Kašpar, Genadij Rumlena a Michal Weigel. Na jaře 1986 pak divadlo vyráželo na zájezd po slovenských městech. Náhle však onemocněl Genadij Rumlena, a tak Kotek požádal o výpomoc Minaříka. Po tomto zájezdu a následných externích výpomocích organizační vedoucí Kotek přijal Minaříka jako kulisáka natrvalo. S divadlem spolupracoval přibližně pět let, načež soubor krátce po sametové revoluci na více jak patnáct let opustil.[294] Minařík vzpomíná, že jako kulisák u „Cimrmanů“ působil v osmdesátých letech také Dan Řezníček, který nicméně krátce před rokem 1989 emigroval, čímž s divadlem rozvázal spolupráci a po revoluci už se mezi členy souboru nevrátil.[295]

Dvacátou sezonu soubor otevřel 4. října 1986 na prknech své první scény, a sice Malostranské besedy.[296]

Rok 1988 uštědřil DJC dvě rány těsně za sebou. 3. dubna zemřel doyen souboru Jaroslav Vozáb. Všichni herci bez výjimky na něho vzpomínají jako na vzácného člověka. Takto například Jan Hraběta: *„Jaroušek byl zlatej člověk. Velice chytrý a studovaný přes muziku a historii. Uměl asi sedm jazyků, mě naučil jednu polskou písničku.“*[297] Zdeněk Svěrák zase

[292] Vítězství na pólu. *Večerní Praha*, 30. října 1985.
[293] Soukromý archiv Václava Kotka. *Statistické údaje o sezoně 1987/88*, s. 2. Srov. *Statistické údaje o sezoně 1988/89*, s. 2.
[294] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Luďkem Minaříkem dne 15. 4. 2020. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[295] Tamtéž.
[296] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., s. 45.
[297] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Janem Hrabětou dne 10. 6. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
Alespoň v poznámce se hodí uvést vtipnou příhodu s Jaroslavem Vozábem, kterou má v živé paměti Jan Hraběta. *„Vzpomínám si, že byl až moc čistotný. Dokonce když se za bolševika zavíralo topení a nebylo*

poznamenává, že jet s Jaroslavem Vozábem na zájezd znamenalo *„účastnit se zdarma kurzu v historii, architektuře, vážné hudbě a světových jazycích"*[298]. Ještě během sezony 1987/1988 odehrál Jaroslav Vozáb 78 představení.[299] Zemřel po infarktu na jedné z pražských tramvajových zastávek.

Když se o několik dní později herci vraceli z Vozábova pohřbu z Velvar, dozvěděli se o nešťastné nehodě kulisáka, ale v té době již na prvním místě herce Jana Kašpara. Pádem ze staré lípy na zahradě své chalupy v Okrouhlé Raduni v jižních Čechách u něj došlo k přerušení míchy, ochrnul na dolní končetiny a skončil na invalidním vozíku. Zanedlouho – pravděpodobně za necelý týden – se za ním do budějovické a následně brněnské bohunické nemocnice vypravil Zdeněk Svěrák, který mu sdělil, že po uzdravení bude hrát. Kašpar to odmítal a považoval za jakési sci-fi. Nepřipouštěl si, že by se mohl na jevišti pohybovat na invalidním vozíku.

Na jevišti se ale brzy ocitl. Podle statistik Václava Kotka si Jan Kašpar své první představení po úrazu odbyl necelý rok po úrazu – konkrétně v květnu 1989.[300] Autoři ho obsadili jednak do role děda Vševěda v pohádce *Dlouhý, Široký a Krátkozraký*, kterou stejně od odchodu Jiřího Menzela hrál pouze Jaroslav Weigel. Totéž se týkalo role továrníka Bierhanzela ve *Vraždě v salónním coupé*, v níž se zanedlouho začal Kašpar také objevovat.

Další role v nových hrách už mu ale autoři psali na tělo. Scénář nové hry *Blaník* otevřel nejen cestu Divadla Járy Cimrmana k listopadu 1989.

2.13. Sametová revoluce a odliv diváků

Do vpravdě přelomové sezony 1989/1990 DJC vkročilo prvním představením 12. září 1989 v domovském divadle na Solidaritě představením *Dobytí severního pólu* ve složení Zdeněk Svěrák, Miloň Čepelka, Jaroslav Weigel, Jan Hraběta, Bořivoj Penc a Genadij Rumlena.[301]

Počátkem sezony také „naskočil" Genadij Rumlena do role stewarda ve *Vraždě v salónním coupé*. Za zmínku stojí, že si tuto roli zahrál už jednou v průběhu druhé poloviny 80. let

v hotelových pokojích kolečko, kterým se dalo topení otevřít, on si s sebou vozil až tři druhy koleček a vždycky se mu jedním z nich topení na pokoji otevřít podařilo."

[298] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., s. 45.
[299] Soukromý archiv Václava Kotka. *Statistické údaje o sezoně 1987/88*, s. 2.
[300] Tamtéž. *Podrobná statistika o sezoně 1988/89*, s. 2.
[301] Tamtéž. *Herecké obsazení září 1989.*

poté, co na představení zapomněl přijít Jan Kašpar, jenž ten večer měl roli stewarda také výjimečně hrát. *„Honza se zapomněl s Olgou Havlovou v kině, a tak jsem musel do role naskočit já. To vůbec nebylo nazkoušený. Oni mě oblíkli, vrazili mi do ruky text a já jsem s textem to představení odchodil,"*[302] vzpomíná dnes už s úsměvem Genadij Rumlena. Oficiální premiéru v této roli nicméně měl až 17. září 1989 v tehdy ještě Domě kultury Vítkovických železáren a strojíren Klementa Gottwalda.[303] O měsíc později nastoupil také do role německého inženýra Wagnera v představení *Cimrman v říši hudby*, kde nahradil zesnulého Jaroslava Vozába. Po čtyřech zkouškách se poprvé v této roli představil 24. října 1989.[304]

Jelikož se nyní blížíme k osudovému 17. listopadu, považuji za nutné zmínit, jak probíhal celý měsíc v DJC. Už 29. října soubor odjel na tradiční týdenní zájezd do Brna, kde sehrál šest her a tu nejnovější dokonce dva dny za sebou, navíc odpoledne a večer. 6. a 7. listopadu pak na Solidaritě soubor uvedl *Hospodu Na mýtince* a dva následující dny *Dlouhého, Širokého a Krátkozrakého*.

7. listopad byl především ve jménu první čtené zkoušky nové hry *Blaník*. Hra, o které jsem se doposud nezmínil, vznikala od počátku roku 1989 a vůbec k prvnímu předčítání scénáře před divadelními kolegy se Smoljak se Svěrákem odhodlali v závěru předcházející sezony, v červnu 1989 v Karlových Varech, když v tamějším divadle uváděli *Dobytí severního pólu*. K tomuto večeru se váže legendární vzpomínka, kdy autoři předložili hercům v karlovarském Hereckém domě, kde tenkrát ansámbl nocoval, možný návrh na obsazení jednotlivých rolí v nové hře, ale na jednoho herce s rolí zapomněli. Konkrétně Jan Hraběta se po tomto momentu otázal: *„A co budu hrát já?"* Nakonec se jedna z rolí musela obsadit třemi herci, neboť v té době již herecké eso Jan Hraběta nemohlo ve hře neúčinkovat. Ke hře samotné ale až o několik řádků později. Deset dní před dnem, kdy se začal drolit komunistický režim v Československu, se každopádně odehrála první čtená zkouška *Blaníku*, došlo k definitivnímu rozdělení rolí a dohodly se termíny zkoušení.[305]

Konkrétně 17. listopadu DJC nehrálo, neboť pátek (tj. 17. listopad) a sobota znamenaly pro divadlo dny volna, pokud se nehrálo zájezdové představení. Poslední dvě představení se odehrála o den dříve – v 16:30 a 19:30 se hrálo *Vyšetřování ztráty třídní knihy*. Na 17. listopad mají herci tedy rozličné vzpomínky. Zatímco Zdeněk Svěrák strávil onen večer v Divadle

[302] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Genadijem Rumlenou dne 25. 10. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[303] Dnes Dům kultury města Ostravy.
[304] Soukromý archiv Václava Kotka. *Herecké obsazení říjen 1989.*
[305] Tamtéž. *Herecké obsazení listopad 1989.*

Gong na besedě s hudebním publicistou Jiřím Černým, mimochodem význačnou osobností listopadu 1989, Miloň Čepelka ví, že sedmnáctý listopadový večer seděl coby divák v Divadle Na Vinohradech. O tom, co se dělo na Národní třídě, se dozvěděl až následující den ráno.[306]

Na týden od pondělí 19. do pátku 23. listopadu měl soubor naplánovaná představení v domovském divadle na Solidaritě. Konkrétně od pondělí do středy se měl hrát *Akt* a ve čtvrtek a v pátek *Dobytí severního pólu* (viz přílohu č. 10). Nehrálo se. Ani u Cimrmanů, ani v žádném z dalších pražských divadel. Vypukl stávkový týden. Za studenty se postavila nejen pražská divadla a jedním z nich bylo i to Cimrmanovské. Devatenáctý listopadový večer otevřel Zdeněk Svěrák slovy: *„Od tohoto řečnického pultu říkáme dvaadvacet let veselé věci. Usoudili jsme, že dnes není čas na humor.“*[307] Pro každý revolučně komponovaný večer připravil Miloň Čepelka vlastní, na ten den šitou báseň.

Ukázky básní z 21.–23. listopadu 1989:

21. listopad 1989 – *Pochopení*[308]

Tak takhle je to,
přátelé:
jsme svedení
a hloupí.
Vedení
naše veselé
dělá z nás troupy.

Vždyť propadáme emocím
neuváženě lehce
a zděšeni jsme tím,
nad čím
ono se třást nechce.

A zatím už i děti vědí,
co hrůzou bledí
netuší nahoře:
že nelze čekat v pokoře
a do svých vlastních očí plivat.
Nesmí se lžím už volat vivat!
Cit pro slušnost
v nás neshořel.

A tenhle cit,
když už se vzruší,
ten v sobě krmte celou duší,
neboť jen ten z nás
dělá lidi.

Zvedejme dál svůj hlas,
je čas!

A oni
ať se stydí.

[306] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou, Zdeňkem Svěrákem a Genadijem Rumlenou dne 19. 01. 2020 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[307] Druhý den revoluce – stávka divadel a jednání o převzetí moci. *ČT24 - Zprávy rubriky* [online]. 2009 [cit. 2020-01-26]. Dostupné z: http://www.ct24.cz/domaci/72848-druhy-den-revoluce-stavka-divadel-a-jednani-o-prevzeti-moci/
[308] Soukromý archiv Václava Kotka. *Básně Miloně Čepelky Pochopení, Vlna, Pravda.*

22. listopad 1989 – *Vlna*

Kdo, když ne my?
Kdy, když ne teď?
Už běží zdravá, mladá vlna,
leč proti ní je zeď.

Zeď lhostejnosti
z nasycení,
zeď plná strachu
z rozdrolení.

Kdo, když ne my?
Kdy, když ne teď?
Valí se,
běží
zdravá vlna …
zná odpověď.

Už nepomyslí na útěk.
Ne!

Běž dál, běž, vlno,
ta zeď změkne,
drolivé cihly oněmí!

Kdo, když ne teď?

Kdo, když ne my!?

23. listopad 1989 – *Pravda*

A každá rána z toho večera
ať oslavena
vstoupí do dějin.

Z bolesti
láska vyvěrá
a žádá čin.

Mlčení už je domlčeno.
Nám lidem zas
vrací se hlas,
právo si s bezprávím
přestává plést jméno.

Jen vytrvat.
A nenechat se zmást.
Prosím Vás, pojďte,
omyjeme
to staré vzácné slovo
vlast!

Jsme zvláštní národ:
Jen nás oslní
paprsek nových možností,
dáme se v let
a uvidíme svět.
Když pak se úspěch nedostaví hned
Čecháček v nás ach zmalomyslní,
začne se chvět,
že prý se splet
a prodal by se za pár tret …

Už toho bylo dost.
Už ne!
Vůči nám samým je to neslušné!

Co bylo nářků,
že nemáme moře
a že jsme malá, nenápadná zem.
Teď už ho máme!
Den co den každý zaplavat si může
v tom přenádherném moři Václavském!

Život je tvořen paradoxy,
nejhezčí tóny jdou z napjatých strun.
Zabiják párkrát krve lok si –
a zviklal trůn.

Zůstaňme věrni své poznané pravdě.
Žádá to dcera,
žádá syn.

A každá rána z toho pátku
pak oslavena
vstoupí do dějin.

Jakýmsi symbolem revoluce v podání DJC bylo také to, že padl zákaz vystupování v Českých Budějovicích. A tak se neplánovaně do programu přidal na 24.–26. listopadu 1989 zájezd do jihočeské metropole, kde herci sehráli *Vyšetřování ztráty třídní knihy, Němého Bobše* a

Hospodu Na mýtince.[309] Hráli dokonce oba autoři, což se stávalo pouze výjimečně a zpravidla jen na pražských domovských scénách.

Změna v podobě příchodu svobody, která by měla přinést volnost jak dramaturgickou, tak hereckou, ale zavanula jiným větrem. V roce 1990 DJC zažilo poprvé pocit nevyprodaného hlediště. *„Odliv byl tak silný, že jsme neměli úplně vyprodáno. Třeba nebyl vyprodaný balkon. Ale i to nás vystrašilo, jelikož to jsme nikdy nezažili. Dokonce jsme se báli, že budeme muset divadlo úplně zavřít,"*[310] vzpomíná Zdeněk Svěrák na trpký začátek devadesátých let. Diváci nechodili do divadla v takové míře jako před listopadem 1989 z evidentního důvodu – nárůstu zájmu o politiku, neboť změna, kterou Československo po éře normalizace zažívalo, byla nevídaná. Úbytek diváctva však nepostihl jen DJC, ale i jiná divadla.

Symbolický odliv diváků tvoří jakousi tečku za sedmadvaceti léty, které divadlo strávilo v karanténě socialismu. Jak zhodnotit vliv režimu na tvorbu Smoljaka a Svěráka? Ten negativní je markantní – dočasné zákazy dvou her, popotahování a balancování na hraně zákazu. Lze však vnímat i jeden pozitivní. Jelikož byli autoři z vyšších míst (ať už se jednalo o PKS, ale převážně SDS) nuceni téměř každý rok k napsání nové hry, přišlo na svět, dá se říct, z velké části nuceně, mnoho her. Ve svobodně tvůrčím prostředí by pravděpodobně autoři natolik plodní nebyli a cimrmanovská tematika by se nezrcadlila v tolika hrách, které vznikly.

[309] Soukromý archiv Václava Kotka. *Herecké obsazení listopad 1989.*
[310] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 2. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

3. PROMĚNY SVOBODNÉHO DIVADLA

3.1. Blaník – hra na pomezí dvou režimů

V době nedávno zrozené nové československé demokracie přivedli Smoljak a Svěrák na scénu nové drama. *Blaník,* o němž už padla zmínka, měl premiéru 16. května 1990 na Solidaritě. Hru autoři inscenovali jako podobenství o legendární pověsti o Blaníku, ze kterého má vyjet vojsko českému národu na pomoc, když bude nejhůře. Seminář, který hře předchází a který je nezvykle krátký oproti předchozím hrám, vysvětluje, že hru Cimrman původně sepsal pro loutkové divadlo.

Jakmile autoři hercům v Karlových Varech v červnu 1989 (viz výše) dočetli scénář hry, ozvalo se kromě Hrabětova postesku následující: *„A tohle chcete hrát?“*[311]. Už jen základní myšlenka hry, že má národu přijet na pomoc blanické vojsko svatého Václava, jelikož je národu zle, se pro uvedení v socialistické zemi nezdála perspektivní. Událostmi závěru roku 1989 ale veškeré obavy z uvedení *Blaníku* opadly. Během zkoušek v březnu a dubnu 1990 autoři také dopsali seminář. Blaník je tedy hrou, jejíž dvě části vznikaly ve dvou politických režimech.

Původně se v semináři měly objevit zmínky o perestrojce v SSSR nebo o totalitě, které ale na návrh Andreje Kroba, jenž se přišel na zkoušku *Blaníku* podívat, nakonec autoři odstranili.[312] Přesto seminář dodnes obsahuje jisté politické zmínky – např. o sjednocení Německa anebo o napadení země z pěti „spřátelených“ stran, čímž nepřímo odkazuje k noci z 20. na 21. srpna 1968.[313]

Hra byla dovedena ke květnové premiéře v následujícím obsazení. Rytíře Hynka z Michle, přednostu svatováclavské kanceláře, alternovala trojice Jaroslav Weigel, Bořivoj Penc a Jan Hraběta, který si tuto roli vydobyl, aby ve hře vůbec hrál. Rytíře kronikáře Smila Fleka z Nohavic alternoval Petr Brukner s Janem Kašparem. Právě tato role se stala první, kterou vozíčkáři Kašparovi napsali autoři přímo na tělo, neboť postava stráví celou hru sedíc za kamenným stolem, a divák tak nespatří, že herec nesedí na židli, nýbrž na vozíku. Zprvu autoři plánovali, že Kašpar nebude ani vyjíždět po představení na děkovačky, aby diváci nezpozorovali, že je v souboru někdo s handicapem. Ale asi po třech představeních Kašpar sám vyjel a troufám si

[311] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Janem Hrabětou dne 10. 6. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[312] TICHÝ, Zdeněk A. Dáme jim jiný povídačky! O Divadle Járy Cimrmana s Ladislavem Smoljakem a Zdeňkem Svěrákem. *Lidové noviny.* 23. 06. 1990.
[313] CIMRMAN, Jára, Ladislav SMOLJAK a Zdeněk SVĚRÁK. Hry a semináře. c. d., s. 377.

říct, že se nenašel nikdo, koho by tato skutečnost pohoršovala.[314] Roli vězně Veverky z Bítýšky, velitele druhé jízdní od Lipan, alternovali autoři Ladislav Smoljak a Zdeněk Svěrák. V roli učitele dějepisu Josefa Bohuslava Chvojky se střídali Miloň Čepelka s Pavlem Vondruškou a malá role zřízence Šlupky[315] byla svěřena Václavu Kotkovi a Genadiji Rumlenovi.

V září 1990 DJC do svých řad na základě smlouvy přijalo dva staronové členy. Tím prvním byl Andrej Krob. Člověk, jenž v divadle nemohl v době normalizace dále působit, se v novém režimu k „Cimrmanům" vrátil. Nastoupil v říjnu 1990 do nové hry, konkrétně začal s Petrem Bruknerem a Janem Kašparem alternovat roli Smila Fleka z Nohavic. Poprvé ji hrál 1. října 1990 na Solidaritě a od 5. do 12. října jel společně s divadlem na první zájezd po patnácti letech – na Slovensko.[316] Jelikož se v roli příliš často nástupem Kroba neobjevoval Petr Brukner, hrával Brukner tu a tam také postavu učitele – dokladem je např. zájezd ve dnech 24.–28. června 1992 do Ostravy-Vítkovic, Třebíče a Čáslavi. Kromě role v *Blaníku* se Krob zhostil i úlohy Formánka ve hře *Lijavec*, neboť Jaroslav Weigel zůstával na tuto roli po úmrtí Jaroslava Vozába sám. Krob si ve „hře s opravdovým deštěm" zahrál pouze dvakrát – poprvé 6. prosince 1990 a podruhé a zároveň naposledy 19. února 1991.[317] Na tuto epizodní roli si dnes téměř žádný z členů DJC nevzpomíná. Buď tedy nebyl uskutečněn plán, o kterém hovoří fermany, anebo herci tato dvě Krobova představení vymazali z paměti. Zanedlouho Krob DJC opustil coby herec úplně, poslední představení *Blaníku* odehrál 4. března 1992.[318]

Do souboru nastoupil i Jaroslav Uhlíř. O této druhé kapitole jeho účinkování v DJC se málo ví. Poprvé byl přijat a hned následně odejit v roce 1977. Tentokrát nastoupil do též role jako před třinácti lety – a sice jako dirigent představení *Úspěch českého inženýra v Indii*. Hrál ale pouze třikrát – 17. října 1990, 12. března 1991 a 16. května 1991. Kromě toho se zúčastnil ještě zájezdu do Jeseníků v únoru 1992.[319] Tím jeho druhé angažmá v divadle skončilo.

[314] Naopak skutečnost, že se v souboru Divadla Járy Cimrmana octl člověk na invalidním vozíku, kterého ale soubor vzal „zpět do práce" – i do hereckého kolektivu, byl jedním z popudů založení Centra Paraple, jehož prezidentem je Zdeněk Svěrák dodnes.
[315] Celým titulem v osobách a obsazení hry *Blaník*: Šlupka, zřízenec, čekatel na titul rytíř Šlupka z Děla.
[316] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC říjen 1990.*
[317] Tamtéž. *Ferman DJC prosinec 1990.* Srov. *Ferman DJC únor 1991.*
[318] Tamtéž. *Ferman DJC březen 1992.*
[319] Tamtéž. *Ferman DJC říjen 1990,* Srov. *Ferman DJC březen 1991,* Srov. *Ferman DJC květen 1991,* Srov. *Ferman DJC únor 1992*.

3.2. Žižkov – stánek Járy Cimrmana

Domovskou scénou DJC byla stále Solidarita, změnil se však provozovatel divadla. 10. září 1990 uzavřelo OKD Praha 10 zastupované stále ředitelem Hlavsou smlouvu s nově založenou Divadelní agenturou ECHO, a. s.[320], jejímž ředitelem se stal Václav Kotek, do té doby organizační vedoucí souboru DJC. Zároveň byla uzavřena mezi oběma stranami dohoda o spolupráci na období září 1990–červen 1991, jejíž součástí byla premisa, že se *„agentura ECHO zavazuje (…) realizovat divadelní vystoupení Divadla Járy Cimrmana v KD Solidarita v rozsahu 4 představení týdně (…)“*.[321]

Na to reagovalo vzápětí Pražské kulturní středisko, které vypovědělo na základě navázání spolupráce OKD Praha 10 a agentury ECHO smlouvu o užívání Kulturního domu Solidarita.[322] DJC se tak definitivně zbavilo záštity poslední postkomunistické organizace. Nadále ale využívalo jako domovskou scénu prostory Solidarity.

I to se mělo změnit. V polovině roku 1992 se DJC naskytla možnost hrát v novém sále. Konkrétně jím bylo Žižkovské divadlo TGM ve Štítného ulici v Praze. *„Hráli jsme tu už několikrát za socialismu a líbilo se nám. K přestěhování nás vedl strach, že když budeme hrát nadále na periferii, tak se tam dá sice dobře zaparkovat, ale my jsme chtěli být blíž centru, abychom šli divákům naproti,“*[323] vzpomíná na pozitiva Žižkovského divadla Zdeněk Svěrák.

Poslední představení na Solidaritě DJC odehrálo 18. června 1992, konkrétně *Blaník*. Novou sezonu započalo divadlo v Luhačovicích (stejně tak jako v roce 1983, 1986 a 1991), následně se vydalo na zájezd do jihozápadních Čech a 10. září se definitivně odstěhovalo do prostor Žižkovského divadla. Tentýž den se odehrála ve foyer divadla tisková konference, žádné představení se na Žižkově nicméně během září ještě neodehrálo.[324]

Hned 11. září totiž soubor čekal první den prvního zájezdu „na Západ“. Do města, jež už nedělila zeď. V Berlíně DJC odehrálo 12. září *Cimrmana v říši hudby* ve složení Z. Svěrák, L. Smoljak, J. Hraběta, G. Rumlena a P. Vondruška.[325]

---

[320] AHMP, fasc. Divadlo Járy Cimrmana, NAD 2343, fond Divadlo Solidarita. *Smlouva o nájmu.* OKD Praha 10, Divadelní agentura ECHO, a. s. 10. září 1990.
[321] Tamtéž. *Dohoda o spolupráci.* OKD Praha 10, Divadelní agentura ECHO, a. s. 10. září 1990.
[322] Tamtéž. *Výpověď Hospodářské smlouvy o užívání Kulturního domu Solidarita* adresovaná Richardem Němcem, ředitelem PKS Obvodnímu kulturnímu domu Praha 10. 17. září 1990.
[323] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 2. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[324] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC září 1992.*
[325] Tamtéž.

Slavnostní první představení v Žižkovském divadle TGM odehrálo DJC 4. října 1992. Na den přesně 25 let od premiéry první hry *Akt* uvedli herci tutéž hru.[326]

V roce 1992 do souboru přistoupil kulisák Petr Reidinger. *„Dělal jsem tehdy asi rok a půl kulisáka v Národním divadle. Jelikož jsem se ale znal přes mého bratra, který je mim, s Andrejem Krobem a jezdili jsme na Hrádeček, věděl jsem, že Cimrmani potřebují kulisáka, který by s nimi hlavně jezdil na zájezdy. Bylo mi tehdy třiadvacet, tak jsem to vzal,"*[327] konstatuje. Nouze o technickou sílu byla zejména proto, že v porevolučním období divadlo začalo zájezdová představení ještě intenzivněji pořádat. Dokladem jsou čísla. Zatímco v sezoně 1989/1990 odehrálo divadlo na zájezdech 96 představení, v sezoně 1990/1991 už to bylo 148 a v sezoně 1991/1992 dokonce 162.[328] Reidinger byl pro kulisáckou základnu DJC posilou.

Zpět do herecké šatny. Ladislav Smoljak a Zdeněk Svěrák se snažili Jana Kašpara čím dál více zapojovat coby herce, ačkoliv zastával v 90. letech a posléze nultých letech 21. století také roli osvětlovače. Třetí rolí, v níž se mohl i jako vozíčkář uplatnit, byl Artur ve hře *Posel světla*, neboť tato postava se od otevření do zavření opony nehne z místa.

Naopak bylo nutno po úmrtí Jaroslava Vozába přistoupit ke změně obsazení v jiných hrách. V *Lijavci* zůstal na roli Formánka sám Jaroslav Weigel (mimo krátkodobé působení Andreje Kroba), a tak začal 11. října 1992 alternovat tuto roli Petr Brukner. Do té doby se objevoval v roli mlynáře, kterou však zatím „nepustil" a držel si ve hře střídavě dvě role.[329] Že měli někteří herci v určitých hrách dvě role, dokládá například Jan Hraběta v *Dobytí severního pólu*. V 90. letech alternoval s Ladislavem Smoljakem postavu Varla Frištenského, jindy musel ale nastoupit do role náčelníka. To dokládá např. zájezd ve dnech 27.–29. června 1993 do Poličky, Litomyšle a Svitav.[330]

Poměrně častým jevem představení 90. let byly také záskoky. Ať už plánované či neplánované. Na jevišti tak mohly nastat bizarní situace, kdy se herec objevoval v dané hře v úplně jiné roli, než na kterou byl divák zvyklý. Dokládá to např. zájezd 20. září 1993 do Ostravy-Poruby, kdy Zdeněk Svěrák v *Dobytí severního pólu* nehrál svou roli pomocného učitele, nýbrž amerického Čecha Berana. Se záskokem v Ostravě má zkušenost i Jan Hraběta. Musel totiž nastoupit v *Lijavci* do role místo Zdeňka Svěráka. *„To jsem se soukal do Svěrákova*

[326] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC říjen 1992.*
[327] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Petrem Reidingerem dne 06. 02. 2020 v Přerově. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[328] Soukromý archiv Václava Kotka. *Statistické údaje o sezónách 89/90, 90/91, 91/92 DJC.*
[329] Tamtéž. *Ferman DJC říjen 1992.*
[330] Tamtéž. *Ferman DJC červen 1993.*

kostýmu, ale dole mně kus překážel. Teď jsem v tom byl upnutej. V každým portálu stál technik s knihou, i já jsem ji měl na stole během hry. Ale nechtěl jsem to zkazit, člověk se chce vytáhnout. Hrál jsem to šestkrát – tři dny za sebou odpoledne i večer. První den jsem odehrál odpolední představení, dobrý. Dohrál jsem večerní a všechno povolilo. Naprostej průjem. Pak ještě dva dny a šlo to,"[331] vzpomíná s úsměvem Jan Hraběta.

V 90. letech DJC často vystupovalo také v Divadle Za plotem v Bohnicích – příkladem jsou představení v únoru, červnu a listopadu 1992 a poté hned v lednu, březnu a prosinci 1993.[332]

3.3. Nejúspěšnější hra

V roce 1993 se autorská dvojice pustila do práce na scénáři nové hry – první hry vzniknuvší ve svobodně tvůrčím prostředí. *„My jsme to psali jako všechny předchozí hry. Jen s pocitem svobody, že už tady autocenzura neexistuje. Psalo se nám dobře,"*[333] říká Zdeněk Svěrák.

Dvanáctá hra *Záskok* se ukázala vděčná už svým tématem. Fenoménem „Cimrmanovy doby" bylo kočovné divadlo putující od štace ke štaci. Právě na této bázi je celý večer koncipován. Po tradičním úvodním semináři, který tvoří asi dvě třetiny první části večera, následuje tzv. část A s názvem *Mistr přijíždí*. V ní herci vesnické divadelní společnosti přivítají hereckého barda Karla Infelda Prácheňského, který přijíždí na záskok za herce, který divadelní společnosti utekl. V druhé části večera – části B nazvané *Vlasta* – se sehrává na jevišti opravdová divadelní hra, ve které Prácheňský zaskakuje v roli Vavrocha. Nicméně více než jako posila se ukáže jako prvek, který hru neustále kazí a plete do ní repliky jiných divadelních dramat.

Tak stručně vyzírá děj hry. Jak ale k tomuto vděčnému nápadu autoři přišli? Cimrmanovský divadelní seriál měl na kontě už jedenáct her. Operu, operetu, detektivku i psychodrama. Ačkoliv DJC vždy bylo jakýmsi kočovným divadlem, nikdy autory nenapadlo přenést tuto téměř denně sdílenou zkušenost na divadelní prkna. Dnes se nad tím podivuje i Zdeněk Svěrák. *„Asi právě proto, že to celou dobu děláte, tak vás nenapadne, že se v tomto rybníce dá*

[331] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Janem Hrabětou dne 10. 6. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[332] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC únor, červen, listopad 1992, leden, březen, prosinec 1993.*
[333] Zvuková kronika Divadla Járy Cimrmana (DJC), 12. stopa (03:54–04:08 m.), Praha: Radioservis 2010.

lovit. To byl šťastnej nápad udělat Záskok o kočovném divadle a jeho útrapách. A ještě šťastnější bylo, že jsme ke zpracování tohoto tématu přistoupili až teď.“[334]

Těžší bylo se ale vůbec na tom, jak bude celý večer vypadat, shodnout. Než se zrodil nápad, že bude postava Prácheňského hru hercům kazit, přišel Ladislav Smoljak s jinou invencí. *„Vzpomínám si, že jsem přišel s námětem, že by to mělo být z divadla. Líbilo se mi, že by se to odehrávalo v herecké šatně. Že by tu hru divák vůbec neviděl, ale jen se dozvěděl, jaký problémy herci řeší, že si o té hře povídají a že zkouší. Divák by si tu hru jen takto zmapoval. Zdeněk ale říkal: mně by chybělo tu hru vidět.“*[335] Načež se Smoljak se Svěrákem pustili do psaní hry tak, že už od začátku scénář komponovali s prvky „devastace“ replikami Prácheňského. Později ale taktiku změnili a napsali hru „nezničenou“, jejímž základním motivem byla matčina ochrana syna před vojnou, kterého od narození vydávala za děvče. Tento motiv si autoři vypůjčili od Boženy Němcové. *„Uvědomili jsme si, že bude lepší, když vymyslíme ten příběh tak, jak by byl nezkažený, a teprve dodatečně určíme místa, kde by ten mistr mohl dělat kiksy,“*[336] dodává Ladislav Smoljak.

Záskok byl dopsán počátkem roku 1994. Osoby a obsazení se rozdělily následovně: ústřední roli Karla Infelda Prácheňského alternovali Zdeněk Svěrák a Ladislav Smoljak, Karla v roli doktora Vypicha Bořivoj Penc s Jaroslavem Weigelem, Čeňka v roli Vlasty Petr Brukner s Genadijem Rumlenou, šikovalele Vogeltanze Miloň Čepelka s Pavlem Vondruškou, principála společnosti v roli zvědavého invalidy Jirky Karáska Jan Kašpar s Janem Hrabětou a Jozífka v roli podruha Bárty Václav Kotek, Marek Šimon a Jaroslav Uhlíř.

Za povšimnutí stojí několik jmen. Janu Kašparovi napsali autoři roli zvědavého invalidy „na tělo“. Během hry na scénu několikrát na vozíku vjede a představení, které Prácheňský směřuje do jiných vod, nastaví tím správným směrem. Potřetí se taky *Záskokem* vrací do souboru Jaroslav Uhlíř. První velkou roli dostal ve hře Genadij Rumlena. *„Já jsem z toho byl úplně na nervy. Nejsem žádný exhibicionista. Roli Vlasty si ale dodnes užívám,“*[337] říká Rumlena. Zmíním ještě postavu Bárty. Autoři ji pojmenovali podle kulisáka Roberta Bárty, který se mimochodem později vypracoval v herce velkých rolí. Ačkoliv byla tímto role chápána jako jakási „role druhé kategorie“, není role Bárty úplně upozaděná. Jak pro Václava

[334] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 2. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[335] *Před půlnocí.* TV, ČT24, 31. října 2007, 23:32. Dostupné z: https://www.ceskatelevize.cz/porady/10095690193-pred-pulnoci/207452801291031/
[336] Zvuková kronika Divadla Járy Cimrmana (DJC), 12. stopa (06:58–07:31 m.), Praha: Radioservis 2010.
[337] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Genadijem Rumlenou dne 25. 10. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

Kotka, tak pro Marka Šimona, kteří do ní vedle Jaroslava Uhlíře nastoupili, byla první velkou rolí. Pro Marka Šimona naprosto, neboť ten do té doby vystupoval jen v rolích techniků (např. v seminářích *Cimrmana v říši hudby* nebo *Dobytí severního pólu*). I Václav Kotek se musel poprvé učit větší špalík textu.

Záskok se začal zkoušet 1. února 1994 – poprvé ve složení L. Smoljak, B. Penc, P. Vondruška, J. Hraběta, G. Rumlena a V. Kotek. Hned o den později zkoušela druhá sestava – Z. Svěrák, J. Weigel, M. Čepelka, J. Kašpar, P. Brukner a J. Uhlíř.[338] Za povšimnutí stojí, že zprvu se v roli Bárty s Markem Šimonem vůbec nepočítalo, ten poprvé zkoušel až 3. března 1994.[339] Tradují se ale historky, že Jaroslav Uhlíř zapomněl na představení dvakrát přijít a pohotově ho zastoupil právě přítomný Marek Šimon. Vyvozuji, že se tak stalo ne až po premiéře, nýbrž už během zkoušek na začátku března 1994.

V průběhu března se *Záskok* ještě jedenáctkrát zkoušel. Střídavě v různém obsazení. 11. a 12. března pak herci odehráli dvě generální zkoušky, přičemž v roli Bárty střídavě hráli už jen Marek Šimon a Václav Kotek. Hned nato vyrazil soubor na předpremiéry na osvědčené štace – od 18. do 25. března hráli postupně v Bratislavě, dvakrát v tehdy nově znovuotevřeném domě kultury v Ostravě-Vítkovicích, v Brně, Táboře, dvakrát v Českých Budějovicích a v Hradci Králové. Pražská premiéra *Záskoku* v Žižkovském divadle TGM se konala 27. března 1994.[340]

Jaroslav Uhlíř v roli Bárty několikrát oficiálně vystoupil. Dvakrát v průběhu dubna, na červnovém představení v Trhových Svinech a poté několikrát v průměru jednou měsíčně od září 1994 do prosince 1995.[341] Jeho účast na představeních zejména v druhé polovině roku 1995 je už ale sporadická. Jelikož na několik představení zapomněl přijít, byl nakonec ze souboru vykázán a stal se pouhým přítelem divadla.

Ale nyní ještě zpět ke hře samotné a jejím postavám. Bezesporu nejvýraznější postavou hry je Karel Infeld Prácheňský, který v části B vystupuje v roli Vavrocha. Zajímavá je geneze jména „Karel Infeld Prácheňský“. Nevymyslel ho totiž ani jeden z autorů, jak bývá u DJC zvykem, ale Petr Brukner. *„Moje babička se jmenovala Infeldová. Ta rodina měla dokonce šlechtický titul von Infeld. (…) A její bratr se jmenoval Karel Infeld a psal se „rytíř“. Byl takovou černou ovcí rodiny, jelikož měl na tehdejší dobu nepředstavitelné zaměstnání,*

[338] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC únor 1994.*
[339] Tamtéž. *Ferman DJC březen 1994.*
[340] Tamtéž. *Ferman DJC březen 1994.*
[341] Tamtéž. *Fermany DJC září 1994–prosinec 1995.*

herectví,"[342] vzpomíná Brukner. Karel Infeld byl skutečně hercem plzeňské divadelní společnosti Josefa Šmahy. *„Když jsem to vykládal klukům, tak jsem říkal, že by se ta postava mohla jmenovat Karel Infeld, ale to třetí pojmenování – Prácheňský – jsem mu vymyslel posléze podle kraje mezi Plzní a jižními Čechami – Práchní. Tak vznikl Karel Infeld Prácheňský,"*[343] dodává Brukner.

Premiéru *Záskoku* navštívil také prezident Václav Havel. Tuto tradici udržoval a navštěvoval každou premiéru cimrmanovských her až do *Českého nebe*. K *Záskoku* se ale váže vtipná vzpomínka, neboť ve hře dvě postavy ráčkují. Zdeněk Svěrák vzpomíná na okamžik, kdy tento fakt prezidentovi sdělili. *„Hned jak přišel do šatny, tak mu Láďa říkal: Václave, neber to tak, tam jsou dvě postavy, který ráčkujou, ale to není na tebe, uvidíš, že to má dramatickej důvod."*[344]

Jak napsal 18. března 1994 v *Lidové demokracii* Martin Mlíkovský, *Záskokem „autoři rozvíjí a dotváří princip, který se objevil už v Lijavci – napětí mezi scénickou iluzí a narušováním divadelního představení."*[345]

V červnu 1995 byl *Záskok* oceněn společně se hrou *Dvě noci s dívkou* Josefa Topola cenou Alfréda Radoka titulem Hra roku 1994. Hra je považována za nejlepší a nejoblíbenější u většiny herců. Známým faktem je, že dominuje v žebříčku oblíbenosti i u Zdeňka Svěráka. *„S Láďou jsme pokládali za nejzdařilejší Dobytí severního pólu, ale pak jsme napsali Záskok a ten já mám nejraději. Možná, že Láďa to měl taky tak, ale to nevím jistě. Divadelní prostředí a ten nápad s bardem Prácheňským, který přijde souboru pomoci, a přitom mu vytrvale škodí, je natolik vděčný, že tu hru nese. (...) A navíc v Záskoku smím přehrávat, tam je to funkční. Čili kdybych měl říct, kterou postavu mám nejraději, tak je to Karel Infeld Prácheňský."*[346]

Záskok se stal záhy velmi oblíbenou, ne-li u diváků nejoblíbenější hrou na repertoáru divadla. V Archivu Václava Kotka jsem ale našel výstřižek z nezjištěných ostravských novin (viz přílohu č. 12), v nichž vyšla 10. dubna 1994 kritika novináře Petra Broulíka, kde mimo jiné konstatuje: *„Divadlo (...) stále doplácí na neprofesionalitu svých herců. (...) Možná by bylo lépe, kdyby se namísto rozpačitých výkonů v divadle věnovali svým původním*

[342] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Petrem Bruknerem dne 7. 11. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[343] Tamtéž.
[344] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 2. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[345] MLÍKOVSKÝ, Martin. Záskok Járy Cimrmana. *Lidová demokracie*. 18. 3. 1994, s. 9.
[346] HRDINOVÁ, Radmila. Zdeněk Svěrák: Karla Infelda Prácheňského bych si klidně dal i zadarmo! *Divadelní noviny* [online]. 29. prosince 2016 [cit. 2020-01-31].

profesím.“[347] Hru komentuje i slovy: *„Je zajímavé, že (…) levným fórkům se diváci nejvíce smějí. Vkus dnešního diváka je zřejmě už příliš poklesly.“*[348] Nutno dodat, že tato kritika naprosto vybočuje od všech ostatních. Mohlo by se z autorovy strany jednat i o určitý druh sarkasmu či napodobení stylu seminářů DJC. Přesto se kloním k názoru, že styl, jakým je text koncipován, nasvědčuje spíše nepochopení humoru DJC ze strany autora kritiky.

Počátkem roku 1995 došlo k přejmenování Žižkovského divadla TGM na Žižkovské divadlo Járy Cimrmana. *„Měli jsme tu drzost přejmenovat divadlo TGM na divadlo Cimrmanovo v době, kdy už se zase o Masarykovi mohlo mluvit. Ale ponechali jsme název celé budovy – Masarykův dům, pouze divadlo se přejmenovalo,“*[349] říká Zdeněk Svěrák. Genadij Rumlena přidává odlišný pohled na přejmenování divadla. *„Kluci chtěli, aby se už Solidarita jmenovala po Cimrmanovi. Dokonce uvnitř byla cedule „Divadlo Járy Cimrmana“, ale to tenkrát nepovolili s odůvodněním, že Solidarita je název kulturního domu. S přejmenováním Žižkovského divadla TGM jsem měl ale problém především z toho důvodu, že si dodnes lidé pletou Žižkovské divadlo Járy Cimrmana a Divadlo Járy Cimrmana, které vlastně neexistuje, protože nemá právní subjektivitu.“*[350]

Sezona 1994/1995 se také stala první pro nového kulisáka, rekrutovaného, stejně jako v případě Petra Reidingera, z Divadla Na tahu Andreje Kroba. Byl jím Zdeněk Škrdlant, který s divadlem nejen kulisačí dodnes. V tutéž dobu s divadlem spolupracovali i další dosud nezmínění kulisáci. Jiří Čelikovský, jenž přišel krátce po událostech roku 1989 a divadlo opustil na sklonku roku 2012. Odešel, aby se mohl naplno věnovat své práci na Ministerstvu vnitra České republiky.[351] V polovině devadesátých let soubor posílil Ivan Hermel, jenž se zanedlouho vypracoval do funkce jevištního mistra. Divadlo se s ním ale v roce 2007 ve zlém rozešlo. Jako příležitostný kulisák v divadle působil i Petr Hecht, zejména na počátku tisíciletí. Poté se pro jiné pracovní závazky této záliby zřekl.

[347] BROULÍK, Petr. Hra Záskok je vodou na mlýn divákovy pokleslosti. 10. 4. 1994.
Tento článek jsem nalezl mezi výstřižky v soukromém archivu Václava Kotka. Přes veškerou snahu se mi nepodařilo dohledat, odkud pochází. Je zjevné, že z místních ostravských novin, kde divadlo *Záskok* uvádělo koncem března 1994 jako předpremiéru.

[348] BROULÍK, Petr. Hra Záskok je vodou na mlýn divákovy pokleslosti. 10. 4. 1994.

[349] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 2. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

[350] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Genadijem Rumlenou dne 25. 10. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

[351] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Petrem Reidingerem dne 06. 02. 2020 v Přerově. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

3.4. Plodný rok 1997

29. září 1995 dosáhlo DJC hrou *Záskok* jubilejního 7 000. představení. Během celého následujícího roku pokračovalo hraním cca 28–30 dnů v měsíci, měsíční průměr ale díky odpoledním a večerním představením (a někdy i dopoledním) dosahoval až 36 představení. Zajímavé je, že tzv. „dvojáky" se nehrály pouze v např. krajských městech, např. v listopadu 1996 divadlo hrálo dvakrát za den v Břeclavi, Blatné, Táboře i Pelhřimově.[352]

Na podzim 1996 se autorské duo pustilo do práce na nové hře *Švestka*. Převážnou část se podařilo napsat v jednom z pokojů hotelu Pegas během týdne od 7. do 12. října 1996 v Brně.[353] Genadij Rumlena, který už tehdy vytvářel fermany, obsadil oba autory společně na zájezd, což se nestávalo často (ačkoliv Brno bývalo zpravidla výjimkou). Společné dny strávené v Brně ale přinesly své ovoce. Plody *Švestky* začalo divadlo sklízet ale až za více než rok.

Švestka má podtitul „jevištní sklerotikon". Tématem hry je totiž myšlenka, podle níž se parta starců domluví na očesání *Švestky*, ale kvůli zapomnětlivosti se jim to nepodaří. Na počátky této myšlenky vzpomíná Zdeněk Svěrák: *„Asi nás k tomu vedly nějaké zkušenosti se zapomínáním, ale myslím, že jsme zpočátku byli nejistí, jestli toto téma stačí na celou hru. Věděli jsme, že skupina starců chce očesat strom a že se jim to nepodaří. Tečka. To je téma hry. Říkali jsme si: dá se z toho udělat hodinová legrace? Ukázalo se, že jo."*[354]

Titulní postavu sklerotického vechtra ve výslužbě Přemysla Hájka alternovali Ladislav Smoljak a Zdeněk Svěrák. Hájkovým typickým neduhem stáří je zapomnětlivost pustit podávanou ruku člověku, s nímž se vítá. Ve hře tak nastávají několikaminutové úseky, v nichž Hájek drží pravici některé z dalších postav. Jak se tento nápad na vtip zrodil? *„Mně se hodil zážitek ze Slovenska, kam jsme jednou jeli za strašnýho počasí do jedné obce na zájezd. Místní vedoucí kulturního zařízení byl opilý. Byl ale nesmírně šťasten, že jsme dorazili, jelikož už to vypadalo na zrušené představení. Já jsem mu podal ruku a on mě nepustil a vodil mě po tom kulturním domě. Vždycky mě někomu představil, ale nedovolil mi, abych tomu druhému podal ruku. Byl tak rád, že jsme dorazili. Vykroutil jsem se z toho tak, že jsem řekl, že se musím jít převlíct, a tak mě nakonec musel pustit,"*[355] vzpomíná si Svěrák.

[352] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC listopad 1996.*
[353] Tamtéž. *Ferman DJC říjen 1996.*
[354] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 14. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[355] Tamtéž.

Další obsazení se rozdělilo takto: horolezce Sváťu Pulce, který spadl z Milešovky a přijíždí na invalidním vozíku, hrál Jan Kašpar. Byla to druhá role jemu napsaná na tělo. Že ji bude alternovat s Janem Hrabětou, bylo nasnadě, neboť se osvědčil už coby Jirka Karásek v *Záskoku*. V roli Blažeje Motyčky se střídali Jaroslav Weigel a Bořivoj Penc, Edu Wasserfalla alternoval Genadij Rumlena s Pavlem Vondruškou, tři ženské postavy – Emilku Najbrtovou, Jenny Suk a Andulku Šafářovou – Petr Brukner s Miloněm Čepelkou a Kryštofa Nastoupila Václav Kotek s Robertem Bártou. První velkou roli získal v představení do té doby pouze kulisák Petr Reidinger, který s Markem Šimonem alternoval roli mladého vechtra Kamila Patky. Všechny tři ženské postavy jsou ztvárňovány během představení jediným hercem (Brukner nebo Čepelka), jelikož se na scéně postupně střídají. Zajímavé však je, že zprvu hrával postavu první dívky, a sice Emilky Najbrtové, taky Václav Kotek. Zakrátko se ale od této alternace upustilo.[356]

Švestka přišla na scénu po poměrně krátké pauze od poslední premiéry. Scénář hry přečetli autoři hercům ještě před prázdninami 1997 a zkoušky začaly v září. I se třináctou hrou pak divadlo vyjelo před pražskou premiérou na štace české, moravské i jednu slovenskou. 3.–6. listopadu 1997 hráli v čele se Zdeňkem Svěrákem v Třebíči, dvakrát v Ostravě a v Prostějově, následně 7.–10. listopadu s Ladislavem Smoljakem dvakrát v Brně, nato v Bratislavě a Hradci Králové.[357] 12. a 13. listopadu se ještě na Žižkově odehrály dvě generálky, a ačkoliv původně plánovaná až na 16., už 14. listopadu 1997 měla *Švestka* premiéru. Konkrétně v prvním oficiálním pražském uvedení hráli pánové Z. Svěrák, B. Penc, P. Reidinger, J. Hraběta, P. Vondruška, P. Brukner a R. Bárta.[358] S podivem je, že na první oficiální zájezd s novou hrou herci vyjeli do třítisícového Opočna 21. listopadu, kde sehráli hned dvě představení za sebou. Snad proto, že nedaleká obec Pohoří je rodištěm Miloně Čepelky.

Hra *Švestka* se stala podle Ladislava Smoljaka technicky nejsložitější. *„Hraje tam nejen vozík (...), ale i velký koš v podobě vlečného vozu, masky a figura, přehazuje se lano přes větev, otvírají a zavírají se závory, přijíždějí a odjíždějí vlaky,...,“*[359] konstatoval možná v nadsázce Smoljak. O technicky nejsložitější hře by se dalo polemizovat, co do střídání kulis je náročnější bezesporu *Němý Bobeš* nebo *Dlouhý, Široký a Krátkozraký*.

[356] Soukromý archiv Václava Kotka. *Program Švestka 16. 11. 1997.*
[357] Tamtéž. *Ferman DJC listopad 1997.*
[358] Tamtéž. *Ferman DJC listopad 1997.*
[359] STANISLAVČÍK, Tomáš. Švestka bude třináctá. *Lidové noviny*. 25. 10. 1997, s. 1.

Co ale Ladislav Smoljak zmínil jako náročnější trik, jsou masky. *Švestka* je první hrou, v níž se autoři k podobné inscenační novotě uchýlili. *„Zdeněk přijel z Japonska s tím, že by se mu líbilo, kdybychom použili masky. Váhal jsem. Říkal jsem si, že s japonským divadlem bychom neměli mít nic společného, vždyť ctíme poetiku her starého českého ochotnického divadla. Ale masky se u nás vlastně používaly – při masopustu,"*[360] vysvětloval Ladislav Smoljak. Masky byly ještě o třídu překročeny ve hře *České nebe* použitím líčidel, paruk a umělých vousů.

V semináři předcházející hře je akcentována cimrmanovská železničně-dentální tematika, ale vyniká především přednáška Ladislava Smoljaka (v alternaci Zdeňka Svěráka), jejímž stěžejním tématem je neschopnost udržet a opustit myšlenku. Autoři se při jejím psaní i výkladu inspirovali bývšími rozhlasovými *Živými slovy* a pořadem *Na okraj dne* Zdeňka Nejedlého.

Rok 1997 byl rokem jubilejním. Už 8. září oslavili Cimrmani společně se Žižkovským divadlem dvacet let existence, ovšem už o měsíc později, konkrétně 4. října, třicet let od první premiéry DJC.

Po třech zkouškách na jubilejní představení ke třicátinám souboru odehráli herci ještě v předvečer výročí první premiéry hru *Akt*, aby 4. a 5. října sehráli speciální pásmo. Tato podívaná v podobě defilujících postav v kostýmech se udála za zvuku Smetanova majestátního Pochodu k slavnostem Shakespearovým. Představení zachytila také Česká televize, konkrétně režisér Viktor Polesný okomentoval představení slovy: *„Větší blbost jsem ještě netočil."*[361]

Naprostý vrchol se nicméně odehrál až v poslední den roku. Jak herci uvádí v semináři hry *Záskok*, „*Cimrman dramatik nosil na dně své neklidné duše jeden velký sen: dočkat se uvedení vlastní hry na prknech Národního divadla*"[362]. Tento sen Cimrmanovi 31. prosince 1997 splnili. Ve Zlaté kapličce sehráli hru *Záskok* v 15 a 18 hodin tak, aby se vystřídaly obě alternace. Odpoledne hrál L. Smoljak, J. Weigel, M. Čepelka, J. Kašpar, G. Rumlena a V. Kotek, večer pak Z. Svěrák, B. Penc, P. Vondruška, J. Hraběta, P. Brukner a M. Šimon. DJC oslovil tehdejší ředitel naší první scény Jiří Srstka. Kulisy cimrmanovské hry však na jevišti téměř zapadly. *„Ta scéna, se kterou jsme ze Žižkova přijeli, vypadala jako krabička od*

[360] Cimrmani budou česat Švestku. *Mladá fronta Dnes* [online]. 1997 [cit. 2020-02-01].
[361] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., s. 49.
[362] CIMRMAN, Jára, Ladislav SMOLJAK a Zdeněk SVĚRÁK. Hry a semináře. c. d., s. 411.

sirek,"[363] vzpomíná Zdeněk Svěrák. Jan Hraběta k hostování v Národním divadle dodává: *„Chlapci udělali dobře, že řekli – jen jednou. Taková událost se nedá opakovat, bylo to jen jedinkrát a bylo to výjimečné. Opravdu jsem z toho byl dlouho dojatej."*[364]

Na prknech Národního divadla už taky Zdeněk Svěrák praktikoval svůj osvědčený trik, kdy v jednom okamžiku první části hry sejme před zraky užaslých diváků i kolegů na scéně z kulisy jablko. Nutno dodat, že tuto scénu si Zdeněk Svěrák přidal do „repertoáru" až v průběhu roku 1997 a že alternovaný Ladislav Smoljak ji nepraktikoval. Jablko má ze zákulisí Svěrákovi nenápadně do ruky podat jeden z kulisáků. Ten den měl „službu u jablka" Robert Bárta, který na zážitek vzpomíná: *„Kulisáci našli v Národním divadle divadelní bar. A tak se stalo, že představení bylo již v běhu a „svědomitý" Bárta, jenž měl ten význačný den službu u jablka, bloudil v úprku chodbami a přiběhl na jeviště pozdě – vtip se nekonal a publikum neřvalo. Zato řval Svěrák."*[365]

Účinkování ve výjimečných sálech pokračovalo i v roce 1998. 27. května vystoupili pánové Svěrák, Čepelka, Brukner, Penc a Vondruška v Rudolfinu v rámci festivalu *Pražské jaro* s představením *Cimrman v říši hudby*. Podle Zdeňka Svěráka hudebně erudované publikum *„oceňovalo i pasáže, které jindy procházejí bez většího ohlasu."*[366]

Postupně docházelo také k rozšiřování alternací. *Akt* byl jedinou hrou, která zůstávala bez alternace a byla v ní pokaždé nutná účast jak L. Smoljaka, tak Z. Svěráka. Aby nezůstávala upozaděna v rámci zájezdů, nastoupil začátkem sezony 1998/1999 do role Ladislava Píchy do alternace s Ladislavem Smoljakem Petr Brukner. Poprvé si ho zahrál na prvním představení sezony 7. září 1998 v Mikulově.[367] V únoru 1998 nastoupil také do role náčelníka v *Dobytí severního pólu* Genadij Rumlena, neboť role byla v té době svěřována zpravidla jen Bořivoji Pencovi, tu a tam zaskočil Jan Hraběta, který ale hrával na prvním místě Varla Frištenského. Rumlena tak povýšil z menší role amerického Čecha na náčelníka. Od září 1996 také „přesedlal" Pavel Vondruška v *Dlouhém, Širokém a Krátkozrakém* z role prince na roli princezny, neboť od úmrtí Jaroslava Vozába zůstávala jen Petru Bruknerovi.

[363] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 14. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[364] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Janem Hrabětou dne 10. 6. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[365] SVĚRÁK, Zdeněk. *Půlstoletí s Cimrmanem: legendární divadlo z odvrácené strany*. Praha: Paseka, 2016, s. 46.
[366] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., s. 53.
[367] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC září 1998.*

Tisíciletí se uzavřelo 28. října 1999, když na Pražském hradě dostali Ladislav Smoljak a Zdeněk Svěrák vyznamenání od prezidenta Václava Havla, a sice Medaili za zásluhy na poli kultury.

3.5. Na prahu nového tisíciletí

Úderem nového tisíciletí začalo DJC svého velikána prezentovat i jinými způsoby než prostřednictvím divadelních her. Pravdou je, že už v roce 1983 byl zvěčněn filmem Ladislava Smoljaka *Jára Cimrman ležící, spící*, v němž si titulní roli mistra zahrál Zdeněk Svěrák, navíc byly v letech 1996–1997 natočeny videozáznamy všech her DJC (s výjimkou opery *Cimrman v říši hudby*). Mimochodem okamžik natočení her a tehdy vydání na VHS, později DVD, bylo v divadle vnímáno jako možné riziko ztráty diváků. I tyto obavy se ukázaly liché, stejně jako ty první, když se v 70. letech začaly vydávat první vinylové desky nahrávek her.

Díky Václavu Kotkovi se od roku 2000 začaly pořádat desítky výstav souvisejících buď s velikánem Járou Cimrmanem, nebo s některými z členů souboru. Ačkoliv se tato problematika dotýká DJC, nebudu se zde zaobírat jednotlivými výstavami, ale zmíním jen ty nejvýznamnější. První s názvem *Doba Járy Cimrmana (život a dílo)* se otevřela 15. května 2000 v budově pražského hlavního nádraží. Kromě Václava Kotka se o výstavy nejvíc zasloužili Jaroslav Weigel a Zdeněk Svěrák. První jmenovaný zejména z výtvarného hlediska, druhý po jazykové stránce. Každý z exponátů totiž potřeboval svůj popisek. *„Popisky, na to jsem hlavně já. To je obor. Disciplína. Podobně jako popisky pod fotky, které jsme si vždycky rozdělili s Láďou. Tu historickou fotku nebo exponát musíte obdařit textem, který k tomu pasuje. Pak se vytváří vtip spojením slov s obrazem,“*[368] vzpomíná Zdeněk Svěrák.

Řada dalších výstav se zejména v průběhu let 2000–2019 (do úmrtí Václava Kotka) konala v Třebíči, Brně, v Českých Budějovicích, Jindřichově Hradci, Litomyšli nebo Prostějově. 16. září 2002 své brány k pětatřicátému výročí vzniku DJC otevřela výstava v Malostranské besedě, obnovena byla 1. března 2010 a znovuotevřena jako stálá výstava 8. října 2012.[369]

Po Národním divadle a Rudolfinu vystoupil soubor 20. června 2000 v rámci festivalu Smetanova Litomyšl. Při té příležitosti nemohl uvést jiné představení než *Cimrmana v říši*

[368] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 14. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[369] Soukromý archiv Václava Kotka. *Seznam výstav 2000–2012*, s. 2.

hudby, sehráli ho v 17 a 20 hodin ve složení Z. Svěrák, M. Čepelka, G. Rumlena, B. Penc a P. Vondruška.[370]

Divadlo v této době taky dvakrát vystoupilo u Bolka Polívky na farmě v Olšanech, konkrétně v srpnu 1999 s operou a v poté 30. července 2001 s *Vyšetřováním ztráty třídní knihy*.[371]

Od premiéry *Švestky* uběhly už skoro čtyři roky, a tak se hrozivě blížila nejdelší proluka mezi novými hrami (ta byla pětiletá v letech 1977–1982 mezi premiérami *Posla z Liptákova* a *Lijavce* – tenkrát ale z důvodu schvalování hry *Lijavec*, poté taktéž pětiletá mezi premiérami *Dobytí severního pólu* v roce 1985 a *Blaníku* v roce 1990, tehdy kvůli sametové revoluci). Autoři sepsali druhé cestovatelské drama – hru, kterou někteří označují jako „Severní pól v teplých krajích". *Afrika* byla dopsána 8. listopadu 2001 a souboru poprvé přečtena v rámci zájezdu do Blatné o měsíc později v obci Pole u Blatné.[372]

První čtená zkouška proběhla 5. března 2002 a zkoušelo se už v průběhu dubna, května a června. Během zkoušení autoři dopisovali seminář včetně dvou, dnes již legendárních přednášek. Tou první je *Jmelí*, text, který se nasadí ve chvíli, kdy hercům vypoví paměť, a *Opeřený had*. Třeba právě tuto o indiánských jménech napsal Zdeněk Svěrák sám bez Ladislava Smoljaka. S úsměvem na její vymýšlení vzpomíná: *„Vím, že jsem přednášku o indiánských jménech v Africe napsal v Řecku na Sporadických ostrovech. Odpoledne jsem to psal a přišlo mi to samotnýmu vtipný. Jedno z mých vnoučat poznamenalo: Děda se směje vlastním vtipům!"*[373]

Ačkoliv v souboru nikdo neprojevil jakoukoliv výtku ke scénáři, ještě před premiérou docházelo ke značným úpravám textu. Takto vzpomíná Genadij Rumlena: *„V Africe se přehazovaly jednotlivé obrazy. Bylo to buď ještě před premiérou nebo v době předpremiér na našich osvědčených štacích."*[374]

Právě na osvědčené venkovské štace DJC vyjelo hned po deseti téměř celodenních zkouškách během září. Po prázdninách se navíc začalo zkoušet už 2. září, ještě před samotným slavnostním zahájení nové sezony. Zkoušek proběhlo mnohem víc a byly intenzivnější než u předchozí *Švestky*. Navíc se generálky odehrály ještě před odjezdem po republice – 19. a 20.

[370] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC červen 2000*.
[371] Tamtéž. *Ferman DJC červenec-srpen 1999*. Srov. *Ferman DJC červen-červenec 2001*.
[372] Tamtéž. *Ferman DJC prosinec 2001*.
[373] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[374] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Genadijem Rumlenou dne 25. 10. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

září vždy ve 14 hodin. Od 21. do 28. září pak herci ve dvou sestavách vyjeli na „šňůru“ Třebíč – Nový Jičín – Ostrava – Brno – České Budějovice – Kolín – Děčín – Plzeň. Je zajímavé sledovat drobnou obměnu oproti předpremiérám *Záskoku* a *Švestky*. Nechybí samozřejmě osvědčená místa jako Třebíč, Ostrava, Brno a České Budějovice, naopak herci nejeli např. do Hradce Králové nebo Bratislavy. Zato se objevil Nový Jičín, město, kam však herci pravidelně od roku 1990 jednou, někdy i dvakrát ročně jezdili hostovat.[375]

Po předpremiéře následovala o den později 4. října 2002 v Žižkovském divadle Járy Cimrmana (dále jen ŽDJC) premiéra *Afriky* ve složení Z. Svěrák, B. Penc, M. Čepelka, J. Hraběta, J. Kašpar, V. Kotek a P. Reidinger. O den později si zahrála opačná sestava.[376]

V *Africe* vystupuje celkem sedm postav. Obsazení se rozdělilo v podobných alternacích jako v předchozí hře. Ladislav Smoljak se Zdeňkem Svěrákem se střídali v titulní roli doktora Emila Žáby, Jaroslav Weigel s Bořivojem Pencem v roli barona Ludwiga Úvalského von Úvaly u Prahy a Petr Brukner s Miloněm Čepelkou v roli františkána Cyrila Metoděje. Jan Hraběta tentokrát nealternoval s Janem Kašparem vozíčkářskou roli, nýbrž se střídal s Genadijem Rumlenou v roli strojníka Bohuslava Puchmajera. Naproti tomu s Kašparem se v „sedací“ roli náčelníka Líná huba střídal Pavel Vondruška. Byla to mimochodem poslední role, do které byl v té době doyen souboru obsazen. Příležitost se naskytla i čtveřici kulisáků. Osvědčení Marek Šimon a Václav Kotek nastoupili do role lidožravce Uku a Leleho ztvárňovali Petr Reidinger a Robert Bárta. V představení *Afrika* také Smoljak se Svěrákem oživili tradici účinkování jakéhosi nerudného kulisáka v semináři (jako tomu bylo v seminářích her *Vyšetřování ztráty třídní knihy*, *Cimrman v říši hudby* a *Dlouhý, Široký a Krátkozraký*). Do role kulisáka Plcha byli obsazeni Michal Weigel (syn Jaroslava Weigela, zároveň grafik DJC) a Zdeněk Škrdlant.

Ačkoliv je dnes *Afrika* v souboru DJC vnímána jako hra, která se řadí na poslední příčky pomyslného žebříčku oblíbenosti her, dle probádaných pramenů jsem nenašel jedinou kritiku některého z divadelních recenzentů, který by hru určitým způsobem pohaněl. Právě naopak. Např. Zdeněk A. Tichý v MF Dnes poznamenával, že *„tandem Ladislav Smoljak – Zdeněk Svěrák (…) je ve vynikající formě.“*[377] Přesto se v ní stal jev unikátní. Našel se člen souboru, který po čase požádal, aby v určité hře nemusel hrát. Takové případy se děly (a dějí) zejména

[375] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC září 2002.*
[376] Tamtéž. *Ferman DJC říjen 2002.*
[377] TICHÝ, Zdeněk A. Národ, jenž uspěje i v Africe. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2002, (237), 7 [cit. 2020-02-02].

ze zdravotních důvodů. Miloň Čepelka ale v roce 2012 přestal v *Africe* účinkovat z důvodů ryze osobních. *„Nechce se mi hrát mnicha, protože mám k mnichům svým způsobem úctu a mně připadá, že je tady za pitomce. (…) Afrika je podle mě spíš sledem estrádních výstupů než dramatickým tvarem,“*[378] poznamenával Čepelka.

Po zbytek roku 2002 i v průběhu roku následujícího dominovala *Afrika* v programech každého měsíce. Nicméně ne tolik jako v letech předchozích *Záskok* a *Švestka*.

Od *Afriky* ale na okamžik na pomyslný začátek. Tam, kde se v hlavě Jiřího Šebánka zrodila první myšlenka založit DJC, a sice v bývalé budově armádní redakce Československého rozhlasu ve vinohradské Dykově ulici, byla 29. října 2002 odhalena pamětní deska s nápisem *Zde se narodil vídeňský rodák Jára Cimrman*. Na takové akci kromě Smoljaka a Svěráka nemohl chybět ani Šebánek. Bylo to vlastně první a také poslední veřejné shledání všech otců zakladatelů DJC. Na jeho účast na tomto vpravdě slavnostním aktu vzpomíná čtvrtý zakládající člen Miloň Čepelka: *„Tehdy se se mnou radil, říkal, že by tam chtěl jít, jelikož on Cimrmana vymyslel, zároveň se mu tam nechtělo. Přemluvil jsem ho, ale bylo to špatně. Nikdo si ho nevšímal, bylo to až trapný. Připadal si ne jako páté, ale desáté kolo od vozu.“*[379]

V roce 2003 soubor vystoupil na prknech divadla ABC, a sice v červnu 2003 s *Hospodou Na mýtince* a *Afrikou*. 6. června se účastnil v pražské Lucerně festivalu *Šest z šedesátých*.[380] Účast na něm pak soubor zopakoval ještě v říjnu následujícího roku, kdy sehrál *Hospodu Na mýtince* v Budapešti.[381]

Rok 2004 se stal svým způsobem jubilejním. Desetitisícím odehraným představením DJC se stal 8. června *Záskok*, v němž si tehdy zahráli pánové L. Smoljak, J. Weigel, M. Čepelka, J. Kašpar, P. Brukner a V. Kotek. O necelý půlrok později, konkrétně 4. listopadu 2004, oslavila tisící reprízu *Hospoda Na mýtince*. V jubilejním představení si spolu zahráli tři zakladatelé divadla – pánové Z. Svěrák, L. Smoljak a M. Čepelka, které doplnil G. Rumlena.[382] Stala se tak nejhranějším představením DJC. Tisící reprízu pokořila 14. září 2006 jako druhá hra *Vyšetřování ztráty třídní knihy*.

[378] PALÁN, Aleš a Miloň ČEPELKA. c. d., s. 169.
[379] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[380] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC červen 2003.*
[381] Tamtéž. *Ferman DJC říjen 2004.*
[382] Tamtéž. *Ferman DJC červen 2004.* Srov. *Ferman DJC listopad 2004.*

Svižným tempem divadlo pokračovalo i v dalších letech, ačkoliv věk hlavních aktérů pomalu překračoval sedmdesátku. Na přelomu ledna a února 2005 proběhl festival *Jára Cimrman a Plzeň*. Během dvou týdnů (25. ledna–10. února) sehráli herci DJC na prknech Divadla Miroslava Horníčka všech čtrnáct her v pořadí, v jakém přišly na svět. Dělítkem festivalu se stalo promítání tří cimrmanovských filmů – *Rozpuštěný a vypuštěný*, *Jára Cimrman ležící, spící* a *Nejistá sezóna*, přičemž před každým promítáním herci přednesli krátký seminář týkající se daného filmu. Nutno podotknout, že podtitulem festivalu byl slogan „Pouze v Plzni – Praha to nezažila". Přehlídku tohoto typu nezažila ani Praha, ani žádné jiné město v žádném z dalších let existence divadla.[383]

3.6. Dramatický kšaft největšího Čecha

Rok 2005 přinesl cimrmanologům velké překvapení, totiž když soutěž o *Největšího Čecha* vyhrál Jára Cimrman. Nakonec byl však po konzultaci s BBC „pro svou neexistenci" vyřazen. Jak je ale možné, že český národ vybral na první příčku člověka, který neexistoval? Důvod, jak Cimrman odráží českou národní povahu, vysvětloval Zdeněk Svěrák: *„Já jsem došel k závěru, že sympatické a blízké je lidem to jeho smolařství. To, že je to zneuznaný génius. Ono se mu máloco povedlo, mysleli si o něm, že je blázen. A taky že byl za toho Rakouska přiškrcený – kdyby žil v jiném ovzduší, on by světu ukázal. A to je český mindrák. Cimrman vlastně ztělesňuje naše mindráky. Takové to: kde bychom mohli být, kdyby nás nedusil Rakušan. Němec. Nebo Rus."*[384]

Vlastenectví a národovectví vtiskli Ladislav Smoljak a Zdeněk Svěrák i do poslední patnácté hry, kterou Cimrmanovi připsali do bibliografie. První stránka hry *České nebe* se dostala na papír 21. listopadu 2006. Takto na její psaní vzpomínal Ladislav Smoljak: *„Dneska jsme prvně sedli se Zdeňkem ke stroji a napsali stránku a půl. Docela jsme se nasmáli. Což ještě nic neznamená. Shodli jsme se na názvu ČESKÉ NEBE. Zdeněk usedal se mnou k psaní s pochybností, zda to téma vydrží na celou jednoaktovou hru. Já tomu dost věřím."*[385] Na jaře 2007 ale Ladislav Smoljak poprvé vážně onemocněl, a tak se muselo přerušit nejen psaní nové hry,

[383] Soukromý archiv Václava Kotka. *Plakát k festivalu „Jára Cimrman a Plzeň – poprvé na světě festival všech 14 her J. Cimrmana.*

[384] PLAVCOVÁ, Alena. Svěrák: Cimrman ztělesňuje české mindráky. Byl to smolař a zneuznaný génius, jindy by světu ukázal. *Lidovky.cz* [online]. 2017, (353) [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/cimrman-jsme-my-rekl-v-rozhovoru-k-50-vyroci-zrodu-ceskeho-genia-zdenek-sverak-1w8-/lide.aspx?c=A171111_214125_lide_ele

[385] ČECHOVÁ, Blanka. *Mým divákům: rozhovor s Ladislavem Smoljakem*. Praha: Paseka, 2010, s. 179.

ale málem také provoz divadla. K tomu nakonec nedošlo, nicméně všechna březnová a dubnová představení roku 2007 (tj. 30 představení za měsíc) odehrál Zdeněk Svěrák. Nemuselo se rušit ani jedno představení.

Léta 2006–2007 přinesly také epizodu, na niž dnes herci neradi vzpomínají. Na vlastní žádost a přímluvu Ladislava Smoljaka se v lednu 2006 do souboru po šestadvaceti letech vrátil Josef Koudelka. Miloň Čepelka vzpomíná na jeho návrat: *„On mezi nás přišel s tím, že fotografuje. Nic proti tomu. Pak ale začal znovu hrát, a to bylo strašný. Klepal se, měl šílenou trému. Nevím, proč lezl na jeviště. Byl po tom návratu nepoužitelný, přesto jsme ho určitou dobu používali.“*[386] Josef Koudelka získal postupně tři role, paradoxně žádnou z těch, které hrál v DJC v 70. letech. Tou první se stala princezna v *Dlouhém, Širokém a Krátkozrakém* a zahrál si ji poprvé 17. ledna 2006.[387] Ladislav Smoljak mu poté přidal i stewarda ve *Vraždě v salónním coupé* (premiéra 16. května 2006), čímž roli alternovali hned tři herci. 30. ledna 2007 si pak odbyl premiéru také coby student cimrmanologie v semináři *Hospody Na mýtince*. *„Z Koudelky se stal umělec, což Láďovi strašně imponovalo. Měl ho jako guru přes umění. Pepa tam a Pepa támhle,“*[388] vyjadřuje se k postavení staronového člena DJC Genadij Rumlena. A Miloň Čepelka dodává: *„Byl to šťoura, což mě iritovalo. Navíc takový všeználek. Všude byl, jen on měl pravdu. A hlavně se už nehodil pro naše jeviště. Nakonec se ale paradoxně s Láďou pohádal kvůli politice. A to tak do krve, že ho Láďa vyrazil a už jsme ho nikdy neviděli.“*[389] Ve fermanech bylo jméno Josefa Koudelky psáno do června 2008. Jeho pravděpodobně posledním odehraným představením se stal ale *Dlouhý, Široký a Krátkozraký* 27. května 2008.[390] Zakrátko po Koudelkovi soubor opustil i kulisák Ivan Hermel, kterého nahradil Luděk Minařík, jenž se po osmnácti letech vrátil mezi „cimrmanovskou“ kulisáckou partu a s divadlem zůstává dodnes.[391]

4. dubna 2007 ve věku 77 let zemřel Jiří Šebánek. Poslední léta strávil v krčské nemocnici na oddělení dlouhodobě nemocných.[392] *„Po měsíce ležel v léčebně dlouhodobě nemocných, ale projevil přání, abychom sestřičky, které ho ošetřovaly, pozvali do Divadla Járy Cimrmana*

[386] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[387] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC leden 2006.*
[388] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Genadijem Rumlenou dne 25. 10. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[389] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[390] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC květen 2008.*
[391] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Luďkem Minaříkem dne 15. 4. 2020. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[392] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., s. 55.

na Hospodu Na mýtince. Tak jsme mu to přání splnili, uspořádali jsme pro léčebnu benefiční představení (…). Ale v den, kdy jsme pro sestřičky hráli, jsme museli říct před představením Jirkův nekrolog, protože právě zemřel,"[393] vzpomínal Zdeněk Svěrák. Miloň Čepelka s dojetím připomněl chvíli, kdy svého přítele navštívil v léčebně: *„Mluvili jsme, mluvili, a on najednou povídá: ‚Já včera nepřišel na představení, promiň. Co jste dělali?'"*[394] Tímto výrokem vlastně na smrtelné posteli dokázal, že DJC nikdy přinejmenším duchem neopustil.

Jak Divadlu Járy Cimrmana přibývala léta, každé další představení se stávalo vzácnějším. A tak se postupně začaly slavit ne každé kulatiny, ale i půlkulatiny. Započaly to oslavy třiceti a poté pětatřiceti let existence, vrcholem pak byla oslava čtyřicátin. Slavnostní představení se odehrála opět v magické datum 4. října, tentokrát roku 2007. Na onen čtvrtek autorské duo přichystalo slavnostní pásmo ze čtrnácti her nazvané *Ze hry do hry*. Večer komponovaný zprvu výběrem scén od nejstarší hry *Akt* vyvrcholil scénou, během níž dokázali autoři důvtipně spojit hlášky ze všech her dohromady tak, aby do sebe kompozičně zapadaly, ačkoliv k sobě nepatří. Při této scéně a následné děkovačce vedle sebe na jevišti naposledy dohromady stanuli všichni členové DJC. Nechyběli staří bardové, ani mladá (čtyřiceti – až šedesátiletá) krev. Mimochodem nechyběl tehdy ještě Josef Koudelka, který si i v tomto jubilejním představení stihl zahrát. Do hlediště byli pozváni převážně známí divadla včetně hostitelů z různých koutů Česka, kam divadlo pravidelně zajíždělo. Totéž slavnostní pásmo her sehráli herci i o den později v Plzni.

Po práci na scénáři oslavného představení a oslavách samotných se Smoljak se Svěrákem mohli vrátit ke scénáři *Českého nebe*. Ladislav Smoljak mezitím podstoupil náročnou operaci, po níž se naštěstí zotavil, a s radostí pokračoval se svým letitým kolegou v práci nejčastěji na své chatičce na Slapské přehradě. 19. prosince 2007 psal Smoljak své kolegyni a přítelkyni Blance Čechové: *„S hrou jsme na straně 16. Potřebujeme ještě alespoň 10."*[395] Již během práce na scénáři bylo stanoveno, že se bude jednat o poslední hru DJC a že už žádné další Cimrmanovo drama „objeveno" nebude. Paradoxně to byl Ladislav Smoljak, který i po premiéře často naznačoval, že by se přece jen o šestnáctou hru ještě pokusit mohli.

Hra situovaná do období první světové války se odehrává v nebi – konkrétně v české nebeské komisi, kde se dávno mrtví velikáni českých dějin schází a řeší, které osobnosti

[393] ŠVAGROVÁ, Marta. *Nejen idyla, byly i šrámy na duši*. Lidové noviny [online]. 2007, (227), 13 [cit. 2020-02-03].
[394] PALÁN, Aleš a Miloň ČEPELKA. c. d., s. 32.
[395] ČECHOVÁ, Blanka. *Mým divákům: rozhovor s Ladislavem Smoljakem*. Praha: Paseka, 2010, s. 180.

vyzvednout z očistce do nebe a jak naplnit poválečnou českou státnost. Nebeské prostředí umožnilo scenáristům dosud nepoužitou vymoženost. *„Myslím, že v Českém nebi jsme využili toho, co Láďa už zkusil v Divadle Na zábradlí ve své hře Malý říjen. Tam se setkávají lidé, kteří se v životě nesetkali a setkat se ani nemohli,“*[396] poznamenává Zdeněk Svěrák. Na scénu je tak přivedeno dohromady osm historických postav od J. A Komenského po praotce Čecha. Osm postav je mimochodem vyvrcholením co do počtu herců na jevišti. Od *Vyšetřování ztráty třídní knihy* nebo *Hospody Na mýtince* se čtyřmi herci na scéně jich má *České nebe* dvojnásobek.

První předčítání *Českého nebe* souboru měli, jak už bylo zvykem, uskutečnit oba autoři před celým ansámblem. Ladislav Smoljak to však nevydržel a 7. února 2008 večer po návratu z představení v Litovli přečetl Janu Hrabětovi, Václavu Kotkovi, Petru Reidingerovi a dalším členům náčrt hry v penzionu Vaněk ve Velkých Losinách. Na připomínku tohoto večera tam také dodnes visí pamětní deska. Konečnou verzi pak autorské duo přečetlo všem 15. dubna 2008, načež se v průběhu května začalo zkoušet.[397]

Osm postav bylo třeba opět obsadit dubly. Čím dál větší herecké úlohy dostávali kulisáci, již osvědčení z menších rolí. Titulní roli Jana Amose Komenského alternovali Zdeněk Svěrák s Ladislavem Smoljakem. Hrát ji ale původně neměli. Mysleli si na postavu svatého Václava. Tento nápad jim ale rozmluvil herec a návrhář masek a kostýmů Jaroslav Weigel s poznámkou, na niž vzpomíná Zdeněk Svěrák: *„Weigel říkal: Svatej Václav umřel jako mladík!“*[398] Jakmile bylo jasné, že budou hrát Komenského, okomentoval situaci Zdeněk Svěrák následovně: *„Tu roli jsme kvůli nám trochu přifoukli.“*[399] A tak si roli svatého Václava rozdělili Petr Brukner a Petr Reidinger, ačkoliv Petru Bruknerovi zprvu byla nabídnuta role babičky Boženy Němcové. Jaroslav Weigel s Bořivojem Pencem se střídali v roli Jana Husa, Jan Kašpar se zhostil sedící role děda Vševěda, kterou s ním rád alternoval Jan Hraběta, neboť v té době absolvoval operaci nohy. První velkou roli znamenalo *České nebe* pro Roberta Bártu, který se s Genadijem Rumlenou chopil role Karla Havlíčka Borovského, naopak s mistrem na ženské role, Miloněm Čepelkou, se střídal v roli babičky Boženy Němcové Marek Šimon. Roli Miroslava Tyrše, předcvičovatele, získali kulisáci Michal Weigel a Zdeněk Škrdlant.

[396] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 2. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[397] SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. c. d., s. 58.
[398] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 14. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[399] KOČIČKOVÁ, Kateřina. Nový Cimrman se líbil. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2008, (244), 10 [cit. 2020-02-05].

Jedinou zápornou roli – maršálka Radeckého – měli hrát Pavel Vondruška a Josef Koudelka. Josef Koudelka roli dokonce začal zkoušet, ale během zkoušek došlo k již výše zmíněné hádce mezi ním a Ladislavem Smoljakem, a tak se role nakonec nezhostil. Pavel Vondruška už pro svůj vysoký věk a ztrácející paměť nakonec odmítl v *České nebi* hrát.[400] Úloha tak zbyla Václavu Kotkovi (posléze se stala jeho neoblíbenější). Bylo třeba ji ale alternovat. Volba padla na Petra Reidingera a Bořivoje Pence, kteří tak získali v *Českém nebi* druhou roli. Postupem času si ale na ni vydobyl jakýsi monopol Václav Kotek.

Opakovalo se zaběhnuté schéma. 15. a 16. října 2008 se odehrály první a druhá veřejná generálka a 20. října vyjel soubor opět ve dvou alternacích na předpremiéry „na český městský venkov". Plzeň, České Budějovice, Třebíč a Brno objela první skupina v čele se Zdeňkem Svěrákem, druhá skupina s režisérem se podívala do Nového Jičína, do Ostravy (2 představení) a Hradce Králové.[401] Slavnostní pražská premiéra se konala symbolicky 28. října 2008 na 90. výročí samostatnosti Československa, neboť jeden z podtitulů hry zní: *Hra je vhodná k oslavám 28. října, ale lze ji uvádět i jindy.*[402] Na premiéře si zahráli pánové Z. Svěrák, B. Penc, P. Reidinger, J. Hraběta, R. Bárta, M. Čepelka, V. Kotek a M. Weigel.[403]

S *Českým nebem* jsou spojena tři prvenství. Tím prvním je skutečnost, že se herci poprvé začali líčit. Jaroslav Weigel tak neměl jako grafik starosti s pouhou dekorací, výpravou a kostýmy, ale i s vousy a parukami. Cílem bylo přiblížit postavy českých dějin divákovi i vizuálně, minimálně tak, jak si autoři tyto velikány pamatovali z vlasteneckých barvotisků.

Druhým je obsah semináře. Mimo to, že je sled přednášek velmi krátký (něco málo přes půlhodinu), mají autoři poprvé tendenci diváky poučovat. Zatímco u všech předchozích her se počítalo v semináři s tím, co už divák zná, tady to vyřešit nešlo. Ve hře je totiž několik historických narážek – nejen „primitivních" o upálení Jana Husa, ale také o padělatelích rukopisů Josefu Hankovi a Josefu Lindovi, nebo vůbec samotná postava maršálka Josefa Václava Radeckého z Radče. Bylo tedy nutné divákům osvětlit, samozřejmě vtipnou formou, tyto osobnosti českých dějin. *„Jinak by nám nevyšly vtipy ve hře,"*[404] dodává Zdeněk Svěrák.

[400] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Petrem Reidingerem a Zdeňkem Škrdlantem dne 06. 02. 2020 v Přerově. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[401] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC říjen 2008.*
[402] České nebe. *Cimrmanův zpravodaj* [online]. 2003 [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: https://www.cimrman.at/list.php?l=54
[403] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC říjen 2008.*
[404] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 14. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

Konečně třetí prvenství. Tím bylo více než časté nasazování hry do programu. S úspěchem, s nímž se *České nebe* setkalo, se zprvu nepočítalo, a tak lze například v programu na prosinec 2008 najít třináct představení nové hry a devět starších kusů. Zatímco lednový program (který byl plánovaný až po premiéře hry) obsahuje již pětadvacet večerů s *Českým nebem*, a to jak na Žižkově, tak na zájezdech, a pouhá čtyři představení her starších.[405] Nastaly tak bizarní situace, kdy se některá ze starších her nedostala do programu více než rok. Dokladem je více než roční proluka uvedení *Němého Bobše* – hrál se naposledy 6. října 2008 v Mělníku a poté až 20. února 2010 na Žižkově.[406] Celý rok 2009 také divadlo nevyjíždělo na zájezdy s jinými představeními než s novinkou (až na pár výjimek).

Přes prvotní obavy autorů *České nebe* uspělo, žádný propadák na závěr se nekonal. Takto představení zhodnotil Jan Kerbr: *„Osvědčené tvůrčí trio Cimrman-Smoljak-Svěrák boduje nápady políbenými múzou a těžícími při tom obezřetně z divácké znalosti učiva základních či středních škol, text inteligentním humorem tak zahuštěný i prosvětlený jsem už dlouho nečetl ani neslyšel.“*[407]

3.7. Příliš brzký režisérův odchod do českého nebe

DJC hrálo doslova ostošest. S ním i Ladislav Smoljak. Kromě cca patnácti představení za měsíc v DJC uvedl v listopadu 2009 v Divadle Na zábradlí premiéru hry *Hus: Alia minora Kostnického koncilu*, kde se na jednu z postav vystupující v *Českém nebi* podíval objektivnější optikou a snažil se vyvrátit mýty o Zikmundovi jako „lišce ryšavé“. V té době se u Ladislava Smoljaka opět naplno rozběhla vážná nemoc a docházel také na ozařování. V DJC ale hrál bez jakékoli úlevy. Že hrál, bylo pro něj vysvobozující. *„Přestože jsme o Láďové nemoci věděli, tak jsme se všichni tvářili: jede se dál. On se dlouho držel a nerušilo se kvůli němu jediné představení,“*[408] poznamenává Genadij Rumlena. Držel si taky všechny své role, žádnou nepřepustil kolegům. Roli, v níž Smoljak sklízel výjimečné ovace, Varla Frištenského v *Dobytí severního pólu*, předal sice ještě za svého života Marku Šimonovi[409], přesto ji až do počátku roku 2010 Smoljak nedokázal odepřít.

[405] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC prosinec 2008.* Srov. *Ferman DJC leden 2009*.
[406] Tamtéž. *Ferman DJC říjen 2008.* Srov. *Ferman DJC únor 2010*.
[407] KERBR, Jan. České nebe. *Reflex* [online]. 2008, (45), 84 [cit. 2020-02-05].
[408] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Genadijem Rumlenou dne 25. 10. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[409] Hovory: Marek Šimon. *Český rozhlas Plus – Hovory* [online]. 2016 [cit. 2020-02-05].

Zastavme se v květnu 2010. Hned druhý den v měsíci stála na programu po dlouhé době *Švestka* se Smoljakem v hlavní roli. V průběhu semináře se na žádost kolegů vypravil do divadla Zdeněk Svěrák a ukryt za kulisami čekal, zda Ladislav Smoljak bude schopen nastoupit i do druhé půle večera – do samotné hry. Odehrál ji celou a Zdeněk Svěrák asi po deseti minutách odjel domů.[410] V první polovině května odehrál Smoljak také svá dvě poslední zájezdová představení – 9. května v Třebíči a o den později ve Velkém Meziříčí *České nebe*.[411]

14. května se Ladislav Smoljak společně se Zdeňkem Svěrákem a Miloněm Čepelkou objevil na veletrhu Svět knihy v pražských Holešovicích, aby společně odprezentovali nově vydanou *Zvukovou kroniku Divadla Járy Cimrmana*, kterou vydal Český rozhlas. Jejím autorem byl redaktor Českého rozhlasu Vladimír Kroc. Takto vzpomíná na poslední setkání s Ladislavem Smoljakem: *„Už tam seděl jen jako věchýtek a bylo vidět, že pomalu tento svět opouští.“*[412]

Naposledy stanul Ladislav Smoljak na jevišti 27. května coby Komenský v *Českém nebi*. *„Už celé představení neudýchal, takže ta poslední tři představení, která měl, to bylo 25., 26. a 27. května České nebe, tak už nebyl v semináři, ale celého Komenského udýchal a odehrál,“*[413] vzpomínal Zdeněk Svěrák.

Ladislav Smoljak zemřel nad ránem v neděli 6. června 2010 v kladenské nemocnici. Zrušena byla dvě představení. Nehrálo se 5. června v Litoměřicích, kde měl Ladislav Smoljak účinkovat. Zdeněk Svěrák zaskočit nemohl, neboť ten den přebíral cenu na Zlínském filmovém festivalu, kde se také kolem nedělní páté hodiny zprávu odchodu svého letitého přítele a spoluautora dozvěděl. Nehrálo se taky v samotný den Smoljakova úmrtí, což komentoval Zdeněk Svěrák v nekrologu Ladislava Smoljaka pro Lidové noviny: „*Jo, a dneska, 6. 6., v den, kdy tvé místo v šatně zůstane prázdné, nebudeme hrát, ale sejdeme se v divadle a budeme vzpomínat, co všechno jsme díky tobě a s tebou zažili. Vypadá to, že diváci nám to zrušené představení odpustí, protože na chodník pod skříňku s tvou fotografií přinášejí květiny.“*[414] Hned v pondělí 7. června už se ale hrálo. *Hospodu Na mýtince* vidělo obecenstvo v České Lípě, ale už jen se dvěma zbylými žijícími otci zakladateli – Zdeňkem Svěrákem a Miloněm

[410] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 14. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[411] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC květen 2010*.
[412] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Vladimírem Krocem dne 4. 10. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[413] Zemřel Ladislav Smoljak. *Radiožurnál – Víkendový ranní Radiožurnál* [online]. 6. 6. 2010 [cit. 2020-02-05].
[414] Ať ti Cimrman přepustí místo u okna. *Lidové noviny*. 7. 6. 2010, s. 1.

Čepelkou. Na samé hraně jeviště diváci shromáždili desítky květin k uctění Smoljakovy památky.

Veřejnost se s režisérem, scenáristou a hercem rozloučila v pátek 11. června v ŽDJC. Z reproduktorů zněl hlas Ladislava Smoljaka v jeho nejznámějších divadelních i filmových rolích, mezitím se ozývaly jeho oblíbené písně. Mezi nimi dominovala Suchého a Šlitra *Jó, to jsem ještě žil*. Rozloučit se přišel mimo jiné i tehdejší premiér úřednického kabinetu Jan Fischer. Ladislav Smoljak se vždy horlivě zajímal o politiku, sám zvažoval kandidaturu do horní komory Parlamentu České republiky. *„Toho třetího června mi v kladenské nemocnici říkal: Zdeňku, víš, co mi udělalo radost? Poslední volby. To jsem od českého národa nečekal,“*[415] vzpomínal s dojetím Zdeněk Svěrák. Poslední rozloučení v úzkém kruhu rodiny a přátel se pak uskutečnilo v obřadní síni Olšanských hřbitovů, na které dorazil i prezident Václav Havel.

3.8. Jak dál?

V DJC se neozval jediný hlas volající po ukončení činnosti divadla, naopak o tom spekulovala média. DJC se k nastalé situaci postavilo tak, jak popisuje Zdeněk Svěrák: „*Tehdy jsme o tom vůbec nepřemýšleli, protože jsme si byli jisti, že kdybych místo něj odešel já, tak by se Láďa zachoval stejně. Pár lidí řeklo, že je ideální čas s divadlem skončit. Jenže to máte, jako by vám někdo řekl: Tak – a teď začni žít úplně jinak. A vzal vám to, co máte nejradši. My jsme nemuseli svolávat žádnou schůzi, protože jsme všichni pokračovat chtěli. Nás to paradoxně zmobilizovalo, začali jsme řešit, kdo převezme kterou roli, a to by v tom byl hrom, abychom to nedokázali!“*[416] Kdo převezme kterou roli, bylo první, co muselo divadlo vyřešit.

Popořadě: V *Aktu* se alternace neřešila, na roli Ladislava Píchy zbyl jen Petr Brukner a stejně jako ostatní postavy zůstala nealternovaná. Ve *Vyšetřování ztráty třídní knihy* hrál Smoljak střídavě dvě postavy – učitel zbyl pouze Zdeňku Svěrákovi a ředitel Janu Hrabětovi.

V *Hospodě Na mýtince* Ladislav Smoljak ke konci života „přesedlal“ z role vězně Kulhánka na roli hraběte Zeppelina. Stalo se tak počátkem roku 2007, kdy Pavel Vondruška roli Zeppelina vypověděl, a zbyla by tak pouze Miloni Čepelkovi. Naopak do role Kulhánka

[415] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 14. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[416] HRDINOVÁ, Radmila. Zdeněk Svěrák: Karla Infelda Prácheňského bych si klidně dal i zadarmo! *Divadelní noviny* [online]. 29. prosince 2016 [cit. 2020-02-05].

nastoupil do alternace s Petrem Bruknerem Petr Reidinger. To po Smoljakově smrti zůstalo a role Zeppelina zůstala pouze Miloni Čepelkovi.

K *Vraždě v salónním coupé* se dostanu později, neboť tato hra se stala předmětem rozsáhlejší omlazovací akce. V *Němém Bobši* zůstala role Mikovce a barona na Miloni Čepelkovi, stejně tak inženýr Vaněk v *Cimrmanovi v říši hudby* (v roce 2016 ji pak s Čepelkou začal alternovat P. Reidinger). Role v *Poslovi z Liptákova* zůstala pouze Zdeňku Svěrákovi, to stejné platí i pro *Lijavec*, který už stejně Smoljak přes čtyři roky odmítal hrát. O *Dobytí severního pólu* již také byla řeč, do role Frištenského Smoljak ještě za života povolal Marka Šimona. Role Veverky z Bítýšky v *Blaníku* zůstala Zdeňku Svěrákovi, byť později se *Blaník* stal jednou z pěti her, kde získal i Zdeněk Svěrák novou alternaci. 21. února 2012 si poprvé tuto roli zahrál Genadij Rumlena.

V *Záskoku*, *Švestce* i v *Africe* zbyly role jen Zdeňku Svěrákovi. Totéž platilo i pro *České nebe*. Jelikož se ale v době Smoljakova úmrtí stále hrávalo nejčastěji, bylo nutno najít alternaci. Miloň Čepelka se jí zhostil a začal vystupovat v této hře střídavě v roli babičky a Komenského (toho hrál poprvé 25. června 2010 v Třeboni).[417]

Záměrně jsem vynechal hru *Dlouhý, Široký a Krátkozraký*. Na roli Bystrozrakého by v ní býval zůstal Zdeněk Svěrák taky sám. Odhodlal se však poprvé k pokusu obsadit do některé z rolí v cimrmanovském divadle profesionálního herce. Volba padla na Miroslava Táborského, profesionála, s nímž se Zdeněk Svěrák znal od doby natáčení filmu *Kolja*. *„Mně Zdeněk zavolal, jestli bych s ním nechtěl alternovat v Bystrozrakém, což mně nejdřív přišlo jako šílený nápad, pak jsem si ale řekl, že to zkusím, protože bych se s nimi býval moc rád potkal.“*[418] Poprvé se tak Táborský na jevišti po boku svých kolegů neherců objevil v ŽDJC 15. prosince 2010.[419]

Ve hře *Vražda v salónním coupé* má mít postava policejního praktikanta Hlaváčka podle scénáře jednadvacet let. V té době ji hráli Miloň Čepelka (tehdy čtyřiasedmdesátiletý) a Petr Brukner (tehdy sedmašedesátiletý). A tak se zrodila akce *Synové pomáhají otcům*. Nově začali roli alternovat dva profesionální herci, synové dvou herců DJC. Josef Čepelka, herec Klicperova divadla v Hradci Králové, a Vojtěch Kotek, filmový a divadelní herec a režisér. Zároveň se Miloň Čepelka vzdal role praktikanta Hlaváčka a začal alternovat Zdeňka Svěráka coby

[417] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC červen 2010*.
[418] Divadlo Járy Cimrmana opět nezklamalo. *Mohelnická televize* [online]. 10. 3. 2016 [cit. 2020-02-05].
[419] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC prosinec 2010*.

inspektora Trachtu. Bylo stanoveno pravidlo, že kdykoliv bude hrát Miloň Čepelka Trachtu, Josef Čepelka se k němu přidá jako Hlaváček. Naopak pokud bude hrát Trachtu Zdeněk Svěrák (a Václav Kotek stewarda), Vojtěch Kotek se přidá coby Hlaváček. Josef Čepelka si poprvé zahrál 1. prosince 2010 v ŽDJC a Vojtěch Kotek 7. ledna v Janských Lázních.[420] Naopak tak o svou nejoblíbenější roli Hlaváčka téměř přišel Petr Brukner. *„To byla moje nejmilovanější role. Když se rozhodlo, že synové budou pomáhat otcům, mně to nikdo neřekl, mluvilo se o tom jako o hotové věci. Tehdy mě to trošku ranilo. Já jsem si to sám sobě obhájil, že to byla nutná generační výměna,"*[421] vzpomíná s nostalgií Brukner. Tu a tam si ale roli dodnes zahraje. *„Rád. A znám ji natolik, že nepotřebuji žádnou zkoušku. Mám to prostě v hlavně pořád,"*[422] dodává.

V pěti hrách – *Vraždě v salónním coupé*, *Němém Bobši*, *Dlouhém, Širokém a Krátkozrakém*, *Blaníku* a *Českém nebi* tak po této herecké reformě mohla (a může) nastat situace, že nebude na představení přítomen ani jeden z autorů. Tím bylo divadlo donuceno porušit do té doby platnou nepsanou zásadu, kdy se každého představení účastnil buď Ladislav Smoljak nebo Zdeněk Svěrák. Nadále to však nebylo možné. Druhou porušenou premisou byla neúčast profesionálních herců. Pokud vynechám přizvání synů a zohledním pouze účast Miroslava Táborského, jak Zdeněk Svěrák několikrát odůvodňoval, nejedná se podle něj o nějaký cizí „herecký element", nýbrž o člověka, který byl jak jemu, tak zbytku souboru dlouho dobře znám a jak do herecké šatny, tak na jeviště brzy zapadl.

Po veškerých zásazích učiněných v myšlence, aby bylo DJC schopno hrát, uštědřil závěr roku 2010 divadlu další ránu. 28. prosince spadl z pětimetrové výšky do orchestřiště Stavovského divadla Pavel Vondruška. V kritickém stavu byl převezen do motolské nemocnice, kde zůstával více než měsíc v umělém spánku. Z něj se sice probral, avšak 5. února 2011 doyen souboru zemřel.

Pavel Vondruška nicméně už od jara 2010 v divadle neúčinkoval. Postupně se vzdával jednotlivých rolí, zůstával mu učitel v *Blaníku*, Eda Wasserfall ve *Švestce* a náčelník Líná Huba v *Africe*. *„Toho hrál dlouho, protože když zapomněl text, řekli jsme to za něj my a nikdo to nepoznal,"*[423] vzpomíná Marek Šimon. Nicméně poslední roli, kterou si Vondruška

[420] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC prosinec 2010*. Srov. *Ferman DJC leden 2011*.
[421] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Petrem Bruknerem dne 21. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[422] Tamtéž.
[423] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Markem Šimonem dne 27. 2. 2020 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.

udržoval, byl popletený dirigent v představení *Cimrman v říši hudby*. Role, v níž se zdál být nenahraditelný. Jeho selhávání paměti ale postupovalo stále rychleji, dokonce mu během semináře *Cimrmana v říši hudby* vypadávaly repliky. Naposledy tak na jeviště vstoupil 24. února 2010, načež svolal na 4. března tehdy ještě Smoljaka i Svěráka, aby jim oznámil, že již nadále nechce ani v této roli pokračovat. Zdeněk Svěrák mu nabízel roli dirigenta zjednodušit tak, aby vystupoval pouze v části semináře, kterou čte. Vondruška nechtěl. Snad ho k tomuto rozhodnutí přiměl Vondruškův bratr, který na únorovém představení jako divák byl.[424] Po odchodu z hereckého angažmá se Vondrušky chopil bulvár, a tak se veřejným prostorem šířily nepravdivé informace o tom, že ho snad z DJC Zdeněk Svěrák vyhodil. Jak bulvár Vondrušku zneužil, vzpomíná Zdeněk Svěrák: „*Mu to už nemyslelo, říkal takový bludy, že čeká, kdy mu zavolám, aby nastoupil. Já mu říkám: Pavle, já ti klidně zavolám, když mi řekneš, do čeho chceš nastoupit. A on říká, že do ničeho.*“[425]

Chod divadla se ustálil, soubor se vyrovnal s náhlými i očekávanými odchody, prošel mírnou generační obměnou a kráčel směrem k pětačtyřicátému výročí. Slavilo se opět v den, který by se do kalendáře snad dal zapsat minimálně jako významný – 4. října, tentokrát roku 2012. Před kulisami však herci neskákali ze hry do hry jako před pěti lety, nýbrž představili nejnovější hru *České nebe*. Předcházel jí ale odlišný seminář. Přečteny byly sice tři přednášky náležící k tomuto představení, avšak zbývající tři vybrali diváci předem v internetovém hlasování. Jako divácky nejoblíbenější se ukázala přednáška *Herecké desatero* z představení *Záskok,* následoval referát *Cimrman dentista* předcházející hře *Švestka* a třetí příčku obsadila *Cimrmanova teorie poznání* z *Vyšetřování ztráty třídní knihy*.[426] Večer se stal unikátní především tím, že představení mohli v přímém přenosu sledovat diváci v 77 českých a 11 slovenských kinech.[427] V průběhu přestávky vzal Vojtěch Kotek alespoň na dálku diváky v biografu na prohlídku herecké šatny a při této příležitosti několik herců vyzpovídal. Diváci tak byli mimo jiné svědky okamžiku, během něhož se Miloň Čepelka dostává do kostýmu babičky Boženy Němcové.

[424] *Historie DJC II.* Deník Zdeňka Svěráka. Soukromý archiv Zdeňka Svěráka, část Pavel Vondruška *1925.
[425] Rozhovor Tomáše MALEČKA se Zdeňkem Svěrákem dne 14. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[426] *České nebe – slavnostní představení k 45. výročí Divadla Járy Cimrmana.* [divadelní inscenace]. Režie Jan Svěrák Divadlo Járy Cimrmana. Žižkovské divadlo Járy Cimrmana, 2012 (08:03–08:20 m.).
[427] Oslav 45. narozenin Divadla Járy Cimrmana se může zúčastnit každý. *CT24.cz* [online]. 2012, (278) [cit. 2020-02-07]. Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/198208-oslav-45-narozenin-divadla-jary-cimrmana-se-muze-zucastnit-kazdy/

Na konci šestačtyřicáté sezony na divadlo opět čekala ta nejhorší zpráva. 11. června 2013 zemřel Jan Kašpar. Člověk, bez něhož by čtvrtina her DJC nevypadala tak, jak vypadá. Jana Kašpara skolila fibróza plic, jedinou záchranou se zdála být jejich transplantace, kterou ale vzhledem ke Kašparovu odkázání na invalidní vozík nebylo možné provést. Naposledy si Jan Kašpar zahrál v neděli 19. května děda Vševěda v pohádce *Dlouhý, Široký a Krátkozraký* s kyslíkovou bombou na zádech a hadičkami v nose.[428]

Za Jana Kašpara se těžko hledala náhrada. Ve většině rolí byl alternován Janem Hrabětou, přesto bylo potřeba hledat další dubly. Potřetí se tak do souboru vrátil Andrej Krob. Jan Kašpar si ho totiž vybral jako svého nástupce v roli praotce Čecha v *Českém nebi*. *„To ani nevím, že to bylo jeho přání, ale je to od něj hezký. On byl na konci života svázán s několika nezbytnými přístroji. Stejně je zajímavé, jak život naložil s takovým živlem, jako byl Honza. Nejdřív ho upoutal k invalidnímu vozíku, a nakonec mu uštědřil takovou nemoc. Přesto byl Honza frajer,"*[429] vzpomíná na svého přítele Andrej Krob. Letitý přítel divadla se opět stal personou, která začala pravidelně usedat v herecké šatně. *„Já jsem nikdy necítil životní potřebu hrát, protože jsem trémista. Přesto jsem rád do souboru znovu přišel, ačkoliv jsem s nimi byl duchem pořád,"*[430] dodává Krob. Režisér Divadla Na tahu si poprvé v *Českém nebi* zahrál 3. října 2013 a hned den nato vyrazil se souborem na zájezd do Plzně.[431]

Za Jana Kašpara bylo třeba hledat i další alternace. Do role zvědavého invalidy Jirky Karáska v *Záskoku* „najel" poprvé 5. prosince 2013 Petr Reidinger, Sváťu Pulce ve *Švestce* zase převzal Robert Bárta (poprvé 20. února 2014). Už mezitím Jan Hraběta přesedlal do řady původně Kašparových rolí – přestal hrát Hynka v *Blaníku*, ale nastoupil do Kašparovy role Smila, stejně tak se vytratil z role Bohuslava Puchmajera v *Africe* a usedl do role náčelníka Líné Huby. Role děda Vševěda v *Dlouhém, Širokém a Krátkozrakém* zbyla na ikonického Jaroslava Weigela (od března 2016 alternován taktéž Janem Hrabětou – ten střídavě vystupoval v rolích krále a děda Vševěda). Roli továrníka Bierhanzela ve *Vraždě v salónním coupé* začal tu a tam hrávat Petr Reidinger (poprvé už třikrát v říjnu 2009, pak návrat do role až v roce 2017, definitivní po úmrtí B. Pence a poté J. Weigela). Nutno podotknout, že Jan

[428] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Vladimírem Krocem dne 4. 10. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[429] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Andrejem Krobem dne 16. 12. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[430] Tamtéž.
[431] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC říjen 2013*.

Kašpar hrával příležitostně v této hře i druhého továrníka – a sice Meyera. Toho ale už od ledna 2011 alternoval i Marek Šimon.

Jelo se dál. Když DJC pokořilo takové kulturní stánky jako Národní divadlo, Rudolfinum i Smetanovu Litomyšl, zbýval ještě jeden významný prostor. Smetanova síň Obecního domu. Zde se 13. července 2013 odehrála světová premiéra „Cimrmanovy" operety *Proso*. *Proso* je údajně sedmihodinová Cimrmanova operetní freska, o níž se hovoří v semináři hry *Hospoda Na mýtince*. A právě samotná hra *Hospoda Na mýtince* je, jak autoři říkají, pouhým výsekem z celé operety *Proso*. Zdeněk Svěrák, Miloň Čepelka, Petr Brukner a Robert Bárta vystoupili v secesní síni za doprovodu Českého národního symfonického orchestru pod taktovou Libora Peška. I tato akce byla – po úspěchu předchozí – přenášena do českých biografů, tentokrát jich bylo čtyřiapadesát.[432] Bezesporu největší hvězdou večera se stal Miloň Čepelka, herec, který o svém zpěvu v semináři *Hospody Na mýtince* říká, že „kdykoliv uslyší obecenstvo kohokoli z herců zpívat, ať si uvědomí, že nejde o zpěv". Čepelka, tzv. tenor buffo, vystoupil v několika áriích společně se sopranistkou Adrianou Kohútkovou. Kromě duetu z Nedbalovy *Polské krve – Blondýnek něžných*, Čepelka zazpíval i Piskáčkovy *Ty české panenky* z operety *Perly panny Serafínky*. Pokud lze Miloně Čepelku označit za dominantu pěveckých výkonů slavnostního večera (mimochodem často bývá označován jako zlatý slavík Divadla Járy Cimrmana), Zdeněk Svěrák si ten večer osvěžil hru na violoncello, Petr Brukner na činely a Robert Bárta na housle.[433]

3.9. Navzdory letům a smrti vstříc budoucnosti

Ačkoliv jsem řekl, že se v této práci věnované primárně dějinám divadla nebudu zaobírat různými dalšími akcemi spojenými s divadlem, musím udělat výjimku. Herci postupně od konce 90. let otevírali bezpočet míst, ať už se jednalo o ulice, rozhledny či památná místa, spojená s Járou Cimrmanem. S nápadem většinou přišli místní obyvatelé, vymysleli určitý příběh, jenž domýšlel spojitost onoho místa s géniem, a následně příběh poslali na schválení do DJC. Doposud pravděpodobně nejvelkolepější akcí bylo (bohužel necelý týden po úmrtí Ladislava Smoljaka) slavnostní otevření Cimrmanovy světničky na zámku v Letohradě. 1. listopadu 2013 ale herci otevřeli první oficiální muzeum Járy Cimrmana. Maják Járy Cimrmana

[432] Premiéra Cimrmanovy operety Proso byla zároveň derniérou. Jednou to stačí, říká Zdeněk Svěrák. *Zpravy.rozhlas.cz* [online]. 2013, (195) [cit. 2020-02-07]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/_zprava/1234936

[433] Operetní Proso s několika premiérami. *Právo* [online]. 2013, (162), 15 [cit. 2020-02-07].

(rozhledna s expozicí) v obci Příchovice v Jizerských horách tvoří společně s přiléhajícím areálem penzionu a sjezdovky U Čápa jakousi cimrmanovskou vesnici. Muzeum pojmulo podstatnou část exponátů jak z depozitáře divadla, tak původní expozici na Petřínské rozhledně. Jelikož už od roku 2005 DJC pravidelně zajíždělo do nedalekého Tanvaldu a jelikož se všeobecně pro tento kraj Pojizeří vžil přídomek „Cimrmanův", začalo DJC pravidelně spojovat návštěvy Tanvaldu a Příchovic. Při slavnostním otevření herci sehráli v tanvaldském kině Jas (od roku 2010 Kino Jas Járy Cimrmana) *Dobytí severního pólu*.[434] Od té doby navštěvují jak Tanvald, tak příchovický areál pravidelně začátkem června.

26. listopadu 2014 představili herci unikát, pomocí nějž se člověk mohl s Cimrmanem setkávat každodenně. Česká pošta vydala originální poštovní známku – a to ve 136 verzích – se 136 různými podobami Járy Cimrmana. Autory známky byli otec a syn Jaroslav a Michal Weigelové. *„Podob je 136, protože vždycky chce někdo vědět, jak Cimrman vypadal, což my nevíme. Takže je třeba podoba vídeňská, kde byl jako komisař, ze severního pólu, kde má zase chlupy, pak je z Afriky, kde je v africké přilbě,"*[435] poznamenával tehdy Jaroslav Weigel. K představení známky došlo v atriu pošty v pražské Jindřišské ulici, kde vystoupili pánové Z. Svěrák, J. Weigel, J. Hraběta a P. Brukner a přednesli několik existujících referátů ze seminářů her DJC tematicky spojených s poštovnictvím. Nejvíce se hodil ten z *Hospody Na mýtince* o nevřelém vztahu Járy Cimrmana k poště. Mistr zašel dokonce tak daleko, aby nemusel platit plnou váhu dopisu, začal obálky plnit vodíkem. Česká pošta začala známky prodávat za tehdejší cenu 13 korun, existovala ale i známka typu Z za 30 korun.

Rokem 2015 prošlo DJC bez jakýchkoliv problémů. Započaly už pozvolné přípravy na rok následující – sezona 2016/2017 byla totiž jubilejní padesátou. Rok 2016 ale začal jiným jubileem, když totiž 28. března oslavil jeden z otců Járy Cimrmana, Zdeněk Svěrák, osmdesátiny. Na oslavu pořádanou v ŽDJC dorazili nejen gratulanti z řad hereckých kolegů, ale také řada známých, a především pořadatelů z měst napříč republikou. Každý si pro jubilanta připravil krátké vystoupení, většinou šlo o písničku či úryvek z některého z děl Zdeňka Svěráka.

Padesátá sezona začala tradičním zahájením v šatně divadla, tentokrát 5. září 2016. Den nato herci sehráli první představení sezony *Dlouhý, Široký a Krátkozraký* ve Stochově.

[434] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC listopad 2013*.
[435] RAJLICHOVÁ, Eva. Je kulatá, trvanlivá a nesliní se. Pošta vydala první známku s Cimrmanem. *Zpravy.rozhlas.cz* [online]. 2014, (330) [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/_zprava/1425238

Hlavním stěžněm padesáté sezony se ale stal říjen. Oslavy nazvané *Půlstoletí s Cimrmanem* začaly 1. října v ranních hodinách v „kraji Cimrmanova stáří“. Středobodem oslav se nemohlo stát jiné místo než Maják Járy Cimrmana v Příchovicích.[436] Sjely se tam tisíce lidí a na venkovní scéně se kromě několika ukázek z her vyhlásila nejoblíbenější hláška z her DJC, kterou vybírali posluchači Českého rozhlasu Radiožurnálu už od začátku září.[437] Nutno podotknout, že právě Radiožurnál se stal hlavním mediálním partnerem padesáté sezony DJC. Oslavy vyvrcholily večer v tanvaldském kině Jas Járy Cimrmana, v němž pánové Z. Svěrák, M. Čepelka, J. Hraběta, P. Brukner a dirigent M. Svoboda sehráli představení *Cimrman v říši hudby*. Představení bylo ojedinělé tím, že je celé živě přenášel Radiožurnál. Tento den lze označit za doposud nejpočetnější setkání příznivců divadla, kteří se na jedno místo sjeli z celé republiky. Překonáno nebylo a troufám si říct, že už asi ani nebude.

Jakousi osou oslav 50. sezony se stalo právě představení *Cimrman v říši hudby*. Tato hra – opera – nikdy příliš často na zájezdy nevyjížděla, snad s výjimkou let 2005–2007. Předtím ani potom se ale kulturním domům a divadlům na českém a moravském venkově téměř neukazovala především z jednoho prostého důvodu. Ačkoliv v ní vystupují pouze čtyři herci a dirigent, nemohou chybět ani hudebníci. Představení je tak poměrně nákladné, a tak bylo vybráno alespoň k oslavám. Herci s ním tak postupně objeli většinu oblíbených štací – Třebíč, Prostějov, Bratislavu, Ostravu, Brno, Plzeň, Jevíčko i České Budějovice.

Nasnadě byl ale opět den nejvýjimečnější – 4. říjen. Nicméně tentokrát se paradoxně slavilo už v říjnu 2016, ačkoliv 50 let od premiéry by uplynulo až v roce 2017. Oslavy ale byly pojaty k 50. sezoně, proto, jak často poznamenával Miloň Čepelka, se slavilo v předstihu. K tomuto významnému dni zkomponoval Zdeněk Svěrák unikátní představení. Dostalo název *Psaní do nebe* a neadresoval je nikomu jinému než svému zesnulému příteli a spoluautorovi Ladislavu Smoljakovi. Celým večerem se tak prolínaly ukázky z asi poloviny her DJC, které Svěrák prokládal vtipným, ale místy velmi dojemným textem, v němž seznamoval Ladislava Smoljaka se stavem divadla v době, kdy už ho sledoval jen z českého nebe. Svěrák vysvětloval, proč přijal do souboru profesionálního herce, jak vymyslel akci *Synové pomáhají otcům* anebo proč si divadlo čím dál víc vypomáhá herectvím původních kulisáků. Představení odehráli herci třikrát – 4., 5. a 6. října 2016 a pokaždé si v něm zahráli úplně všichni.

[436] Na Jablonecko se sjely tisíce milovníků Cimrmanova divadla. *Jablonecky.denik.cz* [online]. 2016, (276) [cit. 2020-03-15]. Dostupné z: http://jablonecky.denik.cz/zpravy_region/na-jablonecko-se-sjely-tisice-milovniku-cimrmanova-divadla-20161002.html

[437] Nejoblíbenější hláškou diváci na webu cimrman.rozhlas.cz zvolili hlášku z *Vyšetřování ztráty třídní knihy* „Debil, blbeček, debil, blbeček.“

Třetí říjnovou jedinečnou a neopakovatelnou událostí se stala autogramiáda v budově Českého rozhlasu na Vinohradské 12 v Praze, kde se v pondělí 17. října sešli všichni herci a podepsali se několika stovkám příznivců. Unikem bylo zejména setkání nejen dosud hrajících herců DJC, ale i jeho exčlenů včetně Jaroslava Uhlíře a Jiřího Menzela.

Padesátá sezona vyvrcholila 18. června 2017 představením v Malostranské besedě. Stalo se jakousi tečkou za spoluprací DJC s Radiožurnálem a za celými oslavami. V prvním stánku Járy Cimrmana se ve hře *Akt* představilo na den přesně padesát let od prvního neoficiálního uvedení hry nejstarší kvinteto – Jaroslav Weigel jako malíř Žíla, Miloň Čepelka jako jeho manželka, Zdeněk Svěrák v roli sexuologa Turnovského, Jan Hraběta jako Bedřich Síra a Petr Brukner jako Ladislav Pícha. V onen den spolu naposledy stanuli na jevišti dohromady nejstarší žijící členové divadla. Jaroslav Weigel se už postupně role Žíly kvůli svému vysokému věku a náročnosti role vzdával, od 1. února 2017 jej alternoval Zdeněk Svěrák a do role Turnovského „naskočil" Genadij Rumlena. Po představení v Malostranské besedě si Weigel Žílu už nezahrál.

Jubilejní sezonu divadlo úspěšně a ve zdraví zakončilo. To se už nedá říct o sezoně jednapadesáté. Probíhala v poklidném duchu až do poloviny června 2018. 26. června pak těžké nemoci podlehl Bořivoj Penc. Věkem druhý nejstarší, coby herec ale jeden z nejmladších. *„Boříkovi předpovídali doktoři dva roky, a on s nemocí bojoval a na jevišti se pohyboval pět let,"*[438] říká Petr Brukner. Naposledy stanul na jevišti jako král ve hře *Dlouhý, Široký a Krátkozraký* 10. června. Jeho úmrtím divadlo přišlo o herce, jenž účinkoval ve třinácti komediích. Jeho roli Bierhanzela ve *Vraždě v salónním coupé* přebral Petr Reidinger, plantážníka Krišnu v *Cimrmanovi v říši hudby* Robert Bárta, krále v pohádce Genadij Rumlena, Blažeje Motyčku ve *Švestce* Marek Šimon (čímž se vzdal role Kamila Patky) a v *Africe* se Pencovy oblíbené role barona chopil Robert Bárta (vzdal se tak dosavadní role Lele).

Další dvě role získal v souboru Miroslav Táborský. Doktora Vypicha v *Záskoku* si poprvé zahrál už 20. prosince 2016.[439] Téměř rok a půl se tak s Bořivojem Pencem v této roli střídal. V *Záskoku* totiž už více než pět let odmítal tutéž roli hrát Jaroslav Weigel, neboť mu na jevišti vadilo dlouhé stání bez možnosti si sednout. Po smrti Bořivoje Pence zůstal Táborský na roli sám. 12. září 2018 se Miroslav Táborský poprvé objevil také jako mistr Jan Hus v *Českém*

[438] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Petrem Bruknerem dne 21. 5. 2019 v Praze. Přepis rozhovoru uložen v soukromém archivu tazatele.
[439] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC prosinec 2016.*

nebi[440], neboť by doyen souboru Jaroslav Weigel zůstával na tuto roli sám (Weigel ji už také příliš často nehrál).

S úmrtím Bořivoje Pence se divadlo srovnalo a odehrálo celou dvaapadesátou sezonu v tomto oslabení. Další rána, která ale přišla jako blesk z čistého nebe, nastala 24. července 2019. Po pádu ze schodů zemřel ve věku nedožitých 67 let ve svém domě na Karlštejně herec a manažer DJC Václav Kotek. S touto ztrátou nikdo nepočítal, a tak i nahrazování jeho rolí probíhalo složitě. Nejimpozantnější roli Radeckého v *Českém nebi* převzal Genadij Rumlena (čímž se takřka vzdal role K. H. Borovského) a v *Lijavci* ho jako mlynáře nahradil Zdeněk Škrdlant. Ve všech ostatních hrách zůstávají Kotkovy role dodnes nealternované.

Sotva se divadlo vzpamatovalo z tohoto šoku, muselo přijít vyrovnání se ztrátou, která se nicméně dlouho očekávala. 5. září 2019 nad ránem zemřel Jaroslav Weigel, nejstarší člen souboru, ikonická osobnost, která vtiskla hrám divadla tu pravou cimrmanovskou tvář. Především se ale divadlo muselo vyrovnat s odchodem jednoho z nejdominantnějších herců, na kterého se do DJC „chodilo".

Jaroslav Weigel se už svých rolí postupně vzdával. Vůbec nejdřív se vzdal role plukovníka Colonela v opeře *Cimrman v říši hudby*, to už v roce 2002. Dvou rolí se vzdal i o tři roky později – Hynka v *Blaníku* a učitele v *Dobytí severního pólu*. Z důvodu nutnosti dlouze na jevišti stát „pustil" v roce 2011 roli barona v *Africe* a posléze doktora Vypicha v *Záskoku*. Ani Formánka v *Lijavci* už v repertoáru od roku 2013 Weigel neměl. Zbytek rolí si uchovával do roku 2017, kdy si naposledy zahrál inspektora ve *Vyšetřování ztráty třídní knihy* (16. 6. 2017) a o dva dny později naposledy i *Žílu* v Aktu (Malostranská beseda, viz výše). Na podzim si zahrál naposledy svou nejoblíbenější roli – vizionáře Hlavsu v představení *Posel z Liptákova*. Do června 2018 se pravidelně objevoval coby Bierhanzel ve *Vraždě v salónním coupé* a jako farář v *Němém Bobšovi*. Tři poslední role, které Weigelovy zbyly, byly Motyčka ve *Švestce*, Jan Hus v *Českém nebi* a legendární děd Vševěd v *Dlouhém, Širokém a Krátkozrakém*. *Švestku* odehrál naposledy 30. května 2018, Jana Husa 19. prosince 2018 a naposledy se na jevišti objevil 15. ledna 2019 jako děd Vševěd. V posledních pěti letech života už také Jaroslav Weigel pouze sporadicky vyjížděl na zájezdy, možnost spatřit ho se naskýtala především pražskému publiku. Jeho odchod byl sice očekávaný, přišel ale v den zahájení třiapadesáté sezony DJC.

[440] Soukromý archiv Václava Kotka. *Ferman DJC září 2018.*

Postupně od smrti Ladislava Smoljaka ubíralo DJC „plyn“. Z původních počtů 30–33 představení v měsíci (výjimečně až 36) ubralo v letech 2011–2015 na 23, v roce 2016 na 20 a o rok později na 18. I tak v současnosti osciluje měsíční průměr okolo čísla 20. V kratších měsících jako je únor či prosinec (z důvodu divadelních prázdnin v období Vánoc) je představení 18, v měsících bohatších na zájezdy (březen, červen) 22–23.

Jelikož se ztráty prohloubily a u řady rolí nejen že hrozila, ale nastala nemožnost alternovat, sáhl Zdeněk Svěrák po další profesionální herecké posile. Po Miroslavu Táborském, který již do souboru zapadl a kterého mimo jiné v závěru roku 2019 herci dekorovali v divadelní šatně jmenovkou, již má každý člen u svého „divadelního stolku“, padla volba na Ondřeje Vetchého. Vetchý je s okruhem kolem Zdeňka Svěráka spjat už od filmu *Obecná škola* a nelze tvrdit, že jeho příchodem do divadla by přicházel nový étos. Vetchý patřil k hercům, kteří si s „Cimrmany“ chtěli už dlouho zahrát, a to ještě v době, kdy taková varianta nepřipadala v úvahu. V 90. letech o to usiloval společně s Michalem Suchánkem. O jeho angažmá v souboru se začalo debatovat v počátcích roku 2019 a existovala úvaha, že by obsadil roli studenta Cimrmanologie a posléze Ludvíka v *Hospodě Na mýtince*.[441] Po prázdninách a odchodu Václava Kotka a Jaroslava Weigela Zdeněk Svěrák rozhodl o obsazení Vetchého do role náčelníka Karla Němce v dramatu *Dobytí severního pólu*. Roli si poprvé zahrál 7. prosince 2019 v Třebíči, pražská premiéra se pak odbyla o pět dní později.[442]

Ačkoliv je čas neúprosný a léta přibývají každému z nás stejně, Divadlo Járy Cimrmana stále hraje a ohromuje diváky, jak je i po třiapadesáti letech ve formě. Velká část herců už se sice obměnila, ale snad proto, že i mladá, dnes průměrně pětašedesátiletá krev, byla na opačné straně kulis cimrmanovským humorem vychovávána, zůstává poetika divadla stále stejná. A snad proto diváci z divadla odchází, jak říká Zdeněk Svěrák, stále se slovy: *„A pořád je to ono!“*

[441] Rozhovor Tomáše MALEČKA s Václavem Kotkem dne 3. 4. 2019 v Brně.
[442] Soukromý archiv Tomáše Malečka. *Ferman DJC prosinec 2019.*

ZÁVĚR

Na Divadlo Járy Cimrmana lze nahlížet v různých rovinách. Lze zkoumat, jak autoři přistupují k humoru a jak ho chápou, lze zkoumat jejich práci se slovem, která v cimrmanovském divadle hraje prim, ale lze také zkoumat vývoj tohoto fenomenálního souboru, který nemá v české ani světové divadelní historii obdoby. Nemá ho v mnoha ohledech. Pokud bych měl zmínit jeden, vyberu fakt, že se za více než padesátiletou historii ani jedna z her nedočkala derniéry.

V maratonu ročního úsilí na této práci se mi podařilo vyzpovídat všechny dosud žijící herce a kulisáky Divadla Járy Cimrmana, jejichž výpovědi jsem konfrontoval s dostupnou literaturou a také archivními prameny. V práci se tak opírám o výpovědi nejpovolanějších – Zdeňka Svěráka a Miloně Čepelky, dvou zakládajících členů divadla. Hovořil jsem ale i s dalšími herci včetně „staré gardy" – Petra Bruknera nebo Jana Hraběty. Přidány jsou nicméně také výpovědi současných i bývalých kulisáků (dnes z velké míry herců) – Genadije Rumleny, Marka Šimona, Petra Reidingera a dalších. Za cenný přínos práci považuji i rozhovor s Andrejem Krobem, bývalým kulisákem Divadla Na zábradlí, který se stal na počátku 70. let členem kulisácké party Divadla Járy Cimrmana a který v roce 1975 zinscenoval v Hostinci U Čelikovských v Horních Počernicích představení *Žebrácké opery* od Václava Havla. Této premiéry se účastnili i kulisáci, pozdější herci „Cimrmanů".

Během poznávání nových a nových skutečností, které mi odkrývali ve vzpomínkách jednotliví členové divadelního ansámblu, jsem se dostával k širším poznatkům, na něž si někteří jiní herci vzpomněli často až po mém upozornění. Dostával jsem se tedy divadlu čím dál hlouběji pod kůži a podařilo se mi soubor konfrontovat také s materiály nalezenými v Archivu hlavního města Prahy. Podstatnou část práce tvoří také záznamy ze svazku Státní bezpečnosti *Sprcha* vedeného v roce 1983 zejména proti Zdeňku Svěrákovi (ale i Pavlu Vondruškovi a Ladislavu Smoljakovi).[443]

Práce se zabývá historií divadla od počátku, tedy od vzniku fiktivní postavy českého génia Járy Cimrmana až po současné dny, během nichž divadlo hraje svou třiapadesátou sezonu. V práci je méně akcentována role samotného vzniku divadla a jeho rozhlasových počátků v pořadu Jiřího Šebánka a Zdeňka Svěráka *Nealkoholická vinárna U Pavouka*, neboť právě tento příběh vzniku je Svěrákem i Čepelkou často zmiňován téměř ve všech dostupných

[443] Nutno poznamenat, že ale tento svazek Zdeněk Svěrák od roku 2007 zná a je majitelem jeho kopie.

rozhovorech. Rozhodně ale nejsou opomenuty dvě klíčové postavy, dnes pro velkou část diváctva Divadla Járy Cimrmana neznámé, Jiří Šebánek a Helena Philippová. Šebánek s myšlenkou divadlo založit přišel a Philippová ho dostala na první vrchol. Oba zanedlouho divadlo opustili. I sporům, které mezi jednotlivými členy souboru propukly, především však ve vztahu mezi Jiřím Šebánkem a Ladislavem Smoljakem, je věnována část první kapitoly.

Dále se pouštím do analýzy 70. a 80. let, kterou soustředím kolem pojmu, jenž dal celým dvěma dekádám název – „normalizace“. Ta se citelně promítla do osudů Divadla Járy Cimrmana. Dominantně už tím, že se premiéra jednoho z nejznámějších představení, *Hospody Na mýtince*, odehrála v den, kdy na postu prvního tajemníka ÚV KSČ vystřídal Alexandera Dubčeka Gustáv Husák. To byl však pouhý začátek. Následovalo stěhování z první scény, Malostranské besedy, do prostor Reduty na pražské Národní třídě. Divadlo fungovalo pod taktovou *Státního divadelního studia*. Tato instituce však zanedlouho přepustila divadlo hudební organizaci *Pragokoncert*, která s DJC posléze pod záminkou nehudební činnosti přerušila spolupráci. Divadlo se tak záhy ocitlo „bez střechy nad hlavou“ a citelnou roli v obnově jeho činnosti sehrála paradoxně persona non grata, Andrej Krob. Začaly se mísit nejen herecké a kulisácké vody Divadla Járy Cimrmana, ale také kulisácké cimrmanovské a ty z Divadla Na zábradlí. Tím došlo i k jistému propojení s Václavem Havlem. Vysloveně disidentským směrem se ale divadlo nevydalo. Znamenalo by to pro něj likvidaci a znemožnění další existence. Vyvrcholení přišlo ponížením v roce 1977, kdy hlavní představitelé souboru DJC podepsali Antichartu. Snad proto se také autoři postupně dostávali od klasických komedií, dávajících si za cíl primárně rozesmát (*Hospoda Na mýtince, Vražda v salónním coupé*), k tématům vážnějším – Cimrman a smrt ve hře *Posel z Liptákova* a také ke hře *Lijavec* vzniklé s největší pravděpodobností jako vzdor ponížení podpisu Anticharty. Divadlo se také muselo znovu stěhovat – nejdřív do Braníku a posléze právě kvůli hře *Lijavec* do prostor kulturního domu Solidarita ve Strašnicích. Právě *Lijavec* se stal určitým milníkem v historii divadla, neboť znamenal první očitou satiru a podobenství k režimu v ČSSR. Složka Státní bezpečnosti *Sprcha*, která byla primárně vedena proti této hře ve snaze ji zakázat a proti Zdeňku Svěrákovi, zaznamenává výpovědi agentů StB, kteří se v postavě Pihrta vystupující v *Lijavci* našli. Hra prošla mimo jiné tříletou anabází přepisů, vyčkávání na vyjádření cenzorů a také změnou názvu. Po schválení a slavnostním uvedení se stejně zanedlouho dostala na index zakázaných představení a stala se tak vedle *Aktu*, jehož zákaz sice trval více než rok, ale ukázal se posléze jako neplatný, jedinou zakázanou hrou na repertoáru Divadla Járy Cimrmana, jejíž neuvádění trvalo více než tři roky.

Značná část práce je také věnována dějinám divadla po roce 1989. Třiadvacetiletá doba existence v totalitní společnosti ale pro mě znamenala snazší psaní. Zákazy, vyhazovy, přesuny, spojení s disentem. To vše skončilo. Co se týče roku 1989, podařilo se mi dohledat informace o stávkovém týdnu 20.–24. listopadu, jaká představení stála původně na repertoáru, co se ale v divadle dělo doopravdy a jak stávka probíhala. Divadlo stálo posléze před další výzvou: nenastal čas přestat hrát? Budou nás dále navštěvovat diváci, kteří chodili částečně číst mezi řádky? Ačkoliv se zprvu obavy zdály jako reálné, zanedlouho začali diváci sály zaplňovat do posledních řad. V devadesátých letech se věk hlavních aktérů pohyboval mezi padesátkou a šedesátkou. Životní zkušenost, ale zároveň zatím vzdálené stáří začalo divadlo využívat více než nadměrně. Stoupl počet představení v měsíci, v Praze i na zájezdech, divadlo se také zabydlelo v domovské štaci na pražském Žižkově. Původní Masarykovo divadlo se souboru podařilo přejmenovat na Žižkovské divadlo Járy Cimrmana. Dá se říct, že období let 1990–2010 se stalo nejproduktivnějším co do počtu odehraných představení a jakési vitality herců. Soubor objel několikrát nejen divadla a kulturní domy po celé republice, procestoval navíc i Slovensko a také několik štací světových včetně Berlína či Bruselu a hostoval i v Kanadě. Čím dál více se také rozšiřovala mimodivadelní činnost spojená s Járou Cimrmanem. Úspěch nevyčpěl. Vznikaly nové hry a vznikla i ta, jež je všeobecně společností přijímána za vrchol dramatické i scénické tvorby souboru – *Záskok*.

Divadlo tak směřovalo spolu s autory až k roku 2008, kdy uvedlo poslední premiéru. Hra *České nebe* završila Cimrmanovský „seriál“ nejen přídomkem „Cimrmanům dramatický kšaft“. I toto období vzniku jednotlivých her a okolností s nimi spojených v práci zaznamenávám. Nevyhýbám se nicméně ani posledním deseti letům. Ta započala smutně. V roce 2010 zemřel Ladislav Smoljak. Ani to soubor nezastavilo. Vždyť co by mu nejvíce uškodilo? Přestat dělat to nejmilejší – přestat hrát a rozesmávat lidi. Navíc jako by touha po humoru tohoto typu stále rostla. Jako by se v něm dalo zase hledat něco na první dobrou neplánovaného, ačkoliv explicitně není naznačeno nic. Soubor oslavil pětačtyřicátiny a v roce 2017 pak padesátiny. Jubilejní padesátá sezona se odehrála ve znamení nebývalých oslav. Těch se účastnili nejen věrní fanoušci divadla, ale také řada pořadatelů z různých měst Čech, Moravy a Slezska (Jevíčko, Velké Losiny či Janské Lázně), která se v průběhu let stala jakýmisi základnami pro zájezdová představení Divadla Járy Cimrmana. Minulé dva roky divadlu ovšem přinesly další citelné ztráty. Odchod dvou herců „baronů“ – Bořivoje Pence a ikonické tváře divadla Jaroslava Weigela. V červenci 2019 však nečekaně do „českého nebe“ odešel i Václav Kotek – nejen herec, ale především manažer souboru, dříve v pozici tzv. organizačního

vedoucího souboru. Divadlo funguje dál a tato práce nemá znamenat tečku za jeho existencí. Práce hierarchizuje dějiny divadla a dává tak čtenáři přehled, jaké náhody a události stály u toho, že tu soubor stále je a stále hraje.

Na závěr se patří ještě jednou poděkovat. Diplomová práce mi poskytla jedinečnou možnost proniknout do samotné „kuchyně“ Divadla Járy Cimrmana, vést hloubkové rozhovory s předními aktéry naší přední kulturní scény. Dostalo se mi ale odpovědí také od osobností, jež tomuto divadlu slouží desítky let, avšak jejichž jména často nikdo nezná. Přináším tak ucelený pohled na Divadlo Járy Cimrmana, jenž není ochuzen o řadu písemných pramenů, ale z jehož srdce se jako tepny rozvětvují výpovědi aktérů, kteří tomuto fenoménu zasvětili svoje životy. Právě tyto výpovědi budou s velkou pravděpodobností za několik let ještě mnohem cennější než dnes.

Resumé

Diplomová práce se zabývá vývojem fenoménu Divadla Járy Cimrmana. Je zmíněn samotný počátek, u něhož stály mimo jiné osobnosti, které zakrátko divadlo opustily – Jiří Šebánek a Helena Philippová, ale i dominantní tvůrci – Ladislav Smoljak a Zdeněk Svěrák. V práci je kladen důraz na způsob koexistence divadla a normalizačního režimu v Československu. Vyzdvihnuty jsou přesuny souboru do různých částí Prahy, problematika vzniku a uvádění některých her i pojítko „Cimrmanů" s disentem. Rozpracována je nicméně i kulisácká složka divadla, neboť ta je od počátků dodnes výrazně propojena s hereckým ansámblem. Významná část diplomové práce pak akcentuje porevoluční období a dalších dvacet let existence divadla v novém tisíciletí. Jelikož je práce vystavěna nejen na archivních, ale z velké části na orálních pramenech, vzniká ucelená práce pohlížející na tento fenomén české kultury i českého národa z několika perspektiv.

Summary

The aim of the present diploma thesis is to introduce the development of the phenomenon Jara Cimrman Theatre. The beginning of the Theatre as well as its founders were mentioned – those who left the Theatre shortly after – Jiří Šebánek and Helena Philippová - and those who are considered as its leading authors – Ladislav Smoljak and Zdeněk Svěrák. Furthermore, the way the Theatre coexisted and the normalization regime in Czechoslovakia were introduced. The focus was on shifts in the Theatre towards different parts in Prague, the origin and initiation of some plays and the link between Cimrman and the dissidents. Nevertheless, the stagehand part of the Theatre was also elaborated, since it has always been closely connected with the Theatre´s ensemble. The significant part of the present thesis stresses the post-revolutionary era and the following 20-year existence of the Theatre in the new millennium. As the thesis was based not only on archival material but also on oral history, it approaches this phenomenon of the Czech culture and nation from different perspectives.

PRAMENY A LITERATURA

Seznam literatury:

Andrej Krob. Vše, co jsem prožil, má pro mě nějakou hodnotu. *Paměť národa*.

Ať ti Cimrman přepustí místo u okna. *Lidové noviny*. 7. 6. 2010, s. 1.

BENEDIKTOVÁ, Jana. *"Neblbni, vy to chcete hrát ještě jednou?" Cimrman slaví půlstoletí.* ČT24. Kultura [online]. 2016, (254).

BROULÍK, Petr. Hra Záskok je vodou na mlýn divákovy pokleslosti. 10. 4. 1994. (*nezjištěný původ článku*)

CIMRMAN, Jára, Ladislav SMOLJAK a Zdeněk SVĚRÁK. *Hry a semináře*. Úplné vydání. Praha a Litomyšl: Paseka, 2010.

Cimrmani budou česat Švestku. *Mladá fronta Dnes* [online]. 1997.

ČECHOVÁ, Blanka. *Mým divákům: rozhovor s Ladislavem Smoljakem*. Praha: Paseka, 2010.

ČERMÁKOVÁ, Dana. *Zdeněk Svěrák*. Praha: Imagination of People, 2014. Portréty.

Druhý den revoluce – stávka divadel a jednání o převzetí moci. *ČT24 - Zprávy rubriky* [online]. 2009.

HEDBÁVNÝ, Marek. *Mediální obraz Salónu Cimrman a Divadla Járy Cimrmana*. Praha, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky.

HORELOVÁ, Radka. Nesplněné naděje. *Svobodné slovo.* 7. 10. 1967.

HRDINOVÁ, Radmila. *Miloň Čepelka z Divadla Járy Cimrmana: Už jsem si splnil všechny sny*. Kultura [online]. 2016, (326).

HRDINOVÁ, Radmila. Zdeněk Svěrák: Karla Infelda Prácheňského bych si klidně dal i zadarmo! *Divadelní noviny* [online]. 29. prosince 2016.

KERBR, Jan. České nebe. *Reflex* [online]. 2008, (45), 84.

KOČIČKOVÁ, Kateřina. Nový Cimrman se líbil. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2008, (244), 10.

KROC, Vladimír: O *režisérce Heleně Philippové* [online]. 2016. Dostupné z: www.cimrman.rozhlas.cz

MLÍKOVSKÝ, Martin. Záskok Járy Cimrmana. *Lidová demokracie*. 18. 3. 1994, s. 9.

Na Jablonecko se sjely tisíce milovníků Cimrmanova divadla. *Jablonecky.denik.cz* [online]. 2016, (276). Dostupné z: http://jablonecky.denik.cz/zpravy_region/na-jablonecko-se-sjely-tisice-milovniku-cimrmanova-divadla-20161002.html

NETOPILOVÁ, Lucie. Třicet „nejistých" sezon Divadla Járy Cimrmana. *Zemědělské noviny*. 21. 11. 1997.

NOVOTNÁ, Marie. *Pravda nebo výmysl? Počátky postavy Járy Cimrmana v Nealkoholické vinárně U Pavouka*. Olomouc, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.

Odešel další z Cimrmanů, Pavel Vondruška je mrtev. *Aktuálně – z domova* [online]. 2011.

Operetní Proso s několika premiérami. *Právo* [online]. 2013, (162), 15.

Oslav 45. narozenin Divadla Járy Cimrmana se může zúčastnit každý. *CT24.cz* [online]. 2012, (278). Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/198208-oslav-45-narozenin-divadla-jary-cimrmana-se-muze-zucastnit-kazdy/

PALÁN, Aleš a Miloň ČEPELKA. *Nedělňátko aneb s Cimrmanem v zádech*. Praha: Vyšehrad, 2016.

PETROVÁ, Natálie. *Mediální obraz Pavla Minaříka po návratu z Rádia Svobodná Evropa*. Praha, 2019. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd.

PLAVCOVÁ, Alena. Svěrák: Cimrman ztělesňuje české mindráky. Byl to smolař a zneuznaný génius, jindy by světu ukázal. *Lidovky.cz* [online]. 2017, (353). Dostupné z: https://www.lidovky.cz/cimrman-jsme-my-rekl-v-rozhovoru-k-50-vyroci-zrodu-ceskeho-genia-zdenek-sverak-1w8-/lide.aspx?c=A171111_214125_lide_ele

POKORNÝ, Jan. Cimrmanovský humor? Aha a haha! *Orlický deník* [online]. 2009, (33), 3.

Premiéra Cimrmanovy operety Proso byla zároveň derniérou. Jednou to stačí, říká Zdeněk Svěrák. *Zpravy.rozhlas.cz* [online]. 2013, (195). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/_zprava/1234936

RAJLICHOVÁ, Eva. Je kulatá, trvanlivá a nesliní se. Pošta vydala první známku s Cimrmanem. *Zpravy.rozhlas.cz* [online]. 2014, (330). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/_zprava/1425238

REJMAN, Martin. *Divadlo Járy Cimrmana - historický fenomén české kultury* [online]. Pardubice, 2014. Dostupné z: https://theses.cz/id/nxcsbd/. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická.

Revoluce (očima) Vladimíra Hanzela. Středa 27. prosinec 1989. *Knihovna Václava Havla* [online]. 2020.

SMOLJAK, Ladislav, Zdeněk SVĚRÁK a Jaroslav WEIGEL. *Divadlo Járy Cimrmana – divadlo, které se proslavilo*. Brno: Computer Press, 2014.

SPALOVÁ, Olga. Po třetí Jára Cimrman. *Divadelní noviny*. 1968, XI.(16), s. 6.

SPALOVÁ, Olga. Zrod mýtu či divadlo z libosti. *Divadelní noviny*. 1967, XI.(5–6), s. 9.

STANISLAVČÍK, Tomáš. Švestka bude třináctá. *Lidové noviny*. 25. 10. 1997, s. 1.

SVĚRÁK, Zdeněk. *Půlstoletí s Cimrmanem: legendární divadlo z odvrácené strany*. Praha: Paseka, 2016.

ŠKODA, Jan. *Působení města na poli kultury a osvěty do roku 1945*. In: Kultura a osvěta v Praze v období 1784–2000. Archiv hlavního města Prahy.

ŠKVORECKÝ, Josef. Inaugurační projev. In: *Danny 2017*. Sázava: Společnost Josefa Škvoreckého, 2017, s. 2–3.

ŠMERGLOVÁ, Michaela. Šest žen Petra Bruknera. *Lidové noviny* [online]. 2000, (302), 27.

ŠVAGROVÁ, Marta. Nejen idyla, byly i šrámy na duši. *Lidové noviny* [online]. 2007, (227), 13.

ŠVAGROVÁ, Marta. Svěrák & Smoljak. *Lidové noviny*. 21. 9. 2002.

ŠVECOVÁ, Jana. Tomáš Edel se čestného občanství nedožil. *Českolipský deník* [online]. 2010, (282), 5.

TICHÝ, Zdeněk A. a Vlastimil JEŽEK. *Šest z šedesátých: Lasica, Schmid, Smoček, Smoljak, Suchý, Svěrák, Štepka, Vyskočil - divadelní legendy malých scén: Činoherní klub, Divadlo*

Járy Cimrmana, Studio Ypsilon, Radošinské naivné divadlo, Semafor, Štúdio L+S. Praha: Radioservis, 2003.

TICHÝ, Zdeněk A. Dáme jim jiný povídačky! O Divadle Járy Cimrmana s Ladislavem Smoljakem a Zdeňkem Svěrákem. *Lidové noviny*. 23. 06. 1990.

TICHÝ, Zdeněk A. Národ, jenž uspěje i v Africe. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2002, (237), 7.

TVRDÍKOVÁ, Pavla. *Cenzura Divadla Járy Cimrmana*. Bakalářská práce, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. Praha 2014.

VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Karolinum, 2015. Orální historie a soudobé dějiny.

Vítězství na pólu. *Večerní Praha*, 30. října 1985.

Zemřel Ladislav Smoljak. *Radiožurnál – Víkendový ranní Radiožurnál* [online]. 6. 6. 2010.

Audio a audiovizuální záznamy:

13. komnata Jana Kašpara [dokumentární TV pořad]. Režie Petr Slavík. Česká televize, 2010.

Cimrmani [dokumentární TV pořad]. Režie Jiří Vanýsek. ČR, Filmové studio Barrandov, 1997.

České nebe – slavnostní představení k 45. výročí Divadla Járy Cimrmana. [divadelní inscenace]. Režie Jan Svěrák. Divadlo Járy Cimrmana. Žižkovské divadlo Járy Cimrmana, 2012.

Divadlo Járy Cimrmana opět nezklamalo. *Mohelnická televize* [online]. 10. 3. 2016.

Divadlo Járy Cimrmana vstupuje do 50. sezóny. *Radiožurnál - Ranní interview - 8:50* [online]. 2016.

Hovory: Jaroslav Weigel. *Český rozhlas Plus – Hovory* [online]. 2017.

Hovory: Marek Šimon. *Český rozhlas Plus – Hovory* [online]. 2016.

Hovory: Václav Kotek. *Český rozhlas Plus – Hovory* [online]. 2016.

Jsem u Cimrmanů krátce. Jen třiatřicet let, směje se Bořivoj Penc. *Český rozhlas Olomouc* [online]. 2017.

KOLÁŘ, Jan. *Vinárna U Pavouka* [zvukový záznam na CD]. Praha: Radioservis a.s., 2009.

Před půlnocí. TV, *ČT24*, 31. října 2007, 23:32. Dostupné z: https://www.ceskatelevize.cz/porady/10095690193-pred-pulnoci/207452801291031/

SVĚRÁK, Zdeněk. *Akt* [divadelní inscenace]. Režie Ladislav Smoljak. Divadlo Járy Cimrmana. Žižkovské divadlo Járy Cimrmana, 1997.

Zdeněk Svěrák: Nemám o životě páru. A nelituju toho. *Český rozhlas Dvojka – Host do domu* [online]. 2016.

Zvuková kronika Divadla Járy Cimrmana (DJC). Praha: Radioservis 2010.

Seznam rozhovorů:

Autorovy rozhovory s(e):

- Zdeňkem Svěrákem dne 27. 3. 2019 v Praze
- Václavem Kotkem dne 3. 4. 2019 v Brně. (Jednalo se o krátké povídání, zde ho sice uvádím, ale zároveň v *Úvodu* konstatuji, že se mi Václava Kotka již vyzpovídat nepodařilo.)
- Miloněm Čepelkou dne 4. 4. 2019 v Brně
- Zdeňkem Svěrákem dne 2. 5. 2019 v Praze
- Zdeňkem Svěrákem dne 14. 5. 2019 v Praze
- Petrem Bruknerem dne 21. 5. 2019 v Praze
- Janem Hrabětou dne 10. 6. 2019 v Praze
- Vladimírem Krocem dne 4. 10. 2019 v Praze
- Genadijem Rumlenou dne 25. 10. 2019 v Praze
- Petrem Bruknerem dne 7. 11. 2019 v Brně
- Robertem Bártou dne 17. 11. 2019 v Praze
- Andrejem Krobem dne 16. 12. 2019 v Praze

- Miloněm Čepelkou, Zdeňkem Svěrákem a Genadijem Rumlenou dne 19. 1. 2020 v Praze
- Janem Hrabětou a Genadijem Rumlenou dne 6. 2. 2020 v Přerově
- Petrem Reidingerem a Zdeňkem Škrdlantem dne 6. 2. 2020 v Přerově
- Jiřím Kalinou dne 20. 2. 2020 v Praze
- Markem Šimonem dne 27. 2. 2020 v Praze
- Luďkem Minaříkem dne 15. 4. 2020 (telefonicky).

Přepisy rozhovorů uloženy v soukromém archivu tazatele.

Webové stránky:

České nebe. *Cimrmanův zpravodaj* [online]. 2003 [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: https://www.cimrman.at/list.php?l=54

Slovník české literatury [online]. Dostupné z: http://www.slovnikceskelitera-tury.cz/showContent.jsp?docId=186 [cit. 2019-10-01].

Žižkovské divadlo Járy Cimrmana. *Němý Bobeš* [online]. Dostupné z: www.zdjc.cz

Archivní prameny (veřejné):

ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK PRAHA

Svazek Sprcha, poř. č. 10: Záznam č. 57: *Závadové poznatky ke hře SVĚRÁKA a SMOLJAKA – zpráva*.

Svazek Sprcha, poř. č. 12: *Návrh na provedení profylaktického opatření v akci SPRCHA*, sv. č. 37683.

Svazek Sprcha, poř. č. 4: Záznam č. 2/82: *Divadelní hra Lijavec – narážky a negativní invektivy na socialistické zřízení v ČSSR – poznatky*, s. 1.

Svazek Sprcha, poř. č. 5: Záznam č. 17: *Závadové vystoupení divadla J. Cimrmana – zpráva.*

Svazek Sprcha, poř. č. 7: Záznam. Vypracoval: ppor. Sklenář, přijal náčelník 4. odd. 2a odboru kpt. JUDr. Jiří Karásek.

Svazek Sprcha, poř. č. 9: Záznam. Vypracoval: ppor. Musil, přijal náčelník 3. odd. 2a odboru pplk. Václav Husák.

ARCHIV HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

Fasc. Divadlo Járy Cimrmana, NAD 2343, fond Divadlo Solidarita. *Dohoda o spolupráci mezi Divadlem Járy Cimrmana a Obvodním kulturním domem Praha 10.* 5. 12. 1983

Fasc. Divadlo Járy Cimrmana, NAD 2343, fond Divadlo Solidarita. *Dohoda o spolupráci*. OKD Praha 10, Divadelní agentura ECHO, a. s. 10. září 1990.

Fasc. Divadlo Járy Cimrmana, NAD 2343, fond Divadlo Solidarita. *Smlouva o nájmu*. OKD Praha 10, Divadelní agentura ECHO, a. s. 10. září 1990.

Fasc. Divadlo Járy Cimrmana, NAD 2343, fond Divadlo Solidarita. *Výpověď Hospodářské smlouvy o užívání Kulturního domu Solidarita* adresovaná Richardem Němcem, ředitelem PKS Obvodnímu kulturnímu domu Praha 10. 17. září 1990.

Fond Odboru kultury NV hl. m. P., inv. č. 612, kniha 56, *Tabulka s přehledy odehraných představení a počtem návštěvníků jednotlivých souborů Státního divadelního studia*.

Fond Odboru kultury NV hl. m. P., inv. č. 612, kniha 56. *Komentář k odchylkám mezi očekávanou skutečností za rok 1972 a rozpočtem na rok 1972*.

Fond Odboru kultury NV hl. m. P., inv. č. 612, kniha 56. *Připomínky k jednání o delimitaci SDS ze správy MK ČSR k NVP*.

Fond Odboru kultury NV hl. m. P., inv. č. 614, kniha 56. *Návrh na zrušení Státního divadelního studia v Praze likvidací k 31. 12. 1980*.

Archivní prameny (soukromé):

SOUKROMÝ ARCHIV VÁCLAVA KOTKA

Básně Miloně Čepelky Pochopení, Vlna, Pravda.

Dopis náměstka ředitele Pragokoncertu Jiřího Szántó řediteli odboru ministerstva kultury, 8. ledna 1975.

Dopis ústředního ředitele Pragokoncert Františka Hrabala Václavu Kotkovi, 12. prosince 1974.

Fermany z let 1990–2019.

Herecké obsazení září 1989; říjen 1989; listopad 1989.

Kritika hry „Lijavec" /divadlo Járy Cumrmana/ (pozn. uvedeno s chybou). Odbor kultury Národního výboru hlavního města Prahy. Číslo jednací: 306/83. Ukládací znak: 60/2.

Odehraná představení v České republice – přehled.

Ohlášení premiéry hry Akt. 5. 10. 1967

Plakát k festivalu „Jára Cimrman a Plzeň – poprvé na světě festival všech 14 her J. Cimrmana.

Plakát s programem Divadla Na zábradlí, červen 1972.

Podrobná statistika o sezoně 1988/89.

Pozvánka na premiéru 25. 10. 1985.

Program hry Akt.

Program Švestka 16. 11. 1997.

Seznam výstav 2000–2012.

Statistické údaje o sezónách 89/90, 90/91, 91/92 DJC.

Statistické údaje o sezoně 1979/80–1988/89.

SOUKROMÝ ARCHIV ZDEŇKA SVĚRÁKA

Historie DJC I. Deník Zdeňka Svěráka.

Historie DJC II. Deník Zdeňka Svěráka.

SEZNAM PŘÍLOH

1. Dopis ministerstvu kultury ze dne 28. 6. 1967 o skladbě večera hry *Akt* k premiéře 4. 10. 1967
2. Ohlášení premiéry hry *Akt* SDS 5. 10. 1967
3. Kritika ve *Svobodném slovu* na premiéru hry *Akt*
4. Plakát k vystoupení Divadla Járy Cimrmana na festivalu Wiener Festwochen 1968, s. 1
5. Plakát k vystoupení Divadla Járy Cimrmana na festivalu Wiener Festwochen 1968, s. 2
6. Program ke hře *Akt* v počátcích 70. let v Redutě
7. Připomínky k jednání o delimitaci Státního divadelního studia ze správy MK ČSR k NVP, s. 3
8. Výpověď Václava Kotka z prostor Reduty ze strany hudební agentury Pragokoncert ze dne 12. prosince 1974
9. Pozvánka a program na festival „Týden s Járou Cimrmanem a jeden den navíc“ pořádaný ve dnech 11. – 19. 10. 1980 v Dělnickém domě v Brně – Líšni
10. Původní herecké obsazení (tzv. ferman) Divadla Járy Cimrmana na listopad 1989
11. „Jára Cimrman v Trhových Svinech“ – článek z Trhovosvinenských listů, roč. III., čís. 2, léto 1993
12. Výstřižek z nezjištěných ostravských novin. Petr Broulík: Hra Záskok je vodou na mlýn divákovy pokleslosti
13. Společná fotografie Divadla Járy Cimrmana a představitelů města Jevíčko
14. Ferman DJC červen 2004
15. Původně plánovaný ferman Divadla Járy Cimrmana na červen 2010
16. Co znamená Divadlo Járy Cimrmana pro Vladimíra Kroce a Jakuba Železného?
17. Společné fotografie s herci DJC

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Dopis ministerstvu kultury ze dne 28. 6. 1967 o skladbě večera hry *Akt* k premiéře 4. 10. 1967

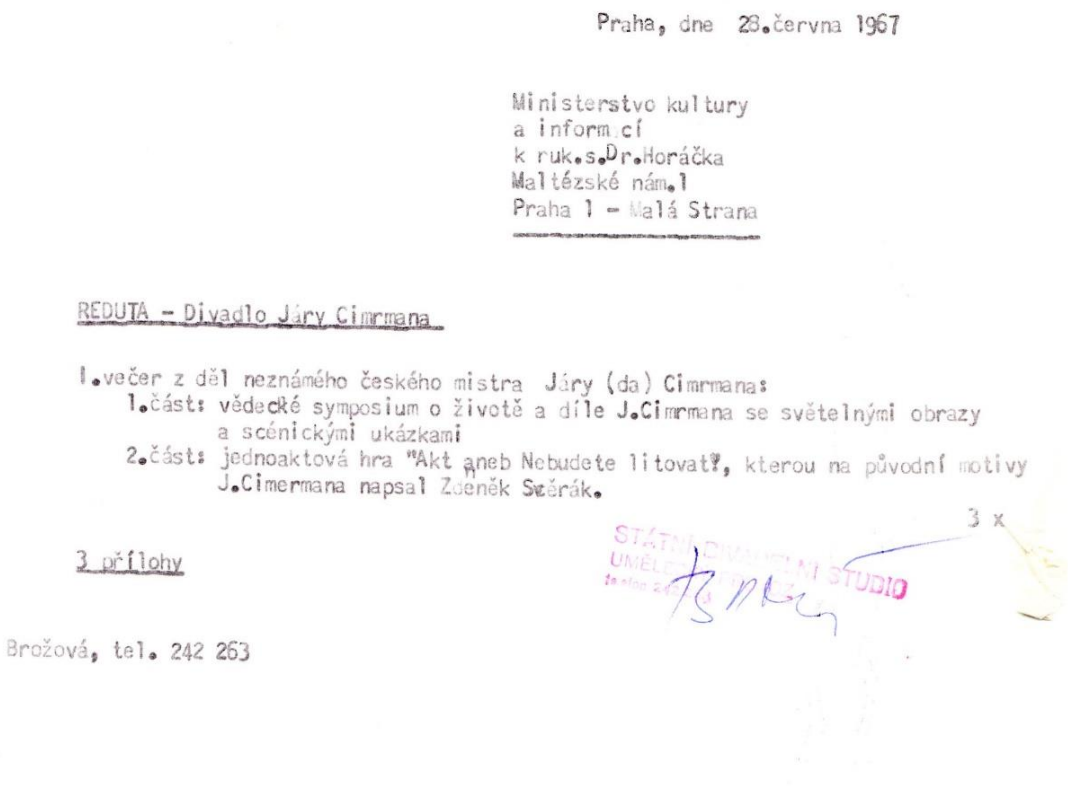

Praha, dne 28.června 1967

Ministerstvo kultury
a informací
k ruk.s.Dr.Horáčka
Maltézské nám.1
Praha 1 - Malá Strana

REDUTA - Divadlo Járy Cimrmana

1.večer z děl neznámého českého mistra Járy (da) Cimrmana:
1.část: vědecké symposium o životě a díle J.Cimrmana se světelnými obrazy a scénickými ukázkami
2.část: jednoaktová hra "Akt aneb Nebudete litovat", kterou na původní motivy J.Cimermana napsal Zdeněk Svěrák.

3 x

3 přílohy

STÁTNÍ DIVADELNÍ STUDIO

Brožová, tel. 242 263

Zdroj: *Soukromý archiv Václava Kotka.*

Příloha č. 2

Ohlášení premiéry hry *Akt* SDS 5. 10. 1967

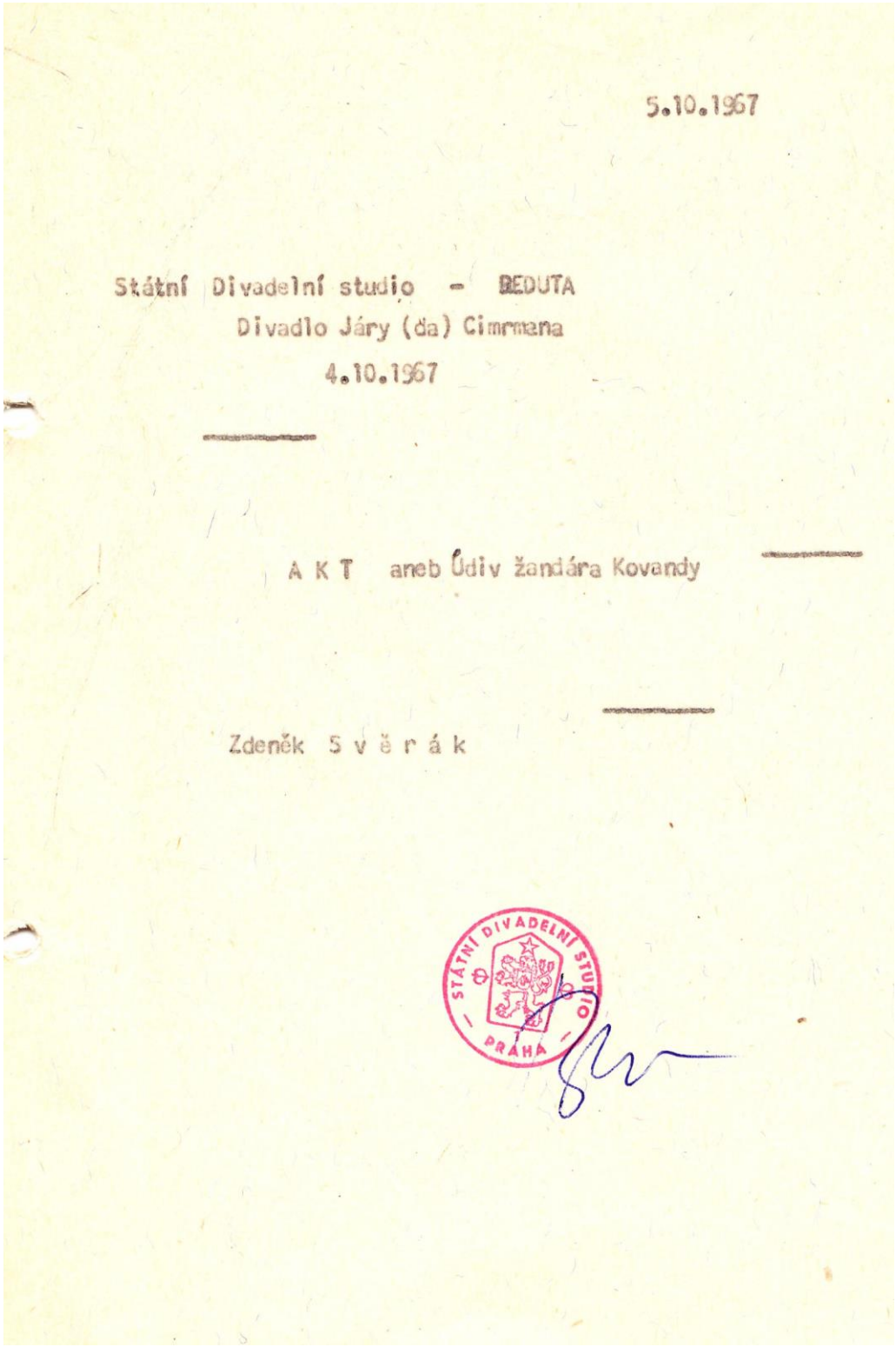

5.10.1967

Státní Divadelní studio - BEDUTA
Divadlo Járy (da) Cimrmana
4.10.1967

A K T aneb Údiv žandára Kovandy

Zdeněk S v ě r á k

STÁTNÍ DIVADELNÍ STUDIO PRAHA

Zdroj: *Soukromý archiv Václava Kotka.*

Příloha č. 3

Kritika ve *Svobodném slovu* na premiéru hry *Akt*

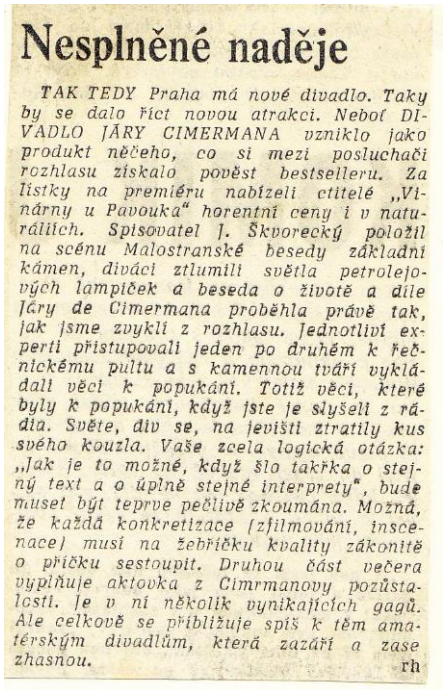

Nesplněné naděje

TAK TEDY Praha má nové divadlo. Taky by se dalo říct novou atrakci. Neboť DIVADLO JÁRY CIMERMANA vzniklo jako produkt něčeho, co si mezi posluchači rozhlasu získalo pověst bestselleru. Za lístky na premiéru nabízeli ctitelé „Vinárny u Pavouka" horentní ceny i v naturáliích. Spisovatel J. Škvorecký položil na scénu Malostranské besedy základní kámen, diváci ztlumili světla petrolejových lampiček a beseda o životě a díle Járy de Cimermana proběhla právě tak, jak jsme zvykli z rozhlasu. Jednotliví experti přistupovali jeden po druhém k řečnickému pultu a s kamennou tváří vykládali věci k popukání. Totiž věci, které byly k popukání, když jste je slyšeli z rádia. Světe, div se, na jevišti ztratily kus svého kouzla. Vaše zcela logická otázka: „Jak je to možné, když šlo takřka o stejný text a o úplně stejné interprety", bude muset být teprve pečlivě zkoumána. Možná, že každá konkretizace (zfilmování, inscenace) musí na žebříčku kvality zákonitě o příčku sestoupit. Druhou část večera vyplňuje aktovka z Cimrmanovy pozůstalosti. Je v ní několik vynikajících gagů. Ale celkově se přibližuje spíš k těm amatérským divadlům, která zazáří a zase zhasnou.

rh

Zdroj: *Soukromý archiv Václava Kotka.*

Příloha č. 4

Plakát k vystoupení Divadla Járy Cimrmana na festivalu Wiener Festwochen 1968, s. 1

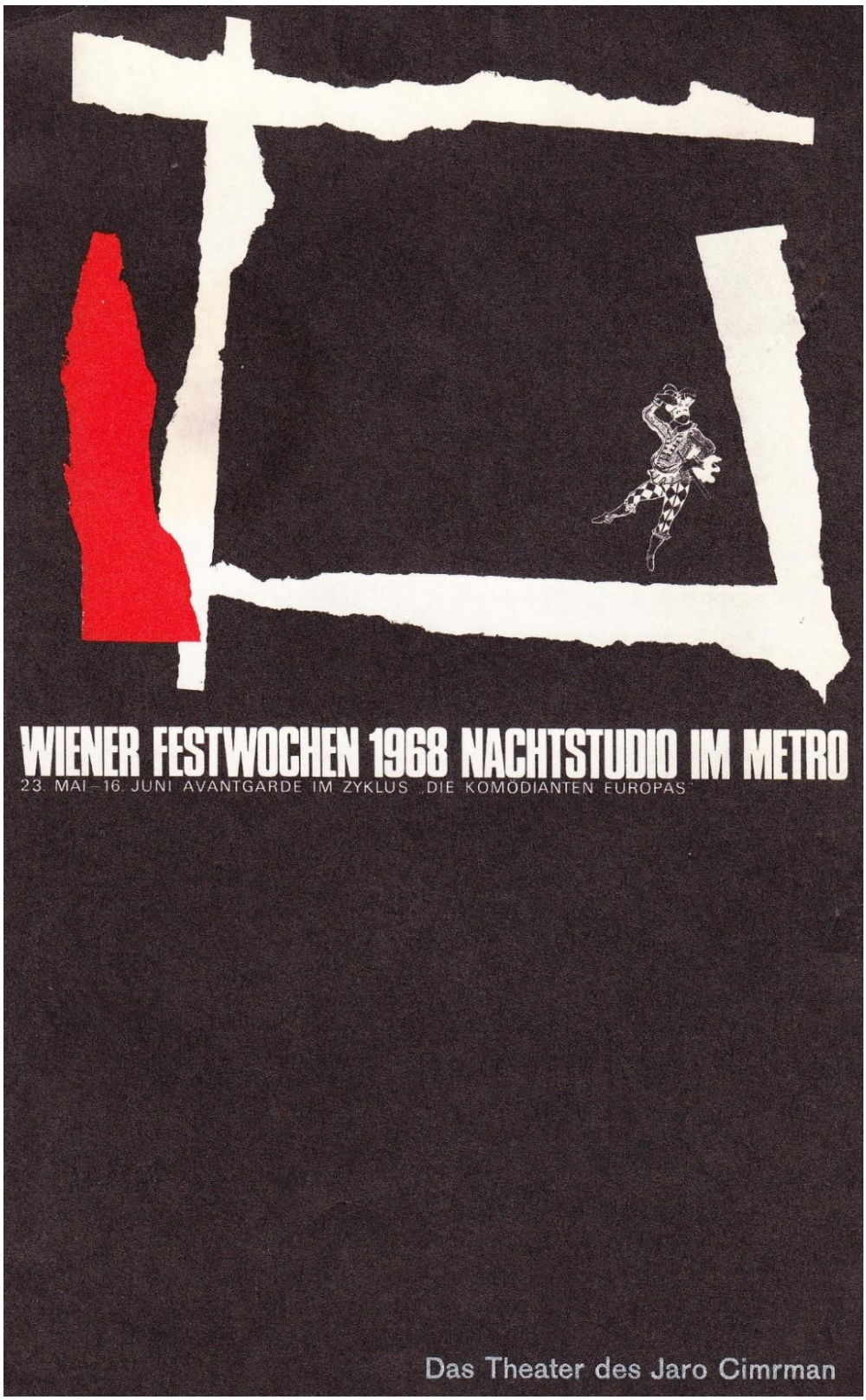

Zdroj: *Soukromý archiv Václava Kotka.*

Příloha č. 5

Plakát k vystoupení Divadla Járy Cimrmana na festivalu Wiener Festwochen 1968, s. 2

Dienstag, 4. Juni

Theater

Theater an der Wien	19.30	**Deutsche Staatsoper Berlin** Paul Dessau „Puntila" Nach dem Volksstück von Bertolt Brecht „Herr Puntila und sein Knecht Matti" Dirigent Otmar Suitner Regie Ruth Berghaus Bühnenbild und Kostüme Andreas Reinhardt Choreinstudierung Christian Weber Irmgard Arnold, Kurt Rehm, Reiner Süß, Erich Witte u. a.
Metro-Kino	23.00	Nachtstudio Staatliches Theaterstudio Prag „Das Theater des Jaro Cimrman"
Staatsoper	*)	Giacomo Puccini „La Bohème"
Volksoper	19.30	Erich Wolfgang Korngold „Die tote Stadt"
Burgtheater	*)	Arthur Miller „Der Preis"
Akademietheater	*)	Thornton Wilder „Die Heiratsvermittlerin"
Theater in der Josefstadt	19.30	Franz Molnár „Das Märchen vom Wolf"
Volkstheater	19.30	Ferdinand Raimund „Die gefesselte Phantasie"
Kammerspiele	20.00	**Premiere** Hans Weigel „Wohl dem, der lügt" Musik von Robert Stolz Musikalisches Lustspiel nach dem Stück „Las Entretenidas" von Miguel Mihura Dietlind Macher, Elfriede Ott, Grete Zimmer, Hans Holt, Fritz Muliar
Raimundtheater	19.30	Carl Zeller „Der Vogelhändler"

Konzerte

Gesellschaft der Musikfreunde		
Großer Saal	19.30	Liederabend Hermann Prey (Bariton) Alfred Brendel (Klavier) Schubert, Ausgewählte Lieder
Brahmssaal	19.30	Österreichische Kammermusik Wiener Barockensemble / Wiener Kammermusiker Dirigent Theodor Guschlbauer Solist Milan Turkovic (Fagott) Schiske, 2. Konzert für Streichorchester, op. 21 b (1945) / Eder, Fagottkonzert, op. 49, Uraufführung / Apostel, Kammersymphonie in fünf Sätzen, op. 41, Uraufführung

27

Zdroj: *Soukromý archiv Václava Kotka.*

Příloha č. 6

Program ke hře *Akt* v počátcích 70. let v Redutě

DIVADLO
REDUTA

CIMRMAN
SVĚRÁK

a k t

hra se zpěvy a tanci

Autoři úvodního semináře
o Cimrmanově životě a díle:
Jiří Šebánek, Zdeněk Svěrák
a Ladislav Smoljak.

Režie: Ladislav Smoljak
Scéna a kostýmy: Jiří Benda
Hudební spolupráce: Karel Velebný

HRAJÍ:

ŽÍLA	JAN KLUSÁK
ŽÍLOVÁ	MILOŇ ČEPELKA
LÁĎA	LADISLAV SMOLJAK
BEDŘICH	OLDŘICH UNGER
PEPA	ZDENĚK SVĚRÁK

Zdroj: *Soukromý archiv Václava Kotka.*

Příloha č. 7

Připomínky k jednání o delimitaci Státního divadelního studia ze správy MK ČSR k NVP, s. 3

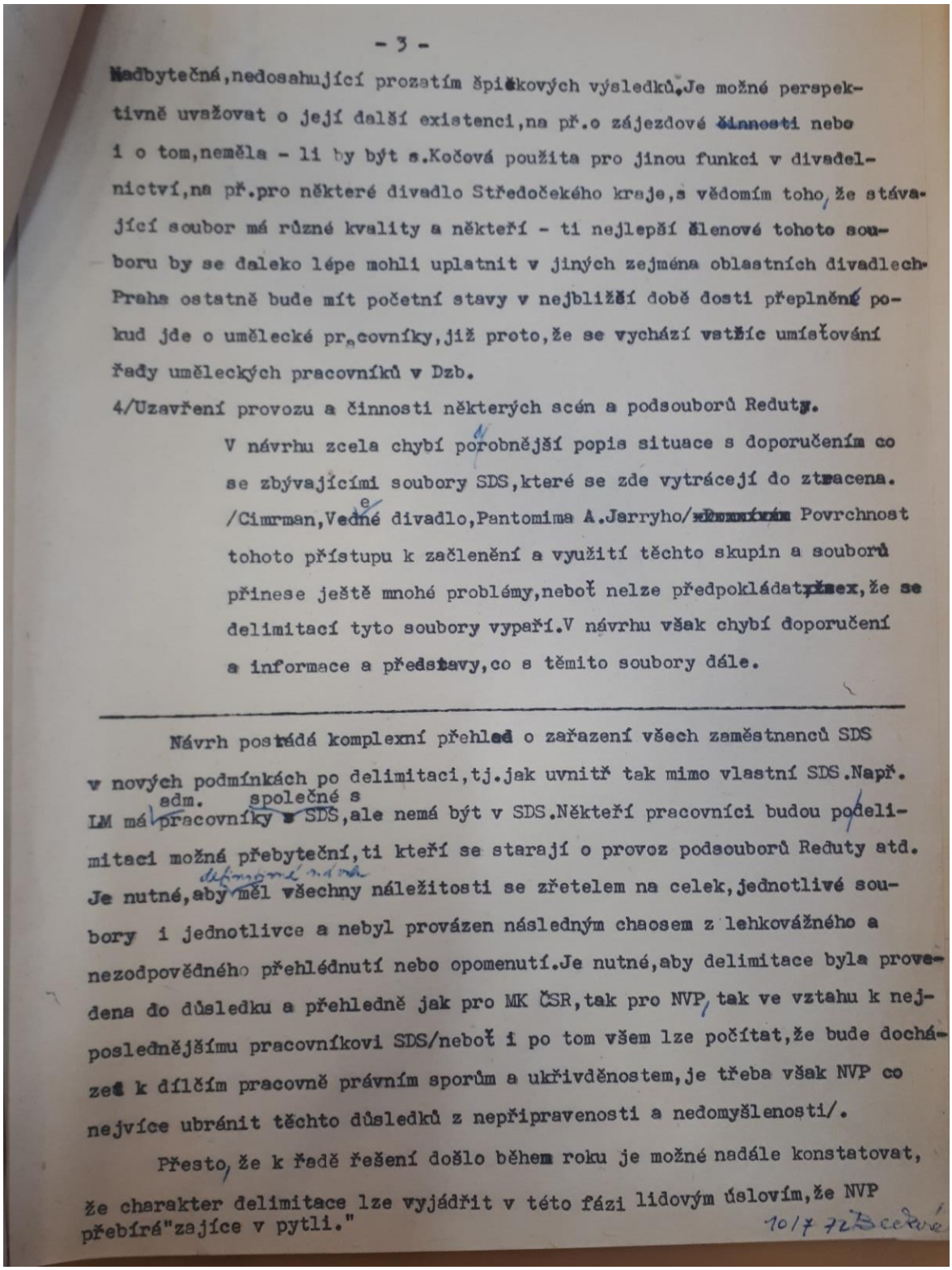

- 3 -

Nadbytečná, nedosahující prozatím špičkových výsledků. Je možné perspektivně uvažovat o její další existenci, na př. o zájezdové činnosti nebo i o tom, neměla - li by být s. Kočová použita pro jinou funkci v divadelnictví, na př. pro některé divadlo Středočeského kraje, s vědomím toho, že stávající soubor má různé kvality a někteří - ti nejlepší členové tohoto souboru by se daleko lépe mohli uplatnit v jiných zejména oblastních divadlech. Praha ostatně bude mít početní stavy v nejbližší době dosti přeplněné pokud jde o umělecké pracovníky, již proto, že se vychází vstříc umísťování řady uměleckých pracovníků v Dzb.

4/Uzavření provozu a činnosti některých scén a podsouborů Reduty.

V návrhu zcela chybí podrobnější popis situace s doporučením co se zbývajícími soubory SDS, které se zde vytrácejí do ztracena. /Cimrman, Vedené divadlo, Pantomima A. Jarryho/ Povrchnost tohoto přístupu k začlenění a využití těchto skupin a souborů přinese ještě mnohé problémy, neboť nelze předpokládat, že se delimitací tyto soubory vypaří. V návrhu však chybí doporučení a informace a představy, co s těmito soubory dále.

Návrh postrádá komplexní přehled o zařazení všech zaměstnanců SDS v nových podmínkách po delimitaci, tj. jak uvnitř tak mimo vlastní SDS. Např. LM má adm. pracovníky společné s SDS, ale nemá být v SDS. Někteří pracovníci budou po delimitaci možná přebyteční, ti kteří se starají o provoz podsouborů Reduty atd. Je nutné, aby delimitační návrh měl všechny náležitosti se zřetelem na celek, jednotlivé soubory i jednotlivce a nebyl provázen následným chaosem z lehkovážného a nezodpovědného přehlédnutí nebo opomenutí. Je nutné, aby delimitace byla provedena do důsledku a přehledně jak pro MK ČSR, tak pro NVP, tak ve vztahu k nejposlednějšímu pracovníkovi SDS/neboť i po tom všem lze počítat, že bude docházet k dílčím pracovně právním sporům a ukřivděnostem, je třeba však NVP co nejvíce ubránit těchto důsledků z nepřipravenosti a nedomyšlenosti/.

Přesto, že k řadě řešení došlo během roku je možné nadále konstatovat, že charakter delimitace lze vyjádřit v této fázi lidovým úslovím, že NVP přebírá "zajíce v pytli."

10/7 72 Bečvář

Zdroj: *Archiv hlavního města Prahy, fond Odboru kultury NV hl. m. P., inv. č. 612, kniha 56.*

Příloha č. 8

Výpověď Václava Kotka z prostor Reduty ze strany hudební agentury Pragokoncert ze dne 12. prosince 1974[444]

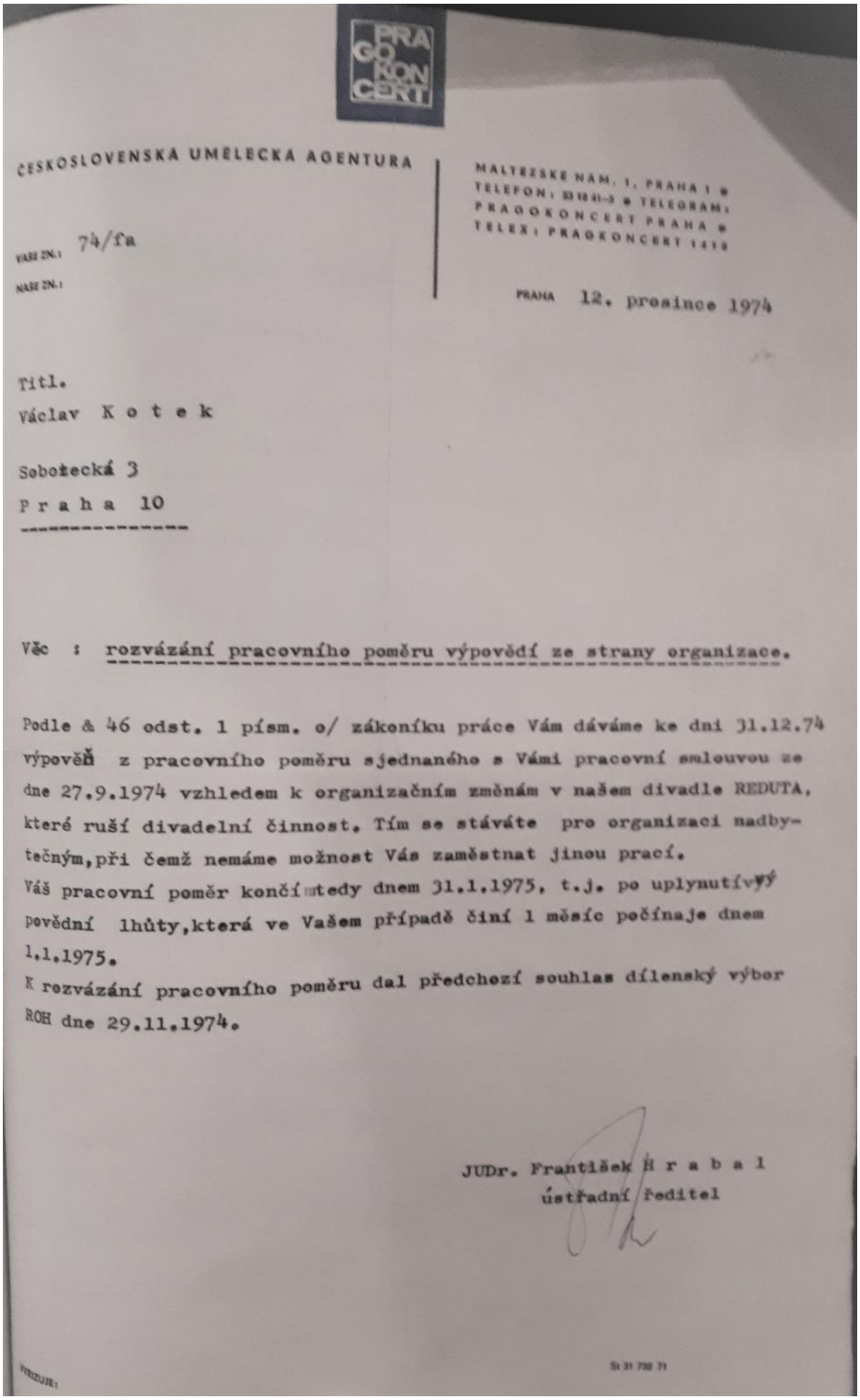

PRAGOKONCERT

ČESKOSLOVENSKÁ UMĚLECKÁ AGENTURA

MALTÉZSKÉ NÁM. 1, PRAHA 1 ●
TELEFON: 53 84 11-5 ● TELEGRAM:
PRAGOKONCERT PRAHA ●
TELEX: PRAGOKONCERT 1418

VAŠE ZN.: 74/fa
NAŠE ZN.:

PRAHA 12. prosince 1974

Titl.
Václav K o t e k

Soběslavská 3
P r a h a 10

Věc : rozvázání pracovního poměru výpovědí ze strany organizace.

Podle § 46 odst. 1 písm. o/ zákoníku práce Vám dáváme ke dni 31.12.74 výpověď z pracovního poměru sjednaného s Vámi pracovní smlouvou ze dne 27.9.1974 vzhledem k organizačním změnám v našem divadle REDUTA, které ruší divadelní činnost. Tím se stáváte pro organizaci nadbytečným, při čemž nemáme možnost Vás zaměstnat jinou prací.
Váš pracovní poměr končí tedy dnem 31.1.1975, t.j. po uplynutí výpovědní lhůty, která ve Vašem případě činí 1 měsíc počínaje dnem 1.1.1975.
K rozvázání pracovního poměru dal předchozí souhlas dílenský výbor ROH dne 29.11.1974.

JUDr. František H r a b a l
ústřední ředitel

PŘEDLOŽIL:

Zdroj: *Soukromý archiv Václava Kotka, složka Osobní materiály.*

[444] Tutéž smlouvu obdrželi všichni členové Divadla Járy Cimrmana.

Příloha č. 9

Pozvánka a program na festival „Týden s Járou Cimrmanem a jeden den navíc“ pořádaný ve dnech 11. – 19. 10. 1980 v Dělnickém domě v Brně–Líšni

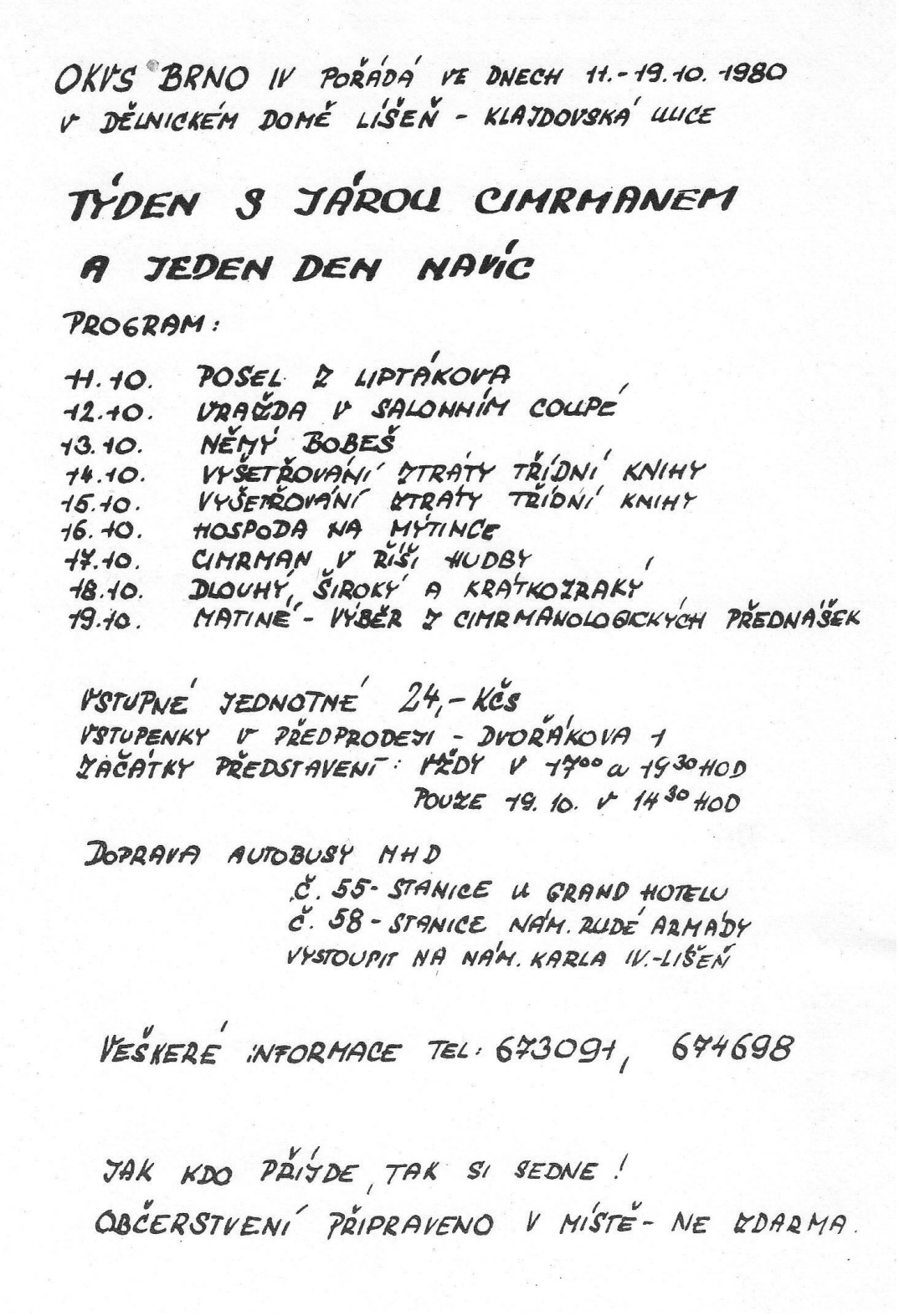

OKVS BRNO IV POŘÁDÁ VE DNECH 11.-19.10.1980
V DĚLNICKÉM DOMĚ LÍŠEŇ - KLAJDOVSKÁ ULICE

TÝDEN S JÁROU CIMRMANEM
A JEDEN DEN NAVÍC

PROGRAM:

11.10. POSEL Z LIPTÁKOVA
12.10. VRAŽDA V SALONNÍM COUPÉ
13.10. NĚMÝ BOBEŠ
14.10. VYŠETŘOVÁNÍ ZTRÁTY TŘÍDNÍ KNIHY
15.10. VYŠETŘOVÁNÍ ZTRÁTY TŘÍDNÍ KNIHY
16.10. HOSPODA NA MÝTINCE
17.10. CIMRMAN V ŘÍŠI HUDBY
18.10. DLOUHÝ, ŠIROKÝ A KRÁTKOZRAKÝ
19.10. MATINÉ - VÝBĚR Z CIMRMANOLOGICKÝCH PŘEDNÁŠEK

VSTUPNÉ JEDNOTNÉ 24,- KČS
VSTUPENKY V PŘEDPRODEJI - DVOŘÁKOVA 1
ZAČÁTKY PŘEDSTAVENÍ: VŽDY V 17⁰⁰ a 19³⁰ HOD
POUZE 19.10. V 14³⁰ HOD

DOPRAVA AUTOBUSY MHD
Č. 55 - STANICE U GRAND HOTELU
Č. 58 - STANICE NÁM. RUDÉ ARMÁDY
VYSTOUPIT NA NÁM. KARLA IV.-LÍŠEŇ

VEŠKERÉ INFORMACE TEL: 673091, 674698

JAK KDO PŘIJDE, TAK SI SEDNE!
OBČERSTVENÍ PŘIPRAVENO V MÍSTĚ - NE ZDARMA

Zdroj: *Soukromý archiv Václava Kotka.*

Příloha č. 10

Původní herecké obsazení (tzv. ferman) Divadla Járy Cimrmana na listopad 1989

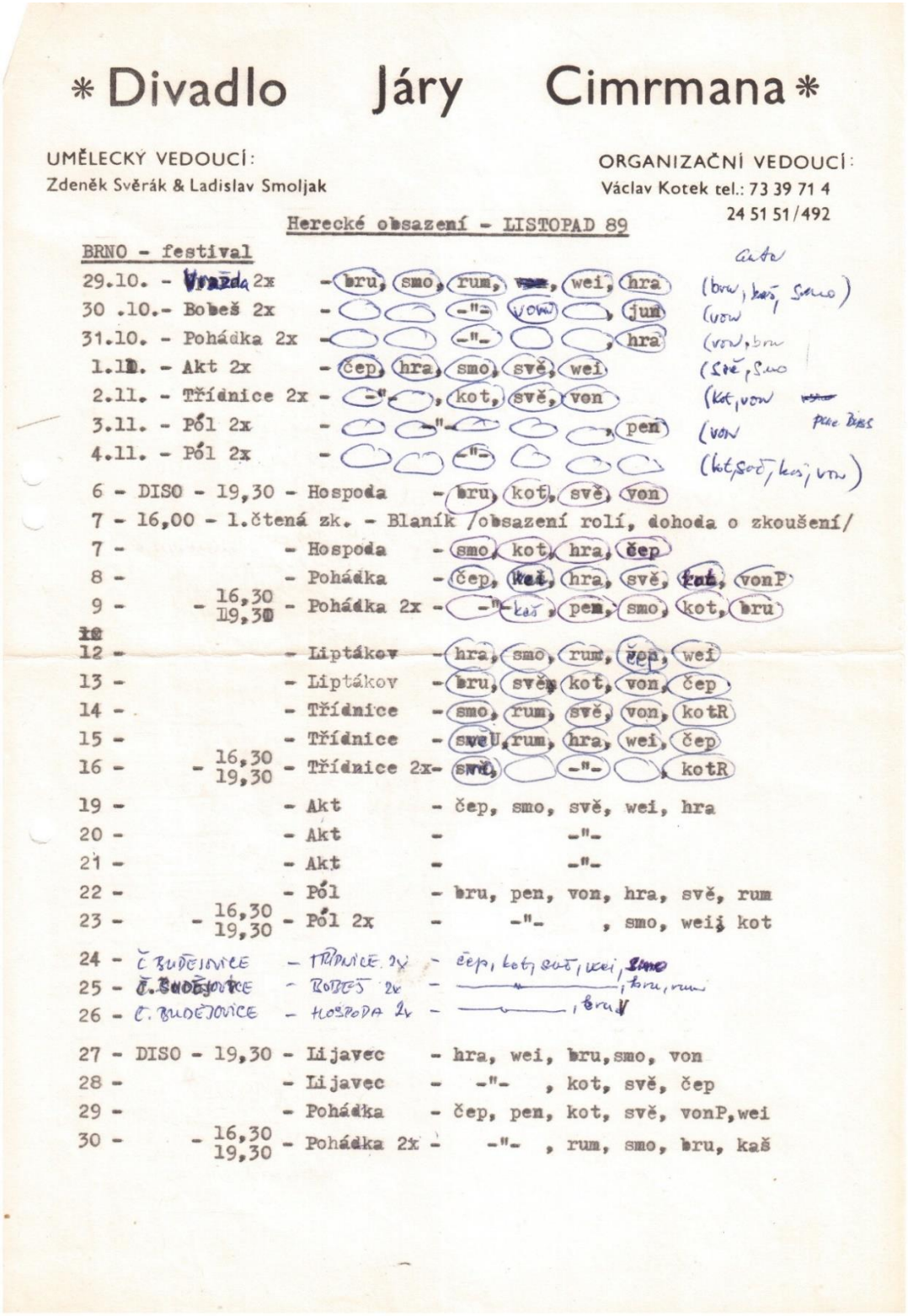

* Divadlo Járy Cimrmana *

UMĚLECKÝ VEDOUCÍ:
Zdeněk Svěrák & Ladislav Smoljak

ORGANIZAČNÍ VEDOUCÍ:
Václav Kotek tel.: 73 39 71 4
24 51 51/492

Herecké obsazení - LISTOPAD 89

BRNO - festival

29.10. - Vražda 2x - bru, smo, rum, [illegible], wei, hra
30.10.- Bobeš 2x - -"- vow, jun
31.10. - Pohádka 2x - -"- , hra
1.11. - Akt 2x - čep, hra, smo, svě, wei
2.11. - Třídnice 2x - -"- , kot, svě, von
3.11. - Pól 2x - -"- , pen
4.11. - Pól 2x - -"-

6 - DISO - 19,30 - Hospoda - bru, kot, svě, von
7 - 16,00 - 1.čtená zk. - Blaník /obsazení rolí, dohoda o zkoušení/
7 - - Hospoda - smo, kot, hra, čep
8 - - Pohádka - čep, wei, hra, svě, kaš, vonP
9 - - 16,30 19,30 - Pohádka 2x - -"- kaš, pen, smo, kot, bru
12 - - Liptákov - hra, smo, rum, čep, wei
13 - - Liptákov - bru, svě, kot, von, čep
14 - - Třídnice - smo, rum, svě, von, kotR
15 - - Třídnice - svě, rum, hra, wei, čep
16 - - 16,30 19,30 - Třídnice 2x - svě, -"- , kotR
19 - - Akt - čep, smo, svě, wei, hra
20 - - Akt - -"-
21 - - Akt - -"-
22 - - Pól - bru, pen, von, hra, svě, rum
23 - - 16,30 19,30 - Pól 2x - -"- , smo, wei, kot
24 - Č. BUDĚJOVICE - TŘÍDNICE 2x - čep, kot, svě, wei, smo
25 - Č. BUDĚJOVICE - BOBEŠ 2x - ——— , bru, rum
26 - Č. BUDĚJOVICE - HOSPODA 2x - ——— , bru
27 - DISO - 19,30 - Lijavec - hra, wei, bru, smo, von
28 - - Lijavec - -"- , kot, svě, čep
29 - - Pohádka - čep, pen, kot, svě, vonP, wei
30 - - 16,30 19,30 - Pohádka 2x - -"- , rum, smo, bru, kaš

Zdroj: *Soukromý archiv Václava Kotka, složka Fermany 1989–1991.*

Příloha č. 11

„Jára Cimrman v Trhových Svinech“ – článek z Trhovosvinenských listů, roč. III., čís. 2, léto 1993[445]

TRHOVOSVINENSKÉ
LISTY
ZPRAVODAJ OBČANŮ MĚSTA TRHOVÝCH SVINŮ A OKOLÍ

Léto 1993 Číslo 2 Ročník III.

Jára Cimrman v Trhových Svinech
(zůstane jen krátce, neb je světoběžníkem)

Vysloví-li někdo jméno Zdeněk Svěrák a Ladislav Smoljak, mnohým z nás se vybaví úspěšné české filmové komedie, ve kterých sami účinkovali nebo se podíleli na jejich tvorbě scénářem nebo režií.

Za zmínku stojí filmy podle scénáře Z. Svěráka – Vesničko má středisková, Obecná škola, které byly nominovány na Oscara nebo filmy pod režijním vedením L. Smoljaka – Jáchyme, hoď ho do stroje, Vrchní prchni, Cimrman ležící, spící, Rozpuštěný a vypuštěný, Nejistá sezóna.

Poslední tři jmenované filmy mají něco společného – a to jméno Jára Cimrman, které je se zmiňovanou dvojicí úzce spjato. Tím se dostáváme k hlavnímu tématu našeho článku.

Jak už jste si mohli přečíst na plakátech, předvede **v pátek 25. června v 19.30 hodin Divadlo Járy Cimrmana v kulturním domě v Trhových Svinech** hru autorů Cimrmana, Svěráka, Smoljaka **VYŠETŘOVÁNÍ ZTRÁTY TŘÍDNÍ KNIHY.** Součástí představení je také přednáška o díle největšího českého génia a všeuměla Járy Cimrmana.

Protože toto divadlo v našem městě účinkuje poprvé, rádi bychom Vás s ním blíže seznámili.

Jára Cimrman se zrodil v den, kdy byl objeven. Dokud o něm nikdo nevěděl, neexistoval. Dnes jeho jméno rozezní alespoň v Čechách tu chudší, tu bohatší hru představ a pocitů, což způsobuje, že někteří považují otázku, jak ke svému jménu přišel, málem za nejvzrušivější tajemství.

S nápadem založit Divadlo Járy Cimrmana přišel Jiří Šebánek (známý z filmů M. Formana – Lásky jedné plavovlásky, Hoří, má panenko a ze seriálu o rodině Homolkových) dne 29. 10. 1966, na který svolal Miloně Čepelku, Ladislava Smoljaka a Zdeňka Svěráka k zakládající schůzi nového divadla; tímto dnem se začíná systematicky pracovat na fenoménu Cimrman.

Uvedení zakládající členové předstoupili 19. 6. 1967 v pražské Malostranské besedě před pozvané diváky, aby šířili cimrmanovskou myšlenku jevištními prostředky. Na základě tohoto představení bylo divadlo přijato do svazku Státního divadelního studia a pod jeho hlavičkou zahájilo pak 4. 10. 1967 pravidelný provoz.

Po premiérovém představení hry Akt v úpravě Zdeňka Svěráka následovaly další hry jako Vyšetřování ztráty třídní knihy (1967), Hospoda Na mýtince (1969), Vražda v salonním coupé (1970), Němý Bobeš (1971), Cimrman v říši hudby (1973), Dlouhý, Široký a Krátkozraký (1974), Posel z Liptákova (1977), Lijavec (1982) a Dobytí Severního pólu (1985).

Dnešní ansámbl divadla si podržel charakter, s jakým před více než dvaceti lety vznikl. Je výhradně pánský a všichni herci – neherci vykonávají svá občanská povolání (výtvarník, dirigent, muzejní pracovník, dělník, filmový režisér, filmový scénárista . . .) Většina divadelních představení bývá beznadějně vyprodána.

V přesvědčení, že se jedná o kvalitní zábavu, plnou svérázného humoru, pozvali jsme Divadlo J. Cimrmana do našeho města. Nenechte si ujít tuto příležitost a zajistěte si včas vstupenky.

Přejeme Vám příjemnou zábavu a těšíme se na Vaši návštěvu.

F. Herbst,
MěKS T. Sviny

Zdroj: *Soukromý archiv Václava Kotka.*

[445] Jedná se o první účinkování DJC v tomto městě. Stalo se však tradicí. Právě v Trhových Svinech zakončuje divadlo od roku 1993 pravidelně divadelní sezonu.

Příloha č. 12

Výstřižek z nezjištěných ostravských novin. Petr Broulík: Hra Záskok je vodou na mlýn divákovy pokleslosti

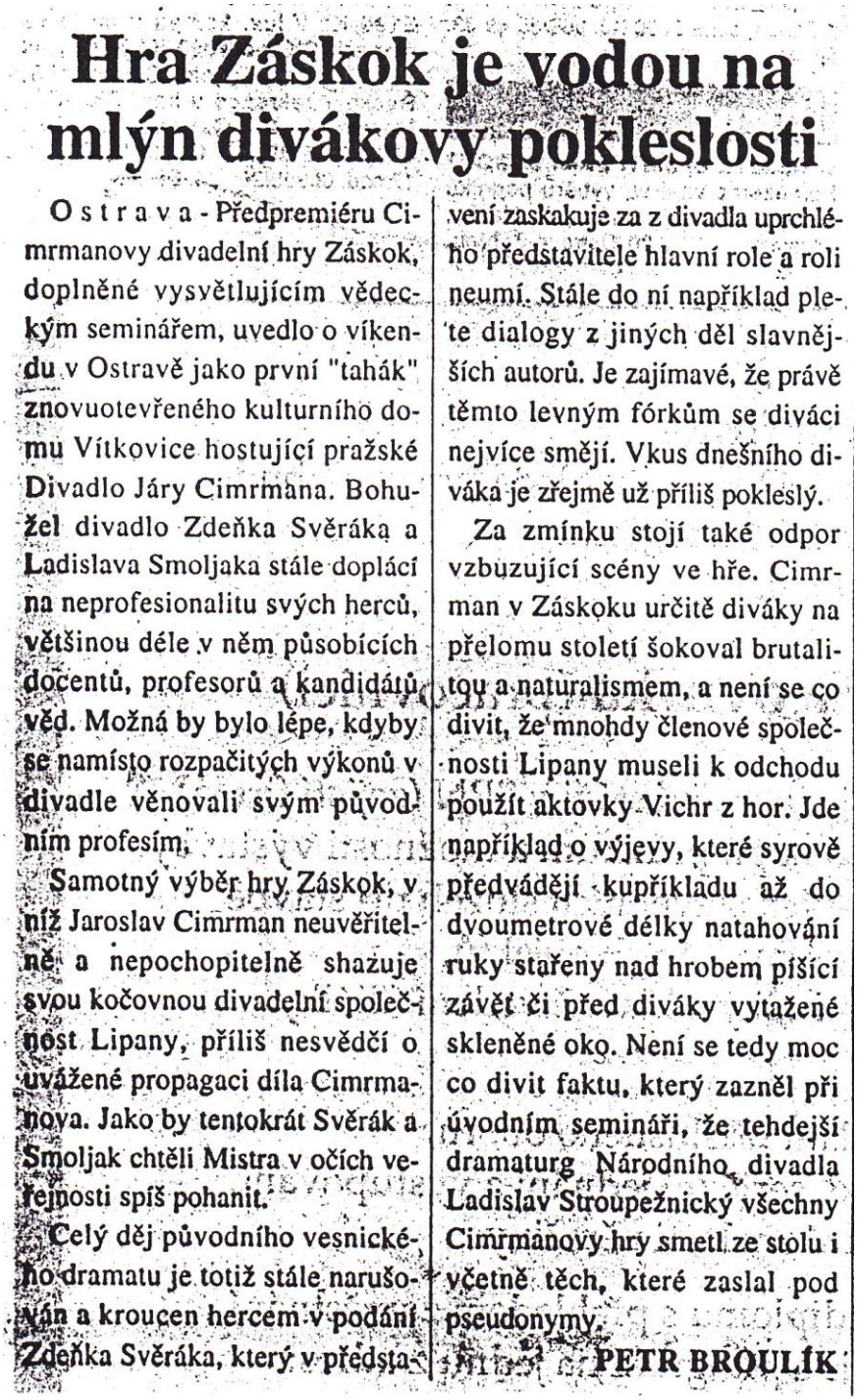

Hra Záskok je vodou na mlýn divákovy pokleslosti

Ostrava - Předpremiéru Cimrmanovy divadelní hry Záskok, doplněné vysvětlujícím vědeckým seminářem, uvedlo o víkendu v Ostravě jako první "tahák" znovuotevřeného kulturního domu Vítkovice hostující pražské Divadlo Járy Cimrmana. Bohužel divadlo Zdeňka Svěráka a Ladislava Smoljaka stále doplácí na neprofesionalitu svých herců, většinou déle v něm působících docentů, profesorů a kandidátů věd. Možná by bylo lépe, kdyby se namísto rozpačitých výkonů v divadle věnovali svým původním profesím.

Samotný výběr hry Záskok, v níž Jaroslav Cimrman neuvěřitelně a nepochopitelně shazuje svou kočovnou divadelní společnost Lipany, příliš nesvědčí o uvážené propagaci díla Cimrmanova. Jako by tentokrát Svěrák a Smoljak chtěli Mistra v očích veřejnosti spíš pohanit.

Celý děj původního vesnického dramatu je totiž stále narušován a kroucen hercem v podání Zdeňka Svěráka, který v představení zaskakuje za z divadla uprchlého představitele hlavní role a roli neumí. Stále do ní například plete dialogy z jiných děl slavnějších autorů. Je zajímavé, že právě těmto levným fórkům se diváci nejvíce smějí. Vkus dnešního diváka je zřejmě už příliš pokleslý.

Za zmínku stojí také odpor vzbuzující scény ve hře. Cimrman v Záskoku určitě diváky na přelomu století šokoval brutalitou a naturalismem, a není se co divit, že mnohdy členové společnosti Lipany museli k odchodu použít aktovky Vichr z hor. Jde například o výjevy, které syrově předvádějí kupříkladu až do dvoumetrové délky natahování ruky stařeny nad hrobem píšící závěť či před diváky vytažené skleněné oko. Není se tedy moc co divit faktu, který zazněl při úvodním semináři, že tehdejší dramaturg Národního divadla Ladislav Stroupežnický všechny Cimrmanovy hry smetl ze stolu i včetně těch, které zaslal pod pseudonymy.

PETR BROULÍK

Možná satirický, s větší pravděpodobností však vážně míněný článek o hře *Záskok* autora Petra Broulíka, který vyšel v nezjištěných ostravských novinách po místní předpremiéře.

Zdroj: *Soukromý archiv Václava Kotka.*

Příloha č. 13

Společná fotografie, která vzniká po každoročním představení v Jevíčku[446]. Snímek ze salonku hotelu Morava po představení *Záskok* 21. května 2010

Na snímku zleva (stojící): Michal Weigel, Roman Müller (tehdejší starosta města a jeden z pořadatelů divadelních představení DJC ve městě), Miloň Čepelka, Zdeněk Svěrák, Genadij Rumlena, Jan Hraběta a Zdeněk Škrdlant; (sedící): Robert Bárta, Václav Kotek, Bořivoj Penc, Petr Janíček (majitel hotelu Morava v Jevíčku, druhý z pořadatelů)

Zdroj: *webové stránky města Jevíčko*, dostupné z: https://www.jevicko.cz/index.php?id=10731

[446] Tato tradice je zavedena od první návštěvy města Divadlem Járy Cimrmana v roce 2004 s představením *Afrika*.

Příloha č. 14

Ustálená podoba „fermanů“ Divadla Járy Cimrmana – např. červen 2004:

červen 04 28.4.04

1.	ŽDJC		Ho		Svě	Smo	Čep	Kot				
2.	ŽDJC		Op !		Svě	Čep	Rum	Hra	Von			
3.	ŽDJC-zad.		Af !		Smo	Wei	Bru	Hra	Kaš	Kot	Rei	
4.	ŽDJC		Af		Svě	Pen	Čep	Hra	Von	Šim	Bar	
5.	**Plzeň**	**17,00/20,00**	**Šv**	**2x**	**Svě**	**Wei**	**Šim**	**Kaš**	**Rum**	**Bar**	**Čep**	
6.	ŽDJC		Af	2x	Smo	Pen	Čep	Rum	Kaš	Kot	Rei	
7.	**Č.Lípa**	**19,30**	**Zá**	**1x**	**Svě**	**Wei**	**Von**	**Hra**	**Rum**	**Šim**		
8.	ŽDJC		Zá		Smo	Wei	Čep	Kaš	Bru	Kot		
9.	ŽDJC		Li		Smo	Wei	Čep	Hra	Rum			
10.	ŽDJC-zad.		Vr !		Svě	Pen	Hra	Bru	Kot			
11.	ŽDJC		Šv		Svě	Pen	Rei	Hra	Von	Kot	Bru	
12.	volno		volno									
13.	ŽDJC		Af	2x	Svě	Wei	Bru	Hra	Von	Šim	Bar	
14.	**Svitavy**	**19,30**	**Bl**	**1x**	**Smo**	**Pen**	**Kaš**	**Čep**	**Kot**			
15.	**Litomyšl**	**19,30**	**Bl**	**1x**	"	"	"	"	"			
16.	**Polička**	**19,00**	**Bl**	**1x**	"		"	"	"			
17.	**V.Mýto**	**19,30**	**Bl**	**1x**	"	"	"	"	"			
18.	**Holice**	**19,30**	**Bl**	**1x**	"	"	"	"	"			
19.	volno		volno									
20.	volno		volno									
21.	**J.Hradec**	**19,00**	**Vr**	**1x**	**Smo**	**Pen**	**Hra**	**Bru**	**Rum**			
22.	**Strakonice**	**19,30**	**Vr**	**1x**	"	"	"	"	"			
23.	**Bechyně**	**!!! 18,30**	**Vr**	**1x**	"	"	"	"	"			
24.	**Č.Budějovice**	17,00/**20,00**	**Vr**	**1+1**	"	"	"	"	"			
25.	volno		volno									
26.	volno		volno									
27.	volno		volno									
28.	**Tr.Sviny**	**19,30**	**Bl**	**1x**	**Svě**	**Wei**	**Bru**	**Čep**	**Kot**			
29.	**Č.Budějovice**	**20,00**	**Bl**	**1x**	"	"	"	"	"			
30.	volno		volno									
1.7.	**Dačice**	**19,30**	**Bo**	**1x**	**Svě**	**Smo**	**Wei**	**Bru**	**Rum**	**Kaš**		
2.7.	**Třeboň**	**17,00/20,00**	**Bo**	**2x**	"	"	"	"	"	"		

Zdroj: *Soukromý archiv Václava Kotka.*

Příloha č. 15

Původně plánovaný ferman Divadla Járy Cimrmana na červen 2010. Divadlo bohužel postihla smrt Ladislava Smoljaka, a tak v tomto měsíci musela proběhnout vlna změn v obsazení

červen 10 14.4.

1.	ŽDJC-abo.		ČN	Svě	Pen	Bru	Hra	Bar	Čep	*Rei*	Škt
2.	ŽDJC	zk.17,30	Op	Svě	Čep	Rum	Pen	Svo			
3.	ŽDJC-zad.		ČN	Smo	Pen	Bru	Hra	Rum	Šim	Kot	Škt
4.	ŽDJC		ČN	Smo	Pen	Bru	Kaš	Rum	Čep	*Rei*	Škt
5.	**Litoměřice**	19,00	**ČN**	**Smo**	**Wei**	**Bru**	**Kaš**	**Bar**	**Čep**	***Pen***	**Jun**
6.	ŽDJC		ČN	Smo	Wei	Bru	Hra	Rum	Čep	*Pen*	Škt
7.	**Č.Lípa**	19,30	**Ho**	**Svě**	**Rei**	**Čep**	**Bar**				
8.	ŽDJC-zad.		ČN	Svě	Wei	Rei	Hra	Rum	Šim	Kot	Jun
9.	ŽDJC		ČN	Svě	Wei	Rei	Kaš	Bar	Šim	Kot	Jun
10.	ŽDJC-zad.		Šv	Svě	Wei	Rei	Kaš	Rum	Bar	Čep	
11.	ŽDJC		Šv	Smo	Wei	Šim	Hra	Rum	Kot	Bru	
12.	**Tanvald**		**ČN**	**Svě**	**Pen**	**Rei**	**Hra**	**Bar**	**Čep**	**Kot**	**Jun**
13.	ŽDJC	odp.	ČN	2x Smo	Pen	Rei	Kaš	Bar	Čep	Kot	Jun
	več.předst. : Benefice pro Pavla Vondružku			Svě	Wei	Rei	Kaš	Bar	Šim	Kot	Jun
14.	**Choceň**	19,00	**ČN**	**Svě**	**Pen**	**Bru**	**Hra**	**Rum**	**Šim**	***Rei***	**Škt**
15.	**Litomyšl**	19,30	**ČN**	"	"	"	"	"	"	"	"
16.	**Polička**	19,00	**ČN**	"	"	"	"	"	"	"	"
17.	**Nové Město n.M**	19,00	**Bo**	**Smo**	**Rum**	**Wei**	**Bru**	**Bar**	**Kaš**		
18.	**Vysoké Mýto**	19,00	**Bo**	"	"	"	"	"	"		
19.	**Holice**	19,30	**Bo**	"	"	"	"	"	"		
20.	**Č.B.**	19,00	**ČN**	**Svě**	**Pen**	**Rei**	**Kaš**	**Rum**	**Šim**	**Kot**	**Škt**
21.	**Č.B.**	19,00	**ČN**	"	"	"	"	"	"	"	"
	Č.B.	19,00	**ČN**	"	"	"	"	"	"	"	"
23.	**Vodňany**	19,30	**ČN**	"	"	"	"	"	"	"	"
24.	**Strakonice**	19,30	**ČN**	"	"	"	"	"	"	"	"
25.	**Třeboň**	19,00	**ČN**	**Smo**	**Wei**	**Bru**	**Hra**	**Bar**	**Čep**	**Kot**	**Jun**
26.	**Třeboň**	19,00	**ČN**	"	"	"	"	"	"	"	"
27.	**J.Hradec**	19,00	**ČN**	"	"	"	"	"	"	"	"
28.	**Dačice**	19,30	**ČN**	"	"	"	"	"	"	"	"
29.	**Týn n.Vl.**	19,30	**ČN**	"	"	"	"	"	"	"	"
30.	**Tr.Sviny**	19,00	**ČN**	"	"	"	"	"	"	"	"

Zdroj: *Soukromý archiv Václava Kotka.*

Příloha č. 16

Co znamená Divadlo Járy Cimrmana pro Vladimíra Kroce a Jakuba Železného?

Význam Divadla Járy Cimrmana pro Vladimíra Kroce, redaktora a moderátora Českého rozhlasu:

Divadlo Járy Cimrmana je mým celoživotním průvodcem: v jejich hrách a seminářích se dá nalézt vtipná glosa nebo originální poučka k řešení většiny zásadních situací... Je tak jarem, létem, i podzimem mého života. Až mě překvapuje, jak často mi přicházejí některé citace na mysl. Za to nepřestanu být autorům i souboru vděčen. Jak napsal Jan Werich ve Třech veteránech: „A my se ptáme, kamarádíčkové, kolik lidí jste rozesmáli? He? A kolik děti…? He!" Tenhle dluh za většinu z nás splácí Divadlo Járy Cimrmana.

Význam Divadla Járy Cimrmana pro Jakuba Železného, moderátora České televize:

Divadlo Járy Cimrmana pro mě především znamená neskonalou jazykovou vytříbenost všech jeho textů, mimořádně inteligentní humor, který zabírá napříč generacemi a taky vzpomínka na to, jak jsem (z malé protekce u Zdeňka Svěráka) na samém konci osmdesátých let „účinkoval" mezi lidmi, kteří byli v představení Dobytí severního pólu vybráni do živého obrazu. Podobný fenomén jako Divadlo Járy Cimrmana tady nebyl a bohužel už nebude.[447]

Zdroj: *Soukromá e-mailová korespondence s Vladimírem Krocem a Jakubem Železným.*

[447] Vladimír Kroc se na prezentaci Divadla Járy Cimrmana v Českém rozhlase podílí přes dvacet let. V roce 2007 připravil pro Radiožurnál projekt *Podzim s Járou Cimrmanem*, z něhož v roce 2010 vzešla tzv. *Zvuková kronika*. V roce 2016 jako přední redaktor spolupracoval se souborem na oslavách padesátin Divadla Járy Cimrmana v rámci projektu *Půlstoletí s Cimrmanem*.
Aby byla média veřejné služby rovnoměrně zastoupena, poprosil jsem o vyjádření i předního moderátora České televize Jakuba Železného, neboť i on moderoval řadu rozhovorů s herci Divadla Járy Cimrmana. Velice často také v rámci vysílání odkazuje na hlášky z díla tria Cimrman – Smoljak – Svěrák.

Příloha č. 17

Společné fotografie s herci DJC

Litovel, 9. března 2019

Jevíčko, 3. dubna 2018

Zdroj: *Soukromý archiv autora.*